

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
4 B
7

Dom̃g Schol: Viand

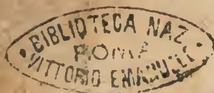

RESPVBLICA et STATVS
Regni
HVNGARIÆ.

Ex officina ELZEVIRIANA.
Cum cIↄ.Iↄc.XXXIV. *Privilegio.*

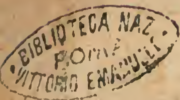
Ex lib: Cat: Card: Hoppen
à Fran. de Sebeiein

LECTORI S.

POst Germaniam absolutam, Candide Lector, Descriptionem, Historiam, & Statum Regni Hungarici nunc damus. Quæ tria in ejusmodi operibus necessario conjungenda putamus. Repetere enim non libet, quam frugifera quamque salubris sit cognitio rerum, cujus eximia quidem pars commemoratio tum antiquitatis, tum recentiorum sæculorum, hoc est, memoria temporum, locorum, hominum, rerum gestarum. Rerum autem quæ hic dicuntur, veritatem aliorũ autorum fide præstamus. Laborem ergo hunc nostrum acceptũm omnibus futurũ non dubitamus. Brevi, si vitam nobis Deus & otium fecerit, accuratissimam REGNI BOHEMICI *descriptionem procudemus, ne quid hîc amplius desiderent harum rerum studiosi.*

A TYPOGRAPHO QVE-

QVERELA HUNGARIÆ

DE

Populationibus Turcarum.

QVo mea majeſtas? quo ceſſit gloria? quo me
Detruſit fatum, & ſævi horrida numinis ira?
Quæ reginà prius totum celebrata per orbem,
Victricique manu natorum ſepta potentum
Incedebam, eadem nunc heu ſolioque ſoloque
Et ſobole avulſa, quam partim ſuſtulit enſis,
Partim triſte jugum premit, afflictiſsima linquor,
Cur non poſſe queri ſaltem licet? an quoque fatis,
Cantum ne liceat caſus lugere nefandos?

QVERELA
HUNGARIÆ
DE
Populationibus Turcarum.

Vo mea majeſtas? quo ceſſit gloria? quo me
ruſit fatum, & ſævi horrida numinis ira?
reginâ prius totum celebrata per orbem,
iciq; manu natorum ſepta potentum
bam, eadem nunc heu ſolioque ſoloq;
ole avulſa, quam partim ſuſtulit enſis,
triſte jugum premit, afflictiſſima linquor.
poſſe queri ſaltem licet? an quoq; fatis,
ne liceat caſus lugere nefandos?

CONTENTA
hujus
OPERIS.

I.
Deſcriptio Regni Hungariæ.

II.
De admirandis Hungariæ aquis diſſertatio.

III.
Origo Hungarorum.

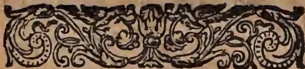
IV.
Hiſtoria Regum Hungariæ.

V.
S. Stephani primi Hungariæ Regis decretum, in quo leges regni Hungarici fundamentales.

VI.
Caroli I. Regis Hungariæ decretum, de contributione regia, & Vrburis, ac nonnullis aliis.

I. De-

I. De-

I.
DESCRIPTIO HUNGARIÆ.

DE Hungariæ ſitu acturi commodũ exiſtimavimus de Trãſylvania univerſa, ejuſque limitibus & terminis nonnulla præmittere, ut cetera melius intelligantur.

Tranſylvania quondam bellipotens regio, Divorum olim Imperatorum Romanorum provincia inclyta, Dacia appellata, plagæ Orientali expoſita, & Marte multi nominis fuit temporibus Nervæ Traiani, quam Decebalus Rex tam armis, quam pecunia belli nervo, pertinaciſſime ſub imperio retinuit. Eutrop. lib. 8. in Aurelii vita: Provinciam, inquit, Daciam, quam Traianus ultra Danubiũ fecerat, intermiſit, appellavitque eam Daciam, quæ nunc duas dividit Mœſias, & eſt in dextra, Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in læva. Decebalus itaque ejuſdem regionis Rex ſeu Monarcha cum Vlpiõ Traiano Romano Cæ-

ſare conflixit, ingenti hoſtis edita clade. Trajanus autem veſti propriæ non pepercisſe fertur, quam in partes conſciſſam ſuis partitus eſt militibus. Deinde jugum ex jugo captans, ad Dacorum regiam evaſit, perculſus Decebalus ad Trajanum deductus. His confectis Trajanus in Italiam rediens, Romam ingreſſus, & triumphans de Dacia, Dacicus appellari cœpit. Interea tamen denunciatur, Decebalum præter conventiones & fœdera, quæ cum Trajano interceſſerant, multa ad rebellionem parare, caſtellaque & arces dirutas reſtaurare; ob hoc hoſtis à Senatu judicatus eſt, bellumque Trajanus ſuſcepit. Plin. de Dacorum expulſione meminit lib. IV. cap. XII. Quare cum Decebalus viribus ſuis non ſatis fideret, dolis & fraudibus agere enitens, in Mœſiam delectos mittit profugos, qui diſſimulata fide, Trajanum per occultas inſidias tollerent, aut confoderent, deprehenſi ultimo ſupplicio affecti ſunt. Hinc milites Romani in hujus rei geſtæ memoriam, tale Epigramma edidere in Pannonia:

VBI ERAS RAMNVSIA, VBI ERAS, QVANTVM ABFVIT, NE ROMA LVGERET, SED VIVIT TRAIANVS.

Sub hac expeditione Trajanus pontem in Iſtro lapideum conſtruxit; quo libe-

conflixit, ingenti hostis edita clade.
anus autem vesti propriæ non pe-
ille fertur, quam in partes conscis-
suis partitus est militibus. Deinde
m ex jugo captans, ad Dacorum re-
evasit, perculsus Decebalus ad Tra-
n deductus. His confectis Trajanus
aliam rediens, Romam ingressus, &
phans de Dacia, Dacicus appellari
t. Interea tamen denunciatur, Dece-
n præter conventiones & fœdera,
um Trajano intercesserant, multa
ellionem parare, castellaque & ar-
utas restaurare, ob hoc hostis à Se-
dicatus est, bellumque Trajanus
t. Plin. de Dacorum expulsione
it lib. IV. cap. XII. Quare cum
alus viribus suis non satis fideret,
fraudibus agere enitens, in Mœ-
lectos mittit profugos, qui diffi-
fide, Trajanum per occultas insi-
lerent, aut confoderent, depre-
timo supplicio affecti sunt. Hinc
Romani in hujus rei gestæ me-
, tale Epigramma edidere in
ia:

ERAS RAMNVSIA, VBI ERAS,
VM ABFVIT, NE ROMA LVGE-
VIVIT TRAIANVS.

c expeditione Trajanus pontem
pideum construxit, quo libe-

rius

rius & expeditius hostes aggredi posset, opus sane mirandum, & memoria dignum. Huic XX. stabant ex quadrato lapide pylæ, quarum altitudo centum & quinquaginta, præter fundamenta: latitudo vero sexaginta pedes continebat: distabant autem inter se centum octuaginta passibus, fornicibus vero conjungebantur. Ejus pontis inscriptio talis erat.

PROVIDENTIA AVGVSTI. VERE PONTIFICIS VIRTVS ROMANA, QVID NON DOMET? SVB IVGVM ECCE RAPITVR ET DANVBIVS.

Cæterum Adrianus Imperator, Trajani successor, veritus ne pulso Romano præsidio, aut oppressis legionibus, feræ & indomitæ gentes facto aditu, ea loca invaderent, quæ cis Danubium sunt, structuras & fornices, quæ super aquam eminebant, demoliri jussit. At Decebalus capta (ut diximus) regia, cum omnis regio in potestatem Romani Imperii venisset, usque ad captivitatem periclitatus, necem sibi consciuit, cujus caput tandem Romam delatum fuit, sicque Dacia juris Romani facta est, quam mox Trajanus in provinciam redegit. Cujus rei argumento milites Romani hos versiculos perpetuo monumento celebres decantabant:

NONNE TIBI DIXI DECEBALE? FVNE-

STVM

STVM EST HERCVLEM LACESSERE. NON RECTE FACIS, TVA ISPE QVOD IACES MANV: SED TE VTCVNQVE CAESAR VICIT, TVLIT TIBI SEMPER AVGVR AVGVSTALIS.

Quare Trajanus Dacia ſubacta, Regiam Zarmiis civitatem, quæ nunc Alba Iulia appellatur, ingreſſus, quæſitis Decebali theſauris, ſub Sargetiæ amne reconditis, cujuſdam Biculi Romani captivi indicio reperti ſunt: Vnde tandem Trajanus in ſignum memoriæ illius hoc ſtatuerat Epigramma:

IOVI INVENTORI, DITI PATRI, TERRAE MATRI, DETECTIS DACIAE THESAVRIS, DIVUS NERVA TRAIANVS VOTVM SOLVIT.

Monumentum Vlpii Nervæ Trajani in Colonia Zarmiiz, non multis ante annis ex terræ viſceribus erutum, memoria dignum.

IOVI SATORI, HERCVLI VICTORI, M. VLP. NERVA TRAIANVS CAESAR, VICTO DECEBALO, DOMITA DACIA, VOTVM SOLVIT.

Hinc ingens Trajani animus deprehenditur, qui multa præter hæc præclara & egregia facinora geſſit, quemadmodum Dion ille Cretenſis in Trajani vita plurima memoratu digna, non ineleganti deſcriptione complexus eſt.

Huic

ST HERCVLEM LACESSERE. NON
FACIS, TVA ISPE QVOD IACIS
SED TE VTCVNQVE CAESAR VI-
LIT TIBI SEMPER AVGVR AV-
IS.

e Trajanus Dacia subacta, Re-
rmiis civitatem, quæ nunc Alba
ellatur, ingressus, quæsitis De-
esauris, sub Sargetiæ amne re-
, cujusdam Biculi Romani cap-
icio reperti sunt: *Vnde tandem*
s in signum memoriæ illius hoc
Epigramma:

INVENTORI, DITI PATRI,
MATRI, DETECTIS DACIAE
IS, DIVUS NERVA TRAIANVS
OLVIT.

nentum Vlpii Nervæ Trajani
Zarmiiz, *non multis ante an-*
e visceribus erutum, memo-
.

ATORI, HERCVLI VICTO-
LP. NERVA TRAIANVS CAE-
O DECEBALO, DOMITA DA-
M SOLVIT.

gens Trajani animus depre-
ui multa præter hæc præclara
facinora gessit, quemadmo-
ille Cretensis in Trajani vita
noratu digna, non ineleganti
complexus est.

Huic

Huic regioni Transylvaniæ, à Septentrionali plaga Moldavica provincia (quæ Poloniæ regno, atque Russiæ inferiori, & Ciculiæ metis, est contigua) adhæret: Ex altero vero latere ad Orientem Valachia jacet, quæ alio nomine Transalpina dicitur, non multo terrarum spatio ab alpibus insigni altitudine intercedentibus, sejuncta.

Vt autem paulisper ad lucidioré istius Transylvaniæ provinciæ cognitionem per Chorographicam descriptionem progrediamur: Eadem provincia in tres dividitur nationes, suis inter se ritibus, moribus, consuetudinibus, & legibus aliquantulum diffidentes, ipsamque regionem distinctis terrarum locis incolentes: utpote, Ciculos, & Hungaros. Inter quos ipsi quoque Valachi ejusdem provinciæ incolæ, in quibusdam desertis possessionibus & villis resident, genus hominum durissimum, nec nisi armentis & pecoribus, plerunque etiam furtivo pecorum & equorum abigeatu se alentes. Hi more suo, pilosis seu hirsutis ex lana caprina contextis, suaque manu elaboratis amiciuntur vestibus, nullis penitus legibus humanis obsequentes.

In primis Saxonicus iste populus in eum locum è Germania (ut ajunt) dedu-

ctus,

ctus, agriculturæ ſtudioſus, & ruſticæ rei addictiſſimus, qui natura ſua lingua utitur Saxonica. Sermo autem Saxonicus ad communem Germanicam Colonienſium linguam multo propius accedit, quam ad alias linguas, & à Suevo atque Helvetio non ita facile intelligitur, quam pleræque Septentrionales in Germania. Tranſylvani igitur, ſicuti cæteræ omnes nationes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Et, ut hoc addam, quod aliis nationibus, tam morum facilitate, quam pietate & religione longe præſtat.

Ciculia Daciæ angulus, Moldaviæ regioni contiguus, ejus terræ populi dicuntur Ciculi, Scytharum (ut ajunt) genus, à quo originem traxere, ſuis vivunt legibus & moribus, ſuaque officia ſorte diſtribuunt. Nemo apud illos ignobilis eſſe cenſetur, etiam ſi manu aratrum tractet, aut caprino gregi præſit. Durum enim & aſperum genus hominum, quaſi bello natum, qui moribus, ſermone, & veſtitu non multum ab Hungaris diſcrepare videntur. Hi ſunt Hunnorum antiquiſſimi, quos Ciculos appellare malunt quidam, quod è Scythis originem trahant: Nec enim aliud ſenſiſſe videtur ille, qui dixit:

Atq; pharetrati Scythicis de finibus Hunni.

Ciculi

ctus, agriculturæ studiosus, & rusticæ rei addictissimus, qui natura sua lingua utitur Saxonica. Sermo autem Saxonicus ad communem Germanicam Coloniensium linguam multo propius accedit, quam ad alias linguas, & à Suevo atque Helvetio non ita facile intelligitur, quam pleræque Septentrionales in Germania. Transylvani igitur, sicuti cæteræ omnes nationes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Et, ut hoc addam, quod aliis nationibus, tam morum facilitate, quam pietate & religione longe præstat.

Ciculia Daciæ angulus, Moldaviæ regioni contiguus, ejus terræ populi dicuntur Ciculi, Scytharum (ut ajunt) genus, à quo originem traxere, suis vivunt legibus & moribus, suaque officia sorte distribuunt. Nemo apud illos ignobilis esse censetur, etiam si manu aratrum tractet, aut caprino gregi præsit. Durum enim & asperum genus hominum, quasi bello natum, qui moribus, sermone, & vestitu non multum ab Hungaris discrepare videntur. Hi sunt Hunnorum antiquissimi, quos Ciculos appellare malunt quidam, quod è Scythis originem trahant: Nec enim aliud sensisse videtur ille, qui dixit:

Atq; pharetrati Scythicis de finibus Hunni.

Ciculi

Ciculi autem in septem sunt divisi regiones, quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: Sepsi, Orbai, Kysdi, Czijk, Gyrgio, Marcus Zeek, Aranyas Zeek, Hungarico sermone appellatas, cæteris Ciculorum oppidis præstantiores. De quorum ritibus & consuetudinibus in præcedētibus annotationibus plura scripsimus.

Czijk oppidum in Septentrionali latere à Kysdi ad lævam, atque adeo in ipsis Carpathi radicibus situm: Huic contigua est Gyrgio ab occasu in ejusdem Carpathi montis radicibus terra montosa & aspera, in ultimo Transylvaniæ latere Septentrionali. Sedi autem Gyrgio contigua est Marcus Zeek, ad Meridiem in visceribus Transylvaniæ provinciæ, ad decursum Matisi fluvii existens, cujus metropolis est Zeckel wasarhel, Saxonibus Newmarck, oppidum amplissimum, ubi frequēs Ciculorum conventus habetur.

Hungari & Nobiles ejusdem regionis passim intermixti Saxonibus, cum Ciculis propemodum tam sermone, quam vestitu & armis conveniunt: In rebus vero bellicis cæteris nationibus non uno nomine anteponendos arbitror.

Quæ tres nationes, conjunctis viribus & copiis ad bellicam expeditionem insti-

instituendam, juxta communem ſupputationem, ad nonaginta & amplius millia armatorum ſuppeditant. Etenim non obſcurum eſt, quam ingentia à tot jam ſæculis hæc regio ex aſſiduis hoſtium incurſibus pertulerit pericula: tamen nullo non tempore hoſtes, non ſine ingenti clade victi, & inde repulſi fuere.

Valachi etiam hanc terram, ſed ſparſim ſine certa ſede incolunt. Teutones vero ſeu Saxones munitiſſimas paſſim & urbes & arces habent, qui rebus omnibus cæteris nationibus facile præſtant. Terra quidem natura ſua, auri, argenti, vini, frumenti, paſcuorum, pecorũ, fontium, fluminum, breviter rerum omnium, quæ ad vitæ uſum, cultumque pertinent, ditiſſima eſt, ut non temere à majoribus Regni Hungariæ theſaurus Tranſylvania ſit appellata.

Valachia autem provincia, quæ alio nomine Tranſalpina dicitur, inferioribus Tranſylvaniæ confinibus propius accedit, & Danubium ſecuta in Pontum uſque protenditur, indeque in Septentrionem vergens, Roxanos (quos hodie Rutthenos vocant) attingit, de qua provincia in Moldaviæ commentario plura.

Hujus nationis genus ex Italis profectum eſſe lingua arguit, nomen ex Sarmatis

institeuendam, juxta communem supputationem, ad nonaginta & amplius millia armatorum suppeditant. Etenim non obscurum est, quam ingentia à tot jam sæculis hæc regio ex assiduis hostium incursibus pertulerit pericula: tamen nullo non tempore hostes, non sine ingenti clade victi, & inde repulsi fuere.

Valachi etiam hanc terram, sed sparsim sine certa sede incolunt. Teutones vero seu Saxones munitissimas passim & urbes & arces habent, qui rebus omnibus cæteris nationibus facile præstant. Terra quidem natura sua, auri, argenti, vini, frumenti, pascuorum, pecorũ, fontium, fluminum, breviter rerum omnium, quæ ad vitæ usum, cultumque pertinent, ditissima est, ut non temere à majoribus Regni Hungariæ thesaurus Transylvania sit appellata.

Valachia autem provincia, quæ alio nomine Transalpina dicitur, inferioribus Transylvaniæ confinibus propius accedit, & Danubium secuta in Pontum usque protenditur, indeque in Septentrionem vergens, Roxanos (quos hodie Rutthenos vocant) attingit, de qua provincia in Moldaviæ commentario plura.

Hujus nationis genus ex Italis profectum esse lingua arguit, nomen ex Sarmatis

tis quibus alicubi etiam cõtermini sunt) adepti videntur, ipsamq; quam inhabitant provinciam, Flacciam, à Flacco quodam Romano cive, quo duce eo sit deducta colonia, ad tuendas Mœsias contra Dacos (quos Romanis nunquam fidos fuisse Tacitus autor est) verum ut fit longa temporum serie, quæ nihil non vitiat, pro Flaccia Valachiam, proque Flaccis Valachos dici cœptos: Et citant hi de Flacco Nasonis versiculos ex Epistolis Ponticis redactos, lib. 4.

Præfuit his Græcine locis modo Flaccus, & illo
Ripa ferax Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mœsas gentes in pace fideli,
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

Porro Mœsos olim fuisse, qui nunc Valachi sunt, receptius est hodie, quam quis negare audeat, in tanta præsertim autorũ, qui sectandi erant, diversitate: Inter quos quidem primus Ptolemæus Cosmographorũ antistes & plane alpha, quod ajunt, nihil Mœsis concedit ea qua Valachi sedent parte, siquidem is à Carpatho monte incipiens, quicquid terrę ab Occasu, Thybisco amne: à meridie, Danubio: à Septentrione, Sarmatica Europæ clauditur, Daciæ nomine apprehendit. Iuxta quam descriptionem, Transylvanos, Ciculos, Valachos, quosq; Moldavienses vocant, &

Hungarorum bonam partem, qui Poloniam versus, planam colunt terram, Dacos appellans. Cæterum Mœsias esse duas, quas superioris & inferioris appellatione secernit, in alteram Danubii partem transfert, quæ est versus Daciam: & superiorem quidem ex inferiori deducit Pannonia, à Savo amne Danubio confluente. Inferiorem autem justa parte ultra Danubium extendit in Scythiam. Ptolemæus quoque in eam sententiam alibi accedit. Dion Cretensis Græcus autor, in divi Trajani vita autor est, quod hic quo tempore contra Dacos bellum gessit, pontem lapideum admirabili ædificio, ultra Istrum fluvium extruxerit, quo expeditius copias traducere posset, quoties Romani, qui trans Danubium agerent, à Barbaris infestarentur, ac demum structuras & fornices, quæ super aquam extitere, Adrianus Imperator demoliri jussit, veritus, ne scilicet pulso Romano præsidio feræ & indomitæ gentes Mæsiam popularentur: de quibus rebus omnibus tam præclare gestis, in præcedentibus annotationibus plura recensuimus. Extant ejus pontis nonnullæ in hunc usque diem reliquiæ apud Serinium, quod Danubio imminet castellum, ubi cum Heraclio Cosdroen congressum habuisse ferunt. At Strabo geographi-

graphicæ rei diligentiſſimus obſervator. Mœſos ſcribit utrumque latus Iſtri accoluiſſe, cum quo Plinius ſentire videtur, lib. xxx. naturalis hiſtoriæ: Pannoniæ, inquit, jungitur provincia, quæ Mœſia appellatur, ad Pontum uſque cum Danubio decurrens.

Poſteaquam autem ea, quæ de hac provincia, & de variis hujus terræ incolis ac nationibus cognitu in primis neceſſaria videbantur, in ipſo operis ingreſſu abſolvimus, commodum jam generalem tam locorum, quam civitatum principalium deſcriptionem, quantum noſtra docebit experientia, declarabimus, & per omnes Tranſylvaniæ partes, longitudinem cum latitudine, univerſum iſtius regni ambitum emetiemur, ita tamen, ut & fidei ſemper, quæ in hiſtoriis præcipua eſt, & methodi rationem habeamus.

Itaque à Varadino, primo ad Tranſylvaniam ingreſſu, per flumen Cryſum, qua ad occiduam plagam Pannoniæ inferiori annectitur, offertur pagus Feketetho, Latine nigra palus appellatus; quem Valachi, montibus & rupibus undique interſeptum incolunt, ſitus in loco horrido & aſpero, ubi frumenti & annonæ, ob rariſſimam illius terræ culturam, frequens victui penuria accidit,

cum præsertim nulla ejusdem loci sit planities, & non segetes, sed extensæ arbores undequaque magno terrarum spacio intersertæ conspiciuntur, quo minus commode in his locis desertis & agris infœcundis, ulla frumenta seminare queāt. Attamen Crysus fluvius quovis tempore selectissimos pisces, utpote fundulos, cephalos, capitones, auratas, atque etiam trutas, & complures alios satis benigne suppeditat. Præterea hic fluvius plerunq; ex inundatione adeò vehemens est, ut magnos etiam currus graviter oneratos præcipitare soleat.

Civitas prædicta Varadiensis est amplissima, & nullis mœniis circumducta, in planitie existens. Hic frater Georgius, Transylvaniæ Regni Thesaurarius, istius loci Episcopus residet, & insignem tenet arcem, magnis sumptibus extructam, & optime munitam, ubi divus olim Ladislaus Rex Hungariæ, felicis memoriæ, suam habet sepulturam, marmore eleganter excisam, tanto Principe dignam. Illic populus est Hungaricus partim Teutonicis commixtus, quæstum ex rebus Turcicis, ex aliis locis importatis, faciens, rebusque ad quotidianum vitæ usum pertinentibus, non mediocriter abundat.

Hinc à Feketetho recto itinere usque ad The-

m præsertim nulla ejusdem loci sit pla-
ies, & non segetes, sed extensæ arbo-
undequaque magno terrarum spacio
ersertæ conspiciuntur, quo minus
nanodo in his locis desertis & agris in-
cundis, ulla frumenta seminare queat.
amen Crysus fluvius quovis tempore
ctissimos pisces, utpote fundulos, ce-
los, capitones, auratas, atque etiam
as, & complures alios satis benigne
peditat. Præterea hic fluvius plerunq;
nundatione adeò vehemens est, ut
nos etiam currus graviter oneratos
cipitare soleat.

ivitas prædicta Varadiensis est am-
ma, & nullis mœniis circumducta,
initie existens. Hic frater Georgius,
sylvaniæ Regni Thesaurarius, istius
piscopus residet, & insignem tenet
, magnis sumptibus extructam, &
munitam, ubi divus olim Ladi-
ex Hungariæ, felicis memoriæ,
habet sepulturam, marmore ele-
excisam, tanto Principe dignam.
ulus est Hungaricus partim Teu-
commixtus, quæstum ex rebus
; ex aliis locis importatis, fa-
rebusque ad quotidianum vitæ
rtinentibus, non mediocriter

Feketetho recto itinere usque
ad The-

ad Thelegd oppidum duo, ad Reeff tria restant miliaria, satis magnis stadiis comprehensa, ubi Crysi fluvii ex scaturientibus undique fontibus exordia erumpunt, tenuique alveo per medium dicti oppidi Reeff usque Sebesvar continuo meatu porrigitur, ubi demum finem accipit.

Deinde si Colosvariam tendas; de qua civitate opportune suo loco plura dicemus, quinque miliaria intercedunt: rursus usque Thordam, quę civitas versus meridiem jacet, per arduum & saxosum montem bis mille passus emetiendi sunt: Eaque civitas licet nullis sit muris aut mœniis cincta, tamen satis ampla, opulenta, & diversis mercibus frequens, cujus incolæ & pecorum & jumentorum ac compascuorum & agrorum usu fructu ditissimi sunt, ut interea taceam, quam optimi vini ferax sit. Ad hæc salium fodinis tam celebris est, ut vix parem in toto Oriente fundum comperias. Ibique præfectus Camerarum salium perfungitur officio Regio, & ex salinis Hungariæ Regibus annuam pensionem maximam tribuere solet, quam vel eo nomine non parvam esse, facili judicio elicere possumus, quod inde toti fere Transylvaniæ serviatur: Indeque sal Budam & ad alia pleraque loca extranea assidue perfe-

ratur & evehatur, non sine magno Regiæ Majestatis commodo.

A Thorda verò, duobus intercedentibus oppidis, Gochard & Monera, duodecim numerantur miliaria usque Cibinium, quæ civitas hujus Regni metropolis est, & munitissima, aurique & argenti, rerumque omnium longe abundantissima, quemadmodum ex sequenti nostra descriptione cognosces. Reliquas demum ejusdem provinciæ urbes, suo ordine & serie breviter complectemur. Sunt igitur hæ septem urbes in Transylvania celebriores, à se per locorum intervallum suo modo & ordine distantes, ut sequitur.

Cibinium,	Hermanstat.
Brassovia sive *Corona,*	Cronstat.
Bistricia,	Nösenstat.
Segesvvaria,	Scheßpurg.
Megies,	Mydwisch.
Zabesus, sive *Zaazsebes,*	Millenbach.
Colosvvaria,	Clausenburg.

Quarum civitatum priusquam descriptionem aggrediamur, operæprecium mihi facturus videor, si paucis rem me-

...r & evehatur, non sine magno Re-
...Majestatis commodo.

Thorda verò, duobus intercedentibus
oppidis, Gochard & Monera, duo-
...a numerantur miliaria usque Cibi-
..., quæ civitas hujus Regni metropo-
..., & munitissima, aurique & argen-
...rumque omnium longe abundan-
...a, quemadmodum ex sequenti no-
...scriptione cognosces. Reliquas de-
ejusdem provinciæ urbes, suo or-
& serie breviter complectemur.
...itur hæ septem urbes in Transyl-
...celebriores, à se per locorum in-
...m suo modo & ordine distantes,
...tur.

...um, Hermanstat.
...ia sive Corona, Cronstat.
..., Nösenstat.
..., Schespurg.
...aria, Mydwisch.
} Millenbach.
...s, Clausenburg.
...ria,

... civitatum priusquam descri-
...grediamur, operæprecium
... videor, si paucis rem me-
moriæ

moriæ non indignam interiecero: Hanc nimirum civitatem Cibiniensem, post Serenissimi quondam Ludovici Regis, fœlicis memoriæ, interitum, ad septennium usque in assiduis bellorum tumultibus (dum scilicet Regnum Transylvaniæ, propter infœlicissimam Regis Ioannis coronationem, in diversum erat distractum) sese contra omnium hostium impetum citra ullum externarum gentiũ præsidium & auxilium, armis suis & sumptibus propriis, quam strenuissime conservasse: neque etiam cives ulla obsidione aut oppugnatione, vel hostium incursione aut formidine ductos, ut defessis viribus in aliquam deditionem provocati fuissent, sed aliis quoque civitatibus, tam austera & militari defensione, robustiorem animum præbuere, ne hostium arrogantibus minis territi, in defectionem se trahi paterentur. Vnde sibi ac posteritati suæ immortalem laudem & memoriam perpetuam paravere.

Cibinium metropolis civitas celebratissima, à Cibinio amne nomen retinens, quæ alio haud inepto vocabulo *Hermanstatt* appellatur, ab Hermanno ejusdem urbis primo conditore. Quæ in planitie sita, nullis prope montibus incumbentibus impeditur, quin se in admirabilem latitudinem aperiat, duplici muro

munita, & fossis admodum profundis, circumquaq; piscinis lacunaribusq; non paucis spaciose diffusis præcincta est, magnificis deinde ædificiorum structuris, turribus, & propugnaculis suo ordine & serie intersertis, culta & ornata est, cujus Parrochia Cathedralis, suo Præsule infulato digna, viginti & quatuor sacerdotum adaucta aris, est conspicua.

Hinc annua frumenta in subterraneas foveas, ad multos annos, citra ullam publicæ annonæ jacturam, conservandi gratia conferuntur: Nec desunt molendina triticaria ita laborata, ut nulla arte ab hostibus esuriem civitati molientibus, eripi possint: adde quod passim per civitatis singulos vicos placidissimo flumine rivulus decurrit. Magistratu regitur prudentissimo, cuique non facile alium prætuleris, usque adeò ut ad eum nemo, nisi qui multis testimoniis fidem suam Reipub. probarit, admittatur. Pagos Regios decem, & octo tributarios habet. Huç quoque septem Saxonum sedes spectant, quarum nomina sequenti ordine explicata vides. Septem sedium Saxonicarum nomina.

Zazvvariensis sedes, pagos habet regios undecim.

Zabesiensis sedes, *Zabesum* civitatem, cùm pagis Regiis quinque.

Reus-

Reuſmarck ſedes, pagos habet decem.

Segesburgenſis ſedes (civitas ipſa) pagos habet ſedecim.

Olczna ſedes, pagos habet duodecim.

Schenkerſtul ſedes, pagos habet viginti & duos.

Rupēſis ſedes, pagos habet quindecim.

Præter has ſeptem ſedes Saxonum in Tranſylvania ſunt & aliæ duæ ſeparatæ, quarum caput eſt civitas Megienſis, pagi huc ſpectantes ſunt viginti quatuor: prædictis autem ſedibus interjacent multi pagi, poſſeſſioneſque Nobilium, quæ ad numerum ſedium Saxonum non conferuntur.

Numerantur etiam in Tranſylvania, quo ad penſiones taxarum, octo parrochialia Capitula præcipua, quæ ſimul appellant Vniverſitatem.

Biſtricienſe Capitulum habet *Biſtriciam* cum viginti tribus pagis regiis.

Regnenſe Capitulum habet pagos pluſquam triginta.

Barcenſe Capitulum habet Coronam civitatē cum tredecim pagis regiis.

Kiſdenſe Capitulum habet *Segesburgam* & pagos quadraginta octo.

Duarum ſedium Capitulum complectitur civitatem *Megienſem* cum pagis triginta ſex.

Cibinienſium Capitula duo, quorum

 unum

unum habet *Cibinium* & pagos viginti tres.

Alterum Capitulum *Cibinienſe*, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter viginti duos.

Sabeſienſe Capitulum habet Sabeſum cum pagis decem & ſeptem.

A prædicta civitate Cibinienſe diſtant ſalium fodinæ, in Wyžagna oppido, quod aliàs Saxonicè Saltzburg appellatur, uno miliari, ex quibus quotannis ingens theſaurus conflatur, nec minus, ut arbitror, fodinæ oppidi Dees emolumenti, in annos ſingulos Regiæ Cameræ apportant.

Haud longe ab ea civitate Cibinienſi diverſa circumfuſa jacent oppida, in quibus paſſim Saxones reſident. In primis Helta ad Meridiem uno diſtans miliari, oppidum mediocri magnitudine, & quodam caſtello munitum, ubi falces meſſoriæ, quæ nuſquam alibi, fabricantur, & plebeculæ ex communi meſſium ac fructuum quæſtu, victum quærere ſolent, magis commodum.

Inde mons S. Michaëlis paulò infra Heltam, eodem fere ſpatio diſtat, in cujus ſummitate inſigne caſtellum ex quadrato lapide pulcherrimè eductum, in quo coloni ingruentibus bellicis temporibus res ſuas & bona ab incurſu hoſtium

ſatis

ſatis tutè conſervant: adde quod locus fertilis, & diverſorum fructuum ferax, ex quibus incolæ non mediocrem quæſtum faciunt.

Præterea Alutus amnis inter reliqua iſtius Regni flumina, non eſt incelebris, qui in montanis Ciculorum radicibus ortus, ubi primum Tranſylvaniam attingit, & Barcenſem terram à Ciculorum metis dirimit, inde Cibinium verſus decurrens prope rubeam turrim, ubi cives Cibinienſes, ne præter expectationem obruantur, excubias agunt, per anguſtas & abruptas valles in Tranſalpinam fertur, ubi eum auriferum eſſe perhibent, haud longe ſupra Nicopolim Iſtro miſcetur, quæ turris duobus à Cibinio diſtat miliariis, unde Turcis per ſtrictiſſimas & anguſtas admodum vias in Tranſylvaniã acceſſus eſt.

Tradunt hiſtoriæ, Turcas tempore quondam inviĉtiſſimi Regis Mathiæ, in Tranſylvania profligatos, & in turpiſſimam fugam verſos, in prædicto loco rubeæ turris, à ſummitate, quam in ea fuga conſcenderant, ob magnitudinem tanti ponderis equorum, in undam Aluti fluminis demerſos, corruiſſe.

Corona ſeu Braſſovia civitas mercibus Turcicis celebris, intra montes amœniſſimos ſita, mœnibus, foſſis, & propugna-

culis ſatis munita, habet tria ſuburbia diſtinctis vallibus poſita, quorum unum incolunt Bulgari, alterum Hungari, Saxones agricolæ tertium. Per ſingulos fere vicos rivuli deſcendunt ſaluberrima fontium ſcaturigine perpetui. Campos habet planiſſimos, longe lateq; denſis montibus cinctos, alpibuſque altiſſimis à Valachia Tranſalpina dividitur: frumento & lino præcipue abundat, eſtque quaſi horreum vicinarum gentium. Studio liberali præ ceteris hoc tempore clara, eſtq; ibi nuper conſtructa Bibliotheca, qua nulla in Pannonia poſt diſſipatam Budenſem Matthiæ Corvini Bibliothecam, cultior uſquam fuit. Quæ à proximis Ciculorum metis & confinibus ſita (ſive eam Græca voce Stephanopolim, ſive ſemibarbara Cronopolim, ſive cum Hungaris Braſſoviam appellare quiſpiam velit) in penitiſſima Tranſylvaniæ parte, quam peculiari nomine Pannones Burczam, noſtri autem Burciam vocant, vel ab amne cognomine, qui id loci interluit, vel à radice, quaſi dicas noſtrate lingua Wurcziam, quæ vulgo recepta eſt opinio, hoc fortaſſis nomine, quod radix Coronæ inſerta, Burtianis ſit inſigne.

Hujus verò Burciæ pars eſt facile ornatiſſima, ſed ſic dirempta ſitu, ut fere altera Tranſylvania videri poſſit: claudi-

tur

ulis satis munita, habet tria suburbia di-
inctis vallibus posita, quorum unum in-
olunt Bulgari, alterum Hungari, Saxo-
s agricolæ tertium. Per singulos fere
os rivuli descendunt saluberrima son-
m scaturigine perpetui. Campos habet
nissimos, longe lateq; densis montibus
ctos, alpibusque altissimis à Valachia
nsalpina dividitur: frumento & lino
cipue abundat, estque quasi horreum
narum gentium. Studio liberali præ
ris hoc tempore clara, estq; ibi nuper
tructa Bibliotheca, qua nulla in Pan-
a post dissipatam Budensem Matthiæ
ini Bibliothecam, cultior usquam
Quæ à proximis Ciculorum metis
finibus sita (sive eam Græca voce
nopolim, sive semibarbara Crono-
sive cum Hungaris Brassoviam
e quispiam velit) in penitissima
aniæ parte, quam peculiari no-
nones Burczam, nostri autem
vocant, vel ab amne cognomi-
loci interluit, vel à radice, quasi
rate lingua Wurcziam, quæ
epta est opinio, hoc fortassis
quod radix Coronæ inserta,
it insigne.
erò Burciæ pars est facile or-
ed sic dirempta situ, ut fere
lvania videri possit: claudi-
tur

tur enim undiq; montibus, à Ciculis fluvio dirimitur, cui nomen est apud Ptolemæum Alutato, intus tota est cultissima, hortum planè, si videas, dixeris. Sed & urbs ista (jam tandem, quod institui, paucis absolvam) in quodam quasi loci hujus recessu, montibus confertissimis (ut præfertur) comprehensa est, cujus gemini in latitudinem murorum foris excurrentium latera claudunt, quibus superne propugnacula imminent, sic ut nisi in summa montium acclivitate circuitus non pateat: Duplex fossa eximia altitudine ambit undique mœnia, in quibus turres conserto stant ordine: In longitudinem cum vallo descendit, ut quadrata fere esse videatur. Suburbia autem complent quicquid est extra muros vallium, ubi ipsi Saxones, Ciculique mixtim habitant: reliquam loci istius partem intra ipsas usque montium angustias Valachi fere occupant, hîc templum habent, & ei præsidentem sacrificulum: Deinde Saxones rursum cum Ciculis longissimis vicis commorantur. In civitatem vero non nisi Germanus recipitur. Inter amplas in ea substructiones, primas habet virgini Mariæ consecratum quadrato lapide templum.

Hæc civitas ab arce Fogaras distat miliariis quatuor, in palustri ac plano loco

sita,

ſita, & adeò munita & fortis eſt, ut nulla ſuffoſſio huic metuenda ſit unquam. Ex qua arce anno M. D. XLI. Stephanus Maylat, iſtius Regni Tranſylvaniæ Waywoda, vir militaris ac ſtrenuus, à Turcis & Petro Waywoda Moldavo, dolo & fraude ac ſimulata eorundem fide, elicitus, & in captivitatem Cæſaris Turcarum abductus eſt Conſtantinopolim, ubi hactenus acerrimis detinetur vinculis: De cujus tam inſperata ac improviſa captivitate, & Petri Waywodæ perfidia, longa poſſet ſcribi hiſtoria.

Quá civitatem olim Stephanus Waywoda Moldavus, qui huic civitati erat hoſtis infenſiſſimus, bombardis & machinis bellicis in montem eminentiorem deductis, expugnare, & ſuo imperio ſubjicere moliebatur, ſed bombardis parum profecit, ſiquidem demiſſis globis, propter ſpacii longitudinem, quo deferebantur, vis & impetus eorum frangebatur, adeò ut citra ullam ædificiorum jacturam, in theatrum civitatis prolapſi devolverentur, quo facto, deſperata victoria, Waywoda obſidionem reliquit.

Nulla in Tranſylvanis urbibus, multorum ſanè judicio, populoſior illâ: forum hîc ſingulis ſeptimanis, ruſticis ex agro confluentibus, tam celebre eſt, ut juſtas nundi-

sita, & adeò munita & fortis est, ut nulli
suffossio huic metuenda sit unquam. In
qua arce anno M. D. XLI. Stephanus
Maylat, istius Regni Transylvaniæ Wai-
voda, vir militaris ac strenuus, à Turcis
& Petro Waywoda Moldavo, dolo &
raude ac simulata eorundem fide, elic-
us, & in captivitatem Cæsaris Turci-
um abductus est Constantinopolim, ubi
ctenus acerrimis detinetur vinculis:
cujus tam insperata ac improvisa ca-
vitate, & Petri Waywodæ perfidia,
ga posset scribi historia.

Quã civitatem olim Stephanus Way-
a Moldavus, qui huic civitati erat
s infensissimus, bombardis & ma-
bellicis in montem eminentio-
eductis, expugnare, & suo imperio
re moliebatur, sed bombardis pa-
ofecit, siquidem demissis globis,
spacii longitudinem, quo defere-
, vis & impetus eorum frange-
deò ut citra ullam ædificiorum
, in theatrum civitatis prola-
verentur, quo facto, despera-
a, Waywoda obsidionem re-

i Transylvanis urbibus, multo-
idicio, populosior illâ: forum
septimanis, rusticis ex agro
us, tam celebre est, ut justas
nundi-

nundinas putaveris, ob rerum merciumque propositarum copiam: Est enim finitimorum emporium, & veluti communis officina rerum omnium: confluunt istuc Ciculi, Valachi, Armeni, & Græci: etiam Turcicis plerumque mercibus tam ex Moldavia, quam Valachia adductis, fit interdum opulentior. In ea civitate, qui magistratus agunt officia, viri sunt graves & maturi, diversarumq; linguarum periti, Remp. summo studio foventes: cives autem & belli & pacis artibus sunt instructissimi, qui cum Moldavis plerumque bellum gessere, & nonnunquam insigni victoria potiti sunt.

Bistricia in amplissimæ vallis planitie posita, habet utrinque vitiferos colles. Per mediam urbem fluvius ejusdem nominis labitur ad meridionale latus inferioris suburbii declinans, qui statim post duo miliaria Zamoso conjungitur amne, fundulis in primis abundans. Quatuor miliaribus ab urbe Bistricia sunt auri fodinæ Roduenses, inde in extremis Transylvaniæ finibus Rivuli Dominarum aurifodinis non obscuri.

Segesvvaria civitas partim in ædito colle, partim infra ad radices habitata, inferior tamen ejus pars cultior existit, ob faciliorem rerum necessariarũ copiam: fluvius idem mœnia hujus civitatis pariter

ter & Megiensis præterlabitur, qui paulò supra Albam Iuliam influit in Matusium.

Megiensis civitas, quæ in meditullio Transylvaniæ sita, ferax vini, ac rebus aliis omnibus ad communem quæstũ & victum deservientibus satis referta, & clade quondam Ludovici Gritti gubernatoris non incognita. Is Gritti ob indignitatem cædis magnifici quondam Emerici Czijbackii Varadiensis Episcopi, quem dictus Gritti ad se dolo & fraude accersitum, occidi jusserat, atque demum paulò post à Moldavicis gentibus & Saxonicis, in ea civitate obsessus, captus, & in campum eductus, simul cum aliis multis tanti facinoris consciis, qui eum comitabantur, extremum recepit supplicium, cujus tandem duo filii insignes adolescentuli quoque in captivitatem Waywodæ Moldaviensis deducti, capite paternum scelus expiarunt, quod ex rebus gestis melius cognoscas: Acta sunt hæc anno vigesimo septimo. Hæc autem civitas, olim oppidum, & non ante multos annos suis arcibus & mœniis firmata, & in formam civitatis redacta est.

Quæ civitas quatuor à Cibinio distat millibus passuum, quam præterlabitur fluvius Kykellew major, qui in montanis Schijk oritur, & recepto minori Kykellew amne, non longe à Balasfalwa

paulò

ter & Megienfis præterlabitur, qui paulò
fupra Albam Iuliam influit in Marufium.
Megienfis civitas, quæ in mediterr
Tranfylvaniæ fita, ferax vini, ac rebus aliis
omnibus ad communem quæftû & vi-
ctum defervientibus fatis referta, & dudum
quondam Ludovici Gritti gubernatori
non incognita. Is Gritti ob indignitatem
cædis magnifici quondam Emerici Cz-
backii Varadienfis *Epifcopi*, quem dictus
Gritti ad fe dolo & fraude accerfitum
occidi jufferat, atque demum paulò poft
Moldavicis gentibus & Saxonicis, in
civitate obfeffus, captus, & in cam-
m eductus, fimul cum aliis multis tanti
notis confciis, qui eum comitaban-
extremum recepit fupplicium, cujus
em duo filii infignes adolefcentuli
ue in captivitatem Waywodæ Mol-
nfis deducti, capite paternum fce-
piarunt, quod ex rebus geftis me-
gnofcas: Acta funt hæc anno vige-
eptimo. Hæc autem civitas, olim
un, & non ante multos annos fuis
& mœniis firmata, & in formam
s redacta eft.
civitas quatuor à Cibinio diftat
paffuum, quam præterlabitur
Kykellew major, qui in mon-
ijs oritur, & recepto minori
amne, non longe à Balasfalwa
paulò

paulò infra Ezombor & fub Enjedino oppido in Marufium influit.

Inde Kykellewar uno miliari à Megies diftat ad Occafum, illic fluvius minor Kykellew ab arce non adeò procul præterlabitur, quam arcem quondam Petrus Waywoda Moldavus cum nonnullis pagis circumjacentibus, ex donatione & infcriptione olim Divorum Hungariæ Regum, poffidebat: Hanc nunc frater Georgius, Regni Tranfylvaniæ Thefaurarius, adeptus eft, & in fuam redegit jurifdictionem. Illic egregia vinearum promontoria, & vina optima, aliarumque rerum magna habetur affluentia.

Zabefus civitas non magno intervallo ab Alba Iulia, in planitie, valle profundiffima, aquis pifcium fœcundiffimis munita, quanquam non ita fortibus propugnaculis defenfa fit: intus luculentis ædificiis exornata, quam primariam Saxonum fedem fuiffe dicunt. A qua civitate non longe duo funt oppida, utpote Wijncz & Borboreck, quæ alias ex Divorum Hungariæ Regum donatione, ad Tranfalpinum fpectabant Waywodam, Regibus Hungariæ fubjecta: ubi fal Regiû ratibus inftructis Marufio amne applicatur, & inde Hungariam provehitur. Illic in fummitate cujufdam monticuli caftellum quoddam, in quo Divi olim

Francifci

Francisci ordinis professores resedisse dicuntur, non ante multos annos per internos hostes demolitum. Ea civitas habet pagos Regios decem & septem.

Colosvvaria in planitie suaviter admodum sita, tam murorũ ambitu foris, quam ædificiorum structuris intus splendida: Eam Saxones mixti Pannonibus incolunt, Iudicem & Consules alternis vicibus quotannis concordibus suffragiis, nec dispari numero eligunt, hi Hungarum, illi Saxonem, suos quisque Senatores salutant. Vbi ad portam Portinam hoc Epigramma Traiano adscriptum esse videas:

I. M. N.

TRAIANO PRO SALVTE IMP. ANTONINI ET M. AVRELII CAESA. MILITES CONSISTENTES MVNICIPIO POSVERVNT.

Non procul hinc Chrysus fluvius, qui primas Hungariæ metas à Transylvanis limitibus sejungit, ex Dacicis jugis Pannoniam contingentibus intra asperas & præcipites alpes continuis anfractibus & celeri meatu discurrit, ubi Valachi in desertis ædibus residentes, usu ac quæstu pecorum & piscium affluentium quotidianum victum quæritant. Abundat hic fluvius nobilissimis piscibus,

qui

rancisci ordinis professores resedisse di-
untur, non ante multos annos per in-
ernos hostes demolitum. Ea civitas ha-
et pagos Regios decem & septem.

Colosvvaria in planitie suaviter ad-
nodum sita, tam murorũ ambitu fortis,
uam ædificiorum structuris intus splen-
ida: Eam Saxones mixti Pannoniis
colunt, Iudicem & Consules alter-
cibus quotannis concordibus suffra-
is, nec dispari numero eligunt, hi Hu-
rum, illi Saxonem, suos quisque Sena-
es salutant. Vbi ad portam Portinam
Epigramma Traiano adscriptum ob-
as:

I. M. N.

RAIANO PRO SALVTE IMP. AN-
INI ET M. AVRELII CAESA. MI-
S CONSISTENTES MVNICIPIO
ERVNT.

n procul hinc Chrysus fluvius, qui
s Hungariæ metas à Transylvania
ius sejungit, ex Dacicis jugis Pan-
n contingentibus intra asperas &
ites alpes continuis anfractibus
ri meatu discurrit, ubi Valachi
tis ædibus residentes, usu ac
ecorum & piscium affluentium
ium victum quæritant. Abun-
luvius nobilissimis piscibus,
qui

qui ex eo, ut apparet, nomen accepit, quod & auro abundet, quod à Græcis χρυσὸν appellatur: Vide Strab. lib. XIII. circa medium ab accolis.

Nec longe ab hac civitate duæ altissimæ rupes prodeunt, versus Occasum, à regione sibi opposita, inter quas fluviolus satis præcipiti labitur cursu, prout ex his cognoscere licet versibus:

Hic gemina pariter tolluntur ad athe-
ra rupes,
Saxaque præruptis cautibus atque rigent.
Rivulus hinc cursu fluit inter utramque rapaci,
Aureus hinc nitidis excipit amnis aquis.
Perspicua est ipso adductu quæ sumitur unda,
Candidulus scrupos fundus & imus habet.
Ante locis transis vicenis atque novenis,
Quam celsum videas quo fluit ille jugum.

Alba Iulia civitas vetustissima, atque sede Episcopali celebris, quæ prædictis septem Saxonum sedibus, quasi mediterraneo terrarum spacio conjungitur, olim Zarmijz Dacia appellata (Fuit enim regia Daciæ Regum, quod ex veteribus

C monu-

monumentis, quæ ibi copiose reperiuntur, cognoscere liceat) in colle declivi sita, circumfusa undequaque ad duo fere millia passuum planitie. Ab Oriente fluvium Marusium, & deinde ex altero latere amnem Ompaii Hungarice vocatum, ex alpibus descendentem: ab Occidente vero amœnam, ut diximus, planitiem usque ad montem S. Michaëlis, quo in monte in rupe altissima castellū quoddam divi Michaëlis situm est, à Romani imperii durans tempore, quod ex antiquitatis monumentis, quæ ibi non pauca sunt, conjicere licet; à Septemtrione eadem intercedit planities, atque inde Marusius fluvius quoque duobus distat ab urbe millibus passuum, qui olim per mediam urbem perfluisse dicitur, ex ruinis & sepulchris pervetustis & dirutis accepto indicio. Tanta ejus urbis fuit amplitudo, ut in longum & latum ad quinque millia passuum porrigeretur. Quod autem Gothi antiquitus eam incoluerint terram, vetustas inscriptionum & characterum illic in tabulis & sepulchris inventorum ostendit, literis paucis admodum nostra ætate cognitis: proinde fidem faciunt, Romanorum legiones hucusque progressas fuisse, cujus rei signa passim adhuc in visceribus terræ occulta inveniuntur.

Ab

onumentis, quæ ibi copiose reperi-
r, cognoscere liceat) in colle declivi
, circumfusa undequaque ad duo
llia passuum planitie. Ab Oriente
m Marusium, & deinde ex altero
e amnem Ompaii Hungarice vo-
n, ex alpibus descendentem: ab Oc-
te vero amœnam, ut diximus, pla-
n usque ad montem S. Michaëlis
monte in rupe altissima castellũ quod
n divi Michaëlis situm est, à Roma-
perii durans tempore, quod ex
catis monumentis, quæ ibi non pa-
, conjicere licet; à Septemtrione
intercedit planities, atque inde Ab-
is fluvius quoque duobus distat à
millibus passuum, qui olim per mi-
urbem perluisse dicitur, ex ruinis
ulchris perverustis, & dirutis acce-
icio. Tanta ejus urbis fuit ampli-
ut in longum & latum ad quinque
assuum porrigeretur. Quod an-
ibi antiquitus eam incoluerint
vetustas inscriptionum & chara-
llic in tabulis & sepulchris inven-
stendit, literis paucis admodum
ate cognitis; proinde fidem fa-
omanorum legiones hucusque
: fuisse, cujus rei signa passim
visceribus terræ occulta inve-

Ab

Ab Alba Iulia ad Occidentem sunt montes & alpes excelsissimæ, & aditu difficilimæ, in quibus situantur civitates montanæ auro & argento præstantes, inter quas vel præcipua est Abrugbaniia, quam Collegium Sacerdotum ex donatione Ioannis Huniadis possidet, venis metallicis celebris, ubi magna auri vis assidue colligitur, quæ ad Cameram monetariam Cibinium defertur, ibidemque conflatur, & ex ea aureæ monetæ cuduntur continuo, prout ex sequẽtibus nostris annotationibus plane liceat videre.

Distat hæc civitas Abrugbaniia ab Alba Iulia miliariis quinque: Eodem itinere alia civitas Zalathna non procul situatur, quam nunc Valachi incolunt, ubi ex vetustis monumentis apparet, olim maximam fuisse urbem.

Zazwaras, Saxonibus Bros dicta, distat à Keniier ad Meridiem uno miliari, sita ad flumen Marisium, terra fœcundissima, frumenti, vini, & omnium fructuum ferax: Ibi populus admodum urbanus, & ad Valachorum ritum & consuetudinem, amictu & victu non parum accedens, qui passim in campis circumquaque desertis quibusdam possessionibus resident, & habent cœlum miræ temperieï: Etenim sylvæ intensissimæ, lepores, damas, & cervos, in magna multitudi-

titudine fovent, piſcibuſque illic optimis abundant.

A prædicta civitate Zazwatas, ubi per ſylvoſa montium juga, duo fere miliaria confeceris, ſubito conſpicis novam quaſi terram. Eſt provinciola parva in extremo Tranſylvaniæ angulo, in qua Haczak oppidum ſitum, ea provinciola à reliquo regno ſeparata, undique montibus & alpibus eminentiſſimis circumſepta eſt, præſertim ab ortu & meridie, ubi ſpacioſiſſimus tranſitus in Mœſiam, quæ noſtro tempore Tranſalpina vocatur: Quæ regio ad octo miliaria ſe extendit, & quaſi in medio umbilico ſita eſt, & ipſo regionis nomine Haczas appellatur, quod oppidum Valachi mixtim Pannonibus cohabitant.

Ad plagam Meridionalem hujus regionis adhuc apparent & teruntur urbis ampliſſimæ fundamenta latiſſime porrecta, & parietes ædificiorum collapſi conſpiciuntur: Vatheli loco nomen eſt, quod ſignificat, locus urbis: Hìc ſingulis fere diebus Valachos invenias, qui rudera vertunt, ac lapides pretioſos, atque numiſmata tam aurea quam argentea ex viſceribus terræ, variaque antiquitatis monumenta effodiunt.

Præterea Alba Iulia civitas Daciæ, quæ nunc eſt ſedes Iſabellæ Reginæ Hungariæ

gariæ &c. eamque abrogato Epiſcopatu tenet: Et à diva Iulia Auguſta, matre divi M. Aurelii Anthonii Pii Aug. Imp. nomen ſortita eſt, cujus rei argumento Epitaphium in vetuſtiſſimo marmore templi divi Michaëlis deſcriptum eſt.

I. O. M. E. IVNONI.

PRO SALVTE IMP. M. AVR. ANTHONII PII AVG. ET IVLIÆ AVG. MATRIS AVG. M. VLPIVS MVCIANVS MIL. LEG. XIII. GEM. HOROLOGIARE TEMPLVM A SOLO DE SVO EX VOTO FECIT, FALCONE ET CLARO COSS.

Sargetia fluvius Daciæ, ad regiam Zarmiiz Decebali quondam Dacorum Regis fluens, cujus tempore Huniadum arcem alluit: Decebalus autem ſubter vada Sargetiæ amnis, non procul à Regia prædicta Zarmiiz, ſuos occultaverat theſauros, quos deinde Trajanus Imperator, eo ſuperato comperiiſſe fertur. Lege Trajani vitam, per Georgium Merul. ex Dione Græco traductam.

Zarmis, inquam, urbs ingens, quondam Decebali Dacorum Regis ſede clara, eo autem devicto, Colonia Vlpia Trajana, Auguſta Dacia fuit appellata, quod ex ſubſcriptis Epigrammatis plane videre licet.

DIVO SEVERO PIO.
COLONIA VLPIA TRAIANA AVG.
DACIÆ ZARMIS.

Aliud Epigramma.

I. O. M.

ROMVLO PARENTI, MARTI AVXILIATORI, FOELICIBVS AVSPICIIS CÆSARIS DIVI NERVÆ TRAIANI AVGVSTI, CONDITA COLONIA DACIA ZARMIS, PER M. SCAVRIANVM EIVS PRO P. R.

Sunt præterea in ea provincia montes auri & argenti ditissimi, utpote Abrugbania, Zalathnia, & Kereſbania, ex quibus magna vis auri & argenti ſumitur, & Cameræ Regiæ pro cudendis tam aureis quam argenteis monetis applicatur.

Abrugbania dives auri oppidum, in cujus circuitu montes mira rerum omnium fertilitate, uſque adeo cumulati, ut ſolertis terræ viſceribus, theſauros Regiis opibus non indignos alat: nempe illicobriſum aurum patulis de montium verticibus fruſtulatim præciditur, ſubter quorum valles vitrei & perlucidi amnes decur-

DIVO SEVERO PIO.
COLONIA VLPIA TRAIANA AVG.
DACIÆ ZARMIS.

Aliud Epigramma.

I. O. M.

OMVLO PARENTI, MARTI AV-
ILIATORI, FOELICIBVS AVSPI-
IIS CÆSARIS DIVI NERVÆ TRA-
NI AVGVSTI, CONDITA COLO-
A DACIA ZARMIS, PER M. SCAV-
ANVM EIVS PRO P. R.

unt præterea in ea provincia montes x argenti ditiſſimi, utpote Abrug-, Zalathnia, & Kereſbania, ex qui- agna vis auri & argenti ſumitur, meræ Regiæ pro cudendis tam au- tam argenteis monetis applicatur. ugbania dives auri oppidum, in ircuitu montes mira rerum om- ertilitate, uſque adeo cumulati, ut terræ viſceribus, theſauros Re- ous non indignos alat: nempe illi- a aurum patulis de montium s fruſtulatim præciditur, ſubter valles vitrei & perlucidi amnes decur-

decurrunt, ex illis alpium jugis demergentes: plures denique eo loco chryſolapides in opulentis ac crebris chryſopliſiis, id eſt, aurilavacris inveniuntur. Abrugbania autem Romanorum olim colonia fuit, quantum ex hac inſcriptione conjectura aſſequi poſſumus, in altari ædiculæ ſupra oppidum non ita longe reperta.

D. M.

CASSIÆ PEREGRINE INTEG. FA
I. VIR. ANN. XXII. F. BISIVS SCE-
NOB. SARD. CONIVG. S. M. P. I.

Zalathnya oppidum temporibus Traiani Imperatoris conditum, olim aurifodinis inſigne, ubi adhuc extant aliquot Epigrammata in marmoribus ſculpta, quorum hîc unicum lectu dignum adjunximus.

D. M.

M. AVRE. ANTHONINI MIL.
LEG. XIII. GEM. VIXIT. ANN. XII.
MEN. XI. DIEBVS II. MILITAVIT.
AN. V. LIB. RARA VRE L.

MARCIANVS ET VAL. VALENTIANA FILIO PIENTISSIMO.

Keresbania oppidum in proclivitate montium loco satis amœno situm, quod Saxones Valachis passim interspersi incolunt, à quibus ea loca interdum minus tuta sunt ex frequenti deprædatione.

Iam paucis post civitatum descriptionem, quæ hîc sint præ cæteris celebria flumina aperiemus.

Marisius, seu Marisus pen. cor. Daciæ, vel si mavis, Transylvaniæ aurifer fluvius, ex alpibus Transylvaniæ Moldaviam contingentibus profluens, à Ciculis in Daciam, inde in Tyssiam descendit (vide Strab. lib. x.) mox Danubium influit, per quem Romani milites vasa olim sibi ad usum belli necessaria devehere solebant, adde quod hinc sal Regium in Hungariam importari solet.

Zamosus, pen. longa, fluvius Daciæ non procul à Chryso fluvio in jugis Dacicis ad Moldaviam vergentibus, in primis Orientem versus effluit, tandem arcem Gywla Episcopalem prætérfluens, tendit ad Austrum, & civitatis Coloswariæ pomœria radit, inde ad Solis ortum vertitur, angusto alveo & sinuoso navigabilis, quo sal Regium oneratis navibus quotannis evehitur, vulgus eundem fluvium appellat Zamos, non longe à Bistricio territorio, per vallem emissus abducitur

Keresbania oppidum in proclivitate montium loco satis amœno situm, quod Saxones Valachis passim interspersi incolunt, à quibus ea loca interdum minus tuta sunt ex frequenti deprædatione.

Jam paucis post civitatum descriptionem, quæ hîc sint præ cæteris celebria flumina aperiemus.

Marisius, seu *Marisus pen. cor. Daciæ, vel si mavis, Transylvaniæ aurifer fluvius, ex alpibus Transylvaniæ Moldaviam contingentibus profluens, à Siculis in Daciam, inde in Tyssiam descendit (vide Strab. lib. x.) mox Danubium influit, per quem Romani milites vasa olim sibi ad usum belli necessaria devehere solebant, adde quod hinc sal Regium in Hungariam importari solet.*

Zamosus, pen. longa, fluvius Daciæ non procul à Chryso fluvio in jugis Dacicis ad Moldaviam vergentibus, in primis Orientem versus effluit, tandem arcem Gywla Episcopalem prætérfluens, tendit ad Austrum, & civitatis Colosvariæ pomœria radit, inde ad Solis ortum vertitur, angusto alveo & sinuoso navigabilis, quo sal Regium oneratis navibus quotannis evehitur, vulgus eundem fluvium appellat Zamos, non longe à Bistriensi territorio, per vallem emissus abducitur

tur in Hungariam Thybisco amne præcipitandus.

Auratus vero fluvius in montibus Abrugoriens Tordam præterlabitur, & paulo supra Nadghlack in Marisio exoneratur, qui Transylvaniæ celebertimus fluvius est, satis exili & angusto alveo prosiliens, deinde collectis simul aliorum rivulorum & fluviorum undis augetur, Transylvaniamque secat, ac præterfluens oppida Zeckel wassarhel, Enyedum, Albam Iuliam, Dewan, & Lyppiam, qui tractus totius provinciæ est amœnissimus, atque non adeo magna distantia à Zegedino in Hungaria, cum Thybisco conjungitur, & navalis est amnis, quo omne sal evehitur ex Transylvania, deponiturque Zegedini, atque inde per totam defertur Hungariam, & per Thybiscum, Belgradum, Serviamque deducitur.

Est autem Transylvania (ut ad priorem nostram redeamus sententiam) quæ olim fuit Dacia, si non tota, tamen ejus florentissima & præcipua pars, quam Imperator Trajanus, ut prædiximus, victo Rege Decebalo, qui his locis imperabat, in provinciam redegit, deductis colonis, & urbibus conditis, quarum nonnullæ in hunc usque extant diem, quod adorandæ vetustatis inscriptiones

monumentorum pluribus locis repertorum indicia teſtantur : Eam Teutones primo tempore & aliquot retro ſæculis poſſidere, ſive hi ex Saxonia, ſive à Rheno venerint, tamen ex Germania profectos fuiſſe conſtat: Sed quam fortunam, quemve Ducem ſequuti ſint, nullis quidem literis proditum eſt, niſi quod in Hungarorum Chronicis legitur, Divo Stephano regnante multas ſemel nationes Hungariam & iſtius confinia occupaſſe, inter quas Saxones fuiſſe memorantur. Hactenus de Tranſylvania, nunc quæ Hungariam propius contingunt dicemus.

Hungarorum nomen quidam veriſimili conjectura ducti, ex Hunnis & Avaribus concretum exiſtimant: quorum illi à Mæotide palude digreſſi, hi verò è Iura monte deſcendentes, in Pannoniis (hoc enim antiquitus regioni nomen fuit) Gothis expulſis (qui & ipſi paullò antè per vim, ejectis primis cultoribus, irruperāt) ſedes ſibi conſtituerunt. Vt olim, ita nunc quoq; Hungaria omnis in duas diviſa eſt partes, quarum unam ſupradanubianam, vel primam, alteram cisdanubianam, vel ſecundam ſcriptores appellant. Regni univerſi limites ſunt, ab oriente quidem Tranſylvania & Raſcianorum regio, quæ Myſia olim : auſtrale ejus latus Dravus

ionumentorum pluribus locis reperto-
am indicia testantur: Eam Teutones
timo tempore & aliquot retro sæculis
ossidere, sive hi ex Saxonia, sive à Rhe-
o venerint, tamen ex Germania profe-
os fuisse constat: Sed quam fortunam,
uemve Ducem sequuti sint, nullis qui-
m literis proditum est, nisi quod in
ungarorum Chronicis legitur, Divo
ephano regnante multas semel natio-
s Hungariam & istius confinia occu-
sse, inter quas Saxones fuisse memo-
ntur. *Hactenus de Transylvania, nunc*
æ Hungariam propius contingunt
nus.

Hungarorum nomen quidam veris-
i conjectura ducti, ex Hunnis & Ava-
is concretum existimant: quorum il-
æotide palude digressi, hi verò è Iu-
nte descendentes, in Pannoniis (hoc
antiquitus regioni nomen fuit) Go-
expulsis (qui & ipsi paullò antè pr-
ejectis primis cultoribus, irruperant
sibi constituerunt. Vt olim, ita nunc
; Hungaria omnis in duas divisa est
s, quarum unam supradanubianam,
rimam, alteram cisdanubianam,
cundam scriptores appellant. Regi-
si limites sunt, ab oriente quidem
lvania & Rascianorum regio, quæ
olim: australe ejus latus Dravus
fluvius

fluvius claudit: ad septemtriones Poloniæ; ad occidentem Austriæ & Stiriæ confinia habet. Quæ Savum & Dravum interjacet regio, Valeria olim, item Riparia & Interamnensis Pannonia appellata fuit: Hungarorum quondam regibus vectigalis, nunc pleraq; omnis Turcarum tyrannidi servit. Cœlum hîc satis temperatum est ac mite: aër tamen multis in locis humidus, ac densa plerunque caligine obscurus. Terra fertilitate nulli ex omnibus penè Europæ regionibus cedit. nam & fruges omnis generis, triticum præsertim, & milium, benignè gignit: generosi etiam vini proventu admodũ felix est: tum pecore tota fœcundissima, adeò ut quotannis Viennam circiter octoginta præpinguium boum millia, atque inde in diversas Germaniæ regiones agantur. Ferinæ tanta abundantia, ut venationes & aucupia cuivis licita sint, sic ut lepores, phasiani, perdices, quæq; apud nos in deliciis habentur, rusticorũ etiam ac plebeiorum hominũ familiaris sit cibus. Terræ viscera venis omnis generis metallorum scatent, præsertim auri, quod bonitate in primis commendatur. Amnibus præterea nobilissimis irrigatur, Danubio, Savo, Dravo, Savaria, Corcora, Arrabone, Tebisto, Grano, Marisio, Cuso, Alictio, Bacuntio, Valdamo: quorum nomina etsi ab

incolis

incolis corrupta, aliquid tamen hodie ex vetustate retinent : qui omnes præter alios minores pænè innumeros, non tantum navigationibus & mercium subvectionibus magnas præbent cōmoditates, sed etiam piscibus ita abundant, ut nullibi eorum major sit copia & vilitas. Certè Tibiscum incolæ tertia sui parte ex piscibus constare, proverbio ferunt. Quid de nemorum umbris, fontium limpidissimorum, atque inprimis thermarum scatebris dicam? quarum rerum omnium admirabilem copiam non ad voluptatem tantum, verum etiam salubrem usum, huic regno Deus munificè est elargitus. Oppidis, arcibus, vicis, pagis, villis ita frequens est, ut vel cultissimis regionibus comparari, multis verò meritò anteferri possit: è quibus præcipua aliquot, regionum ipsarum situm secuti, describemus. Ac primum quidem, quod ad Septemtrionalem, sive supra Danubianam Hungariam attinet, dirimitur illa à Transylvania Moremaruso, à Polonia & Moravia, Carapto monte. Fluvios habet præcipuos, Marcam, à Marcomannis denominatum, Tirnam, Vagam, Nitriam, Granum & Tibiscum, cum quo, antè quā in Danubium exeat, multi alii, quos posteà recensebimus, cōmiscentur. Marca è Moravorū finibus progressus, Hungariam

incolis corrupta, aliquid tamen hodie et vetustate retinent: qui omnes præter alios minores pænè innumeros, non tantum navigationibus & mercium subvectionibus magnas præbent cõmoditates, sed etiam piscibus ita abundant, ut nus-bi eorum major sit copia & vilitas. Certè Tibiscum incolæ tertia sui parte ex pisci-bus constare, proverbio ferunt. Quid de nemorum umbris, fontium limpidissimorum, atque inprimis thermarum fre-tebris dicam? *quarum rerum omnium admirabilem copiam non ad voluptatem tantum, verum etiam salubrem usum, huic regno Deus munificè est elargitus.* Oppidis, arcibus, vicis, pagis, villis ita fre-quens est, ut vel cultissimis regionibus comparari, multis verò meritò anteferri possit: è quibus præcipua aliquot, regio-num ipsarum situm secuti, describemus. Ac primum quidem, quod ad Septen-trionalem, *sive* supra Danubianam Hun-gariam attinet, dirimitur illa à Transyl-vania Moremaruso, à Polonia & Mora-via, Carapto monte. *Fluvios habet præ-*cipuos, Marcam, à Marcomannis denominatum, Tirnam, Vagam, Nitriam, *Granum & Tibiscum*, cum quo, antè quã *in Danubium* exeat, multi alii, quos postea *recensebimus*, cõmiscentur. Mar-ca *è Moravorũ finibus progressus*, Hun-garia

gariam à vicinis regionibus, maximè Marcomannorum campis determinat. Hinc Albii montes Moraviæ & Poloniæ prætenduntur: qui latus illud Hungariæ, quod Transylvaniam spectat, quasi promontoriis quibusdam castigant. Ex his Vaga fluvius ortus, ad Comarum Danubio influit. Inter Marcam & hunc urbes sunt, Tirnavia primum, Ioannis Sambuci, viri clarissimi patria, ad Tirnam fluviolum sita; infrà ad Danubii ripam, Posonium (*vel Pisonium, ut alii volunt*) urbs splendida, & episcopatu insignis. Cis Vagam sunt Golgotia, sive Eleutheropolis, Nitria, aliaq; multa oppidula & castella. Iidem montes Granum fundant, qui antequã Danubium ingrediatur, Ipolam recipit: cujus ripa itidẽ utrimq; frequentibus oppidulis & vicis præcingitur.

Tibiscus fluvius.

AD ortum æstivum progredientibus Tibiscus occurrit, cujus fontes ad radicem montis cujusdam, qui à frigore nomen habet, monstrantur: Is magno terrarum tractu labens multis amnibus augetur: inter quos præcipuus est Samus, qui è Transylvania decurrens, peninsulam quandam facit, in qua Satmaria, satis munitum oppidum, sita est: Post hunc Bodrogius, receptus prius Vnga & Labarsa fluviis, in Tibiscum illabitur.

Toccaia.

AD confluentes Toccaia visitur, insulæ specie, arx loci natura & operibus firmissima, inundationibus tamen obnoxia, à quibus gravissima damna non semel accepit. Paulo infra, Tarsa, Eperias prætetlapsus, Tibisco conjungitur, Hevato flumine auctus. ad hujus ripam Cassonia est, urbs cultissima, multumque veteris adhuc retinens splendoris. Iam illud Tibisci latus, quod Transylvaniæ obvertitur (veteres Daciam ripensem dixere) multis oppidulis, vicis, castellis cultum est. Præcipua sunt Gisgalo, Nagalæ fanum S. Nicolai, & Echieda, ad ejusdem nominis lacum.

Agria.

QVæ inter Tibiscum Danubium & Ipolam ab meridie ad septemtriones exporrecta jacet regio, oppida habet, primo Agriam (Erlam vulgo) episcopali dignitate ornatam: quam ab Agrianis, Illyricorum reliquiis, exstructam, Tartari Bela quarto regnante, funditus everterunt: sed incolæ è ruderibus eam multo magnificentius restaurarunt, arcem præsertim, quæ magna ex parte in colle sita, fossaque, qua plano conjungitur, profundissima circumdata, inter præcipua Hungariæ propugnacula habetur.

Vacia.

Toccaia.

AD confluentes Toccaia visitur, insula
specie, arx loci natura & operibus in-
sima, inundationibus tamen obnoxi-
ibus gravissima damna non semel ac-
it. Paulo infra, Tarsa, Eperias pr-
apsus, Tibisco conjungitur, Herna
nine auctus. ad hujus ripam Cassovia
urbs cultissima, multumque ve-
adhuc retinens splendoris. Iam illud
isci latus, quod Transylvaniæ obver-
r (*veteres Daciam ripensem dixere*)
tis oppidulis, vicis, castellis cultum
Præcipua sunt Gisgalo, Nagalæ sanu
icolai, & Echieda, ad ejusdem no-
s lacum.

Agria.

'æ inter Tibiscum Danubium &
olam ab meridie ad septemtrio-
porrecta jacet regio, oppida habet,
Agriam (*Erlam vulgo*) episcopa-
rate ornatam: quam ab Agrianis,
rum reliquiis, exstructam, Tar-
la quarto regnante, funditus
ant: sed incolæ è ruderibus eam
magnificentius restaurarunt, ar-
efertim, quæ magna ex parte
ita, fossaque, qua plano con-
profundissima circumdata, in-
ua Hungariæ propugnacula ha-

Vacia.

Vacia.

INfra ad Danubii ripam Vacia sita est Musarum olim domicilium; jam vero quod ejus Vulcanus reliquum fecit, Mars sibi vindicavit. Hanc inter & Agriam medio fere spacio Hatuana est, nupera Turcarum clade insignis: ultra quam Septentriones versus progredientibus, fluvii occurrunt, Sagyva primum, inde Genges & Tarna: qui tandem in unum alveum coëuntes, ad Solnocum, oppidum & arcem ejusdem nominis, quorum munitionibus hodie Turcæ in primis confidunt, in Tibiscum illabuntur. Sex millia circiter infra Solnocum, in ejusdem amnis ripa, Segedinum conspicitur, eique in adversa ripa oppositum Conadium.

Colossa.

AD ripam vero Danubii, infra Pæstum Colossa est, urbs vetus, episcopalis. Inde paullatim tractus hic inter Tibiscum & Danubium ad confluentes usque in angustum cuneatur, in quo Cumanorum sive Bachamegorum campi, pagis quidem infrequentes, pascuis vero supra modum fœcundi. Australis, vel infra Danubiana Hungaria, Danubio & Dravo continetur: ab occasu Austriam Stiriamque finitimas habet. Pars hæc rerum omnium proventu non modo

alteri

alteri non cedit, verum etiam oppidorum frequentia longè antecellit.

Primum qua Austriam contingit, Danubius insulam facit, quam Cituorum insulam Ptolemæus, nostri Scythicam appellant; incredibili fertilitate: cujus extremus angulus, qui interiora regionis respicit, Comara, contra vim omnem valida in primis arce munitus est.

Iaurinum.

PAulo supra Comaram, ad dextrum Danubii brachium contra prædictam insulam Iaurinum est, primarium facilè totius Hungariæ munimentum: quod Rabam jam vulgus appellat, ab Arrabone fluvio, quo alluitur, detorta voce.

S. Martinum.

TRia ab Iaurino milliaria, orientem versùs, est Mons S. Martini: in cujus jugo insigne monasterium, ad radicem verò oppidulum, ligneo sepimento, terrâ expleto, præcinctum.

Pappa.

VLtra hunc ad meridiem Pappa est, arx & oppidum, ad lacum sita, operibusq; contra hostium insultus non mediocriter utraque munita.

Schiltberg.

HInc Montes Batonii, quibus nostrates à clypeis nomen indiderunt, incipiunt; & mediocri terrarum spatio inter

Danubium & Balatonium lacum excurrunt: quorum radices Marcalta, Arrabonis divertigio alluuntur.

Dotis.

AD latus horum, quod ad Danubium vergit Dotis est, oppidum quondam, nunc arx tantum è ruderibus instaurata. Ad hanc collis præaltus attollitur, albi & rubri marmoris lapicidinis nobilis, sed qui hosti ad oppugnandam, ac tormentis diruendam arcem, magnas præbeat commoditates.

Strigonium.

SVpra hanc Strigonium est, ad Danubii ripam, Pannonicarum urbium pæne vetustissima ac nobilissima, primatis Episcopi sedes, ex quatuor oppidis, ad instar Syracusarum, constans: quorum primum arcẽ complectitur regiam, cum primario templo colli impositam: secundum hydropolis nominatur, ad collis radices in ripa Danubii positum: tertiò in adversa ripa è regione sito, Gocaræ nomen est: quartum Rascianorum civitas, in citeriore ripa, appellatur.

Vicegradum.

INfra Strigonium ad tria circiter milliaria Vicegradum est, oppidulum & arx ejusdem nominis, illud ad Danubii ripam, hæc in colle sita est, sed arx Typhlopyrgi seu Cœci castelli appella-

tione nostratibus notior est: regum olim domicilium, à Matthia Corvino hortulis, ædificiis marmoreis, aliisque substructionibus mirificè exornata.

Buda.

HInc tria circiter milliaria abest Buda totius Hungariæ metropolis, quam nonnulli à Buda, Attilæ fratre, & in imperio collega appellatum volunt: sed verisimilior eorum est opinio, qui à Budinis, Scytharum gente, Boristhenis quondam accolis, cum Attila in Pannoniam egressis, originem ac nomen eam traxisse arbitrantur. Sunt qui Sicambriam prius dictam volunt à Sicambris, quos Antonius & Severus Imperatores, ad reprimendos barbarorum impetus, præsidio iis regionibus collocarant. Quæ tamen hodie nobis Buda dicitur, paullùm ab eo loco abest, ubi olim sita fuit: cui rei argumento sunt rudera, quæ infra Budam hodieque monstrantur. Vrbs ipsa in plures insulas sparsa est: quarum quæ Danubio alluitur, præcipua magnitudine est, Hydropolis aliàs, aliàs Iudæorum civitas cognominata. Huic, veluti alæ utrimque, ad meridiem arx regia, ad Septemtriones, suburbium superius prætenduntur. Quæ solem occidentem & montana respicit, altera urbis pars est, ceteris munitior, loco acclivi sita: cui

tione nostratibus notior est: regum
olim domicilium, à Matthia Corvino
hortulis, ædificiis marmoreis, aliisque
substructionibus mirificè exornata.

Buda.

HInc tria circiter milliaria abest Buda
totius Hungariæ metropolis, quam
nonnulli à Buda, Attilæ fratre, & im-
perio collega appellatum volunt: sed ve-
risimilior eorum est opinio, qui à Bu-
nis, Scytharum gente, Boristhenis quon-
dam accolis, cum Attila in Pannoniam
egressis, originem ac nomen eam traxisse
arbitrantur. Sunt qui Sicambriam prius
dictam volunt à Sicambris, quos An-
ius & Severus Imperatores, ad repri-
endos barbarorum impetus, præsidii
regionibus collocarant. Quæ tamen
die nobis Buda dicitur, paullùm ab ea
o abest, ubi olim sita fuit: cui rei ar-
nento sunt rudera, quæ infra Budam
lieque monstrantur. Vrbs ipsa in
es insulas sparsa est: quarum quæ
ubio alluitur, præcipua magnitudine
Hydropolis aliàs, aliàs Iudæorum
as cognominata. Huic, veluti ala
nque, ad meridiem arx regia, ad
ntriones, suburbium superius præ-
ntur. Quæ solem occidentem &
ana respicit, altera urbis pars est,
munitior, loco acclivi sita: cui
una

una cum arce, alterum suburbium, ra-
rioribus alibi, alibi frequentioribus ædi-
ficiis; ab extremo occidentis angulo, meridiem versus ad Danubium usque procurrens, est circumfusum.

Pæstum.

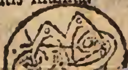
IN ulteriori ripa Pæstum est, cum loci natura & operibus munitissimum; tum civibus frequens oppidum. Ab hoc ad Budam pons navalis transitum præbet. Inter Danubium & Dravum modicus fluit amnis, Larvis nomine; qui ad meridionale latus Batoniorum montium ortus, Vesprimium haud procul ab ipsis fontibus, inde Albam regalem, aliaque castella & oppidula præterfluens, ad Batham in Danubium se effundit.

Vesprimium.

VEsprimium episcopali sede nobilis inter primarias Hungariç urbes olim fuit numerata. Arcem habet longè amœnissimam, in colle sitam: unde in subjectum oppidum, vel potius deformes vastati oppidi ruinas, agrumque vicinum longè lateque patet prospectus.

Palotta.

HInc ad plagam septemtrionalem Palotta est, arx angustis quidem pomœriis, sed fossâ duplici, muris, & propugnaculis contra vim non maximam satis munita.

Alba regalis.

PRoximè hinc abest Alba regalis, ubi antiquitus Hungariæ reges & coronari & sepeliri erant soliti, quorum tumuli non pauci hodieque exstant in primario urbis templo, quo nullum fuit in universa Hungaria, vel operis structurâ splendidius, vel annuis proventibus locupletius. Suburbia habet tria, vel quinque potius (nam quæ ad latera sunt utrimque, canali infuso ac maceriâ dirimuntur) ad quæ vix ullus patet aditus; quòd vicina omnia paludibus profundaque uligine teneantur. His inclusa urbs ipsa, nec loci tantum naturâ, sed etiam operibus firmata, difficilem admodum habet oppugnationem. Aër exhalationibus, æstivo præsertim tempore, corruptus, minus salubris est.

Sigetum.

INter Savum & Dravum Sigetum est, oppidum tripartitum, paludibus undique circumfluens, arx in primis: quæ & ipsa duplex est, interior & exterior, oppido veteri sublicio ponte annexa, cui minus oppidulum, quod novum dicitur, à fronte objicitur.

Quinqueecclesiæ.

HInc quatuor circiter milliaria absunt Quinqueecclesiæ, antiquum oppidum, in quo Solimannus Turcarũ tyrannus,

Alba regalis.

Proximè hinc abest Alba regalis, u[bi] antiquitus Hungariæ reges & coro-nari & sepeliri erant soliti, quorum mo-numenti non pauci hodieque exstant in pri-mario urbis templo, quo nullum fuit à universa Hungaria, vel operis structurâ splendidius, vel annuis proventibus loc-pletius. Suburbia habet tria, vel quinque potius (nam quæ ad latera sunt utrim-que, canali infuso ac maceriâ dirimun-tur) ad quæ vix ullus patet aditus; quod vicina omnia paludibus profundaque [vo]-gine teneantur. His inclusa urbs ip[sa] nec loci tantum naturâ, sed etiam ope[ri]-bus firmata, difficilem admodum habe[t] oppugnationem. Aër exhalationibus, æstivo præsertim tempore, corruptus, minus salubris est.

Sigetum.

Inter Sarvim & Dravum Sigetum est, oppidum tripartitum, paludibus un-dique circumfluens, arx in primis: quæ ipsa duplex est, interior & exterior, oppido veteri sublicio ponte annexa, cu[i] ... nus oppidulum, quod novum dicitur, ponte objicitur.

Quinqueecclesia.

Hinc quatuor circiter milliaria absunt Quinqueecclesiæ, antiquum oppi-[dum], in quo Solimannus Turcarū tyran-nus,

nus, Sigetum oppugnans, anno MDLXVI ut suo loco dicetur, fatis concessit. Sunt præterea aliæ multæ regiunculæ, oppida, arces & castella, quibus Danubii, Dravi, aliorumque minus nobilium fluviorum ripæ prætexuntur, sed quum nihil insigne habeant, aut narratu admodum memo-rabile, non est quod in eis heic explican-dis, vel etiam recensendis, immoremur: præsertim quum rerum gestarum narra-tio multa alia describendi nobis mate-riam sit suppeditatura.

Proximum esse videtur, ut de incola-rum moribus aliquid dicamus. Etsi vero Hungari de pristina animi ferocia, & quam majores eorum ultro affectabant, duritie multum remiserunt: Scythicæ tamen originis etiamnum vestigia multis in rebus apparent. Bellicosi sunt; sed equestri pugnę quàm pedestri habiliores. In acie ordines minus accuratè tuentur, & in pugnam temerè procurrunt, aut ruunt potius: unde nonnunquam non minus incitato cursu, quàm venerant, retrò feruntur. Hodie tamen diuturno bellorum usu edocti, artem militarem peritè ac strenuè tractant. Equitibus, quos Hussaros appellant, arma sunt, lan-cea, sagaris sive gladius Persicus, ad læ-vam; sub dextro femore verutum ephip-pio alligatum: pleríque insuper siphuncu-

lum tormentarium theca reconditum habent. Præfecti & centuriones cestram ferunt, magis ad cogendos ordines, quã hostis arma perfringenda accommodatam. Pedites (Haiducos vocant) nec galea, nec lorica utuntur, vestitu etiam à rusticis parum differunt. Arma illis sunt sclopus manuarius, aut si hic desit, hasta velitaris, sagaris, & à cingulo dependens securis. Sagum villosum, vel crudam vrsi aut lupi pellem humeris injiciunt, sub mento adstrictam: cives tamen pallia rubro, viridi, cœruleo vel ianthino colore gestant. Nobilium splendidus admodum & sumptuosus est vestitus, mulierum inprimis; mundus prætereà magni precii, & exquisitus. In victu ab antiqua parcimonia multum desciverunt, magnates inprimis; quorum mensæ & domesticis & exoticis deliciis abundant. Et temperantiam quidem, jam ante mira regionis ubertate præcipitem, vehementer impulit peregrinorum, ut credibile est, consuetudo, & qui eò ex omnibus Europę partibus confluxerunt, militum luxus. Comitiorum, quibus de rege creando ageretur, hæc olim erat ratio. In campis Pæsto propinquis, omnium ordinum, quibus suffragii jus, homines, constituto die, frequentes armati conveniebant. Omnib. auté maxima parte in regis ele-

ctione

a tormentarium theca reconditum
ent. Præfecti & centuriones cestram
int, magis ad cogendos ordines, qui
tis arma perfringenda accommoda.
. Pedites (Haiducos vocant) neq;
nec lorica utuntur, vestitu etiam à
cis parum differunt. Arma illis sunt
ous manuarius, aut si hic desit, basta
aris, fagaris, & à cingulo dependens
is. Sagum villosum, vel crudam vel
upi pellem humeris injiciunt, sib
o adstrictam: *cives tamen pallia re*
viridi, cœruleo vel ianthino color
t. *Nobilium splendidus admodum*
ptuosus est vestitus, mulierum in
mundus prætereà magni preci
isitus. In victu ab antiqua parci
multum desciverunt, magnates
s; quorum mensæ & domestici
cis deliciis abundant. Et tem-
n quidem, jam ante mira regio-
tate præcipitem, vehementer
eregrinorum, ut credibile est,
lo, & qui eò ex omnibus Euro-
s confluxerunt, militum luxus.
um, quibus de *rege creando*
æc olim erat ratio. In campis
inquis, omnium ordinum,
agii jus, homines, constituto
ntes armati conveniebant.
maxima parte in regis ele-
ctione

ctione consentientibus, post faustos populi, novo regi gratulantis, acclamationes, dies Albam regalem indicebatur, qua die primùm Episcopus Strigoniensis, prolatis regiis, insignibus, præsentem multitudinem, utrum regem hunc sibi dari vellent, percontabatur. Vbi assenserant, obedientiamque erant polliciti: idem regem officii sui commonefaciebat, & dato ultra citraque juramento, solio impositum coronabat. Eum deinde episcopi & proceres è templo in regiam deducebant, *Stephani primi vexillum &* arma, antiquitus in eum usum asservata, præferentes. Qua verò fide erga reges suos fuerint, malo ex historia ipsa lector cognoscat. Illud certè constat, è tanto bonorum regum numero paucos fuisse, quibus non contra subditorum suorum contumaciam fuerit dimicandum.

II.

DE ADMIRANDIS HUNGARIÆ AQUIS DISSERTATIO.

NVlla omnino regio est, quæ aut plures, aut salubriores aquas habet, quam Hungaria. Proinde accuratam earum descriptionem hoc loco exhibere necessarium putavimus.

Vnde vero potius ordiar, quam ab ipsa urbe Buda, quam Hungariæ Reges ob loci situm, opportunitatem, & amœnitatem merito pro regia habuerunt. Hîc propter ipsam Danubii ripam calidæ sunt multæ, inter quas differentia major est, quam pro loci discrimine. Quædam enim non modo tolerabili, sed ita jucundo sunt calore, ut ad hominum lavacra naturæ benignitate singulari datæ esse videantur. Hujus generis sunt infra arcem regiam aliæ, regiæ vocatæ, vel propter vicinam regiam, vel quia regio opere ornatæ & conclusæ, vel quia in his Reges lavare consueverunt: aliæ communes, quibus saxum ceu nativa fornix impendet, quas Turcæ post occupatam Budam latius ex-

II.

DE ADMIRANDIS HUNGARIÆ AQUIS DISSERTATIO.

NVlla omnino regio est, quæ ... plures, aut salubriores aquas habet, quam Hungaria. Proinde accuratam earum descri-
ionem hoc loco exhibere necessarium
tavimus.

Vnde vero potius ordiar, quam ab
urbe Buda, quam Hungariæ Reges
oci situm, opportunitatem, & amœ-
tem merito pro regia habuerunt. Hic
ter ipsam Danubii ripam calidæ sunt
æ, inter quas differentia major est,
pro loci discrimine. Quædam enim
odo tolerabili, sed ita jucundo sunt
, ut ad hominum lavacra naturæ
itate singulari datæ esse videantur.
generis sunt infra arcem regiam
egiæ vocatæ, vel propter vicinam
, vel quia regio opere ornatæ &
e, vel quia in his Reges lavare
runt: aliæ communes, quibus
u nativa fornix impendet, quas
st occupatam Budam latius ex-

cavata rupe ampliores reddiderunt, cæterisque præferre dicuntur.

At quę supra Budam sunt, quarum alię item regiæ, aliæ hospitales à vicino ptochodochio dictæ fuere, balneis sunt inutiles, nisi refrigerentur. Sic enim quædam calent, vel fervent potius, ut in eas missum ovum non minus cito, quam ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis frigida, cujus ibi fons calidis ita contiguus est, ut qui haustum veniunt duabus urnis, eodem in vestigio altera calidam, altera frigidam haurire possint.

Ibidem est sub dio fons calidarum cæteris amplior, quem purgatorium vocavere, ea nimirum ratione, quod quemadmodum proditũ est, in purgatorio pœnas nocentium pro noxarum modo, alias acerbiores, alias mitiores esse, ita quædam insunt aquæ hoc in fonte discrimina. Nam qua in eum à Danubii ripa aditus est, subfrigida primum, mox tepida, & quo in eam penetraris altius, hoc magis calet. In recessu vero interiore tam est calida, ut ferri non possit. Est autem is calor haud dubie aquæ hujus proprius. Nam alia, quæ dixi, temperamenta verisimile est à Danubio accedere, qui crepidinem hujus fontis lambit, & cum vel modice excrescit, totum inundat, neque

tamen ita reſtinguit, quin caleat. Quin intra ipſam ripam, qua Danubio perennis curſus eſt, calidæ ebulliunt, ubi qui altius mergi volunt, lavare conſueverunt.

Porro hæ ad Budam thermæ (licet vero mihi hac voce in calidarum aquarum appellatione uti) quod alteræ, ut dictum eſt, infra, alterę ſupra urbem eſſent, ex eo quoque invenere nomen, ut illæ inferiores, hæ ſuperiores vocarentur. Vtraſq; Turcæ, quibus tamen omnia vaſtare libido eſt, non modo non corruperunt, ſed etiam cultiores, ac per ſpeciem religionis quaſi auguſtiores reddiderunt. Nam Baſſa Mahometh, quem Tyrannus victor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à ſe debellatæ partibus gubernatorem impoſuit, apud utraſque Dervīſis domicilia, ceu cœnobia extrui curavit. Sacello etiam apud ſuperiores in colle vicino, qui ante vitibus conſitus fuit, poſito conſecravit locum memoriæ cujuſdam ejus ordinis, quem, dum viveret, ceu numen quoddam venerati ſunt Turcæ, & nunc mortuum, illoque in loco conditum religioſe colunt.

Sunt autem Dervīſæ Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato vivunt, quibus ex religionis, quam affectant, inſtituto uſitatum eſt, ſævire in corpus

pro-

proprium, quod alii per inuſtionem ſtigmatum ferro candente, alii per inciſionem, quæ fit novacula acutiſſima, quidam utroque modo faciunt, hoc crebrius, & crudelius, quo quiſque ſanctior & religioſior eſſe & haberi cupit. Eſt vero & in veſtitu quædam inter eos diverſitas, & ſanctimoniæ affectatio. Nam alii veſte lanea alba ad talos uſque demiſſa amiciuntur, & calceati incedunt capite operto. Alii nudis pedibus & capite, imo toto pene corpore, niſi quantum pelles duæ ovinæ, aut caprivæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex ſcapulis propendet, tegunt. Quidam etiam unica pelle pudendas tantum corporis partes velant, cætera nudi. Gymnoſophiſtarum dicas eſſe reliquias, quales India habuiſſe memoratur.

Sunt quidem hæc à narratione, quam de aquis inſtitui, aliena. Sed cum huc delapſus ſim, quid obſtat, quo minus de Turcarum lotionibus pluſculum addam? Cum omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, ſummo honore dignantur, tum vivas potiſſimum, & fluentes, idque propter frequentes lavationes, quibus etiam crebrius per diem, non modo ad ſordes corporis abluendas, ſed ad ſcelerum quoque expiationes

uti

uti consueverunt, quod procul dubio ab aliarum gentium ritibus habent, quibus etiam sola aquæ aspersio inter Februa fuit. Sic Romæ olim ad portam Capenam, postea Appiam vocatam, aqua Mercurii dicta, alii alios aspergebant invocantes Mercurium, ut aspersi flagitia, & præsertim perjuria diluerentur. Sic traditur Peleus absolvisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cum antea Aegeus Medæam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatum esse memorat Pausanias in Corinthiacis, cum illum nemo lare suo, & hospitio dignaretur. Cujus loci hoc libentius memini, quod continet exemplum ritus vetustissimi accepti à patribus, quo rei atrocium criminum à consuetudine omnium & colloquio arcebantur. Sic Aeneas quoque apud Poëtam nostrum:

Ter socios pura circumluit unda.
Spargens rore levi.

Et idem, ceu multa sede pollutus inquit.

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates,
Me bello è tanto digressum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Quin

uti consueverunt, quod procul dubio à aliarum gentium ritibus habent, quibus etiam sola aquæ aspersio inter Febru- fuit. Sic Romæ olim ad portam Cape- nam, postea Appiam vocatam, aqua Mercurii dicta, alii alios aspergebant vocantes Mercurium, ut aspersi flagitia & præsertim perjuria diluerentur. Sic traditur Peleus absolvisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cum antea Aegeus Medeam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatum esse memo- rat Pausanias in Corinthiacis, cum illum nemo lare suo, & hospitio dignaretur. Cujus loci hoc libentius memini, quod ontinet exemplum ritus vetustissimi ac- cepti à patribus, quo rei atrocium cri- minum à consuetudine omnium & col- loquio arcebantur. Sic Aeneas quoque ad Poëtam nostrum:

Ter socios pura circumluit unda.
Spargens rore levi.
...lem, ceu multa sede pollutus inquit.
Tu genitor cape sacra manu, patriosque
penates,
Me bello è tanto digressum, & cæde
madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine
vivo
Abluero.

Quin

Quin in atriis templorum suorum positam habent aquam Turcæ eundem in usum, neque cuiquam nisi loto in ea ingredi fas esse arbitrantur.

Sed delectantur in universum plurimum lotionibus & balneis Turcæ, eoq; præcipuum apud eos pietatis opus est, instituere & condere balnea publica, nec id tantum viventibus gloriosum esse, sed etiam vita functis salutare putant. Hac ratione is, qui nunc rerum potitur, Solimannus tum alibi, tum Budæ in ædibus, quæ quondã fuerunt Archiepiscopi Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumque salute fieri curavit, in quod è Danubio, per canales subterraneos aqua in multam altitudinem, ut est Budæ ad Danubium situs, ducitur. Ipsum balneum intus incrustatum & stratum est monumentis marmoreis, quæ antea in templis fuere posita, imaginibus tamen, si quæ insculptæ fuerunt, resectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quæsita est ei, quem diximus Bassæ Mahometh, qui thermas Budenses ex ædificatis illis Dervisarum cœnobiis, conditorioque ejus, de quo diximus, illustriores reddere studuit. Hîc verò videre est mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda voluptatis domicilia

micilia fuerunt, ea religiose ornarunt Turcæ, flagitiose contra prophanantes, quæ antea habita sunt pro sacrosanctis.

In thermis superioribus supra eos fontes, quibus ad lavacra usus est, sunt piscinæ calidæ, in quibus nascuntur, & vivunt pisces, qui in frigidam translati, emoriuntur. Sunt etiam calidæ in opposita Danubii ripa supra Pæstum, sed minus celebres, propterea quod ita conjunctæ sunt alveô fluminis, ut ad quævis ejus incrementa corrumpantur.

Solent fere thermæ locis, in quibus sunt, aliquod nomen, & quasi lumen afferre. Ita nobilitatus est quondam sinus Baianus in Campania. Ita nunc quoque in Italia, Germania, & in quavis pene terrarum orbis parte clara sunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis sunt sortita, ut in Thessalia Thermopylæ, & in Germania oppida, quæ vocantur Badæ, hoc est, balnea. Sed fuerunt quasi in obscuro Budenses, nec aliqua ei loco celebritas accessit, à tanta calidarum copia & varietate, quod procul dubio eo evenit, quod reliquiæ ejus urbis fortunæ atque opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obscurarunt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ comparare

micilia fuerunt, ea religiose ornam Turcæ, flagitiose contra prophan tes, quæ antea habita sunt pro san sanctis.

In thermis superioribus supra ... fontes, quibus ad lavacra usus est, fe piscinæ calidæ, in quibus nascuntur, vivum pisces, qui in frigidam trans emoriuntur. Sunt etiam calidæ in opp sita Danubii ripa supra Pæstum, sed nus celebres, propterea quod ita conj ctæ sunt alveó fluminis, ut ad quo ejus incrementa corrumpantur.

Solent fere thermæ locis, in quib sunt, aliquod nomen, & quasi lumen ferre. Ita nobilitatus est quondam sin Baianus in Campania. Ita nunc quoq in Italia, Germania, & in quavis pa terrarum orbis parte clara sunt hoc n mine loca. Nonnulla etiam appellatio nem à calidis sunt sortita, ut in Thessa lia Thermopylæ, & in Germania opp da, quæ vocantur Badæ, hoc est, bal nea. Sed fuerunt quasi in obscuro Ba denses, nec aliqua ei loco celebritas ac cessit, à tanta calidarum copia & varie tate, quod procul dubio eo evenit, quod reliquiæ ejus urbis fortunæ atque opu hoc non exiguum alioqui clementis na turæ munus obscurarunt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ com parat

parare potuerit, sive situs amœnitatem, sive cœli salubritatem, sive soli fœcunditatem, sive aliarum quarumcunque rerum ad quoslibet usus, ad splendorem, denique ad luxum pertinentium ubertatem & affluentiam spectes: ut ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorum tantum, sed etiam multorum aliorum populorum defensionem, & salutem sitam fuisse quotidianis damnis, & periculis experimur. Quo gravior & acerbior est jactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco, fecimus. Sed facessant querelæ, quæ suum alibi locum sunt habituræ.

Nisi vero autoritate chronicorum nostrorum magno consensu urbem Budam à Rege Buda Attilæ fratre conditam, & nominatam esse tradentium impediret, ego, si qua alia conjectura de ejus nominis ratione faciunda esset, ob insignem calidarum eo in loco celebritatem, & copiam, pro eo quod Germanis quondam fuerit Bada, unius literæ inversione Budam ab Hungaris dictam esse suspicarer. Nam ea secundorum Panoniorum loca, antequam huc Hunni immigrarent, Germanos seu Teutonas tenuisse, minime ambiguum est. Nec ita multum dissimili mutatione vocarunt Hungari Wesprimium, quod

Germa-

Germanis fuit Weiſbrun, hoc eſt, fons albus, qui loco nomen dedit, & etiamnum ibi ſub arce; quæ ſedes eſt Epiſcopi, oſtenditur.

Sed redeo nunc ad calidas, ac Danubii ripam legens Iſtrogranum, vel, ut nunc appellant, Strigonium pervenio, qui locus ſecundum Budam in Hungaria ſemper celeberrimus fuit, ſede Archiepiſcopi, qui idem Primas Hungariæ dictus eſt, inſignis. Hîc ad radices montis, cui impoſita arx eſt magnificentiſſime extructa, qua labitur Danubius, fons eſt tepidarum incluſus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris deſcenſus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut quondam molam frumentariam verſarit, nunc machinam hauſtoriam ſimilem tympano impellat, qua aqua è Danubio per ſubterraneum cuniculum in eam, quam dixi, turrim admiſſa hauritur, & in arcem transfunditur. Hoc largior eſt fons alter haud magno inde intervallo, qui in piſcinulam quandam influens, in qua etiam media hyeme coaxantes ranas audias, aquæ tantum, quantum verſandis tribus quatuorve rotis molaribus ſatis eſt, fundit.

Supra Iſtrogranum, quod ex Iſtro & Grano mixtum eſt nomen, quod ibi fluvius Granus Iſtro miſcetur, non longè ab

arce

ermanis fuit Weisbrun, hoc est, fons
bus, qui loco nomen dedit, & etiam-
m ibi sub arce, quæ sedes est Episcopi,
enditur.
Sed redeo nunc ad calidas, ac Danubii
am legens Istrogranum, vel, ut nunc
pellant, Strigonium pervenio, qui lo-
s secundum Budam in Hungaria sem-
r celeberrimus fuit, sede Archiepiscopi,
i idem Primas Hungariæ dictus est,
signis. Hìc ad radices montis, cui im-
osita arx est magnificentissime extru-
a, qua labitur Danubius, fons est tepi-
rum inclusus turri, in quam ex arce
ctis eò per præceps muris descensus
et. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut
ondam molam frumentariam versa-
nunc machinam haustoriam similem,
apano impellat, qua aqua è Danubio
subterraneum cuniculum in eam,
u dixi, turrim admissa hauritur, &
rcem transfunditur. Hoc largior est
s alter haud magno inde intervallo,
in piscinulam quandam influens, in
etiam media hyeme coaxantes ranas
ias, aquæ tantum, quantum versandis
us quatuorve rotis molaribus satis
undit.
pra Istrogranum, quod ex Istro &
o mixtum est nomen, quod ibi flu-
ranus Istro miscetur, non longè ab
arce

arce Comaroniensi, quæ tenet oram cognominis insulæ, quam Danubius prope Posonium in duos divisus alveos facit, à Septentrione veniens influit Vagus, cujus ripa supra Galgocium, quæ arx est familię Thurzonum, nunc maxime nobilitata est calidis, non propter vim earum salubrem tantum, qua omnes alias in Hungaria calidas superare existimantur, sed etiam propter varium, planeque mirabilem eorum ortum. Non enim ullum certum fontem habent, sed alveum fluvii sequuntur, & ut is excrescit & decrescit, ita aut recedunt aut accedunt. Solent autem, quo magis exundat, hoc longius recedere, eoque qui lavare volunt, subinde alias atq; alias scrobes fodere, & quasi puteos aperire coguntur. Id cum intra alveum est fluvius, fit in glarea, quod ipsius solum est: cum vero exit, in terra solida, & argillosa, in qua alioqui non restagnante fluvio nihil penè humoris existit. Neque tamen in ripa tantum eruuntur calidæ, sed etiam intra amnem, si fundum ejus pedibus suffodias. Calent autem immodice, nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admistione frigidæ de proximo haustæ in proclivi est: sed quia magis salutares esse creduntur sine mistura, qui medicinam inde petunt, defervere eas sinunt, quod pro tem-

poris ratione aliàs serius, aliàs citius fit. Nunquam tamen sic defervent, quin, qui in eas descendunt, segete, cespiteve, aut ramis in fundum scrobis injectis, imas corporis partes adversus ebullientis caloris vim munire cogantur. Esse autem eas adversus diuturnos, ac pene desperatos morbos efficacissimas, multis experimentis cognitum est, & adhuc indies magis ac magis cognoscitur.

Sunt calidæ aliæ non longe à castro Trincinio, quod ad ejusdem fluvii Vagi ripam est, supra Galgocium. Illæ suaviter calent, & sunt limpidissimæ, atq; ideo jucundissimi secessus loco fuerunt Comitibus Zepusiensibus, qui paulò superiore ætate Trincinii sedem habuerunt.

Nec multum recedunt à Vago calidæ ad arcem Baimocium, quæ item est Thurzonum, quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illustre, & secundum regiam aliquamdiu summã potestatem apud Hungaros obtinuit, ut eas quadam quasi cisterna ex quadratis facta lapidibus, qui etiam descendentibus scalarum & sedilium usum præbent, includendas curaverit. Etsi verò minus spatiosæ sint, tamen manifestum in ipsis est discrimen caloris, eoque diremptæ sunt muro, & quæ moderatius calent, delicatioribus

tantum

tantum patent, aliæ vulgi usibus sunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodem in tractu est, sunt pari penè intervallo à Vago distantes calidæ ad Stubnam vicum, qui est civium Cremnicensium. Hæ instar insulæ sunt: clauduntur enim rivo, qui ex propinquis montibus delabens, aquam vehit gratam lavantibus, cum sitiunt. Nam ad temperandum calidas nunquam, nisi quis recentibus aquis admissis continuo lavare velit, adhibentur: idq; etiam tum fit modicè, quod per se minus intemperate caleant.

Non dissimiles sunt his calidæ aliæ inter Cremniciam & Semniciam, quæ sunt duo præcipua oppida inter montana, de quibus supra dixi. Manãt ex rupe sic nata, ut lavantibus tectum & umbrã præbeat.

Nec tantum ipsæ pro salubribus habentur, sed etiam cœnum earum, quod Plinius quoque inter calidarum utilitates retulit, medicam vim creditur obtinere. Itaque in eo quidam, ulcerosi præsertim, ibi propè, qua fluunt, volutari solent.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ vocantur Roselinæ; in quibus canales, per quos fluunt, & sedilia ex lignis facta, sic sunt accreto lapide ceu cortice tecta, ut prorsus lapidea videantur.

In Comitatu Liptovienſi ad pagum, qui vocatur Divi Ioannis, fons eſt tepidarum, ad quem plærumq; confugiunt, quibus ſcabie, aut pſoris fœdata eſt cutis. Exilit verò is, & magno impetu eiaculatur potius, quam emittit aquas, qua Vago ortus & curſus eſt ex propinquis montibus, qui Carpati caput eſſe exiſtimantur. Nuſquam enim altius ſeſe attollunt, nuſquam pluribus & horridioribus jugis aſſurgunt hi montes, ad quos Carpatum pertinere dixi. Altitudinis indicium eſt, nix in his perpetua, unde accolis Germanis mõtes nivis vocantur: aſperitatis, quod iidem montes ſunt impervii. Slavorum lingua appellantur Tatri, hoc eſt, Tatari, quod in regionem *Tartarorum*, qui *veteribus ſunt Getæ*, vulgi opinione protendantur. Hungari *vocant* Tarczal, *quod nominis lingua eorum* à nudo, ſeu deraſo vertice ductum eſſe videtur. Nil enim aliud, quam eminentiſſimi, & prorſus nudi populi ſunt hi montes. Ego rupes Sarmatiæ eſſe crediderim, quarum mentio fit apud Solinum, *quo loco* Germaniam inter Hercynium ſaltum, & *rupes Sarmatarum* extendi ait. Nam ex *Sarmaticis montibus*, neque ita longe ab his rupibus *Viſtula*, quem Plinius alio nomine *Viſtillum*, alii *Iſtulam* vocant, ortum ducit, quo amne

prætet

In Comitatu Liptovienſi ad pagum,
qui vocatur Divi Ioannis, fons eſt tepi-
darum, ad quem plærumq; confugiunt,
quibus ſcabie, aut pſoris fœdata eſt cutis.
Exilit verò is, & magno impetu ejacu-
latur potius, quam emittit aquas, qui
Vago ortus & curſus eſt ex propinquis
montibus, qui Carpati caput eſſe exiſti-
mantur. Nuſquam enim altius ſeſe attol-
lunt, nuſquam pluribus & horridioribus
jugis aſſurgunt hi montes, ad quos Ca-
patum pertinere dixi. *Altitudinis ind-
cium eſt, nix in his perpetua, unde acco-
lis Germanis mõtes nivis vocantur:* aſ-
ritatis, quod iidem montes ſunt i-
pervii. Slavorum lingua appellantur Ta-
ri, hoc eſt, Tatari, quod in regionem
Tartarorum, qui veteribus ſunt Getæ,
vulgi opinione protendantur. Hunga-
ocant Tarczal, quod nominis lingua eo-
um à nudo, ſeu deraſo vertice ductum
ſſe videtur. Nil enim aliud, quam em-
entiſſimi, & prorſus nudi populi ſunt
i montes. Ego rupes Sarmatiæ eſſe cre-
iderim, quarum mentio fit apud Soli-
um, quo loco Germaniam inter Hercy-
um ſaltum, & rupes Sarmatarum ex-
*adi ait. Nam ex Sarmaticis montibus,
que ita longe ab his rupibus Viſtula,
m Plinius alio nomine Viſtillum, ali
lam vocant, ortum ducit, quo amne*
præter

præter Solinum plæriq; alii Germaniam finiunt. His verò rupibus ſubjectum eſt Zepuſium, ubi aquæ ſunt, quæ & ferrum erodunt, & lapideſcunt, & animantes potæ enecant, de quibus, quę alio ad te ſcripto complexus ſum, attexam.

Et ut ab ea, cui conſumendi ferri vis ineſt, ordiar: hæc eſt ad Smolniciam, quod oppidum ad arcem Zepuſienſem pertinet, intra montes, unde quondam metalla eruta ſunt. Extrahitur autem hauſtro, quale Iſtrograni eſſe diximus, quod ab aqua ſuperne illabente impulſum circumactu, & raptu funis, cui implicati ſunt crebri nodi coriacei, implet fiſtulas, per quas funi meatus eſt, quibus adjuncti canales effuſam aquam excipiunt, & emittunt ſub dium in alveos in terram defoſſos, quibus ferrum, ſive vetus, ſive novum imponitur. Quæ minora ſunt ferramenta, citius adeduntur. Solea ferrea equi conſumitur intra horas viginti quatuor. Quæ vero ſunt craſſiora, cujuſmodi ſunt, quæ in vicini montis ferrariis hunc in uſum fiunt, poſtquam per aliquot dies aquæ immerſa jacuerint, ceu limo quodam obducuntur adeſa, eoque ſtatis temporibus abluuntur, & purgantur, ut in id, quod ſupereſt ferrum, aquæ vis efficacius penetret. Quod pereſo ferro manet luto ſimile, cuprum eſt (ipſi

 vulgo

vulgo cementum vocant.) Id in fornace conflatur in massam, & deinde per aliam fornacem eliquatum fit purius, & purgatius, & ad omnes usus non minus utile, quam quod fit ex metallo, cujus multæ sunt fodinæ eodem in loco.

Non dubium est autem, quin aqua hanc vim à venis metalli trahat, præsertim à pyrite æris (vulgus marchesitam appellat) cui ibi vim inesse acerrimam, vel ex eo satis apparet, quod aqua pluvia, aut alio quo humore terram subeunte, ex ipso id, quod vocant vitriolum, quod Græcis chalcanthum, Latinis atramentum sutorium est, destillat, pyramidatim concrescens stiriæ in modum. Hoc vitriolum nativum dicitur. Est enim aliud factitium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum.

Solent sectores metalli ligna intra fodinas transversim posita, in quibus itur & statur, pyrite minutius cæso conspergere, & eo quasi viam ad firmanda vestigia sternere. Ei simul atque penetrantibus in terram aquis permaduerit, innascitur vitriolum, idemque ubi madere desierit, ita consolidatur, & adhærescit lignis, ut non possit nisi ferro resecari. Resecantur autem sic concreta, & è fodinis per utres extracta mittuntur in alveos. Hîc aqua fervente superfusa vitriolum

vulgo cementum vocant.) Id in forna-
conflatur in massam, & deinde per alia
fornacem eliquatum fit purius, & purga-
tius, & ad omnes usus non minus utile,
quam quod fit ex metallo, cujus multæ
sunt fodinæ eodem in loco.

Non dubium est autem, quin aqu
hanc vim à venis metalli trahat, præse-
tim à pyrite æris (vulgus marchesitam
appellat) cui ibi vim inesse acerrimam,
vel ex eo satis apparet, quod aqua pluvia,
aut alio quo humore terram subeunte,
ex ipso id, quod vocant vitriolum, quod
Græcis chalcanthum, Latinis atrame-
tum sutorium est, destillat, pyramidatim
concrescens stiriæ in modum. Hoc vi-
triolum nativum dicitur. Est enim aliud
factitium, quod quidem eodem in loco
in hunc fit modum.

Solent sectores metalli ligna intra fo-
dinas transversim posita, in quibus in
statur, pyrite minutius cæso consper-
gere, & eo quasi viam ad firmanda ve-
stigia sternere. Ei simul atque penetran-
tibus in terram aquis permaduerit, in-
nascitur vitriolum, idemque ubi madere
desierit, ita consolidatur, & adhærescit
lignis, ut non possit nisi ferro resecari.
...cantur autem sic concreta, & è fo-
... per utres extracta mittuntur in al-
Hîc aqua fervente superfusa vitrio-
lum

lum omne, quod pyriti innatum est, resolvitur, fitque aqua tota viridis, quæ deinde in alia vasa transfunditur, ut depuretur: depurata autem transfertur in caldarium plumbeum, in quo supposito magno igne bullit ad horas octo, aut novem, donec per evaporationem, quam vocant, densetur, influente tamen semper eodem liquore, ut eadem caldaria plena maneant. Post infunditur in cados ligneos, quibus insertæ virgæ sunt, quibus accrescit. Atque hoc est, quod vitriolum coctum seu factitium vocãt. Ac tantum quidem de aquæ ferrum rodentis vi & efficacia,

Nunc de lapidescente dicam, cujus generis multæ sunt in Zepusio, inter quas etiam nonnullæ non aliter, quam calidæ, aut aliæ salubres frequentantur. Et inest his quoque caloris, vel potius teporis aliquid, quod cum aliis temporibus, tum per hyemem manifestius sentitur. Est vero inter eos fons eximius unus ad pagum, cui apud Zepusienses Germanos à rivi murmure nomen est, qui instar piscinæ stagnat, & plurimam aquam reddit, in quam item ligna injecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis. Nam qui angustius scatent, statim atque paululum profluxerint, lapidescunt, & ita in tumulos

mulos exurgunt, cujusmodi videtur unus ad pagum Divi Andreę nomine, alter cæteris insignior prope arcem Zepusiensem ad ædem Divi Martini, quæ sacrarum ædium in Zepusio princeps est. Hîc scaturit, vel erumpit potius aqua bullienti similis, cum magno intus murmure & strepitu, qui admota aure non sine admiratione auditur. Erumpit autem non foras tantum, & sub dium, sed etiam meatus sub terra quærit, & quacunque vadit, lapis fit, quanquam qui subterranei sunt ejus generis lapides, pluviis aquis irrigata humo, & eo madore diutius manente dissolvuntur. Solent autem accolæ his sic dissolutis & effossis ad opera cementaria vice calcis uti. Qui verò sub dio nascuntur, ipsissimi sunt lapides, tofi dicti, levitate & raritate non dissimiles pumicibus. Et quia verisimile est iis aliquid glutinis inesse, qui in propinquo ædificant, libenter his ad muros faciendos utuntur, eoque quidam illic dictitant, se domos ex aqua factas inhabitare.

Cæterum non minus miraculi videtur habere quibusdam, quod in monte arci contiguo, intra specum quendam aqua per hyemem fluida, æstate ita congelata sit, ut refrigerandis poculis glacies inde peti soleat.

Porrò

mulos exurgunt, cujusmodi videtur unus
ad pagum Divi Andreę nomine, alter ex-
teris insignior prope arcem Zepusiensem
ad ædem Divi Martini, quæ sacrarum
ædium in Zepusio princeps est. Hic sca-
turit, vel erumpit potius aqua bullienti
similis, cum magno intus murmure &
strepitu, qui admota aure non sine ad-
miratione auditur. Erumpit autem non
foras tantum, & sub dium, sed etiam
meatus sub terra quærit, & quacunque
vadit, lapis fit, quanquam qui subterra-
nei sunt ejus generis lapides, pluviis aquis
irrigata humo, & eo madore diutius ma-
nente dissolvuntur. Solent autem accolæ
his sic dissolutis & effossis ad opera cæ-
mentaria vice calcis uti. Qui verò sub
dio nascuntur, ipsissimi sunt lapides, qui
dicti, levitate & raritate non dissimi-
les pumicibus. Et quia verisimile est
s aliquid glutinis inesse, qui in pro-
inquo ædificant, libenter his ad mu-
os faciendos utuntur, eoque quidam
ic dictitant, se domos ex aqua factas in-
bitare.

Cæterum non minus miraculi vide-
habere quibusdam, quod in monte
i contiguo, intra specum quendam
a per hyemem fluida, æstate ita con-
a sit, ut refrigerandis poculis glacies
peti soleat.

Porrò

Porrò quod ad fontes bibentibus ex eo animantibus letales attinet, eorum unus est ad radices rupium Sarmaticarum, quæ, ut dictum est, Zepusio imminent. Alii duo hoc famosiores sunt in Comitatu Saros, quasi in conspectu arcis cognominis, cujus ipse præfecturam teneo. Nam qui est sub rupibus, aves tantum ex eo gustantes necare dicitur. At alios duos non tantum avibus, sed etiam aliis animantibus noxios esse ferunt. Quam ob causam, ne cui pecori ad eos aditus sit, diligentissimè caveri solet. Nascitur autem ad alterum eorum, qui propemodum intra Eperiensium nostrorum fines est, plurimum aconiti, cui herbæ venenum inesse vel unicus Ovidii versus arguit:

Lurida terribiles miscent aconita novercæ.

Atque hinc quidem videri potest fons hic virus trahere. Tales enim, ait Plinius, sunt aquæ, qualis terra, per quam fluunt, qualesque herbarum, quas lavant, succi. Sed est re vera singularis hujus fontis natura, ut qui & crescente luna augeri, & deficiente minui, atque adeò in interlunio prorsus deficere dicitur tanto omnium consensu, ut mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter sese haberent, explorare.

E 5 Fontes

Fontes acidos, & quas acidulas vocant, consulto prætereundos putabam, quod minime rari sunt in Hungaria. Ne non tamen ex his quoque aliquid delibé, celebres sunt in primis, alter in Comitatu Zoliensi ad arcem ejusdem nominis, cui oppida, quæ dixi vocari montana, subjecta sunt: alter ad oppidum, cui mons regius nomen est, uterq; spleneticis manifesto sensu mederi dicitur.

Ad oppidum Bistriciam, Germani Neusolam vocant, ubi fodinæ sunt æris opulentissimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quod in iis impendio regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquam viridem, ex qua ubi subsedit, chrysocolla colligitur.

Quia verò in Comitatum Zoliensem, dum aquas persequimur, ventum est, non possum præterire hiatum terræ iisdem in locis famosum ob pestilentes expirationes, quibus aves supervolantes, & quævis alia animantia extingui constat, manifesto eorum experimento, qui ejus rei periculum facturi, gallum, gallinamve, aut felem, aut canem longo hastili alligatum supra eum hiatum, qui septo ad arcendas inde animantes circundatus est, protrudere & efferre consuèverunt, quibus non aliter vita subitò eripitur, quam si strangularentur.

Fontes acidos, & quas acidulas vo-
cant, consulto prætereundos putabam,
quod minime rari sunt in Hungaria. N
non tamen ex his quoque aliquid delibé,
celebres sunt in primis, alter in Comita
Zoliensi ad arcem ejusdem nominis, ci
oppida, quæ dixi vocari montana, sub-
jecta sunt: alter ad oppidum, cui m
regius nomen est, uterq; spleneticis m
nifesto sensu mederi dicitur.

Ad oppidum *Bistriciam*, Germ
Neusolam vocant, ubi fodinæ sunt ær
opulentissimæ, quæ nunc appellantur r
giæ, quod in iis impendio regis op
fiunt, cuniculus quidam reddit aqu
viridem, ex qua ubi subsedit, chrysoco
colligitur.

Quia verò in Comitatum Zoliensem,
dum aquas persequimur, ventum est, no
possum prætererire hiatum terræ iisdem
in locis famosum ob pestilentes expira-
tiones, quibus aves supervolantes, &
quævis alia animantia extingui constat,
manifesto eorum experimento, qui ejus
rei periculum facturi, gallum, gallinamve,
aut felem, aut canem longo hastili alliga-
tum *supra eum hiatum*, qui septo ad ar-
cendas inde animantes circundatus est,
protrudere & *efferre consuèverunt*, qui-
bus non aliter vita subitò eripitur, quam
si strangularentur.

Est item ad eum fonté, qui potus aves, ut dictum est, enecat, sub Sarmaticis fontibus acidula, quæ etsi eandem cum eo ipso fonte originem habere creditur, tamen plærisque ita grata est, ut etiam ægroti inde potum petant.

Alia est non longe ab arce Leva in Comitatu Barsiensi, quę nisi ab haurientibus pleno vase perferatur domum, saporem amittit. Itaque qui occursantibus, ut fit, potum ex ea præbent, vel modicè exinanito vase, quod reliquum est, effundunt, & ad hauriendum denuo recurrunt. Addunt quidam aliud hoc prodigiosius, sed minus simile vero. Nempe, si pura sit, dum hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eam mirifice appetere solent, quod hoc certissimum ad salutem signum sit. Sin turbida reddatur, plane pro deplorato haberi ægrotum. Itaque eos, qui potum tantum infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare solere. Sed hoc superstitiosorum credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rursus acida alia haud magnis distat spaciis, ad quam etiam prope est fons, qui tumuli in speciem assurgit, & subinde mutat fluxum lapidescente nimirũ statim aqua, quam effundit, & ideo sic excrescente ea parte, qua

aliquandiu manarit, ut sese aliam in partem, quæ humilior est, effundere cogatur, quod quidem quasi circuitu quodam fit per omnem fontis oram.

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, specus est, in quo superne destillans aqua, continuo durescit. Ibi verò videas ceu statuas hominum consistere saxa ex hac destillatione concreta. Albus his color est, nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis usum trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperiensium fontes salsi tantæ acrimoniæ & salsuginis, ut inde sal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad cocturam piscium cæteris utilior esse existimatur. Habetque locus nomen ab his fontibus: Hungaris enim Sowar, hoc est, Salisburgum dicitur. Nam & arx ejus nominis supra eum locũ fuit, meæ item præfecturæ subjecta, antequam dirueretur. Esse autem salis vim magnam in aliqua eorum montium parte, in quibus promontorii instar arx extat, vel hoc magno est argumento, quod in adversa quoque eorum parte salsi fontes sunt, qui item sua appellatione insigniunt locum. Sed quod in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum est, id non negligentia

aliquandiu manatit, ut sese aliam in pe-
tem, quæ humilior est, effundere cog-
tur, quod quidem quasi circuitu quod-
fit per omnem fontis oram.

Ad arcem Fileg, quæ inde in Borea
euntibus occurrit, in Comitatu No-
grad, specus est, in quo superne destilla
aqua, continuo durescit. Ibi verò vide
ceu statuas hominum consistere saxa
hac destillatione concreta. Albus his co-
lor est, nec per se tantum sunt alba, se
etiam coloris albicantis usum trita pict-
ribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperiensium
fontes salsi tantæ acrimoniæ & salsug-
nis, ut inde sal excoquatur, qui ad omn
generis condituras, & in primis ad co-
cturam piscium cæteris utilior esse ex-
stimatur. Habetque locus nomen ab his
fontibus: Hungaris enim Sowar, hoc est
Salisburgum dicitur. Nam & arx eju
nominis supra eum locū fuit, mex item
præfecturæ subjecta, antequam dirue-
retur. Esse autem salis vim magnam in
aliqua eorum montium parte, in quibus
promontorii instar arx extat, vel hoc
magno est argumento, quod in adversa
quoque eorum parte salsi fontes sunt, qui
item sua appellatione insigniunt locum.
Sed quod in eo inquirendo aut eruen-
do minus elaboratum est, id non ne-
gligentia

gligentia hominum, sed procul dubio Regum provisione evenit, ne immodica copia salem vilescere contingeret.

Abundat enim Hungaria sale nativo, qui lapidicinarum modo cæditur in Maromarusio. Item in Transsylvania, ubi etiam piscinæ salsæ stagnant, à quibus omne pecus arceri necesse est: Compertum est enim earum immodico haustu, qui salsugine incitatur, enecari. Insunt tamen in his alicubi pisces, quod minus mirum videri posset, cum ipsum quoque mare piscium parens salsum sit, nisi hîc non in aqua salsa, sed in ipso pene sale vivere viderentur. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula, & ita impatientes aquæ dulcis, ut in eam missi, exanimentur.

Quia verò in salis mentionem incidimus, etsi de ejus, qui cæditur, ortu diversæ sint sententiæ, aliis nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab initio extitisse, aliis postea natum esse affirmantibus: tamen ut vero propius sit, ex humore aut succo salso concretum esse, & adhuc concrescere, ea potissimum ratione ostendi posse judico, quod in ipsis lapidicinis salis, ubi solidissimus fuit, inventa sunt varia instrumenta ad humanos usus facta. Quodam etiam in loco Transsylvaniç gallina incubans cum ipsis

ovis

ovis incorrupta. Quin nunc quoq; plærunque magna carbonum vis eruitur cum sale. In Desiensi fodina, qua nulla est in Transsylvania altior, paucis ante annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duritie, ut ne ferro quidem facile cederet. Sed idem extra fodinam extractum sic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri posset. Idem solet carbonibus dum exciduntur durissimis, simul atque sub dium prolati fuerint, evenite. Hæc verò vulgus in illa confusione rerum, quæ Noë temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppréssa, aut alio quopiam casu eò abrepta esse interpretatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi raro in reliquo sale reperitur: gemmam vocant, quod gemmarum quarundam in morem pelluceat. Faciunt autem hoc reperto judicium salicidæ docti experientia, salem, qui sequetur, aut impurum futurum, aut citò desiturum, neque temere ipsos in eo falli compertum est.

Abundat & vicina Polonia hujus generis nativo sale saxeo, sed hic minus syncerus & solidus est Hungarico. Non enim fibris tantum, aut venis, sed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis di-

stingui-

ovis incorrupta. Quin nunc quoq; pl-
rumque magna carbonum vis erui
cum sale. In Desiensi fodina, qua nul
est in Transsylvania altior, paucis an
annis excisum est de medio sale inge
robur trabi simile, tanta duritie, ut
ferro quidem facile cederet. Sed idem
extra fodinam extractum sic comput
intra quatuor dies, ut primis digitis co
cerpi & conteri posset. Idem solet ca
bonibus dum exciduntur durissimis, s
mul atque sub dium prolati fuerint, e
nire. Hæc verò vulgus in illa confusio
ne rerum, quæ Noë temporibus i
cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut ali
quopiam casu eò abrepta esse interp
tatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi raro i
reliquo sale reperitur: gemmam v
cant, quod gemmarum quarundam i
morem pelluceat. Faciunt autem h
reperto judicium salicidæ docti exper
entia, salem, qui sequetur, aut impu
rum futurum, aut citò desiturum, ne
que temere ipsos in eo falli comper
tum est.

Abundat & vicina Polonia hujus ge
neris nativo sale saxeo, sed hic minus
syncerus & solidus est Hungarico. Non
enim fibris tantum, aut venis, sed etiam
ingenti mole terræ plurimis in locis di
stingui-

stinguitur, ac præterea longius abest à superficie terræ. At in Hungaria putei, in quibus cæditur, minus alti sunt usque ad salem. Quin in Transsylvania etiam scopuli instar extat supra terram ad ripam Marisi fluvii, cuius item alveus sal est, non longe ab oppido Thorda salinis celebri. Fitque sæpenumero, ut arantes etiam vomerem in salem impingant. Sed eum nemini cædere licet, ne quid vectigalibus regiis decedat. Liberum est tamen Ciculis, qui ut dictum est, nonnullam Transsylvaniæ partem tenent, suo in solo, quantum domesticis eorum usibus satis est, sumere. Sed hæc de salsis obiter dixisse sufficiat.

Restant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen est, unæ prope Waradinum, quæ vocantur divi Ladislai, sive quia hic divus Ladislaus laverit, sive quia ad ædem ei sacram, & sepulchro ipsius claram, ac tum ipsius, tum Sigismundi Imperatoris, qui hoc quoque condi voluit, munificentia opulentam pertinet. His pleriq; inter omnes Hungariç calidas primas tribuunt, in quo tamen amœnitatem potius earum, quam salubritatem spectare videntur. Sunt enim calore periucundo & temperato, præterea tam puræ & perspicuæ, ut speciem rerum, si quæ injiciantur;

amplio-

ampliorem, quam sunt ipsæ res, reddere videantur.

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ salutares frigidæ in Hungaria, cujusmodi dixi esse in Zepusio geminas, quæ lapidescunt. Sed hoc tempore maxime prædicatur, & à multis frequentatur fons ad Mislam, qui locus à Cassovia haud magno distat intervallo. Hujus aqua lapidibus, qui prope fontem sunt, fervefactis calefit, & ita balneis idonea redditur. Non desunt tamen, qui vim medicam, quæ aquæ inesse creditur, ipsis potius lapidibus, quam aquæ tribuendam esse censeant, quod ipsa per se pura sit, & bibentibus gratissima, & contra, quam solent aliæ salutares, nullam misturam resipiat.

Verum unde medendi vis insit aquis, & cur aliæ aliis atque aliis morbis, nec una ratione eædem omnibus medeantur, præterea unde ipsis tot, tantæque in calore, sapore, odore differentiæ, denique cur aliæ concrescant, aliæ ferrum rodant, id speculatoribus, & venatoribus naturæ physicis explicandum relinquo. Georgius Agricola, cujus in hoc genus rebus inquirendis & excutiendis studium atque judicium exquisitissimum esse libri ab eo doctissimè scripti arguunt, multa de his egregia prodidit eo in opere,

quod

ampliorem, quam sunt ipsæ res, redd-
videantur.

Sunt tamen præter calidas multæ &
salutares frigidæ in Hungaria, cujusmo-
dixi esse in Zepusio geminas, quæ
descunt. Sed hoc tempore maximè p
dicatur, & à multis frequentatur fon
Missam, qui locus à Cassovia haud
gno distat intervallo. Hujus aqua
bus, qui prope fontem sunt, fervi-
calefit, & ita balneis idonea redd-
Non desunt tamen, qui vim medic-
quæ aquæ inesse creditur, ipsis p
lapidibus, quam aquæ tribuendam
censeant, quod ipsa per se pura sit, &
bentibus gratissima, & contra, quam
lent aliæ salutares, nullam misturam
sipiat.

Verum unde medendi vis insit aq-
& cur aliæ aliis atque aliis morbis,
una ratione eædem omnibus medeant-
præterea unde ipsis tot, tantæque in
lore, sapore, odore differentiæ, denique
cur aliæ concrescant, aliæ ferrum rod-
id speculatoribus, & venatoribus n
turæ physicis explicandum relinquo. G-
orgius Agricola, cujus in hoc genus
bus inquirendis & excutiendis studi
atque judicium exquisitissimum esse l
bri ab eo doctissimè scripti arguunt, mi
ra de his egregia prodidit eo in oper

quod

quod de natura eorum, quæ de terra effluunt, inscripsit, & idem plura se traditurum pollicetur in iis libris, quos se de medicatis fontibus instituisse ait, ad quorum lectionem sese referent, qui de his volent plenius erudiri. Nam mihi hæc scripturo propositum non fuit, ut docerem quenquam, sed ut voluntati tuæ, Sigismunde Baronum optime, quæ mihi semper imperii vice est, morem gererem.

Quantum autem tuum quoq; semper fuerit studium in his eruendis, quæ in cognitione naturæ rerum atque locorum vel obscura sunt, vel aliquam admirationem habent, cum omnes, qui te norunt, sciunt, tum scriptus à te, & nuper editus de Moschicis rebus liber abunde ostendit. Nam quid est in tota nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis Moschicæ, aut in ejus religione, quod non scitissime explicaris? Quid? quod Hungaris nostris pene ignotæ essent origines suæ, nisi tu confirmasses Moschis confinem esse, & ad imperium eorum pertinere Iuhram, vel, ut alii dicere malunt, Iugariam, unde & initio profecti sunt Hungari, & nomen traxerunt. Ex Scythia quidem venisse eos nemini erat dubium, sed de nomine disceptabatur, cum alii ab Hunnis & Avaris

F voce

voce composita dictos esse assererent, alii aliud comminiscerentur. At vero propius est ab Iuhra manasse Hungarorum nomen, cum nunc quoque Slavorum lingua, qua nulla per universam Europam latius patet, Iuhri, vel prima syllaba nonnihil, ut fit, levigata Vhri vocentur. Mitto, quod te quoque confirmante credibilius visum est, montes, quos vocant Ripheos non extare his locis, unde tanto veterum scriptorum consensu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis perspecta habere volent, ex commentariis tuis, & his addita chorographia petent.

Mihi hîc narrationem de aquis, quæ in Hungaria aliquo miraculo, aut novitate quapiam insignes sunt, finire libet, vel relinquere potius. Nam si omnes, quæ aliquid admirationis habent, consectari velim, persequendum esset mihi quicquid est in Hungaria amnium, quorum quidem tantum est, ut non facile dare possis æqualem regionem, quæ pluribus & majoribus abundet, ut non immerito veteres Hungari in regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubii, Savi, Dravi, & Tibisci imaginem repræsentantes, usurparint. Sed nihil tamen de his dicam.

Est laus amnium præcipua, esse navi-
bus

voce composita dictos esse assererent, alii aliud comminiscerentur. At vero propius est ab Iuhra manasse Hungarorum nomen, cum nunc quoque Slavorum lingua, qua nulla per universam Europam latius patet, Iuhri, vel prima syllaba nonnihil, ut fit, levigata Vhri vocentur. Mitto, quod te quoque confirmante credibilius visum est, montes, quos vocant Ripheos non extare his locis, unde tanto veterum scriptorum consensu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis perspecta habere volent, ex commentariis tuis, & his addita chorographia petent.

Mihi hîc narrationem de aquis, quæ in Hungaria aliquo miraculo, aut novitate quapiam insignes sunt, finire libet, vel relinquere potius. Nam si omnes, quæ aliquid admirationis habent, consectari velim, persequendum esset mihi quicquid est in Hungaria amnium, quorum quidem tantum est, ut non facile dare possis æqualem regionem, quæ pluribus & majoribus abundet, ut non immerito veteres Hungari in regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubii, Savi, Dravi, & Tibisci imaginem repræsentantes, usurparint. Sed nihil tamen de his dicam.

Est laus amnium præcipua, esse navi-

bus ferendis idoneos, & piscosos. Quo in laudis genere quotusquisque est extra Hungariam fluvius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? ut ne quid commemorem de aliis Hungaricis amnibus, qui etsi magnitudine illis minime pares sunt; tamen non minus fere sunt admirandi. Nam præter hoc, quod optimorum & saluberrimorum piscium copia affluunt, feraces auri plærique habentur, in ea præsertim veteris Daciæ parte, quam Hungariæ attribui & Transsylvaniam vocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomen est. Cujusmodi sunt tres cognomines Chrysi dicti, & qui Hungaris vocatur Aranyas, hoc est, aureus, ne quis Hungariam ea, quæ Thraciæ, Hispaniæ, Lydiæ, Indiæ, amnibus gloria est, carere existimet. Rapiunt autem non ramenta tantum auri perenni cursu, sed etiam plærunque massulas, alias pisi, alias nucis avellanæ castaneæve, aut juglandis magnitudine, quoties videlicet inundant, imbribusve, aut alia quapiam eluvie, aut arte inducta corrivatione aucti ripas, & ea, per quæ currunt loca, subruunt. Nec commentitium est iis in locis effodi quandoque massas, alias puri auri, alias concreti saxi aliquid habentes, quæ aliquot uncias usque ad semilibram, & libram, & hoc amplius appen-

dunt. Quin liceat mihi dicere, cujus certos autores notæ fidei homines habeo; effossas esse, quæ quingentorum, imo quę mille florenorum non modo pondus, sed etiam precium elevârint.

Sed ut ad illos principes Hungariæ fluvios redeam, Danubium, Dravum, Savum norunt vicini Germani, Norici, Carni, apud quos eorum fontes sunt, & prima incrementa, quæ etsi præclara sint, nequaquam tamen tantum laudis addunt amnibus, quantum hi, mox atque solum Hungaricum attigerint, consequuntur. Hîc enim continuo & plenius & spaciosius fluunt, eoque navigationi magis habiles sunt, piscibusque & majoribus & melioribus magis abundant, ut omittam, quod diversis generis piscibus, quibus fere prima est gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres sunt, plura referre supersedebo, dicamque de Tibisco tantum, quem Hungaria sola totum sibi vendicat.

Oritur in Maromarusio sub altissimis Carpati jugis, fonte quidem exiguo, sed tantis subito incrementis, ut intra tertium milliarium, pro temporis tamen, quod incrementa moderatur, ratione, patiens sit navigiorum, quibus sales evehuntur. Est autem fere justum unius navigii

dunt. Quin liceat mihi dicere, cujus ce- tos autores notæ fidei homines habeo, effossas esse, quæ quingentorum, imo quę mille florenorum non modo pon- dus, sed etiam precium elevarint.

Sed ut ad illos principes Hungariæ flu- vios redeam, Danubium, Dravum, Sa- vum norunt vicini Germani, Norici, Carni, apud quos eorum fontes sunt, & prima incrementa, quæ etsi præclara sint, nequaquam tamen tantum laudis addu- amnibus, quantum hi, mox atque so- lum Hungaricum attigerint, consequun- tur. Hîc enim continuo & plenius & spaciosius fluunt, eoque navigationi ma- gis habiles sunt, piscibusque & majoribus & melioribus magis abundant, ut omit- tam, quod diversis generis piscibus, qui- bus fere prima est gloria, extra Hunga- riam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres sunt, plura referre supersedebo, dicamque de Tibisco tantum, quem Hungaria sola to- tum sibi vendicat.

Oritur in Maromarusio sub altissimi Carpaci jugis, fonte quidem exiguo, sed tantis subito incrementis, ut intra te- rium milliarium, pro temporis tamen, quod incrementa moderatur, ratione, patiens sit navigiorum, quibus sales eve- untur. Est autem fere justum unius na- vigii

vigii onus, quater mille frusta salis, (vul- go lapides vocant, singula viginti plus mi- nus pondo librarum. Fertur autem intra Maromarusium cursu citatiore, ut inter montes, qui plurimos in eum torrentes & rivos effundunt, estque ibidem limpi- dissimus, solo glareoso, sed idem ex illis Maromarusii angustiis eluctatus, simu- latque campestria attigit, incepit lentius, & fluit impurius, admisso præsertim am- ne Zamos, qui ex Transylvania ruens, viam præbet navibus, quibus sales Trans- sylvanici exportantur, videturque tum sane prorsus alius esse, non ob augmenti tantum, aut cursus sui modum, sed quod etiam piscium in eo ratio est diversa. Nam intra Maromarusium non habet fere alios, quâ quos aquæ puriores alunt, & eorum quidem omnis generis copiam ingentem. At foris quem facile dabis pi- scem, cui quidem in profluente vita est, quem non suppeditet Tibiscus? quique & sapore & magnitudine non præstet sui generis piscibus, qui aliis in fluviis ca- piuntur?

Porro de copia quid dicam? Habet qui- dē Hungaria multos amnes piscosissimos, inter quos etiam eos numero, qui ex vici- nis terris immittuntur. Sed neq; inter hos, neque inter alios, quorum fontes apud Hungaros sunt, ullus proventu piscium

ſuperat Tibiſcum, ut eum, quod de Pado Italiæ dixit Poëta, merito fluviorum Regem in Hungaria dicere poſſis. Etſi vero idem contingit fluviis, quod terræ, nempe quod ut hæc fruges, ſic & illi piſces, nunc uberius, nunc malignius producant, tamen nullum eſt tempus Tibiſco, quo piſcibus non magis, quam cæteri amnes abundet. Quin, qui propius ad ejus ripam in æſtivis præſertim caloribus accedunt, manifeſto ſenſu experiuntur eum piſculentiam quãdam, ut ſic dicam, redolere. Nec deſunt vulgo, qui dicant duas ejus partes aquam, tertiam piſces eſſe, non eo quidem ſenſu, quod ita ſeſe res habeat, ſed quod plane admirandam, peneque majorem fide multitudinem piſcium ſignificatam volunt.

Vidimus ipſi autumno ſuperiore, cum illuſtrem Comitem Nicolaum à Salmis exercituum regiorum ſummum in Pannoniis imperatorem ultra Tibiſcum ſequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, idem valde piſcoſus amnis, Tibiſco miſcetur, mille nos carpiones, quos nonnulli cyprinos dicere malunt, citra delectum tamen, ſicut eos capi contigit, venire centum numis Hungaricis, hoc eſt, floreno, ut vocant, uſitato, quem pro præſentis rei monetariæ illis in locis ratione aureus

superat Tibiscum, ut eum, quod de Pado Italiæ dixit Poëta, merito fluviorum Regem in Hungaria dicere possis. Etsi vero idem contingit fluviis, quod terræ, nempe quod ut hæc fruges, sic & illi pisces, nunc uberius, nunc malignius producunt, tamen nullum est tempus Tibisco, quo piscibus non magis, quam cæteri amnes abundet. Quin, qui propius ad ejus ripam in æstivis præsertim caloribus accedunt, manifesto sensu experiuntur eum pisculentiam quandam, ut sic dicam, redolere. Nec desunt vulgo, qui dicant duas ejus partes aquam, tertiam pisces esse, non eo quidem sensu, quod ita sese res habeat, sed quod plane admirandam, peneque majorem fide multitudinem piscium significatam volunt.

Vidimus ipsi autumno superiore, cum illustrem Comitem Nicolaum à Salmis exercituum regiorum summum in Pannoniis imperatorem ultra Tibiscum sequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, idem valde piscosus amnis, Tibisco miscetur, mille nos carpiones, quos nonnulli cyprinos dicere malunt, citra delectum tamen, sicut os capi contigit, venire centum numis Hungaricis, hoc est, floreno, ut vont, usitato, quem pro præsentis rei monetariæ illis in locis ratione aureus unus

unus superat similibus numis quinquaginta. Eadem est plærunque luciorum vilitas sub hyemis fere initium. Vtor autem lucii appellatione in designando pisce notissimo, quem quidam lupum dicendum esse contendunt.

Sed quanto longius profluit Tibiscus, quantoque propius accedit ad Danubium, in quem sese exonerat è regione Sirmii, hoc minus est precii piscibus, propter vim eorum infinitam, præsertim cum exundat. Nam tum in plana effusus, omnia late loca non tam aquis, quam piscibus complet, & quædam quasi stagna fecit, quæ agrestes ante, quam decrescit, & in alveum redit, claustris quibusdam obsepiunt, ne refluentibus aquis una recedant pisces. Hic itaque non aliter, atque in piscinas conclusi tenentur: neque tamen raro contingit, ut impetu facto, qualis est acie congredientiũ, fractis septis perrumpant, spemque & laborem agrestium frustrentur. Quo fit, ut hi pro magno negocio habeant, invitare populares vicinos, ut pisces emptum veniant. Sed quod proverbio dicitur, ultroneas putere merces, vix unquam magis quam hîc habet locum. Nam sæpe aut nulli veniunt, aut si qui veniunt, tantillo licentur, ut nihil pene intersit, gratuitone eis des, an vendas.

Quin fit quandoque, ut ne gratis quidem dati, aut quasi relicti ad prædam, auferantur, sed porcorum gregibus, qui subsidentibus aquis immitti solent, lætam pastionem, & quasi piscationem præbeant, ipsa tamen piscium multitudine nihilominus sic plærunque superante, ut magna eorum pars emoriatur, & computrescat, unde tam tetri nascuntur halitus, ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quã quæ peste infecta sunt, vitare consueverint. Nec hoc foris tantum, sed etiam in oppidis evenire solet, dum nimirum tanta vis piscium in forum curribus & equis infertur, ut qui eos importarunt, destituti ab emptoribus sese clanculum relictis piscibus inde subducunt. Quo fit, ut plærunque edicto cum pœna proposito, caveri soleat, ne quis illinc nisi ablatis una piscibus, discedere audeat.

Sed longius quam institueram, progressus sum, illustris Baro Sigismunde, non tam admiratione harum rerum, quæ mihi jam maxima vitæ meæ parte in Hungaria exacta admirabiles esse desierunt, quam studio efficiundi imperata tua incitatus. Non inficior tamen plæraque à me minus explicate tradita, neque non multa prætерita esse, quæ cum hac narratione congruebant. Verum id ceu data opera à me factum est, quod his & aptius

Quin fit quandoque, ut ne gratis quidem
dati, aut quasi relicti ad prædam, aufe-
rantur, sed porcorum gregibus, qui sub-
sidentibus aquis immitti solent, lætam
pastionem, & quasi piscationem præ-
beant, ipsa tamen piscium multitudine
nihilominus sic plærunque superante, ut
magna eorum pars emoriatur, & compu-
trescat, unde tam tetri nascuntur halitus,
ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quam
quæ peste infecta sunt, vitare consueve-
rint. Nec hoc foris tantum, sed etiam in
oppidis evenire solet, dum nimirum tan-
ta vis piscium in forum curribus & equis
infertur, ut qui eos importarunt, desti-
tuti ab emptoribus sese clanculum relí-
ctis piscibus inde subducunt. Quo fit, ut
plærunque edicto cum pœna proposito,
caveri soleat, ne quis illinc nisi ablatis um
piscibus, discedere audeat.

Sed longius quam institueram, pro-
gressus sum, illustris Baro Sigismunde,
non tam admiratione harum rerum, quæ
mihi jam maxima vitæ meæ parte in
Hungaria exacta admirabiles esse desie-
runt, quam studio efficiundi imperati
tua incitatus. Non inficior tamen plæra-
que à me minus explicate tradita, neque
non multa prætcrita esse, quæ cum hac
narratione congruebant. Verum id ceu
ta opera à me factum est, quod his &
apțius

aptius & uberius explicandis locum alibi sum habiturus.

Porro quod in epistola ad me tua duorum admirandæ naturæ fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius vero ex Saxonis Grammatici historia mentionem facis, equidem dubitavi aliquamdiu, an non hoc consilio à te factum esset, ut quæ de similibus miraculis aliorum autorum scriptis prodita sunt, ea mihi cum his nostris conjungenda, ac componenda esse innueres. Etsi vero huc inclinabat animus, tamen cum viderem mihi nihil relictum esse præter colligendi laborem, quem sibi quisque legendis libris præstare potest, satis esse putavi, breviter, unde hæc potissimum peti possint, indicare.

Miratur Plinius ab Homero non esse factam calidorum fontium mentionem, neque hoc sane injuria. Quem enim mihi facile dabis autorem, qui non quam accuratissime in rerum locorumve descriptionibus recensere soleat, siquid forte occurrit, quod usitatum naturæ cursum excedit, aut aliqua novitate est insigne. Imo quem dabis, in quo non aliquid ejusmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quasique ex professo de his Latine scripserunt, primas obtinet Plinius, qui non

contentus quaarum, fontium, & fluminum miracula capite elegantissimo in secundo naturalis historiæ suæ libro complecti, rursus iisdem aquis & aquatilibus describendis etiam peculiarem dedit librum, qui ejusdem operis est tricesimus primus. Secundum Plinium multa de his invenias prodita à Seneca in naturalium quæstionum libris. Nec pauciora pene à Vitruvio de architectura libro octavo; quædam etiam à Strabone, Pomponio Mela, Solino referuntur, ut alios prætercam recentiores. Sed omnium instar haberi potest unus Georgius Agricola, qui quæcunque ejusmodi sunt, vel in Græcis, Latinisque scriptoribus à se lecta, vel domi forisque observata, vel accurata indagatione comperta, non modo in illos, quos supra dixi, libros retulit, sed etiam causas eorum quam scitissime studuit explicare, quanquam quotam quæso hæc facturа essent partem, si cætera quoque, quæ adhuc ignota latent, proferrentur? qua in re nescio profecto, secordiane magis an ingratitudo hominum accusanda veniat, qui dum ista pro neglectis habent, non satis æterni illius architecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & ejus beneficia agnoscere videntur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago vicino Zirk-

contentus quaarum, fontium, & fluminum miracula capite elegantissimo in secundo naturalis historiæ suæ libro complecti, rursus iisdem aquis & aquatilibus describendis etiam peculiarem dedit librum, qui ejusdem operis est tricesimus primus. Secundum Plinium multa de his invenias prodita à Seneca in naturalium quæstionum libris. Nec pauciora pene à Vitruvio de architectura libro octavo, quædam etiam à Strabone, Pomponio Mela, Solino referuntur, ut alios præteream recentiores. Sed omnium instar haberi potest unus Georgius Agricola, qui quæcunque ejusmodi sunt, vel in Græcis, Latinisque scriptoribus à se lecta, vel domi forisque observata, vel accurata indagatione comperta, non modo in illos, quos supra dixi, libros retulit, sed etiam causas eorum quam scitissime studuit explicare, quanquam quotam quæso hæc fructura essent partem, si cætera quoque, quæ adhuc ignota latent, proferrentur? qua in re nescio profecto, secordiane magis an ingratitudo hominum accusanda veniat, qui dum ista pro neglectis habent, non satis æterni illius architecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & ejus beneficia agnoscere videntur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago vicino Zirk-

Zirknitz nomen est, non minus pene miranda dicere, quam à me de Hungariæ aquis sunt memorata, ut is videlicet quotannis fere sub autumni finem, aquis derepente ex abdito venientibus, magnamque piscium copiam secum trahentibus inundetur: appetente vero æstate aquis rursus abdita petentib. exarescat, hac quasi perpetua vicissitudine, ut quo in loco paulo ante piscatus fueris, in eo messẽ & sementem facere, simulq; si libeat venari, ac rursus vertẽte anno piscari possis.

Sed quid obstat, quo minus loci faciẽm, ut eam ab aliis delineatam accepisti, de tuo sermone describam. Claudi ajebas eum circumquaque montibus, è quibus rivi quidam ignobiles suo quisque alveolo procurrant, ab orientali quidem plaga tres, ab australi quatuor: singulos quo longius fluant, hoc minus scatere aquis, terra nimirum ipsas combibente, donec postremo absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, ut humano opere excisæ videri possint. Hîc aquis ita redundantibus, ut recipi non possint, fieri, ut regurgitent scrobes, neque solum nihil aquæ admittant, sed etiam quicquid receperint, effundant tanta rapiditate, ut refluxus impetũ ac cursum equiti quamvis expedito, & fugienti, ægre effugere liceat. Itaque quacunque pateat locus

(patere

(patere autem eum ad ſeſquimilliarium minus laxa latitudine) diffundi aquas & lacum efficere, qui pleriſque in locis decem & octo cubitos altus ſit, & ubi minimum profundus eſt, æquet juſtam humani corporis menſuram.

Hæc forte minus mirabitur, cui conſtabit eſſe eadem in regione amnes, qui terras ſubeant, & ubi per longa ſpacia mearint, rurſus effluant, quoſdam etiam ubi ſemel ſeſe abdiderint, amplius non comparere. Nam hinc occultis quibuſdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabitur, præſertim ſi cognorit ibidem aliquot in locis eſſe cava montium ampliſſima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiantur, & earum quaſi ſtagna ſint, unde illos venire rivos hoc minus dubium videri poteſt, quod conſtat iiſdem anates vivas evehi, quas nemo neſcit in locis ſubterraneis, in quæ auræ aditus non ſit, degere non poſſe. Sed quia pro comperto habetur illam aquarum acceſſionem non duci è montibus per rivos, aut alios occultos meatus, ſed venire ab illa ſcrobium regurgatione, & quaſi vomitu, rurſuſque eodem redire, & reſorberi, idque ſtatis temporibus fieri, quis hæc miraculo carere negabit?

Auget vero hoc quoq; rei novitatem,
quod

(patere autem eum ad sesquimilliarium minus laxa latitudine) diffundi aquas & lacum efficere, qui plerisque in locis decem & octo cubitos altus sit, & ubi minimum profundus est, æquet justam humani corporis mensuram.

Hæc forte minus mirabitur, cui constabit esse eadem in regione amnes, qui terras subeant, & ubi per longa spacia meârint, rursus effluant, quosdam etiam ubi semel sese abdiderint, amplius non comparere. *Nam hinc occultis quibusdam canalibus illas in lacum manare a*quas ratiocinabitur, præsertim si cognorit ibidem aliquot in locis esse cava montium amplissima, in quibus aquarum …entium fremitus exaudiantur, & ea…m quasi stagna sint, unde illos venire …vos hoc minus dubium videri potest, …od constat iisdem anates vivas evehi, …as nemo nescit in locis subterraneis, … quæ auræ aditus non sit, degere non …sse. Sed quia pro comperto habetur …m aquarum accessionem non duci e …ontibus per rivos, aut alios occultos …atus, sed venire ab illa scrobium re…gatione, & quasi vomitu, rursusque …em redire, & resorberi, idque sta…mporibus fieri, quis hæc miraculo …e negabit?

…get vero hoc quoq; rei novitatem, quod

quod ferè non minus celeriter recedunt aquæ, quam accesserunt, non per scrobes illas tantum, sed universa pene terra eas non aliter recipiente, quam si per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt accolæ, continuo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri potest, obstructis agminatim advolant ad piscationem, quæ ipsis non modo jucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam & piscium vis ingens facile capitur, aqua nimirum eos destituente, & apud vicinos precium habent, ad quos conditi sale exportantur. Invenias autem ibi plerunque, quod jure mireris, lucios (nam his magis quam aliis piscibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedant, quæ res satis magno est argumento, eos intra illas voragines nasci, aut saltem augeri oportere, cum fieri non possit, ut dum foris stagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perveniant.

Porro siccato lacu fit messis, qua parte solum consitum, & idem rursus conseritur ante quam inundet. Solum ipsum firmum, lætum, & inprimis ita ferax graminis, ut post vigesimum diem secari soleat. Non est tamen eadem ubique fœcunditas. Nam magna ejus pars præter juncum nihil gignit.

Quo vero magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu insignem notā

adie-

distare eum ad unius milliarii spacium ab arce Carnis pariter & Italis dicta Postonia, quam Venetos ajebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremum fuit, ademisse, & dum pacta conventa præstari oporteret, reddidisse, in illustri ejus loco tanquam pro trophæo relictis his versibus, quos ibi tum legeris,

Postonia victa rediens post omnia victor

Leviades affert pulchra trophæa domum.

Quia vero id quod dictum est de aquarum ad statum tempus accessione, me quorundam fontium, quibus idem accidere dicitur, admonet, etsi mihi externa minime persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus dicam, ut tibi illud quasi pensem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotasti.

Alter est calidarum laudatissimarum in alpestri Rhetia apud Favarias inter rupes eminentissimas, qui cum fere deficiat mense Octobri, redit mense Majo, sicque rursus usque in autumnum exuberat, ut saluberrimis ejus aquis mola frumentaria impelli possit.

Alter hoc magis mirabilis est in Helvetiis, quem recens Helveticorum chro-

distare eum ad unius milliarii spacium ab arce Carnis pariter & Italis dicta Posto-nia, quam Venetos ajebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremum fuit, ademisse, & dum pacta conventa præstari oporteret, reddidisse, in illustri ejus loco tanquam pro trophæo relictis his versibus, quos ibi tum legeris,

Postonia victa rediens post omnia victor

Leviades affert pulchra trophæa tr…
mum.

Quia vero id quod dictum est de aquarum ad statum tempus accessione, m… quorundam fontium, quibus idem accidere dicitur, admonet, etsi mihi extrema minime persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus dicam, u… tibi illud quasi pensem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotasti.

Alter est calidarum laudatissimarum in alpestri Rhetia apud Favarias inter rupes eminentissimas, qui cum fere deficiat mense Octobri, redit mense Majo, sicque rursus usque in autumnum exuberat, ut saluberrimis ejus aquis mola frumentaria impelli possit.

Alter hoc magis mirabilis est in Helvetiis, quem recens Helveticorum chronicorum

nicorum scriptor tradit siccari mense Augusto, quo tempore novis ibi nivibus cadentibus pecus inde mitiora in loca depellitur, neq; posteà manare, nisi mense Iunio, cum nudatus nivibus mons rursus pastioni pecoris patet. Manare autem eum è petra in fossam propinquam ad aquandum pecus comparatam, per intervalla tamen, & bis tantum quotidie, mane videlicet & vesperi, rursumque toties occultari, & has quotannis retinere ac continuare vices, donec rursus, ut dictum est, Augusto mense siccetur. Dicas aquationi pecoris singulari Dei munere in illa horrida solitudine datum hunc fontem esse, idque bruta ipsa agnoscere, ut quæ eum ferè ultro, quoad ibi in pascuis sunt, ad id tempus, quo fundit aquam, petere soleant. Quin additur experimento cognitum esse, quod idem fons tam impatiens sit sordium, ut si quid impuri in eum missum, mersumve fuerit, per aliquot deinde dies non compareat, nec aut manè aut vesperi aquæ quicquam reddat. Montem, in quo is fons est, Helvetii sua lingua appellant Engstle, ea in regione, cui ab amne Arula Argëw fecère nomen.

III. ORI-

III.

ORIGO

HVNGARORVM.

Nde primum ſint progreſſi Hungari, quos duces habuerint, quasque in Europa res geſſerint, paucis perſtringemus. Ceterũ tanta fuit Hunnorum immanitas, ut veteres quidam ſcriptores, niſi eorum originem ad ipſos cacodæmonas referrent, fidem ſcriptis ſuis inventuri ſibi non viderentur. Iornandes Gothicarum rerum ſcriptor, Alirumnam neſcio quam è Scytharum gente, ſupra modum humanum vaſta corporis mole mulierem, à Filmero Gothorum rege in exercitu repertam, quod parum ſecunda eſſet pudicitiæ fama, in exſilium ſcribit ejectam: quæ quum ultra Mæotidem paludem in ſylvis ac ſolitudine miſera erraret, dæmonũ compreſſu gravida multos monſtroſos partus ediderit, è quibus deinde Hunnorum genus ſit propagatum. Alii Satyros & Faunos, quidam Magogum (quem impudenti mendacio faciunt Iapeti filium) generis produnt conditores. Sed commenta hæc fabularum amatoribus relinquamus: illud certum eſt, ab extremis frigidiſſimiſq; ſeptem-

III.

ORIGO HVNGARORVM.

VNde primum sint progressi
Hungari, quos duces habue-
rint, quasque in Europa res
gesserint, paucis perstringe-
mus. Ceterú tanta fuit Hun-
norum immanitas, ut veteres quidam
scriptores, nisi eorum originem ad ipsos
cacodæmonas referrent, fidem scripti
suis inventuri sibi non viderentur. Ior-
nandes Gothicarum rerum scriptor, Æ-
rumnam nescio quam è Scytharum gen-
te, supra modum humanum vasta cor-
poris mole mulierem, à Filmero Gotho-
rum rege in exercitu repertam, quod pa-
rum secunda esset pudicitiæ fama, inex-
filium scribit ejectam: quæ quum ultra
Mæotidem paludem in sylvis ac solitu-
dine misera erraret, dæmonũ compressa
gravida multos monstrosos partus edi-
derit, è quibus deinde Hunnorum gens
sit propagatum. Alii Satyros & Faunos
quidam Magogum (quem impudenti
mendacio faciunt Iapeti filium) generi
rodunt conditores. Sed commenta hæc
bularum amatoribus relinquamus: il-
d certum est, ab extremis frigidissimisque
septem-

septentrionum oris eo prodiisse. Testatur hoc Hieronymus, Stridonii in Dalmatia Hungariæ vicinia natus. *Ab ultima*, inquit ad Oceanum scribens, *Mæotide, inter glacialem Tanaim & Massagetarum immanes populos, ubi Caucasi rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibent. eruperunt Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc illuc volitantia cædibus pariter ac terroribus cuncta compleverunt.* Addunt alii occasionem, fabulæ itidem quam historiæ propiorem: Venatores quosdam superata Mæotide palude, per quam fera fugiens transitú ante ipsis monstraverat, in Europam penetrasse, ac cæli temperiem terræque fœcunditatem, multum ab illa Scythici cœli inclementia diversam vehementer admiratos: eorum prædicatione infinitam hominum multitudinem excitatam, sterili deserta regione in Pannonias & vicina loca commigrasse. Prima dimicatio Hunnis cum Alavis fuit; quibus pulsis, castra ad Tibiscum usque promoverunt. Pannonias tum Gothi incolebant, gens bellicosa quidem quæ tamen & ipsa Hunnorum furori cedere coacta fuit. Et Ostrogothi quidem, quibus belli fortuna pepercerat, cum Hunnorum gente postea adfinitatibus coaluerunt: Vestrogothi verô in Mysiam & Thraciam sese receperunt.

 Valen-

Valentis Imperatoris consensu, hac lege, ut essent veluti propugnaculum Romani Imperii, ejusque fines ab Hunnorum incursionibus tuerentur. Pacti hujus fidem Romanorum rupit avaritia: quorum exactionibus & annonæ direptionibus irritati Gothi, Maximum præfectum cum suis internecione deleverunt. Cædem hanc ulturus Valens, cum magno exercitu contra Gothos proficiscitur: sed prælio victus, in tugurium curandi vulneris gratia profugit: quod quum ab equitibus discurrentibus incensum esset, in eo ipse crematus est. Gothi victores inde ad Constantinopolim castra ponunt, urbi gravissima quæque minitantes, sed Theodosii, qui interea ad imperium pervenerat, prudentia magis & æquitate, quam vi & armis repressi, magno terrore omnes illas regiones liberarunt. In hoc Gothorum cum Romanis dissidio Hunni fines suos longe lateque, à Taurica Chersoneso ad Tanaim usque & Danubium, ipsamque adeo Germaniam protulerunt: quin Antiochiam etiam obsiderunt, & Armeniam fœdum in modum vastarunt. Theodosio immatura morte sublato, Arcadius & Honorius filii in Imperio successerunt; quorum illum Orienti, hunc autem Occidenti pater vivus præesse jussit; simulque tutorem

Valentis Imperatoris consensu, hac lege,
ut essent veluti propugnaculum Romani
Imperii, ejusque fines ab Hunnorum in-
cursionibus tuerentur. Pacti hujus fi-
dem Romanorum rupit avaritia: quo-
rum exactionibus & annonæ distractio-
nibus irritati Gothi, Maximum præ-
fectum cum suis internecione deleverunt.
Cædem hanc ulturus Valens, cum magno
exercitu contra Gothos proficiscitur;
sed prælio victus, in tugurium cura-
vulneris gratia profugit: quod quum a
equitibus discurrentibus incensum esset,
in eo ipse crematus est. Gothi victores
inde ad Constantinopolim castra p
nunt, urbi gravissima quæque mini-
tes, sed Theodosii, qui interea ad imp
rium pervenerat, prudentia magis & s
quitate, quam vi & armis repressi, magn
terrore omnes illas regiones liberarunt.
In hoc Gothorum cum Romanis dis-
dio Hunni fines suos longe lateque, i
Taurica Chersoneso ad Tanaim usque s
Danubium, ipsamque adeo Germaniam
protulerunt: quin Antiochiam etiam ob
siderunt, & Armeniam fœdum in m
dum vastarunt. Theodosio imma
morte sublato, Arcadius & Honorius f
lii in Imperio successerunt; quorum i
lum Orienti, hunc autem Occiden
pater virus præesse jussit; simulque t
tores

torem Arcadio Rufinum, Honorio Stiliconem attribuit, quorum consilio & auctoritate rempublicam administrarent. Atque Arcadio quidem cum duobus grave certamen fuit: nam & Rufinus tutelę prætextu partem imperii ad se rapere conatus est (qui tamen, ea cognita militibus perfidia, ante Arcadii tribunal trucidatus est) & Cajanus dux Gothicus magnas in eum copias comparavit: sed navali prælio superatus, atque ex ea clade profugiens, interfectus est. Arcadio mortuo, Radagisius Gothorum ducenta milia in Italiæ fines duxit: sed eum fame, rerumque omnium penuria oppressum, Stilico ab Honorio missus, facile profligavit. Inde Alaricum Gothici exercitus reliquię regem crearunt; quumque Stilico illius consiliorum particeps esse argueretur, Imperatoris jussu necatus est. Alaricus urbem Romam biennium fere obsessam cepit; pacemque postea cum Honorio fecit. Fractis ita Romanorum viribus, Gothisque in Italia dominantibus: Hunni temporibus insidiantes, Keva duce, Istrum trajecerunt, & cum multis hominum milibus vicina pervagati, tandē cum Macrino & Theodorico Veronensi, qui Germaniam tum regebat, prœlium tam crudele, tamque atrox commiserunt, ut uno die supra

centum viginti quinque hominum milia desiderata sint; inter quos etiam Keva, Hunnorum dux, fuit. Sed parum ad summam belli hæc victoria profuit Romanis. Nam quum ad persequendas hostiū reliquias viriū satis non haberent; Hunni victi in victores ultro irruerunt. Post multas asperrimas pugnas (in quibus præter quatuordecim Hunnorum milia, duo etiam duces, Bela & Cadica, periisse dicuntur) Romanorum vires ita tandem attritæ sunt, Macrino præsertim extincto, ut Pannonias Hunnis relinquere fuerint coacti. Romanorum metu liberati Hunni, nihil prius habuerunt, quam ut in locum amissorum ducum novum sibi regem subrogarent. Omnium suffragia inclinarunt in Attilam, Beneduci filium, totius gentis, nobilitate, ac belli artibus, calliditate etiam & perfidia, facile principem. Is inito principatu, gentem satis ante inquietā ad arma statim commovit. Buda ergo fratre Pannoniis per absentiam suam præesse jusso, & assumptis Ostrogothorum, Gepidarum, Marcomannorum, Quadorum, Herulorum, Suevorum auxiliis: primum impetum in Mysiam utramque, Thraciam, Macedoniam, & Illyricum convertit. Theodosius Imperator, & postea Martianus, facta cum Vandalis, Parthis; & Vestrogothis

centum viginti quinque hominum mil-
desiderata sint; inter quos etiam Ker.
Hunnorum dux, fuit. Sed parum ad sum-
mam belli hæc victoria profuit Roma-
nis. Nam quum ad persequendas belli
reliquias viriũ satis non haberent, Hun-
victi in victores ultro irruerunt. Et
multas asperrimas pugnas (in quibus
præter quatuordecim Hunnorum mil-
duo etiam duces, Bela & Cadica, perisse
dicuntur) Romanorum vires ita tandem
attritæ sunt, Macrino præsertim ex-
cto, ut Pannonias Hunnis relinque-
fuerint coacti. Romanorum metu li-
rati Hunni, nihil prius habuerunt, quam
ut in locum amissorum ducum novum
sibi regem subrogarent. Omnium suffra-
gia inclinarunt in Attilam, Beneduci f-
lium, totius gentis, nobilitate, ac belli-
tibus, calliditate etiam & perfidia, fa-
principem. Is inito principatu, gentem
satis ante inquietá ad arma statim com-
movit. Buda ergo fratre Pannoniis p-
absentiam suam præesse jusso, & assum-
ptis Ostrogothorum, Gepidarum, Ma-
comannorum, Quadorum, Herulorum
Suevorum auxiliis: primum impetum
Mysiam utramque, Thraciam, Macedo-
niam, & Illyricum convertit. Theodo-
sius Imperator, & postea Martianus, f-
cta cum Vandalis, Parthis, & Vestrog-

ibi

this pace, quantas potuere copias hosti opposuerunt, misso inter alios Arnestide; qui egregie primum represso Hũnorum impetu, avaritia tandem & publicam rem & privatam in summum discrimen adduxit. Attila cum ingenti præda domum reversus, Budam fratrem, de quo affectati regni suspicionem conceperat, strangulari jubet. Quum vero Romanum imperium Gothorum opibus munitum cerneret: rationem excogitavit, qua Valentinianum Cæsarem, & Theodoricum Gothorum regem inter se committeret, missis ad utrumque litteris, quibus ut alter ab alterius perfidia sibi caveret, monebat: quæ fraus animadversa ut utriusque animos artius copulavit, ita magno in Attilam, quem pariter metuendum sibi videbant, utrumque odio inflammavit. Et Theodoricus quidem statim filios suos, summa rei militaris scientia præstantes viros, ingentem exercitum contrahere jussit. Aetius etiam provinciæ Narbonensi præfectus, cujus opera & consilio Valentinianus præcipuè utebatur, etsi cunctanter & timide initio agere videbatur, sive animi ignavia, sive portentorum, quæ frequentia ex Italia nuntiabantur, religione; tandem tamen Francorum opibus confirmatus, magna cum alacritate, & ipse omnia ad bellum ne-

 cessaria

cessaria comparavit. Attila consilia sua detecta, & ad hostium salutem versa ægerrime ferens; quingenta hominum millia coëgit, & Germaniam, Galliamque pervagatus, omniaque cædibus atque incendiis miscens, tantum sui terrorem excitavit, ut vel ad nomen ejus, non aliter quam furiæ cujusdam, orco progressæ, omnes nationes contremiscerent. Aëtius tamen, adjunctis Gothorum, Fräcorum, Saxonum, & aliorum auxiliis, oblata rei benè gerendæ occasione, cum invicti roboris exercitu ad Tolosam ei se objecit. Tum demum trepidare Attila, non tam hostium metu, quam locorum iniquitate, quod omnia ad fugam clausa sibi videbat; circuire tamen, suos orare, obsecrare, ut priorum victoriarum memores, ad extremum usque spiritum fortiter dimicarent: victoribus non Galliam tantum & Germaniam, verum etiam Italiam, quarum omnium omnes vires in hunc exercitum collectæ essent, prædæ fore. Poscentibus signum tamen pugnæ ante meridiem proponere noluit, ut si prœlium adversum committeret, uti prædixerant hariolì; fuga suorum nocte adjuvaretur. Instructa tandem utrimque acie, tanta contentione pugnatum est, ut diu anceps victoria esset. Inclinato jam die, Hunni in fugam vertuntur, centum octo-

cessaria comparavit. Attila consilia sui detecta, & ad hostium salutem versa ægerrime ferens; quingenta hominum millia coëgit, & Germaniam, Galliamque pervagatus, omniaque cædibus atque incendiis miscens, tantum sui terrorem excitavit, ut vel ad nomen ejus, non aliter quam furiæ cujusdam, orco progressæ, omnes nationes contremiscerent. Aëtius tamen, adjunctis Gothorum, Frisicorum, Saxonum, & aliorum auxiliis, oblata rei benè gerendæ occasione, cum invicti roboris exercitu ad Tolosam ei se objecit. Tum demum trepidare Attila non tam hostium metu, quam locorum iniquitate, quod omnia ad fugam clausa sibi videbat; circuire tamen, suos orare, obsecrare, ut priorum victoriarum memores, ad extremum usque spiritum fortiter dimicarent: victoribus non Galliam tantum & Germaniam, verum etiam Italiam, quarum omnium omnes vires in hunc exercitum collectæ essent, prædæ fore. Poscentibus signum tamen pugnæ ante meridiem proponere noluit, ut si prœlium adversum committeret, ut prædixerant harioli; fuga suorum nocte adjuvaretur. Instructa tandem utrimque acie, tanta contentione pugnatum est, ut diu anceps victoria esset. Inclinato jam die, Hunni in fugam vertuntur, cen-

octo-

octoginta suorum milibus desideratis. Attila fugiens in castra se recepit, in quorum medio magnum impedimentorum cumulum comportari, seque, si hostes castris potiti essent, interfici & comburi jusserat: ne vivus in hostium potestatem perveniret. Sed Aetius receptui canens, Gothis quoque, quorum rex in prælio ceciderat, domum redeundi auctor fuit. Attila, hostium sive torporem sive imperitiam conspicatus, pro victore se gerere, minas ac cædem spirare, regiones omnes, quæ ad Rhenum, Amisiam, Visurgim, & Albim sunt, persultare, editis ubique inhumanæ crudelitatis exemplis. Tandem quum in Pannoniam redeundi consilium cepisset, Isenaci in Thuringia paucos dies quieti & ocio dedit. Ibi comiter acceptis præter morem, variarum gentium legatis, epulisque & ludis magnificentissime celebratis: Sicambriam, (quæ Buda hodie est) profectus, in omni voluptatum genere se volutavit. Nec tamen vastus animus diu quiescere poterat: sed per duces exercitatissimorum militum habito delectu, totus in eam cogitationem incumbebat, quomodo totius orbis imperium ad se rapere posset. Id vero facile videbatur, si Italiam sibi subjugasset. Per Styriam igitur & Dalma-

tiam profectus, omniaque, quacunque ierat, populatus, Ticino superato, ad Aquileiam castra ponit, Carnorum metropolim: quam per triennium obsessam, & à civibus constantissime defensam, expugnavit tandem; & sine ullo sexus aut ætatis discrimine interfectis omnibus, solo æquavit. Hac ejus crudelitate multi tota passim Italia exterriti, ad vicinas maris Adriatici insulas confugerunt; & quum aliquandiu apud piscatores latuissent, perspecta loci opportunitate, multis quotidie affluentibus, urbem quasi in medio mari condere cœperunt; quæ paulatim ad eam perducta est magnitudinē, ut una totius Italiæ dignitatem jam facilè sustineat, ac regina maris dici mereatur. Ita Aquileiæ interitus, Venetiarum origo fuit. Eversa, ut diximus, Aquileia, Paduam, Vicentiam, Verōnam, Mantuam, Cremonam, Ferraram, Ravennam, Mediolanum, partim deditione, partim vi cepit: nullibi nec victis, nec deditis parsum. Liguriam inopia magis sua, quam victoris satietas intactam conservavit. Roma supererat: à cujus oppugnatione civium preces, Leonis præsertim pontificis, qui obviam ei processerat, revocarunt. Reversus inde in Pannoniam, ita vixit, ut nullum scelus in eo incredibile videretur. Tandem dum in nuptiis,

quas

tum profectus, omniaque, quacunque
iter, populatus, Ticino superato, ad
Aquileiam castra ponit, Carnorum me-
tropolim: quam per triennium obsessam,
& à civibus constantissime defensam, ex-
pugnavit tandem; & sine ullo sexus aut
ætatis discrimine interfectis omnibus,
solo æquavit. Hac ejus crudelitate multi
tota passim Italia exterriti, ad vicinas
maris Adriatici insulas confugerunt; &
quum aliquandiu apud piscatores latuis-
sent, perspecta loci opportunitate, mul-
tis quotidie affluentibus, urbem quasi in
medio mari condere cœperunt; quæ pau-
latim ad eam perducta est magnitudinem,
ut una totius Italiæ dignitatem jam faci-
lè sustineat; ac regina maris dici merea-
tur. Ita Aquileiæ interitus, Venetiarum
origo fuit. Eversa, ut diximus, Aquileia,
Paduam, Vicentiam, Verónam, Man-
tuam, Cremonam, Ferraram, Raven-
nam, Mediolanum, partim deditione,
partim vi cepit: nullibi nec victis, nec de-
ditis parsum. Liguriam inopia magis fu-
quam victoris satietas intactam conser-
vavit. Roma superarat: à cujus oppugna-
tione civium preces, Leonis præsertim
pontificis, qui obviam ei processerat, re-
vocarunt. Reversus inde in Pannoniam,
ita vixit, ut nullum scelus in eo incredi-
bile videretur. Tandem dum in nuptiis,
quas

quas cum Bactrianorum filia sumptuo-
sissimas apparaverat, avidius sese vino in-
gurgitasset, dormiens, apoplexia, ut cre-
dibile est, correptus, & repentina sangui-
nis eruptione suffocatus, ad generū Ce-
teris descendit. Tyranni mors divulgata,
incredibile est, quantam ubique lætitiam
excitarit. Orta inter filios de regno al-
tercatione, quod pater rebus inordinatis
discesserat: primum Gepidæ, inde Ostro-
gothi ab imperio desciverunt: nec quid-
quam propius fuit, quam ut multis infe-
liciter tentatis prœliis, Hunnorum genus
& nomen, quo se etiam qui inter Go-
thos remanserant, ultro formidine qua-
dam abdixerant, funditus deleretur. Hæ-
serunt tamen aliquandiu in extremis mi-
noris Scythiæ, Macedoniæ & Græciæ
oris. Pannonia verò tota in Valamiri Go-
thorum regis dominatum concessit; à
quo etiam Martianus Imperator pacem
magna pecunia redemit. Porrô ab eo
tempore in tantum excrevit Gothorum
potentia, ut totius pæne Italiæ imperium
obtinerent. Et jam ante quidem Vandali,
Genserico duce, Romani Imperii insi-
gnia Carthaginem transtulerant; quam
sex & nonaginta annos tenuerunt, quum
interea Roma omnibus ornamentis spo-
liata jaceret: in qua tamen inane Im-
peratoris nomen dicis causa decem u-

ſurparunt, Maximus, Avitus, Majorianus, Severus, Antonius, Olybrius, Elicerius, Iulius, Ambroſius, & Momyllus, qui quod puer à patre Imperat. creatus eſſet, Auguſtulus eſt appellatus. Hunc Odoacer in tanta rerum omnium perturbatione nullo negotio imperio ſe abdicare coëgit, & cum Pannoniæ dominatu Occidentis Imperium convinxit: cui octo alii reges ordine ſucceſſerunt. Exorti mox ſunt Longobardi, qui primum Pannonia, deinde Italia Gothos expulerunt. Ita miſera Pannonia novos iterum hoſpites accedit. Sed nec Longobardi diu in Pannonia ſunt commorati. Evocati enim iterum à Narſete in Italiam, Hunnorum reliquiis Pannoniam inhabitandam cõceſſerunt, hac lege, ut ſi forte res in Italia minus ſuccederet, poſtliminii quaſi jure reciperentur. Sic ergo ſub Alboini regis auſpiciis per Sirmium in Italiam profecti, regnum ibi condiderunt. Hunni ut ad regnum, ſic ad ingenium quoque ſtatim redierunt. Nam in Bavariam, Franconiã, & Thuringiam, Cachanno duce facta excurſione, non pro ſpe accepti (Lothario enim Germanorum & Francorum rege mortuo neminem fore putabant, qui latrocinia ipſorũ compeſceret) pro præda plagas domum retulerunt. Rediit tamen non multo poſt Cachannus, magnum numerum

surpantur, Maximus, Avitus, Majoria-
nus, Severus, Antonius, Olybrius, Glice-
rius, Julius, Ambrosius, & Momyllus, qui
quod puer à patre Imperat. creatus esse,
Augustulus est appellatus. Hunc Odoacer
in tanta rerum omnium perturbatione
nullo negotio imperio se abdicare coëgit,
& cum Pannoniæ dominatu Occidentis
Imperium convinxit: cui octo alii reges
ordine successerunt. Exorti mox sunt
Longobardi, qui primum Pannonia, de-
inde *Italia Gothos expulerunt. Ita mi-*
ra Pannonia novos iterum hospites ac-
cedit. *Sed nec* Longobardi diu in Panno-
nia sunt commorati. Evocati enim ite-
rum à Narsete in *Italiam*, Hunnorum re-
liquiis Pannoniam inhabitandam cóces-
serunt, hac lege, ut si forte res in Itali-
minus succederet, postliminii quasi jure
reciperentur. Sic ergo sub Alboini regis
auspiciis per Sirmium in Italiam profe-
cti, regnum ibi condiderunt. Hunni ve-
regnum, sic ad ingenium quoque statim
redierunt. Nam in *Bavariam*, Franconiam
& Thuringiam, *Cachanno* duce facta ex-
cursione, non pro spe accepti (Lothario,
enim Germanorum & Francorum rege
mortuo neminem fore putabant, qui la-
trocinia ipsorú compesceret) pro præda
plagas domum retulerunt. Rediit tamen
non multo post Cachannus, magnum nu-

merum

merum præstigiatorú, & in diaboli schô-
la eruditorum, secum adducens. Horum
artibus, Dei permissu, effectum dicitur,
ut Germani longe maximam accéperint
calamitatem, Hunni vero cum opu-
lenta præda ad suos sint reversi. Ea res
magis accendit quam debilitavit Germa-
norum animos: quorum rex Sigeber-
tus, prædones hos & veneficos ita ultus
est, ut pacem ab eo petere fuerint coacti.
Post mortem Sigeberti, ut ignominiam
superius acceptam delerent, in Thurin-
giam iterum irruerunt, & edita ingenti
strage, præter prædam grandi pecunia in-
colas multarunt. Sequentes aliquot anni
per quietém exacti, & ab eorum excur-
sionibus libera Germania fuit: sive quod
eos jam prædæ satietas ceperat, sive
proprii soli commoda ita delinierant, ut
suis cum securitate frui, quam cum peri-
culo aliena rapere mallent; sive, quod
vero similius est, paucitati suorum dif-
fisi, quorum magnum numerum tam
crebræ expeditiones absumserant, natio-
nes prævalidas lacessere non auderent.
Interea vis infinita hominum utriusque
sexus & ætatis, (quippe in qua ducen-
ta & sedecim virorum milia fuisse di-
cuntur) è Scythia interiore in Panno-
niam erupit: eo consilio, ut vel cum
popularibus suis se conjungerent, vel si

tantam

tantam multitudinem non caperet regio, novas quærerent ſedes. Ducto igitur per Roxolanos, Moſcovitas, & Sarmatas pacato agmine: tandem apud Hunnorum reliquias in Dacia conſederunt. Imperabat his Almus, è poſteris Attilæ: qui diviſo in ſex caſtra exercitu ſingulis ducem præfecit: ipſe cum ſuis ſeorſim tetendit. Hinc nonnulli ſeptem caſtrorum nomen quo noſtrati lingua regio ea indigetatur, fluxiſſe exiſtimant. Almo à finitimis occiſo, Arpadius ſuffectus eſt. Is per exploratores de ſumma Pannoniæ fertilitate, & pænè ſolitudine edoctus, per legatos cum Suate, Europeæ Sarmatię tum principe egit, ut pars aliqua agrorum inculta ſuorum habitatione aſſignaretur; miſſo dono, equo pretioſiſſimè pro gentis opibus, inſtructo. Gaudere primò Suates, vacuis cultores repertos; mox audita eorum multitudine & rapacitate, tergiverſari, ac moras nectere. Advenis autem promiſſum urgentibus, & regionem tanquam ſibi debitam & equo emtam repoſcentibus: Suates exercitum contra novos colonos Danubium traduxit: quo fuſo ac profligato, Suates fugiens in Danubio ſubmerſus eſt. Arpadius ſuperato Danubio, brevi regionem omnem ſuæ poteſtatis fecit, & inter duces diſtribuit. Zabolcus in finibus Pannoniæ,

tantam multitudinem non caperet regio,
novas quærerent sedes. Ducto igitur per
Roxolanos, Moscovitas, & Sarmatas pa-
cato agmine: tandem apud Hunnorum
reliquias in Dacia consederunt. Impera-
bat his Almus, è posteris Attilæ: qui di-
viso in sex castra exercitu singulis ducem
præfecit: ipse cum suis seorsim tete-
dit. Hinc nonnulli septem castrorum no-
men quo nostrati lingua regio ea indige-
tatur, fluxisse existimant. Almo à fini-
mis occiso, Arpadius suffectus est. Is per
exploratores de summa Pannoniæ ferti-
litate, & pænè solitudine edoctus, per le-
gatos cum Suate, Europeæ Sarmatię rum
principe egit, ut pars aliqua agrorum in-
culta suorum habitatione assignaretur;
misso dono, equo pretiosissimè pro gen-
tis opibus, instructo. Gaudere primò
Suates, vacuis cultores repertos; mox
audita eorum multitudine & rapacita-
te, tergiversari, ac moras nectere. Adve-
nis autem promissum urgentibus, & re-
gionem tanquam sibi debitam & equo
emtam reposcentibus: Suates exercitum
contra novos colonos Danubium tradu-
xit: quo fuso ac profligato, Suates fu-
giens in Danubio submersus est. Arpa-
dius superato Danubio, brevi regionem
omnem suæ potestatis fecit, & inter du-
ces distribuit. Zabolcus in finibus Pan-
noniæ,

nonię, ad oppidum Ciquatonam conse-
dit. Iulæ Transylvaniæ pars attigit: à quo
Alba Iulia nomen accepit, Cundo Nyris
ripa: Lehelo Mysia assignata. Verbulcus
cum suis circa Balatonium lacum habi-
tare jussus. Orso Sciana regio cessit. Di-
visa hoc modo regione: arma tamen non
prius posuerunt, quam excusso penitus
Scythico jugo, gens universa Hungari
appellati. Inde in finitimos populos fer-
ro & igni grassati, alios vi, alios amicitia
sibi adjunxerunt. Cum Polonis imprimis
gravissima bella gesserunt: Bohemos et-
iam & Moravos non semel lacessiverunt.
In hoc rerum statu Taxilus Bojorum
rex, qui contra Carolum magnum arma
sumserat; Hungarorum auxilia adscivit.
Quare Carolus, devicto Taxilo, primum
ipse Hungariam infestis armis est ingres-
sus: deinde misso Pipino filio, omnem
superiorem Pannoniam Hungaris ade-
mit. Gaba tunc tamen Hungarorum rex
erat. Is vecors animi, per legatos bellum
administrabat: ipse interea Budæ luxui
& voluptatibus indulgebat. Ibi oppressus
& in vincula conjectus (in quibus sibi
ipsi manus attulit) sero nimis didicit, in-
ter arma hostilia dormiendum non esse.
Carolus nihil pulcrius sibi aut præclarius
existimans, quã una cum imperio Chri-
stianam propagare religioné: nihil prius
habuit,

habuit, quam ut ab idololatria abductos, vera religione imbueret. Quare Herculis & Martis idola destrui jussit, & templa ædificari, in quibus salutaris verbi divini fieret sementis. Contumacibus arma abstulit, diruitque oppidorum muros, gravi singulis imposito tributo. Lindeutus quidam, homo potens & factiosus, sed Carolo vivo nihil movere ausus, quam primum de morte ejus nuntium accepit, novarum rerum studium præ se ferre cœpit, & rationem inire, Hungarici regni in integrum restituendi, & ab exterorum servitute vindicandi. Quare Ludovicus Pius, cui Hungaria & regiones propinquæ patris testamento obtigerant, periculum hoc minime negligendum ratus, confestim exercitum coëgit, ut in ipso ortu tumultum compesceret. Nec verò Lindeutus segniter rem agebat; sed Carinthiam, Dalmatiam & Bavariã populatus, majori cum virtute, quam successu venienti Ludovico exercitum opposuit. Armis inferior, ad montes, quibus Pannonia & Mysia diffiniuntur, confugit, quumque in Cæsaris potestate se futurum promisisset, in gratiam est receptus. Sic iterum domitis, spes una in Cæsaris morte supererat: cui quum tres essent filii, facile providebant Germaniã brevi intestino bello distractum iri. Quæ

habuit, quam ut ab idololatria abductos, vera religione imbueret. Quare Hercu-lis & Martis idola destrui jussit, & tem-pla ædificari, in quibus salutaris verbi divini fieret sementis. Contumacibus ar-ma abstulit, diruitque oppidorum mu-ros, gravi singulis imposito tributo. Lin-deutus quidam, homo potens & factio-sus, sed Carolo vivo nihil movere ausus, quam primum de morte ejus nuncium accepit, novarum rerum studium præ se ferre cœpit, & rationem inire, Hunga-rici regni in integrum restituendi, & ab exterorum servitute vindicandi. Quam Ludovicus Pius, cui Hungaria & regio-nes propinquæ patris testamento obtige-rant, periculum hoc minime negligen-dum ratus, confestim exercitum coegit, ut in ipso ortu tumultum compesceret. Nec verò Lindeutus segniter rem agebat; sed Carinthiam, Dalmatiam & Bavariā populatus, majori cum virtute, quam successu venienti Ludovico exercitum opposuit. Armis inferior, ad montes, quibus Pannonia & Mysia diffiniuntur, confugit, quumque in Cæsaris potestate se futurum promisisset, in gratiam est re-ceptus. Sic iterum domitis, spes una in Cæsaris morte supererat: cui quum tres essent filii, facile providebant Germaniā brevi intestino bello distractum iri. Quæ spes

spes quum eos fefellisset, aliquādiu quie-verunt, sed in omnem rerum turbanda-rum occasionem intenti, & magnam ira-rum molem animo volventes: quam haud multo post, non in Germaniā tan-tum, sed in Galliā quoq; & Italiam effu-derunt. Dici non potest, quam multa in-auditæ crudelitatis & libidinis exempla passim ediderint. In Italia quidem cū ex-ercitu eis occurrit Berengarius: sed mag-na accepta clade, pacē ab eis pecunia redi-mere est coactus. Vix Italia egressi erant Hungari; quum adsunt Saraceni: nec pro-fecto vim eorū sustinuisset Italia, nisi Al-bertus Hetrurię dux laborantibus rebus opem tulisset. Is postea ab ingratis Italis pulsus, Hungaros in Italiā evocavit: qui spoliis opulentę regionis pellecti, iterque optime edocti, anniversariis pæne excur-sionibus eam misere afflixerunt; & Be-rengarium secundùm tributarium sibi fe-cerunt. Hoc modo exclusi Italia in Ger-maniam arma transtulere, quæ tota tum principum factionibus æstuabat: qui ta-men communi periculo reconciliati, va-lidū exercitum cōpararunt, & tripartito agmine in hostem duxerunt: sed victi ac profligati Bavariā universam & Franco-niā victoribus diripiendā reliquerūt. In-de Thuringię imminebāt: ubi infeliciter tentato prœlio Burcardus dux cū magna illu-

illustrium virorum manu cæsus est. Tum demum Germaniā percursare Hungari; agere, rapere, ferre omnia, sacra, profana; incendia cædibus miscere; nullumq; crúdelitatis genus prætermittere. Tot ac tātę Germaniæ calamitates Ludovici Imper. animum ita curis obruerunt, ut in mediis turbis, mœrore confectus, decesserit. Ei in imperio successit Conradus: huic Henricus, cognomento Auceps. Ab hoc tributum Hungari, quod duo proximi Imperat. eis persolverunt, superbe admodum & non sine minis efflagitarunt. Recusante Imperatore (quod id ad dignitatem Imperii minuendā magnopere pertinere videretur) ingens Scytharum, Sarmatarum & Illyricorum multitudo, ceu densa aliqua nubes in Italiam & Germaniam sese effudit, tantamque procellam excivit, ut Germania in cæde ac sanguine suorum civium pænè nataret. Nec verò tum, ut antea nonnunquam unam vel alteram regionem tempestas hæc amplexa est: sed quum in Sueviam primum incubuisset, in Galliam transiit; inde ad Rhenum retrolata, Hassiam, Saxoniam, Thuringiam, Franconiam, & quicquid interjacet regionum, fœdissime prostravit & afflixit. Henricus Imperator, hostium multitudine territus, suis se locis continebat: nec tamen hostem, nisi ex occa-

sione,

illustrium virorum manu cæsus est. Tum
demum Germaniá percursare Hungari
agere, rapere, ferre omnia, sacra, profana;
incendia cædibus miscere; nullumq; cru-
delitatis genus prætermittere. Tot acerbis
Germaniæ calamitates Ludovici Imper.
animum ita curis obruerunt, ut in mediis
turbis, mœrore confectus, decesserit. Ei
in imperio successit Conradus: huic Hen-
ricus, cognomento Auceps. Ab hoc tri-
butum Hungari, quod duo proximi Im-
perat. eis persolverunt, superbè admo-
dum & non sine minis efflagitarunt. Re-
cusante Imperatore (quod id ad digni-
tem Imperii minuendá magnopere per-
tinere videretur) ingens Scytharum, Sar-
matarum & Illyricorum multitudo, ceu
densa aliqua nubes in Italiam & Germa-
niam sese effudit, tantamque procellam
excivit, ut Germania in cæde ac sanguine
suorum civium pænè nataret. Nec verò
tum, ut antea nonnunquam unam vel al-
teram regionem tempestas hæc amplexa
est: sed quum in Sueviam primum incu-
buisset, in Galliam transiit; inde ad Rhe-
num retrolata, Hassiam, Saxoniam, Thu-
ringiam, Franconiam, & quicquid inter-
jacet regionum, fœdissime prostravit &
afflixit. Henricus Imperator, hostium
multitudine territus, suis se locis conti-
nebat: nec tamen hostem, nisi ex occa-
sione,

sione, assiliebat. Qua ratione multos non pabulatores tantum & moratores excepit; verum etiam primarium Hungarorum ducem inopinato oppressit. Hungari vitæ ducis sui metuentes, magnam pecuniæ vim lytri nomine obtulerunt. Quũ vero pecuniam hanc è rapinis & præda coactam aspernaretur Cæsar, Hungaris assentientibus novem annorum induciæ factæ sunt. Vix dum hi exierant; quum ecce iterum adsunt Hungari, tributum multo quam ante ferocius repetentes. Sed Imperator, qui interea ad vim sese diligenter comparaverat, tributi loco canem mutilatum & scabie deformem ad ipsos mitti jussit. Hac contumelia magis accensi, pro uno mutilo cane trecenta hominum milia remiserunt: quorum tanta fuisse scribitur crudelitas, ut major ne excogitari quidem possit. Tandem verò, postquam Deo visum est modum statuere ipsorum sævitiæ, Imperat. Henricus tantis eos viribus, tantoque impetu aggressus est, ut omnis Europa contremuerit. Nam centum & quinquaginta hominum milia occisa, quinquaginta milia capta feruntur, præter eos qui palantes passim & sparsi in fuga perierunt. Sed ut horrenda hæc clades à Germania eos paullisper avertit; ita prædæ cupiditas in Italiam rursus pellexit. Eorum conatu

intellecto, Berengarius tertius rurſus eis argenteam offam, ut antea majores ejus non ſemel, objecit: qua ſopitus paullulum Toxys (hoc enim nomen regi ipſorum erat) præteritæ cladis à Germanis acceptæ ultionem unice animo volvebat. Defuncto igitur Henrico Imperatore, audendum ſibi aliquid ratus, noviq; Imperatoris Othonis animum tentandum, in Saxoniam fruſtra irrumpere eſt conatus. Paucis poſt annis, dum civilibus diſſenſionibus Otho diſtinetur; & à rebellium quibuſdam inſtigatus; & prædandi libidine, delendæque ignominiæ cupiditate incenſus Toxys, immanem exercitum contraxit, Germaniamq; non uno loco invaſit. Otho, reconciliatis interea Principum animis (nam & qui eis auctores veniendi fuerant, nihil magis quam liberari eis quamprimum cupiebant) firmiſſimas copias undique collegit, nullibi occaſioni defuturus. Interea præda graves Hungari Auguſtam Vindelicorum properant, quo maxima vis auri & argenti rerumque pretioſarum è vicinis regionibus comportata ferebatur. Ibi eos aſſequutus Imperator, in campis Vindelicis ad Læchum flumen, extremum agmen moratur, dum reliquus exercitus ſub ſigna cogeretur. Hungari inopinato hoſtium adventu perculſi, aciem pro loci

ratione

intellecto, Berengarius tertius rursus ei
argenteam offam, ut antea majores ejus
non semel, objecit: qua sopitus paullulum
Toxys (hoc enim nomen regi ipsorum
erat) præteritæ cladis à Germanis acc-
præ ultionem unice animo volvebat.
Defuncto igitur Henrico Imperatore,
audendum sibi aliquid ratus, noviq; Im-
peratoris Othonis animum tentandum,
in Saxoniam frustra irrumpere est co-
tus. Paucis post annis, dum civilibus dis-
sensionibus Otho distinetur; & à rebel-
lium quibusdam instigatus; & prædandi
libidine, delendæque ignominiæ cupi-
tate incensus Toxys, immanem exerci-
tum contraxit, Germaniamq; non ...
loco invasit. Otho, reconciliatis intra
Principum animis (nam & qui eis au-
ctores veniendi fuerant, nihil magis quam
liberari eis quamprimum cupiebant) fi-
missimas copias undique collegit, nullibi
occasioni defuturus. Interea præda gra-
ves Hungari Augustam Vindelicorum
properant, quo maxima vis auri & ar-
genti rerumque pretiosarum è viciniis re-
gionibus comportata ferebatur. Ibi eos
assequutus Imperator, in campis Vinde-
licis ad Læchum flumen, extremum ag-
men moratur, dum reliquus exercitus
sub signa cogeretur. Hungari inopinato
hostium adventu perculsi, aciem pro loci
ratione

ratione instruunt, Bohemis ad impedimentorum custodiam relictis. Mox signo dato, magnis animis utrimque concurritur, dum hi pro focis & aris, illi pro vita & præda pertinacissime pugnant. Initio pugnæ non parum trepidatum est in Germanorum acie. Hungari enim (quod in tanto bellatorum numero facile erat) extentis cornibus utrimque Imperatoris aciem amplexi; in orbem se circumagebant, jamque à lateribus & à tergo incurrebant. Ibi principes quidā, ab Othone nuper in gratiam recepti, ut ea se dignos ostenderent, globo facto, primam Hungarorum aciem perruperunt. Mox circumvecti, obvium quodque agmen disjicere, cædere, ferire: ibi buccinarum strepitu, armorum fragore, virorum clamore, equorum hinnitu, morientium gemitibus terra ac cœlum compleri. Post acrem conflictum, Hungari perruptis ordinibus, & cornibus nudatis, præcipites in fugam abiere. Inde jam non pugna, sed cædes fuit. Pars magna, ubi locus fugæ deest, Læchum ingressi, vel aquarum vorticibus hauriebātur, vel ubi ad adversam ripam nando evasissent, nec per præruptam crepidinem eniti possent, vel retro ægerrime terram repetebant, ibiq; ab hostibus trucidabantur; vel egredi non ausi, finé vitæ in aqua

habuerunt. Non pauci quum fessi in proximos vicos confugissent; ab insequenti hoste tectis incensis vivi combusti sunt. Toxys rex captus, & quatuor alii principes, capite postea luerunt. Hic exitus fuit invicti, ut sibi videbatur, exercitus. Nam & ipsi dicere non dubitarant, nisi vel terræ hiatu absorberentur, vel cœli ruina opprimerentur, nullam vim humanam tantam esse, quæ vel aspectum ipsorũ sustinere possit. At enim vis consilii expers mole ruit sua: & odit superbos, sceleris estque ultor Deus. Fessus jam sum tot hominum strages, regionum & urbium direptiones, incendia, cædes commemorando; tanto magis, quod quum magnam orbis partem lumen Christianæ religionis illustrasset, nostri tamen Hungari nõ tantum in densissimis falsorum cultuum tenebris sedere maluerunt, sed etiam omnibus viribus salutarem illam lucem extinguere sunt conati. Lætior jam se rerum offert facies, Hungarorum animis ad Christianam religionem conversis, totaque gente ad humaniorem cultum paullatim traducta. Et profecto, perierant Hungari, nisi periissent. Hæc enim calamitas initium eis fuit salutis.

habuerunt. Non pauci quum fessi in proximos vicos confugissent; ab insequenti hoste tectis incensis vivi combusti sunt. Tosys rex captus, & quatuor alii principes, capite postea luerunt. Hic exitus fuit invicti, ut sibi videbatur, exercitus. Nam & ipsi dicere non dubitarant, nisi vel terræ hiatu absorberentur, vel cœli ruina opprimerentur, nullam vim humanam tantam esse, quæ vel aspectum ipsorum sustinere possit. At enim vis consilii expers mole ruit sua: & odit superbos, sceleratisque ultor Deus. Fessus jam sum ac hominum strages, regionum & urbium direptiones, incendia, cædes commemorando; tanto magis, quod quum magnam orbis partem lumen Christianæ religionis illustrasset, nostri tamen Hungari non tantum in densissimis falsorum cultuum tenebris sedere maluerunt, sed etiam omnibus viribus salutarem illam lucem extinguere sunt conati. Lætior jam sese rerum offert facies, Hungarorum animis ad Christianam religionem conversis, totaque gente ad humaniorem cultum paullatim traducta. Et profecto, perierant Hungari, nisi periissent. Hæc enim calamitas initium eis fuit salutis.

IV. HISTO

IV.

HISTORIA REGUM HVNGARIÆ.

G Ayſca ſive Geyſe pater S. Stephani Regis Vngariæ, primus regum Chriſti fidem profeſſus, baptizatus fuit ab Adelberto Epiſcopo Pragenſi.

Ann. Chriſti 909. vel ſecundum Abrahamum Babſca, Anno 969. naſcitur Stephanus, qui tandem canonizatus fuit, baptizatur per dictum Epiſcopum Pragenſem.

Circa eadem tempora Theodatus Princeps Apuliæ, quem Rex Geiſa profugum in aula ſua alebat, quique Stephanum infantem ex ſacro Baptiſmatis fonte ſuſceperat, Cœnobium quod cum adjuncto pago extruxit, nomen fundatoris ſui, Italice Thata obtinuit, noſtro autem ſeculo appellatione Dotis innotuit.

I. Anno 954. vel ſecundum alios 1006. D. Imperator Henricus ſororem ſuam Giſetam Regi Stephano in matrimonium locavit: poſt hæc univerſa Vngaria ad Chriſtum converſa eſt. Rex ipſe ſancte vivebat, ſummum templum in monte Strigonienſi condebat, illudque liberaliter dotabat. Adhæc S. Martini cœnobium

in altissimo monte locabat; Templum item summum in Alba regali, sepulturam Regum, compluresque alias fundationes, plane regia munificentia fieri curabat. Obiit Anno 1038. sepultus Strigonii in summo Templo.

II. Petrus Stephani ex sorore nepos in regno suffectus est, sed propter tyrannidem inde ejicitur, cui Abba successit.

III. Abba triennium ad regni gubernacula sedit, sed cum majorem quam antecessor tyrannidem exerceret, Petrus Abba expulso restituebatur. Illo rerum potiente Hungaria paulatim à fide Christiana deficiebat. Regnavit autem Petrus annos quinque, menses sex: Abba vero annos tres: moritur Anno 1047.

IV. Andreas Regi Stephano junctus sanguine Christianismum restituit, filios habuit Salomonem & Davidem. Salomonem in regem coronari fecit, cum quinquennis esset, propterea, quod eum Bela frater de regno dimicare cogeretur. Occiditur anno 1062. Sepelitur in Thihan in S. Amiani cœnobio, quod ipse ad lacum Balathonem condiderat, Anno 1059.

V. Bela Regis Andreæ à se bello devicti frater, ægre ferebat Salomonem in regem coronatum, tres enim habebat filios: Geiczam, Ladislaum, postea reges & ipsos,

in altissimo monte locabat; Templum
item summum in Alba regali, sepulturam
Regum, compluresque alias fundationes
plane regia munificentia fieri curabat.
Obiit Anno 1038. sepultus Strigonii in
summo Templo.

II. Petrus Stephani ex sorore nepos in
regno suffectus est, sed propter tyranni-
dem inde ejicitur, cui Abba successit.

III. Abba triennium ad regni guber-
nacula sedit, sed cum majorem quam an-
tecessor tyrannidem exerceret, Petrus Ab-
ba expulso restituebatur. Illo rerum po-
tiente Hungaria paulatim à fide Christia-
na deficiebat. Regnavit autem Petrus an-
nos quinque, menses sex: Abba vero an-
nos tres: moritur Anno 1047.

IV. Andreas Regi Stephano junctus
sanguine Christianismum restituit, filios
habuit Salomonem & Davidem. Salomo-
nem in regem coronari fecit, cum quin-
quennis esset, propterea, quod eum Be-
la frater de regno dimicare cogeret.
Occiditur anno 1062. Sepelitur in Ti-
hap in S. Amiani cœnobio, quod ipse ad
lacum Balathonem condiderat, Anno
1059.

V. Bela Regis Andreæ à se bello de-
...ti frater, ægre ferebat Salomonem in r-
em coronatum, tres enim habebat filios:
Geiczam, Ladislaum, postea reges & ip-
sos,

sos, & Lampertum. Hic monetam argen-
team primus cudi fecit: pondera & men-
suras esse jussit, & mercibus quibuscun-
que suum precium indicavit. Egregium
illud cœnobium in Zewkzardo condidit,
in quo sepultus fuit. Dicitur Bela hic dum
arma in fratrem moveret, Cæsarem Hen-
ricum fratri ejus auxiliares copias addu-
centem, in montibus quos vertentes seu
verthises vocant, adeo obsedisse, & ad
tantam rerum omnium inopiam compu-
lisse, ut Cæsar ipse castra deserere, scuta
præjicere, & terga vertere coactus fuerit.
Vnde montibus id nominis postea inhæ-
sit. Obiit Anno 1065, sepelitur loco, quo
dictum fuit supra.

VI. Salomon Regis Andreæ filius in
regno quidem successit, verum à fratris
sui defuncti filiis Geicza & Ladislao inde
expellitur anno 1077. Eremita ergo fa-
ctus obiit Polæ in Istria, ubi ejus sepul-
crum apparet.

VII. Geicza Regis Belæ filius natu
maximus, duos habuit filios. Colo-
mannum, postea Regem factum, & Al-
mum. Hujus temporibus ingens fuit fa-
mes per Hungariam: obiit Anno 1030.
Sepelitur Vaciæ, cujus ipse fundator fuit.

VIII. Ladislaus Geiczæ Regis frater, quẽ
Vngari propter vitæ innocentiam Sanctũ
appellaverũt: Rex eligitur, superstite Salo-

mone rege expulſo : Hic Dalmatiam & Croatiam Vngariæ adjecit. Cum Scythis crebra bella geſſit. Obiit abſque hæredibus Anno 1095.

IX. Colomannus Regis Geiczæ filius, is ſecundum quorundam opinionem antea Epiſcopus Waraſdinus fuit, & hinc diſpenſatione facta regnum obtinuit. Vngari hoc regnante graves & plurimas moleſtias pertulernnt, multorum enim malorum & magnæ tyrannidis autor fuit. Fratrem ſuum Ducem Almum & filium Almi Balam oculis privavit. Almum inſuper ipſum in templo occidi juſſit. Duos habuit filios, Ladiſlaum & Stephanum, poſtea regem factum. Male vixit, male periit. Anno 1114. ſepelitur Albæ regali.

X. Stephanus II. Colomanni Regis filius adoleſcens admodum regnum occupavit, ſubditi eum cognomento Radium ſeu fulgurationem dixerunt, quod omnia cœco & concitato animi impetu perageret. Is cum nullam ſobolem ex conjuge ſperaret, nec vitæ ſuæ terminum longius abeſſe præſentiret, Monachus factus obiit Anno 1131.

XI. Bela II. Cæcus dictus, Almi qui frater Colomanni Regis fuit filius, quem excœcari Colomannus fecerat, prudenter regni adminiſtrationem obivit. Quatuor

mone rege expulso: Hic Dalmatiam & Croatiam Vngariæ adjecit. Cum Scythis crebra bella gessit. Obiit absque hæredibus Anno 1095.

IX. Colomannus Regis Geiczæ filius, secundum quorundam opinionem antea Episcopus Warasdinus fuit, & hinc dispensatione facta regnum obtinuit. Vngari hoc regnante graves & plurimas molestias pertulerunt, multorum enim malorum & magnæ tyrannidis autor fuit. Fratrem suum Ducem Almum & filium Almi Balam oculis privavit. Almum insuper ipsum in templo occidi jussit. Duos habuit filios, Ladislaum & Stephanum, postea regem factum. Male vixit, male periit. Anno 1114. sepelitur Albæ regali.

X. Stephanus II. Colomanni Regis filius adolescens admodum regnum occupavit, subditi eum cognomento Radium seu fulgurationem dixerunt, quod omnia cœco & concitato animi impetu peragebat. Is cum nullam sobolem ex conjuge speraret, nec vitæ suæ terminum longius abesse præsentiret, Monachus factus obiit Anno 1131.

XI. Bela II. Cæcus dictus, Almi qui frater Colomanni Regis fuit filius, quem excœcari Colomannus fecerat, prudenter regni administrationem obivit. Quatuor

tuor filios generavit, Geiczam, Ladislaum, Stephanum, qui tres postea in regno successerunt, & Almum Borichum Regis Colomanni spurium dimicantem armata manu in fugam vertit, pie decessit Anno 1141. sepelitur Albæ regali.

XII. Geicza II. defuncti Regis Belæ filius natu maximus, adolescens pius repressit armis Saxones, Austriacos & Bavaros Posoniam tum occupantes, Vngariamq; depopulantes. Hoc regnante Posonia à Germanis fuit habitata. Is regnum suum compluribus, iisque magnificentissimis templorum ædificiis instruxit. Quatuor filios reliquit, Stephanum, Belam, ambos postea reges, Arpad & Geiczā. Obiit Anno 1161. sepelitur Albæ regali.

XIII. Stephanus III. Geiczæ regis secundus filius, arma contra Venetos in Dalmatia, contra Emanuelem etiam Græcorum Imperatorem, & contra sanguine sibi junctos Ladislaum & Stephanum diversis temporibus tulit. A consanguineis suis profligatus obiit absque sobole Anno 1173. sepelitur Strigonii.

XIV. Ladislaus II. Belæ cœci filius, sex menses regnavit, Stephano rege profugo adhuc superstite.

XV. Stephanus IV. Ladislai regis frater, menses quinque regnavit: victus

autem à Stephano III. ambo eodem anno simul vita excesserunt.

XVI. Bela III. Regis Stephani III. frater, Regis Geiczæ II. filius Hungariam à lattociniis perpurgavit. Duos habuit filios Emericũ & Andream. Obiit anno 1196 Albæ regali, ubi quoque sepelitur.

XVII. Emericus Regis Belę III. filius, patrem statim morte secutus unicum filium Ladislaum reliquit, sepelitur Agriæ.

XVIII. Ladislaus III. Emerici filius sex tantum menses regnum possedit.

XIX. Andreas II. Regis Belæ III. filius, regis Emerici frater, quatuor liberos suscepit ex conjuge sua Gertruda, Belam, Colomannum, Andream, & filiam S. Elisabetham. Rex ipse in terram sanctam expeditionem suscepit, & feliciter cum Sultano Babyloniensi manus conseruit, ob quod factum Hierosolomitani cognomẽ reportavit. Antequã vero hanc expeditionem adornaret, Gertruda regina lethaliter per Banchianum Palatinum seu viceregem Hungariæ vulnerata fuit, quod cõjugẽ Palatini fratri suo, qui ex Germania tum advenerat, regina ipsa ad libidinem ejus nefarie explendam, adduxerat. Rex post expeditionem reversus Palatini Estẽsis filiam secundo sibi matrimonio copulat, ex qua suscepit Stephanum patrem Andreæ Veneti, qui postea in regnum

autem à Stephano III. ambo eodem anno simul vita excesserunt.

XVI. Bela III. Regis Stephani III. frater, Regis Geiczæ II. filius Hungariam à latrociniis perpurgavit. Duos habuit filios Emericũ & Andream. Obiit anno 1196 Albæ regali, ubi quoque sepelitur.

XVII. Emericus Regis Belę III. filius, patrem statim morte secutus unicum filium Ladislaum reliquit, sepelitur Agriæ.

XVIII. Ladislaus III. Emerici filius sex tantum menses regnum possedit.

XIX. Andreas II. Regis Belæ III. filius, regis Emerici frater, quatuor liberos suscepit ex conjuge sua Gertruda, Belam, Colomannum, Andream, & filiam S. Elisabetham. Rex ipse in terram sanctam expeditionem suscepit, & feliciter cum Sultano Babyloniensi manus conseruit, ob quod factum Hierosolomitani cognomẽ reportavit. Antequã vero hanc expeditionem adornaret, Gertruda regina lethaliter per Banchianum Palatinum seu viceregem Hungariæ vulnerata fuit, quod cõjugẽ Palatini fratri suo, qui ex Germaniarum advenerat, regina ipsa ad libidinem ejus nefarie explendam, adduxerat. Rex post expeditionem reversus Palatini Estẽsis filiam secundo sibi matrimonio copulat, ex qua suscepit Stephanum patrem Andreæ Veneti, qui postea in regnum suffectus

suffectus fuit. Nobilitatem Hungariæ multis privilegiis & immunitatibus decoravit, fruique iisdem fecit. Obiit Anno 1235.

XX. Bela IV. Regis Andreæ II. filius: hoc regnante, quinquies centena millia Scytharum totam Rusciam & Podoliam devastarunt: Inde Hungariam ingressi aliquoties Pestham adorti sunt. Rex ipse Bela ex improviso in castris deprehensus habitu servili vix evasit. Ceciderunt autem tunc viri primarii complures, inter quos fuerunt Archiepiscopus Strigoniensis, Archiepiscopus Colloczien sis, Episcopus Nitriensis &c. Scythæ de hinc Danubium etiam trajicientes Strigonium expugnarunt, in quo utriusque sexus & ætatis homines crudeliter trucidarunt. Triennio elapso furiosi isti & rabidi prędones repetentes Mæoticam paludem in patriam redierunt, & Mahometis traditiones post hæc amplexi sunt. Bela Rex Hungariæ ope & auxilio equitum Rhodiorum regno restitutus. Obiit ann. 1275 sepelitur Strigonii apud Franciscanos.

XXI. Stephanus V. Regis Belę filius IV. secundo marte bella gessit: vicit Regem Bohemiæ Othocarum: Regem item Bulgariæ, adhæc universam Mysiam sibi tributariã fecit: Liberos reliquit Ladislaum & Mariam quæ Siciliæ Regi Carolo nupta,

Caro-

Carolum Martellum ex eo suscepit, qui filium Carolum procreavit, postea Vngariæ regem factum. Stephanus obiit An. 1278. & sepultus est in Insula Buda.

XXII. Ladislaus IV. Regis Stephani V. filius, dictus Kuunlazlo. Hujus temporibus Scythæ denuo Vngariam invaserunt, ferro & igne omnia Pestham usque misere devastâtes: Biennio tandem elapso cum ingenti prędâ ad fines suos reversi sunt. Rex hic à *Cumanis* morte truculenta interemptus periit Anno 1291.

XXIII. Andreas IV. Stephani, qui ex filio nepos erat Regis Andreæ II. ex cognomento Venetus: hic Austriam sibi subjugavit, obiit Budæ ubi in æde S. Ioannis Evangelistæ sepelitur Anno 1301. Illo mortuo Pontifex Caroli Martelli filium adoptavit in regem Vngariæ.

XXIV. *Wenceslaus* ab Vngaris Ladislaus dictus, Regis Bohemiæ filius: Hic contra Carolum Martelli filium eligebatur, sed à Patre suo tandem in Bohemiam revocatus fuit: Vngari enim discordes partim hunc ipsum, partim Carolum, partim etiam tertium quendam regem Otthonem Bavariæ Ducem seqaebantur, regno præfuit circiter annos sex.

XXV. Ottho Dux Bavariæ, & hic ex quorundam gratia in regem coronatur Albæ regali: regnum fere triennium obtinuit:

Carolum Martellum ex eo suscepit, qui filium Carolum procreavit, postea Vngariæ regem factum. Stephanus obiit An. 1278. & sepultus est in Insula Buda.

XXII. Ladislaus IV. Regis Stephani V. filius, dictus Kuunlazlo. Hujus temporibus Scythæ denuo Vngariam invaserunt, ferro & igne omnia Pestham usque misere devastãtes: Biennio tandem elapso cum ingenti prȩda ad fines suos reversi sunt. Rex hic à Cumanis morte truculenta interemptus periit Anno 1291.

XXIII. Andreas IV. Stephani, qui ex filio nepos erat Regis Andreæ II. et cognomento Venetus: hic Austriam sibi subjugavit, obiit Budæ ubi in æde S. Joannis Evangelistæ sepelitur Anno 1301. Illo mortuo Pontifex Caroli Martelli filium adoptavit in regem Vngariæ.

XXIV. Wencessaus ab Vngaris Ladislaus dictus, Regis Bohemiæ filius: Hic contra Carolum Martelli filium eligebatur, sed à Patre suo tandem in Bohemiam revocatus fuit: Vngari enim discordes partim hunc ipsum, partim Carolum, partim etiam tertium quendam regem Orthonem Bavariæ Ducem sequebantur, regno præfuit circiter annos sex.

XXV. Ottho Dux Bavariæ, & hic ex quorundam gratia in regem coronatur Albæ regali: regnum fere triennium obtinuit

tinuit: Hinc Ladislaus Vayvoda Iazygum captivum duxit, spoliavit, & regno ejecit.

XXVI. Carolus Robertus sive Carolobertus, filius Caroli Martelli, quem Maria Regis Stephani V. filia peperit, corona regia inauguratus est, Anno 1310. Is vicit prælio Matthæum Comitem à Tinschen non procul à Cassovia. Late Vngariæ fines protulit: Dalmatiam enim Croatiam, Sertojam, Ladomeriam, Rusciam, Comaniam, Bulgariam & Bosniam possedit. Vixit in matrimonio cum sorore Casimiri Regis Poloniæ, ex qua Ludovicum genuit, Anno 1319. Regẻ Carolo cum regina & liberis suis in ipso Paschatis festo discumbente in arce Vicegradi, Felicianus nobilis aulicus in regem stricto gladio irruit ut vitam ei eriperet: ob quod facinus reus supplicio merito affectus fuit. Anno 1339. Dux Rusciæ Carolum regem Vicegradi invisit.

Anno 1340. Casimirus rex Poloniæ Affinem suum regem Carolum invisit Vicegradi, & regnum Poloniȩ Ludovico, Regis Caroli ex sorore ipsius filio, quod ipse sine prole esset, ultro detulit. Carol. obiit Anno 1342. sepelitur Albæ regali.

XXVII. Ludovicus Regis Caroli filius, Rex fuit Poloniæ & Vngariæ, filium quidem nullum, filias autem duas genuit.

Alte-

Alteram Mariam Regi Bohemiæ Sigiſmundo nuptam, qui propter eandem regnum Hungariæ obtinuit: Alteram HeduigamReginam Poloniæ.Ludovicus hic feliciter bella geſſit, Iudæos omnes ex Hungaria ejecit.Obiit anno 1382.ſepelitur Albæ regali in ſacello quod vivus ſibi fieri curaverat.

XXVIII. Maria filia regis Ludovici in locum patris ſucceſſit:acSigiſmundo regi Bohemiæ qui Imperator tandem creatus fuit,nupſit: Verum cùm Sigiſmundus admodũ adhuc adoleſcens eſſet, ipſa regina cum matre Eliſabetha regni adminiſtrationem interea obibat, quoſdam Imperii proceres ſibi jungens, quorũ nutu omnia peragebat:quod Hungariæ proceres moleſte ferentes, accerſebant Regem Neapolitanum Carolum, eique coronam regni deferebant: non multo autem tempore poſt, Carolus ſub ſpecie colloquii cum mulieribus iſtis reginis inſtituti occiditur,Italis ex tota Hũgaria profligatis: Et regina regnum recuperat. Sed ecce dũ comitata matre ſua atque aulæ magiſtro reliquiſque aulicis in regno circumvehetur,capitur à Ioanne Croatiæ Præfecto, qui Caroli Regis mortem uſciſci ſtatuerat. Is ergo interfectorem Caroli obtruncat: Reginam ipſam cum matre paſſis capillis trahens per ſolum raptat; matrem flumi-

Alteram Mariam Regi Bohemiæ Sigismundo nuptam; qui propter eandem regnum Hungariæ obtinuit: Alteram Hedvigam Reginam Poloniæ. Ludovicus hic feliciter bella geſſit, Iudæos omnes ex Hungaria ejecit. Obiit anno 1382. ſepelitur Albæ regali in ſacello quod vivus ſibi fieri curaverat.

XXVIII. Maria filia regis Ludovici in locum patris ſucceſſit: ac Sigiſmundo regi Bohemiæ qui Imperator tandem creatus fuit, nupſit. Verum cum Sigiſmundus admodú adhuc adoleſcens eſſet, ipſa regina cum matre Eliſabetha regni adminiſtrationem interea obibat, quoſdam Imperii proceres ſibi jungens, quorú nutu omnia peragebat: quod Hungariæ proceres moleſte ferentes, accerſebant Regem Neapolitanum Carolum, eique coronam regni deferebant: non multo autem tempore poſt, Carolus ſub ſpecie colloquii cum mulieribus iſtis reginis inſtituti occiditur, Italis ex tota Hũgaria profligatis: Et regina regnum recuperat. Sed ecce dũ comitata matre ſua atque aulæ magiſtro reliquiſque aulicis in regno circumveheretur, capitur à Ioanne Croatiæ Præfecto, qui Caroli Regis mortem ulciſci ſtatuerat. Is ergo interfectorem Caroli obtruncat: Reginam ipſam cum matre paſſis capillis trahens per ſolum raptat; matrem flumi-

ne immerſam ſuffocat. Reginam autem carceri includit, atque gynæceum ejus ſcelerate proſtituit: tandem tamen metuens ſibi Reginam liberam dimittit. Quę ubi domum reverſa eſſet, regem & maritum ſuum Sigiſmundum ex Bohemia cũ magno exercitu adventantem videt: is Hungariam nullo prohibente occupat, & coronatur anno ætatis ſuæ XX. Quibus exactis expeditionem in Croatiam ſuſcipit, Præfectum obſidet, captumque capitali ſupplicio afficit, atque ad eum modum mors unius morte alterius expiata fuit.

XXIX. Carolus II. Cognomento minor, Rex Neapolitanus, filius Andreæ qui frater erat Ludovici Regis, eligitur in regem Hungariæ, contra Sigiſmundum & Mariam, ſed inſtinctu reginæ Eliſabethæ per Blaſium Forgat Budæ in arce interfectus eſt, anno 1385.

XXX. Sigiſmundo Hungariæ regnum à Maria, ut quæ eſſet ſine liberis, ultro relinquitur. Maria expiravit anno 1392. Sigiſmundus regnum occupat, & matrimonio ſibi jungit Comitiſſam Ciliæ, ex qua unicam filiam Eliſabetham ſuſcepit, anno 1396. Turcarum Imperator Bulgariam, quæ ad Hungariæ regnum pertinebat, armis occupat, cui Sigiſmundus Rex cum exercitu obviam procedens, partem

tem ejus provinciæ, sed non nisi multo cum sanguine & aperto prçlio recuperat, ceciderunt tum ad 20000. Christianorum, Turcarum autem ad 60000. Christiani tamen prælio victi sunt: Rex ipse vix fuga sibi consuluit. Anno 1401 Vngari regem suum carceri incluserunt, qui liberatus postea regno restitutus est. An. 1409 Sigismundus Rex denuo à Turca superatur. Anno 1410. eligitur Romanorum Imperator. Duas seditiones rusticanas diversis temporibus per Vngariam sopivit. Obiit Anno 1437. Ætatis Anno 71. Sedit ad regni gubernacula in Vngaria, simul cum conjuge annos quinquaginta & unum.

XXXI. Albertus Archidux Austriæ uxorem duxit Elisabetham, unicam Sigismundi Imperatoris filiam, quam ex Comitissa Ciliæ sustulerat, ex quo matrimonio regnum simul Bohemiæ & Vngariæ obtinuit, atque Romanorum Imperator insuper eligitur. Duas sibi filias progenuit: Elisabetham quam Casimiro Regi Poloniæ cessit: & Annam quæ Wilhelmo Duci Saxoniæ nupsit, Ann. 1438 Amurathes Turcarum Imperator in Vngariam impressionem fecit, cui obviam procedens Albertus castrametatus est ultra Danubium supra Persth??am. Imperator diarrhæa in castris correptus, Budamque

rem ejus provinciæ, sed non nisi multo cum sanguine & aperto prœlio recuperat, ceciderunt tum ad 20000. Christianorum, Turcarum autem ad 60000. Christiani tamen prælio victi sunt: Rex ipse vix fuga sibi consuluit. Anno 1401 Vngari regem suum carceri incluserunt, qui liberatus postea regno restitutus est. Anno 1409 Sigismundus Rex denuo à Turca superatur. Anno 1410. eligitur Romanorum Imperator. Duas seditiones rusticanas diversis temporibus per Vngariam sopivit. Obiit Anno 1437. Ætatis Anno 71. Sedit ad regni gubernacula in Vngaria, simul cum conjuge annos quinquaginta & unum.

XXXI. Albertus Archidux Austriæ uxorem duxit Elisabetham, unicam Sigismundi Imperatoris filiam, quam ex Comitissa Ciliæ sustulerat, ex quo matrimonio regnum simul Bohemiæ & Vngariæ obtinuit, atque Romanorum Imperator insuper eligitur. Duas sibi filias procreator genuit: Elisabetham quam Casimiro Regi Poloniæ cessit: & Annam quæ Wilhelmo Duci Saxoniæ nupsit, Ann. 1438. Amurathes Turcarum Imperator in Vngariam impressionem fecit, cui obviam procedens Albertus castrametatus est ultra Danubium supra Persthama. Imperator diarrhæa in castris correptus, Bu-

damque petens, festino gradu Viennam contendit. Sed in itinere in pago quodam non procul à Posonia Nesimel vitam finiit, anno 1439. Prolem quidem masculam nullam, Conjugem tamen Elisabetham gravidam ex se reliquit. Quæ cum volens Vladislao fratri regis Poloniæ & Duci tum Lituaniæ desponsata esset, interea peperit Ladislaum filium & naturalem Vngariæ hæredem: Quare ubi filium regem peperisset, jam non ulterius Vladislai matrimonium desiderabat. Vnde magna dissidia orta & Vngariæ regnum misere conquassatum fuit. Regina filium suum menses quatuor natum cum summa solennitate in regem Vngariæ coronari curabat.

XXXII. Vladislaus nihilominus Vngariam ingressus à quibusdam Rex salutatur. Obsidet Strigonium ducto aggere ad montem S. Thomæ. Vrbem deditione capit. Regina assumpto filio suo confugit in Austriam ad tutorem ejus Fridericum Imperatorem, auferens simul sacram regni coronam, quæ regibus legitime electis imponi debet, & annis 23. post, precio dato per Matthiam regem recuperata fuit. Vladislaus interim cum reliquiis, de S. Stephani regis capite demptis coronatur. Hisce dissidiis gliscentibus Turca ansam regnum invadendi arripuit,

puit, ſiquidem Amurathes Raſciam interea occupat. Quadriennio elapſo Vladiſlaus Rex plane adverſo marte ingens prœlium cum Amurathe commiſit. Rex enim ipſe in prœlio occubuit, cæſis ſimul principibus & Prælatis quam plurimis, cũ triginta millibus Chriſtianorum.

XXXIII. Ladiſlaus Rex Alberti Regis filius tantum quinque annos natus erat, cum Ladiſlaus occumberet; erat autem tum Viennæ. Ioannes ergo Hunniades ſive Corvinus præficitur vicerex, quam præfecturâ ſumma cum dexteritate obibat. Vnde & propter animi fortitudinem ab Vladiſlao in Vayvodam, Iazygum deputatus eſt, ſiquidem ſecundo marte contra Amuratem bella geſſit. Inde ubi Ladiſlaus Rex ætatis annum 12. attigiſſet, in Hungariam ſe contulit, & Corvinum ob fidelem adminiſtrationem & ſervitia præſtita comitem Biſtriæ conſtituit.

Anno 1455. Corvinus denuo Mahometem in fugam vertens, magna tormẽta bellica centum illi eripuit. Obiit anno ſequenti videlicet 1456. Ladiſlao ergo jam regnante proceres regni acerbiſſimis odiis inter ſe diſſidere. Comes Ciliæ Vlricus occiditur à Ladiſlao & Matthia, duobus filiis defuncti Hunniadis, ob quod factum Ladiſlaus capite truncatur. Matthias vero, qui & ipſe poſtea Rex

fuit,

puit, siquidem Amurathes Rasciam interea occupat. Quadriennio elapso Vladislaus Rex plane adverso marte ingens prælium cum Amurathe commisit. Rex enim ipse in prœlio occubuit, cæsis simul principibus & Prælatis quam plurimis, ci triginta millibus Christianorum.

XXXIII. Ladislaus Rex Alberti Regi filius tantum quinque annos natus erat, cum Ladislaus occumberet; erat autem rum Viennæ. Ioannes ergo Hunniades sive Corvinus præficitur viceres, qua præfectura summa cum dexteritate ob bat. Vnde & propter animi fortitudinem ab Vladislao in Vayvodam, Iazygum de putatus est, siquidem secundo marte contra Amuratem bella gessit. Inde ubi Ladislaus Rex ætatis annum 12. attigisset, i Hungariam se contulit, & Corvinum ob fidelem administrationem & servitia pr stita comitem Bistriæ constituit.

Anno 1455. Corvinus denuo Maho metem in fugam vertens, magna tormenta bellica centum illi eripuit. Obiit anno sequenti videlicet 1456. Ladislao ergo jam regnante proceres regni acerbissimis odiis inter se dissidere. Comes Ciliæ Vl ricus occiditur à Ladislao & Matthia duobus filiis defuncti Hunniadis, ob uod factum Ladislaus capite truncatus. Matthias vero, qui & ipse postea Rex fuit,

fuit; Pragæ in carcerem adductus est.

Anno 1457. Ladislaus Rex feliciter pugnavit contra Sultanum, aliquot millia Turcarum prosternens. Ladislaus postmodum nuptias celebravit Pragæ cum Magdalena Caroli regis Galliæ filia, anno Ætatis suæ 19. & in ipsa solennitate nuptiali mortuus est.

XXXIV. Matthias Corvinus filius Ioannis Hunniadis Pragæ carceri inclusus redemptus fuit per Episcopum Waradinẽsem quadraginta vel secundum alios sexaginta millibus scutatorum, simulque in regem Hungariæ eligitur. Fridericus III. Imperator regnum sibi arrogabat, prætendens se proximum ex virili stemmate hæredem defuncto regi succedere. Matthias autem natus tantummodo annos 17. prævertit eum, ea lege, ut si absque sobole decederet, domus Austriaca ex testato sibi regnum illud hæreditarium haberet. Primum matrimonium cum filia regis Bohemiæ contraxit: Rex ipse bella satis feliciter administravit, quæ ann. 1462. & 1463. contra Turcam gessit. Postquam anno 1464. sacram regni coronam sexaginta millibus scutatorum à domo Austriaca redemisset, coronatur Albæ regali cum summa solennitate & congratulatione suorum. Matthias rex

dum contra Turcam arma moveret, B.
hemi interea Tyrnaviam urbem in
bus Moraviæ obsident, sed re infecta
1466. obsidionem solverunt.

Anno 1467. convocatis proceris
regni sui consultavit contra Turcas &
Bohemos. Discedens inde Posoniam p
niit, totamque fere Moraviam cum Si
sia devicit, atque adeo anno 1469. O
mutiz Rex Bohemiæ coronatur,
1471. Casimirus filius Casimiri regis P
loniæ à quibusdam Prælatis ad regn
Vngariæ accersitur. Verum is Nitri
usque delatus à Matthia cingitur,
autem beneficio Casimirus evadens P
loniam repetivit.

Anno 1472. magnam multitudin
in fines Poloniæ traduci curavit ad
illas incolendas.

Matthias Rex I. Komaram, quod ca
strum erat alias obscurum & ruino
in frontispicio Insulæ Scuttæ versus o
tem, egregie instauravit. Est autem Sc
ta Insula locus amœnissimus, ubi fru
ridaria & horti regii cultissimi, ar
cupiis stratæ; piscinæ salubres, &
quid ad voluptatem spectare possit. An
1473. bellum gessit cum Casimiro Po
iæ, & Vladislao Bohemiæ regibus,
men pacificatione tandem compo
it.

An-

Anno 1475. Obiit doctissimus Mathematic. Ioannes Regiomontanus, quẽ Matthias rex summo honore prosecutus octingentis scutatis cohonestavit pro sola Dedicatione Ephemeridum in annos triginta supputatarum.

Anno 1476. Coronata fuit in Reginam Beatrix filia regis Siciliæ, Coronatio Albæ regali facta, Nuptiæ Budæ celebratæ; quæ dum fierent, Turca Dalmatiam devincit, in Vngariam ad castrum usque ferreum Stiriæ penetrat, & ultra triginta millia hominum captivos abducit, Daciam ferro & igne devastat. Matthias quod secundum quorundam opinionem Kunegũdam filiam Friderici Imperatoris non obtinuisset, nuptiis finitis Austriam bello petit, capit castrum munitissimum Truotzmansdorff, Petersdorff, & alia.

Anno 1481. Cæsariani in castris ad Vrbem Haymburgum improviso à Matthia obruti cæduntur. Anno sequenti Rex Matthias urbem illam obsidione cingit, quæ in confinio Hungariæ & Austriæ sita decẽ millia passuum supra Posonium, cis Danubium, ad præaltum montem cõdita est, in cujus fastigio arx quæ nulli facile accessum præbet supraeminet, post eam autẽ ad 20. stadia Prucka civitas est. Rex Matthias satis sibi perspectum habebat se nihil magnopere in Austria con-

fecturum, nisi Haymburgum prius occupasset, quam ob causam obsidet eam arctius præ cæteris. Fridericus Imperator tria millia equitum in occursum ei præmittit, qui prælio non ita magno ad Pruckam superiores fuerunt: Stephanus Batthori unus ex Matthiæ Ducibus in eo prælio capitur, & additis duobus à latere custodibus, dum cæteri Hungaros persequerentur, Pruckam abducitur, is in itinere capta occasione gladium alteri custodũ, qui à læva erat, è vagina deripiens utrumque eodem confodit, quo facinore perpetrato, jam liberatus ad suos in castra revertitur. Matthias inde Haymbergam Vrbem deditione capit, & arcem à Præfecto ejus tribus scutatorum millibus numeratis accipit. Hinc exercitum ad Pruckam movet, quæ urbs non militibus tantum præsidiariis, & muris fossisque præaltis, sed arce insuper munitissima, flumine vivo circumlabente & propugnaculis aliisque defensione paratis optime erat instructa, ipsa in plano condita ad ripas Leythe fluvii, sita est. Hanc itaq; quatuor mẽsium obsidione cingebat, tormentisq; crebro in eam fulminans tãdem multa vi candem expugnat. Sed quod Vienna nullo modo obsideri posset, deliberat secum qua viâ adjacentes vicos occuparet. Quare Korneüburgum ultra Danubium obsidio-

facturum, nisi Haymburgum prius occu-
passet, quam ob causam obsidet eam a-
crius præ cæteris. Fridericus Imperator
tria millia equitum in occursum ei per-
misit, qui prælio non ita magno assi-
kam superiores fuerunt: Stephanus Ja-
kori unus ex Matthiæ Ducibus in eo præ-
lio capitur, & additis duobus à latere cu-
stodibus, dum cæteri Hungaros perse-
querentur, Pruckam abducitur, is in iti-
nere capta occasione gladium alteri cu-
stodű, qui à læva erat, è vagina deripiens
utrumque eodem confodit, quo facinore
perpetrato, jam liberatus ad suos in castra
revertitur. Matthias inde Haymbergam
Vrbem deditione capit, & arcem à Præ-
fecto ejus tribus scutatorum millibus nu-
meratis accipit. Hinc exercitum ad Pruc-
kam movet, quæ urbs non militibus tan-
tum præsidiariis, & muris fossisque per-
altis, sed arce insuper munitissima, flumi-
ne vivo circumlabente & propugnaculis
aliisque defensione paratis optime ex-
instructa, ipsa in plano condita ad ripas
Leythe fluvii, sita est. Hanc itaq; quatuor
mésium obsidione cingebat, tormentisq;
crebro in eam fulminans tádem multa in
tandem expugnat. Sed quod Vienna nul-
lo modo obsideri posset, deliberat secum
... via adjacentes vicos occuparet. Qua
Korneüburgum ultra Danubium ob-
sidio-

sidione capit, arcem Guntzam, Claudivicem, & Ebersdorfium, quod egregie se hosti opponebat, tandem ipsam etiam Viennam in potestatem suam redigit. Viennam fames eo adegerat; Kal. ut Iunii se ultro dederet, quo die maximus terræ motus erat. Quibus confectis septem menses Neustadium obsidet, quam deditione accipit. Rex anno 1490. curis omnibus sepositis animum libere explicatus atque in ipso Palmarum festo hilaris admodum mensæ accumbens, jubet sibi ficos apponi, qui cum selectiores haberi non possent, in tantum ita intumuit, ut apoplecticus concideret, ac velut ab omni sensu expers jaceret, nec quicquam eloqueretur, sed beluæ cujusdam instar inter horrédos mugitus expiraret. Albam ergo regalem deportatus ibidem sepelitur.

XXXV. Vladislaus II. qui & ipse Rex Bohemiæ jam ante erat, matrimonio sibi viduam Matthiæ jungit, & Rex ita Hungariæ salutatur. Circa hæc tempora Maximilianus primus Viennam recuperat, Neustadium & Pruckam simul cum universa fere Austria. Adhæc armata manu Albam regalem recipit, Vesprinum etiam & Sabariam cum arcibus munitissimis quam plurimis. Alba autem, Vesprinum & quædam alia Vladislao restituta sunt. Mortua priore conjuge ducebat filiam

I 4 comi-

comitis ex Gallia, ex qua Ludovicum & Annam suscepit. Præterea cum Maximiliano ita conventum est, ut si Rex absque liberis decederet, Maximilianus omnesque posteri ejus in regnis Hungariæ & Bohemiæ legitime succederent.

Anno 1514. magna seditio per Hungariam coorta est, dum enim Cardinalis Strigoniensis Crucem ad populum annũciaret, & multa subditorum millia nomina sua profiterentur, Vladislai interim legatio cum Turcarum Imperatore Selymo paciscitur. Verum qui nomina sua dederant, neutiquãm ob id ab armis desistebant: quin imo Capitaneum Georgium Zeck, qui Turcã jam ante aliquoties profligaverat, in Regem sibi constituunt, primum per Hungariam tanquam furore cõciti castra non pauca & Cœnobia perrumpunt. Nobiles quam plurimos cum uxoribus & liberis trucidant, bona eorũ diripiunt, virgines constuprant, Episcopum Chonadiensem palo ligneo per corpus adacto transfigunt, idemque Strigoniensi Archiepiscopo & aliis minitantur. Posteaquam autem novus iste Rex Georgius una cum Ducibus à Comite Ioanne Vayvoda caperetur, inaudito & horribili prorsus supplicii genere affectus fuit. Primum Rex ipse corona candescente ferrea coronatur: dehinc sanguis ipsi è duabus

venis

comitis ex Gallia, ex qua Ludovicum & Annam suscepit. Praeterea cum Maximiliano ita conventum est, ut si Rex absq; liberis decederet, Maximilianus ejusque posteri ejus in regnis Hungariae & Bohemiae legitime succederent.

Anno 1514. magna seditio per Hungariam coorta est, dum enim Cardinalis Strigoniensis Crucem ad populum enunciaret, & multa subditorum millia nomina sua profiterentur, Vladislai interim ... gatio cum Turcarum Imperatore Se... mo paciscitur. Verum qui nomina dederant, neutiquam ob id ab armis desidebant: quin imo Capitaneum Georgium Zeck, qui Turcâ jam ante aliquoties profligaverat, in Regem sibi constituunt, ... mum per Hungariam tanquam furor... côciti castra non pauca & Cœnobia perrumpunt. Nobiles quam plurimos cum uxoribus & liberis trucidant, bona eorum diripiunt, virgines constuprant, Episcopum Chonadiensem palo ligneo per anus adacto transfigunt, idemque Strigoniensi Archiepiscopo & aliis ministrant. Postea quam autem novus iste Rex Georgius una cum Ducibus à Comite Joanne ...voda caperetur, inaudito & horribili ...fus supplicii genere affectus fuit. Primo Rex ipse corona candescente ferrea ...atur: dehinc sanguis ipsi è duabus venis

venis sectis detractus fratri ejus Lucae ad bibendum propinatur: Praeterea triginta rusticos per triduum fame maceratos eo immanitatis compellebant, ut dentibus Regis sui adhuc viventis viscera dilaniarent deglutirentque. Rex autem ipse miram interim constantiam prae se ferendo ne ingemiscebat quidem, nec expavescebat ullum tormenti genus: hoc unum obtestans, ut fratri suo Lucae parceretur, siquidem à se ad bellum istud compulsus fuisset. Tandem ubi jam omnia ferme membra discerpta essent, exenterarunt eum & corpus frustulatim concisum partim verubus tostum, partim lebete decoctum militibus ejus manducandum apposuerunt. Quos ita pastos pariter cum Luca Zechet varie excarnificatos, supplicio sustulerunt. Vladislaus Rex Budae obiit Anno 1516. & Albae Regali sepelitur.

XXXVI. Ludovicus II. Regis Vladislai filius successit patri in Regnis Hungariae & Bohemiae An. 1521. Selymannus Turcarum Imperator Hungariam cum exercitu ingressus omnia rabiose devastavit. Siquidem Collocza Archiepiscopatus primus hostium incursionibus patebat, Rex ope Pontificis Paulum Tomori in Archiepiscopum ejus loci constituit, eumq; tantũ non violenter ad id compulit. Bellogrado enim amisso locus hic virum non

tam sanctimonia insignem, quam hominem rerum politicarum callidum, & prudentem aliquem atque fortem protectorem sibi exigebat. Tomori, de quo hic sermo instituitur, ordinem Franciscanorum religionis ergo ingressus fuerat, is vir alias plane strenuus, & admodū severus erat, nec semel quid virtus sua in Turcas posset animo præsentissimo expertus fuerat. Rex Ludovicus conjugem habebat Mariam agnatam Maximiliani Imp. quæ postea Gubernatrix fuit in Belgio. Soror autem Regis Ludovici Anna Ferd. cessit, qui & ipse deinde Rex Hungariæ factus est.

Anno 1526. ubi Rex Ludovicus animadvertisset, Turcam denuo cum maximis copiis Vngariam petere, ipsemet cum exercitu illi obviam processit. Siquidem Nobiles quidam renuebāt cum solis belli ducibus & solum cum regni proceribus expeditionem illam suscipere, prætendētes privilegia sua, quibus cautum erat, ne militatum ire tenerentur, nisi Rex præsens inter ordines foret. Hac de causa Rex ipse in armis esse compulsus fuit, & ingenti prælio sed plane adverso Marte cum hoste decertatū fuit: Ceciderunt enim ad novendecim millia Christianorum, multi insuper Principes & Prælati, utpote Ladislaus Zalkanus Archiepiscopus Strigoniensis, Paulus Tomori Monach. dictus Ar-

tam sanctimonia insignem, quam homi-
nem rerum politicarum callidum, & pru-
dentem aliquem atque fortem protecto-
rem sibi exigebat. Tomori, de quo hic ser-
mo instituitur, ordinem Franciscanorum
religionis ergo ingressus fuerat, is vir alias
plane strenuus, & admodú severus erat,
nec semel quid virtus sua in Turcas pos-
set animo præsentissimo expertus fuerat.
Rex Ludovicus conjugem habebat Ma-
riam agnatam Maximiliani Imp. quæ po-
stea Gubernatrix fuit in Belgio, Soror au-
tem Regis Ludovici Anna Ferd. cessit, qui
& ipse deinde Rex Hungariæ factus est.
Anno 1526. ubi Rex Ludovicus ani-
madvertisset, Turcam denuo cum maxi-
mis copiis Vngariam petere, ipsemet cum
exercitu illi obviam processit. Siquidem
Nobiles quidam renuebát cum solis belli
ducibus & solum cum regni proceribus
expeditionem illam suscipere, prætendé-
tes privilegia sua, quibus cautum erat, ne
militatum ire tenerentur, nisi Rex præ-
sens inter ordines foret. Hac de causa Rex
ipse in armis esse compulsus fuit, & in-
genti prælio sed plane adverso Marte cum
hoste decertatú fuit: Ceciderunt enim ad
viginti... undecim millia Christianorum, multi
super Principes & Prælati, utpote Ladi-
slaus Zalkanus Archiepiscopus Strigonien-
sis, Paulus Tomori Monach. dictus Ar-
chiep.

chiep. Collocz. & generalis militiæ Præ-
fect. Episc. 5. eccl. Iaur, Chonad. & Bosn.
Rex itaque dum jam fugæ intentus esset
cum equo cui insidebat in locum palustré
& uliginosum delatus misere in eo periit.
Corpus exactis mensibus duobus póst ar-
mis indutum & equus ejusdem reperta,
Albam regalem adductus & ibidem sepul-
tus est. Turca supra lacum Balathoné Iau-
rinum usq; progressus, quæcunq; obviam
habuit, incendiis & latrociniis devasta-
bat. Budam Metropolim obsidebat, quæ
nullo negotio in manus ejus veniebat:
maxima enim pars, quin & Regina ipsa
profugerant inde Viennam, sola arx ha-
bebat milites præsidiarios Germanos,
quam Turca cuniculis expugnare tenta-
bat, quod milites animadvertentes con-
venerunt cum hoste, ut sublatis sarcinis
inde salvi discederent: fides autem illis
non servata est, & quotquot erant ad u-
num omnes cimeterris concisi perierunt.
Solus capitaneus incolumis evasit, quod
milites ejus arcem ipso invito hosti obtu-
lissent. In sylvis quas Verthises vocant,
ultra 25000. Christiani, præter uxores
& liberos latitabant, in quos Turcæ ma-
gna tormenta displodentes omnes prope-
modum sustulerunt. Turca superiorem
insuper Pannoniam adoritur, igne &
ferro quæcunque ultra Danubium obvia
deva-

devaſtat, quibus peractis Conſtantinopolim repetit.

XXXVII. Ioannes de Zapolia Vayvoda apud Iazyges, mortuo Ludovico à quibuſdam Rex eligitur: Tametſi Stephanus Bathori Palatinus Hungariç, cum præcipuis prælatis in electionem eam nõ conſentiret. Ferdinandus enim Caroli V. Imperatoris frater ad capeſſendum regnum jam vocatus erat, qua ratione factũ fuit, ut duo Reges tum electi eſſent.

Anno 1528. Vayvoda à Rege Galliæ ſuppetias ſibi ferri petivit, contra Ferdinandum Regem: præterea Carolo V. Imperatori, & ordinibus ſcriptis literis ſuper Ferdinandi Regis iniquitate conqueſtus, proteſtatur ſi contingat ut aliunde ſibi auxilium parare neceſſe haberet, ne id vitio ſubvertant: fertur etiam Ferdinando conditionem obtuliſſe, quod beneficiarius ſeu vaſallus eſſe velit, verum ubi omnis ſpes auxilii ipſi præciſa eſſet, non multo poſt inſtitutum ſuum, quod diu jam in animo propoſuerat (videlicet, ſi Ferdinandus Rex viribus ipſi eſſet ſuperior quod Turcç patrocinio uti vellet) in actum deduxit, ſeque Solymanni fidei atque tutelæ credidit.

XXXVIII. Ferdinandus Archidux Auſtriæ, Rex & ipſe Bohemiæ, eligitur Rex Hungariæ.

Anno

devastat, quibus peractis Constantinopolim repetit.

XXXVII. Ioannes de Zapolia Vayvoda apud Iazyges, mortuo Ludovico à quibusdam Rex eligitur: Tametsi Stephanus Bathori Palatinus Hungariç, cum præcipuis prælatis in electionem eam nó consentiret. Ferdinandus enim Caroli V. Imperatoris frater ad capessendum regnum jam vocatus erat, qua ratione factū fuit, ut duo Reges tum electi essent.

Anno 1528. Vayvoda à Rege Galliæ suppetias sibi ferri petivit, contra Ferdinandum Regem: præterea Carolo V. Imperatori, & ordinibus scriptis literis super Ferdinandi Regis iniquitate conquestus, protestatur si contingat ut aliunde sibi auxilium parare necesse haberet, ne id vitio subvertant: fertur etiam Ferdinando conditionem obtulisse, quod beneficiarius seu vasallus esse velit, verum ubi omnis spes auxilii ipsi præcisa esset, non multo post institutum suum, quod diu jam in animo proposuerat (videlicet, si Ferdinandus Rex viribus ipsi esset superior quod Turcç patrocinio uti ellet) in actum deduxit, seque Solymanni fidei atque tutelæ credidit.

XXXVIII. Ferdinandus Archidux Austriæ, Rex & ipse Bohemiæ, eligitur Hungariæ.

Anno

Anno 1527. magnis copiis conflatis Budam usque profectus, urbem eam & potissimam regni partem occupat, hinc Albæ regali in Regem Hungariæ coronatur. Generalis belli ejus Præfectus Casimirus Marchio Brandenburgensis Budæ obit in ipsā expeditione, & pompa funebri digna principe ibidem sepelitur.

Anno 1529. Solymannus Imperator Turcicus tacitè instigatus à Vayvoda Iazygum Hungariam adoritur, urbem Budam & arcem, quam undecies frustra oppugnaverat, vi capit. Ioannes Vayvoda Iazygum à Turcis Erdelbannus appellatus, magnis muneribus Turcæ obviam procedens manus ejusdem deosculatur, à quo Rex Hungariæ confirmatus Budam in sedem Regiam ab eodem oblatam acceptat, quam deinde ad finem usq; vitæ suæ, in annum videlicet 1540. fixum sibi retinuit incoluitque. His actis Solymannus secus Danubium cum exercitū conscendens, in transitu deditione capit Komaram, Vicegradum, Owaram &c. Visuntur adhuc Owaræ globi tormentarii ingentes, quos in obsidione illa sparsit intra muros ejus.

Vigesimo sexto Septemb. obsidione Viennā Austriç cingebat, bis centena millia Turcarum in exercitu suo numerans. Vrbem ipsam dies 20. continuos tormentis

mentis conquassabat, sæpius eam incursionibus licet frustra adoriens. Ceciderunt tum Turcarum ultra octoginta millia, tandem frigore compulsus obsidionem solvit, & Budam Constantinopolimque repetit.

Anno vero 1532. cum ingenti manu videlicet ter centenis millibus reversus est, advehens secum centum & viginti tormenta bellica magna, quæ capitalia seu Cartaunen, 12. ex eo genere quæ mortaria, 40. quæ Serpentinę, & centū quæ falcones à nostris hominibus denominantur. Obsidet ergo oppidulum & arcem Guntzam, quam Dominus Nicolaus Iurith natione Hungarus defendebat. Oppidulum ipsum ferme funditus tormentis collabefactatum erat, siquidē ter & decies frustra ab hoste oppugnatū substiterat, Turcis quam plurimis cadētibus. Turca ergo magnanimitatem Domini Nicolai videns, per nuncium ipsi significat, si se in potestatem ejus traderet, honorarii loco arcem cum oppidulo reportaturū, nec ulli civium deinceps id damno fore. Quā conditionem Hungarus ille acceptavit, civesque suos ea ratione salvavit. Turca inde castra movit, seque ad Stiriæ fines & lacum Balatōnem convertit: Supremum Bassam suum cum exercitu levis armaturæ ad 15. millia

menus conquassabat, sæpius eam incursionibus licet frustra adoriens. Ceciderunt tum Turcarum ultra octoginta millia, tandem frigore compulsus obsidionem solvit, & Budam Constantinopolimque repetit.

Anno vero 1532. cum ingenti manu videlicet ter centenis millibus reversus est, advehens secum centum & viginti tormenta bellica magna, quæ capitalia seu Cartaunen, 12. ex eo genere quæ mortaria, 40. quæ Serpentinę, & centū quæ falcones à nostris hominibus denominantur. Obsidet ergo oppidulum & arcem Guntzam, quam Dominus Nicolaus Iurith natione Hungarus defendebat. Oppidulum ipsum ferme funditus tormentis collabefactatum erat, siquidē ter & decies frustra ab hoste oppugnatū subsliterat, Turcis quam plurimis cadētibus. Turca ergo magnanimitatem Domini Nicolai videns, per nuncium ipsi significat, si se in potestatem ejus traderet, honorarii loco arcem cum oppidulo reportaturū, nec ulli civium deinceps id damno fore. Quā conditionem Hungarus ille acceptavit, civesque suos ea ratione salvavit. Turca inde castra movit, seque ad Stiriæ fines & lacum Balat'onem convertit: Supremum Bassam suum cum exercitu levis armaturæ ad 15. millia

lia hominum præmisit, qui longe lat
populabundi Aredaten usque excurre
damna plurima passim inferentes.
dum præda onusti retrò ad suos co
rent, ita inter montes circumventi
per quosdam equites qui cōscripti V
nam tum primum adventarant, u
200. de 15. millibus evaserint. Imp
toria Majestas brevissimo tempore
ennæ exercitum collegerat, ad trig
millia equitum, peditum autem a
centena millia. Cujus rei simul ac T
certior factus, signa illico vellit & ad
suos retrocedit, neque nostri eum
rius persequi laborant.

An. 1537. Rex Ferdinan. denuo e
citū conscripsit, 8000. videl. equitun
16000. peditū, cujus dux fuit Catriar
is pessimę fidei notá sibi inussit, siquic
ad Turcas deficiens, exercitum perfid
prorsus infecta prodidit. Nec longe
Catrianus se ad Comitem Nicolaum
Serino contulit, cujus alias intimus f
rat, illi persuadere conatur, ut & ips
Turcas deficeret, cui Comes Nicol
caput præcidi jussit, quod Ferdinar
Regi transmisit, & pro eo honorarii
co, omnia Catriani bona à Ferdinar
sibi collata reportavit.

Anno 1540. vel secundū alios 15
Ioannes Vayvoda Transsylvaniæ, Bu
ob

obiit, is filium puerum adhuc reliquit, qui per ætatem regno præesse non poterat, ob id mater ejus interea vices illas adimplebat. Exercitus autem Ferdinandi Budam in qua erat vidua cum filio Ioanne Stephano obsidet, sibique eam dedi postulat: : Tutores Regis adhuc impuberis neutiquam in id consentiebant, sed Turcæ præsidium contra implorabant, qui primarium quendam Bassam cum exercitu propere præmittens eundem in propria persona haud multis diebus post subsequebatur. Tametsi vero milites Ferdinandi undiquaque tormentis in urbem fulminarent, depulsi tamen sunt, & ceciderunt ex iis ad 20000. Imperator Turcarum Budam & Pestham occupat, sibique utranque retinet, quarum Præfecturam Bellerbego demandat, de vidua autem & filio ejus disponit, ut in Transylvaniam concederent.

Anno 1542. denuo numerosus exercitus in Hungariam à Ferdinando rege missus est, cujus belli præfectus Generalis erat Ioachimus Elector Brandeburgicus. Pontifex duce Alexandro Vitellio tria millia equitum illis adjungebat, ea vice Pestha tormentis & incursionibus acriter oppugnata fuit, sed male cessit, siquidem lues horrenda in exercitum adeo sæviit, ut multa eorum millia perimeret,

obiit, is filium puerum adhuc reliquit, qui per ætatem regno præesse non poterat, ob id mater ejus interea vices illas adimplebat. Exercitus autem Ferdinandi Budam in qua erat vidua cum filio Ioanne Stephano obsidet, sibique eam dedi postulat: : Tutores Regis adhuc impuberis neutiquam in id consentiebant, sed Turcæ præsidium contra implorabant, qui primarium quendam Bassam cum exercitu propere præmittens eundem in propria persona haud multis diebus post subsequebatur. Tametsi vero milites Ferdinandi undiquaque tormentis in urbem fulminarent, depulsi tamen sunt, & ceciderunt ex iis ad 20000. Imperator Turcarum Budam & Pestham occupat, sibique utranque retinet, quarum Præfecturam Bellerbego demandat, de vidua autem & filio ejus disponit, ut in Transylvaniam concederent.

Anno 1542. denuo numerosus exercitus in Hungariam à Ferdinando rege missus est, cujus belli præfectus Generalis erat Ioachimus Elector Brandeburgicus. Pontifex duce Alexandro Vitellio tria millia equitum illis adjungebat, ea vice Pestha tormentis & incursionibus acriter oppugnata fuit, sed male cessit, siquidem lues horrenda in exercitum adeo sæviit, ut multa eorum millia peri-

meret,

meret, sicuti eodem anno Viennæ et
18000. ex pestilenti contagio perieri
Anno 1543. Turca denuo grassans
Hungariam cum exercitu ad 10. Aug
diem urbem & castrum Strigonien
multa occupat, quamvis obsessi totis
ribus se defenderent. Ad 3 Novembris
bam regalem deditione capit, ea tan
cõditione, ut cives illæsos dimitteret.
lymannus vero victis injungit, ut in a
simul conveniant, quo facto armis
exuit, & quosdã qui viribus corporis p
reliquis valerent ex iis seligit. Cæte
Cimeterris dissecari mandavit, his pe
ctis Mahometem Iaoglis Gubernator
totius Hungariæ constituit.

Anno 1547. Anna Regina Hungar
Ferdinandi Regis Conjunx Ioannam pa
turiendo expiravit.

Anno 1548. Ferdinandus Rex Agria
in potestatem suam redigebat, Duce C
mite à Salm. Vrbis autem captæ præf
cturam Stephano Debo; Francisco Zay
Nicolao Olaho committebat.

Anno 1549. Comes à Salm multa c
stra in superiore Pannonia expugnabat.

Anno 1550. Matthias Teuffel Ferd
nandi Regis Copiarum Dux à Bellerbeg
Budensi apud Pallatium superatur. Tu
ca etiam capit Dregelt, Gyarmath, Ze
schin, Pallatium & oppida quædam ac

 jacen

jacentia. Obsidet insuper Agriam co
suis omnibus in unum collectis, ver
qui in urbe erant, unanimiter contra
stem conspirabant, fidemq; suam subs
ptione è proprio sanguine factam, inv
astrinxerant. Turcicus itaq; exercitus
dore confusus obsidionem solvit, duo
cies mille globis in urbem per magna
menta displosis, qui numerus colle
globis istis demonstrari potuit. Ceci
runt autem omnino trecenti ex nost

Agria sedes est Episcopalis, quæ sec
dum Bonfinii opinionem, primum
Agrianis Illyrici populis habitata f
Sunt qui à rivulo Agria urbem allu
eam denominatam existimant: Sun
iam qui veterum Vinundriam put
cujus Ptolomæus in superioris Pan
niæ tabula meminit, eique trigesim
octavum cum dimidio gradum long
dinis, & quadragesimum sextum
dimidio latitudinis assignant. Temp
bus Bonfinii, quantū ex Historia ejus
jicere possumus, civitas ea satis exi
nec muris adeo munita fuit: Verum
Ferdinando, à Præfecto Erasmo Te
egregie instaurata est: Arcem vetu
minus conspicuam habet, nec ullis
pugnaculis firmam, portis solumm
utcunq; clausam. Non multo tēpore
Dominus Antonius Vernantius Epi

jacentia. Obsidet insuper Agriam copiis suis omnibus in unum collectis, verum qui in urbe erant, unanimiter contra hostem conspirabant, fidemq; suam subscriptione è proprio sanguine factam, invicé astrinxerant. Turcicus itaq; exercitus pudore confusus obsidionem solvit, duodecies mille globis in urbem per magna tormenta displosis, qui numerus collectis globis istis demonstrari potuit. Ceciderunt autem omnino trecenti ex nostris.

Agria sedes est Episcopalis, quæ secundum Bonfinii opinionem, primum ab Agrianis Illyrici populis habitata fuit. Sunt qui à rivulo Agria urbem alluente eam denominatam existimant: Sunt etiam qui veterum Vinundriam putant, cujus Ptolomæus in superioris Panno-niæ tabula meminit, eique trigesimum octavum cum dimidio gradum longitudinis, & quadragesimum sextum cum dimidio latitudinis assignant. Temporibus Bonfinii, quantú ex *Historia* ejus có-jicere possumus, civitas ea satis exigua, nec matis adeo munita fuit: Verum sub Ferdinando, à *Præfecto Erasmo Teufel* egregie instaurata est: Arcem vetustate minus conspicuam habet, nec ullis propugnáculis firmam, portis solummodo utcunq; clausam. Non multo tépore post Dominus *Antonius Vernantius* Episcopus

pus Agriensis & Nobilissimus Franc Zay Præfectus Cassoviensis, Const. nopolim à Regia Majestate delegati cis conditiones tractarunt.

Anno 1556. deficientes Transsyl à Rege suo Ferdinando jungebant se Io ni Sigismundo Vayvodæ filio Vayv illius de quo ante sermo fuit.

Anno 1558. Ferdinandus Rex V riæ & Bohemiæ eligitur in Romano Imperatorem.

Anno 1560. Turca Felicam capit cus is in superiore Pannonia munit mus est. Nec multo tempore post Fe nandus Imperator & Solymannus fœ inierunt, quod utrique parti tolera fuit, & ratum illæsumque perstitit, q ad Imperator Ferdinandus in vivis et

Anno 1564. ad 25 Iulii diem Fer nandus Imperator Viennæ fatis con dens Pragæ sepeliebatur.

XXXIX. Maximilianus II, Fer nandi Imperatoris filius, qui jam a Rex Bohemiæ, Romanorumque dela Imperator electus erat, coronabatur a no 1563. una cum Maria conjuge sua Regem Vngariæ, superstite adhuc pa suo Ferdinando Imperatore.

Anno 1564. sub finem fere anni Ioa nes Sigismundus Vayvoda Iazygum v sallus & subditus Solymanni male

 fort

fortunatus, pace violata Zatwarum expugnavit, in quo Maximiliano Imperatori plurimum erat ſitum. Vayvoda Balaſſi Melchiorem inde expulit, conjugem & liberos illius, cum omni ſuppellectile, clenodiis, etiam & prompta pecunia abduxit: Verum Maximilianus Imperator miſſo belli duce Lazaro à Schwendi cum exercitu, Zatuarum recuperavit, ſimúl cũ aliis adjacentibus locis non paucis.

Annó 1565. Vayvoda Solymannum tantopere ſolicitavit, ut is de expeditione in Pannoniam ſuſcipienda, plane ſecum conſtitueret. Quare Baſſæ Budenſi mandatur, ut arma paret, & bellum auſpicetur, qua ratione Vayvoda ille, patriam ſuam in extremum exitium adduxit. Regem enim ſe Hungariæ dictabat, & conventu ſuorum habito in Martio menſe proponebat illis quod ex Patroni ſui clementiſſimi, Sultani Solymanni ſententia & poteſtate plenaria omnibus Hungariæ ordinibus edicto injunctum, ut ſub poteſtate & ſceptro ſui Vayvodæ eſſe teneantur. Quod edictum Lazarus à Schwendi conſtanter & ſolide refutabat. Nec multo poſt Solymãno Hungariam ingreſſo, Vayvoda cum muneribus plane regiis obviam proceſſit, ſpe, licet fruſtrata, Hungariæ regnum ab eo obtinendi. Baſſa Budéſis Palotam obſidens, (erat autem in ea

Capita-

fortunatus, pace violata Zatwarum expugnavit, in quo Maximiliano Imperatori plurimum erat situm. Vayvoda Balassi Melchiorem inde expulit, conjugem & liberos illius, cum omni suppellectile, clenodiis, etiam & prompta pecunia abduxit: Verum Maximilianus Imperator misso belli duce Lazaro à Schwendi cum exercitu, Zatuarum recuperavit, simul cũ aliis adjacentibus locis non paucis.

Annó 1565. Vayvoda Solymannum tantopere solicitavit, ut is de expeditione in Pannoniam suscipienda, plane secum constitueret. Quare Bassæ Budensi mandatur, ut arma paret, & bellum auspicetur, qua ratione Vayvoda ille, patriam suam in extremum exitium adduxit. Regem enim se Hungariæ dictabat, & conventu suorum habito in Martio mense proponebat illis quod ex Patroni sui clementissimi, Sultani Solymanni sententia & potestate plenaria omnibus Hungariæ ordinibus edicto injunctum, ut sub potestate & sceptro sui Vayvodæ esse teneantur. Quod edictum Lazarus à Schwendi constanter & solide refutabat. Nec multo post Solymãno Hungariam ingresso, Vayvoda cum muneribus plane regiis obviam processit, spe, licet frustrata, Hungariæ regnum ab eo obtinendi. Bassa Budensis Palotam obsidens, (erat autem in ea Capitaneus Georg. Thurinus vir equ[...] virtute cõspicuus), per integrum oct[...] continue tormentis ĩn illam fulmina[...] adeo ut muris conquassatis soloque [...] tum non ęquatis castrum ipsum extr[...] periclitaretur, præter spem liberatum [...] per Cõmitem Georgium ab Helfenst[...] Turcæ conspectis Christianis profuge[...] pulvere tormentario, farina, tormenti[...] tentoriis omnibus relictis. Muri de[...] deinceps reparati sunt.

AD 29 Iunii Christiani Vesprin[...] obsidione cingentes postero die occu[...] runt, cæsis omnibus quotquot ex Tu[...] obvios habuerunt, quinque tantum [...] ceptis. In Iulio Comes à Salm Thatan[...] cem quam nostri Dotin vocant, ex[...] gnavit, & prçsidiarios ad unum usque [...] tinxit. Turcæ qui Gestes locum mun[...] tenebant, ubi de adventu Comitis c[...] tiores facti essent, inde profugerunt: qu[...] rum exemplum imitati sunt qui Weyt[...] tenebant. Eodem anno Scythæ suade[...] te Vayvoda Iazygum & Solymanno e[...] evocante superiorem Pannoniam ador[...] bantur, omnia ferro & igne devastant[...] plurimosque Christianos secum abripie[...] tes. Horum decem millia Dominus Laz[...] rus de Schwendi, parva suorum jact[...] ra partim cæcidit, partim ex Hungar[...] profligavit. His peractis dictus Schwen[...]

 cast[...]

castra quædam, Sabactam videlicet, Crasnahurcam, Pilovvix, & alia expugnavit, quæ ad Georgium Bebecium unum ex Vngariæ proceribus pertinebant, is autem perfide Imperatorem deserens Vayvodæ partes sequebatur. Præterea Zatuarum deditione capit. Turca ergo inferiorem Pannoniam passim misere depopulante, & omnia vi occupante, ita ut de Komara & Iaurino etiam metuendum esset, Imperatoria Majestas maximis copiis conflatis ipsemet præsens expeditionem suscepit, & ad Komoram Iaurinumque castrametatus, munitiones eas ad communem Christianorum salutem à Turcarum furore tutas reddidit. In mense Octobri dum Imperator Iaurini commoraretur, incendium ingens ibi exarsit, ex quo fere tota civitas conflagravit, milites dum restinguendo incendio occupati esse debuerant, admodum opimam prædam ex bonis mercatorum istic depositis retulerunt: Imperator postmodum magnam pecuniæ summam ad ædificia restauranda incolis deputavit.

Anno 1567. Episcopus Agriensis & Dominus Christophorus à Teuffenbach liber Baro, Constantinopolim missi sunt ut de pace tractarent, quæ anno 1568. inter Imperatorem Maximilianum II. & Sultanum Selymum in octennium con-

castra quædam, Sabactam videlicet, Crasnahurcam, Pilovvix, & alia expugnavit, quæ ad Georgium Bebecium unum ex Vngariæ proceribus pertinebant, is autem perfide Imperatorem deserens Vayvodæ partes sequebatur. Præterea Zatuarum deditione capit. Turca ergo inferiorem Pannoniam passim misere depopulante, & omnia vi occupante, ita ut de Komara & Iaurino etiam metuendum esset, Imperatoria Majestas maximis copiis conflatis ipsemet præsens expeditionem suscepit, & ad Komoram Iaurinumque castrametatus, munitiones eas ad communem Christianorum salutem à Turcarum furore tutas reddidit. In mense Octobri dum Imperator Iaurini commoraretur, incendium ingens ibi exarsit, ex quo fere tota civitas conflagravit, milites dum restinguendo incendio occupati esse debuerant, admodum opimam prædam ex bonis mercatorum istic depositis retulerunt: Imperator postmodum magnam pecuniæ summam ad ædificia restauranda incolis deputavit.

Anno 1567. Episcopus Agriensis & Dominus Christophorus à Teuffenbach liber Baro, Constantinopolim missi sunt ut de pace tractarent, quæ anno 1568. inter Imperatorem Maximilianum II. & Sultanum Selymum in octennium con-

stituta

stituta est, una ex conditionibus
hæc fuit, ut quisque sibi retineret, q
possessione sua haberet: quæ pacifi
annis posterioribus prolongata est.

Anno 1571. Ioannes Sigismu
Vayvoda Iazygum, obiit absque sol
nec abfuit suspicio veneni. Illi suc
Stephanus Bathori annexa tamen
tute, qua annuatim tributum Su
penderet. Hic ipsus est Bathori ille
anno 1575. ex commendatione Su
in Regem Poloniæ suffectus est.

Anno 1574. durante adhuc pace,
ca prope lacum Balathonem Vnga
adortus, ultra mille Christianos tru
vit, & opimam admodum prædam
xit. Circa finem hujus anni obiit
mus Constantinopoli, in cujus locu
lius ejus Amurathes successit.

Anno 1576. Obiit Imperator
ximilianus in Comitiis Ratisbonæ.

XL. Rudolphus II. filius Imp
toris Maximiliani, qui nunc ad Im
gubernacula sedet, & ipse jam ante
gariæ & Bohemiæ Rex ab imperii
ctoribus eligitur in Romanorum I
ratorem.

Anno 1579. In Novembri Begus
lacensis urbem Sixo, quæ in super
Pannonia est, dum mercatus annuus
braretur, improviso obruebat, & i

mes illos cimerterris dissecans bona eorum diripiebat, bis mille ex iis copulatos equorum instar secum abducens dum ad suos retro cederet: nostri eum persecuti sunt, & ope Hungarorum rusticanorum captivos ipsi eripuerunt; multos etiam primarios Turcarum partim occiderunt, partim captivos abduxerunt, domum reversi sunt. Præda onusti anno 1580. Turcæ superiorem Pannoniam Sepsy usque depopulabantur, vicos complures diripiebant & flammis prorsus exurebant, multos etiam Christianorum secum abripiebant, sed dum retro ad suos vergerent à nostris prope Agriam fusi sunt, & ita captivi & præda recuperata est. An. 1582. Imperatoria Majestas Posonium se conferens cum Hungariæ Proceribus consultavit, qua ratione quod in Hungaria residuū esset, defendi, & castra quæ limites regni essent, rectius communiri possent.

Eo anno & pace adhuc vigente sexaginta millia Turcarum coierunt, qui duce Sanzaco superiorem Pannoniam incursarunt. Zapoliam devastantes, vicos aliquot flammis absumentes, multos in captivitatem ducentes & ingentem prædam avehentes. Verum in reditu à militibus Cæsarianis prope Agriam magna ex parte cæsi sunt, & bona ab ipsis recuperata. Quę cum Constantinopoli relata essent, Tur-

mes illos cimerterris dissecans bona eorum diripiebat, bis mille ex iis copulatos equorum instar secum abducens dum ad suos retro cederet: nostri eum persecuti sunt, & ope Hungarorum rusticanorum captivos ipsi eripuerunt; multos etiam primarios Turcarum partim occiderunt, partim captivos abduxerunt, domum reversi sunt. Præda onusti anno 1580. Turcæ superiorem Pannoniam Sepsy usque depopulabantur, vicos complures diripiebant & *flammis prorsus exurebant, multos etiam Christianorum secum abripiebant, sed dum retro ad suos vergerent à nostris prope Agriam fusi sunt*, & ita captivi & præda recuperata est. An. 1582. Imperatoria Majestas Posonium se conferens cum Hungariæ Proceribus consultavit, qua ratione quod in Hungaria residuũ esset, defendi, & castra quæ limites regni essent, rectius communiri possent.

Eo anno & pace adhuc vigente sexaginta millia Turcarum coierunt, qui duce Sanzaco superiorem Pannoniam incursarunt. Zapoliam devastantes, vicos aliquot flammis absumentes, multos in captivitatem ducentes & ingentem prædam avehentes. Verum in reditu à militibus *Cæsarianis prope Agriam magna ex parte cæsi sunt, & bona ab ipsis recuperata.* Quę cum Constantinopoli relata essent, Turcam admodum commoverunt: A intellexisset, Turcas nulla provocato juria priores petulanter Christiano cursasse, paulatim detumuit, atque expetivit pacis conditiones posthac batas continuari. Ea ratione inter R norum Imperatorem Rodolphum & Sultanum Amurathem III, pa nuo constituta fuit in octennium grum, quæ anno 1584. ipsis kalend nuarii cœpit.

Anno 1587. Turcæ septendecim gos, versus Nemetuos citra ultraque paçh sitos devastabant, nec paucos C stianos abripiebant. Comes vero G gius à Serino prædam eam recupe & ultra 2000 illorum cæcidit.

V.

S. STEPHANI PRIMI HVNGARIÆ REG DECRETVM.

Ad S. Emericum Ducem,

in quo leges Regni Hungarici fun-damentales.

IN Nomine Sanctæ Tri tatis & individuæ Vnitat Cum cuncta Dei nutu co dita, suaque evidentissi præordinatione dispos tam in amplitudine cœli, quam in i amplissimis terrarum climatibus, ratio intelligentiæ funditus sentiam vigere, que subsistere: cumque affatim univer hujus vitæ utilitati dignitatique grat Dei concessa, scilicet Regna, Consulatu Ducatus, Comitatus, Pontificatus, cæ rasque dignitates, partim divinis præc ptis atque institutis, partim legalibus, pa tim juridicis, partim civilibus, ac Nob liorum ætateque provectorum con liis, suasionibus, regi, defendi, dividi, co dunari videam: & cum omnes ordin ubique terrarum, cujuscunque sint dign tatis, non solum satellitib⁹, amicis, servi

præc

V.

S. STEPHANI PRIMI HVNGARIÆ REGIS DECRETVM.

Ad S. Emericum Ducem,

in quo leges Regni Hungarici fundamentales.

IN Nomine *Sanctæ Trinitatis & individuæ Vnitatis.* Cum cuncta Dei nutu condita, suaque evidentissima prærordinatione disposita, tam in amplitudine cœli, quam in istis amplissimis terrarum climatibus, ratione intelligentiæ funditus sentiam vigere, atque subsistere: cumque affatim universa hujus vitæ utilitati dignitatique gratia Dei concessa, scilicet Regna, Consulatus, Ducatus, Comitatus, Pontificatus, cæterasque dignitates, partim divinis præceptis atque institutis, partim legalibus, partim juridicis, partim civilibus, ac Nobilium ætateque provectorum consiliis, suasionibus, regi, defendi, dividi, coadunari videam: & cum omnes ordines ubique terrarum, cujuscunque sint dignitatis, non solum satellitibus, amicis, servis, præci-

præcipere, consulere, suadere, sed c
filiis pro certo sciam: Tunc me nc
get, fili amabilissime, hac vita co
tibi documenta, præcepta, consilia &
siones, parare, quibus tuæ vitæ m
tibique subjectorum exornes, qua
summa concedente potentia, post m
gnabis. Te autem studiose, adhibit
dientia, patris præcepta, juxta divin
pientiæ suasum, condecet observare
centes per os Salomonis? Audi fil
patris tui disciplinam, & ne dimitta
gem matris tuæ, ut addatur gratia c
tuo, & multiplicentur tibi anni vitæ
Ex hac ergo sententia animadvertere
teris, si ea, quæ paterna pietate tibi
cipio, contemseris (quod absit) c
amplius amicus Dei & hominum
eris. Audi vero inobedientiam præv
catorum præcepti, casum & præ
tium. Adam quidem, quem Domi
conditor, totiusque creaturæ forma
ad suam formavit similitudinem, eu
universalis fecit hæredem dignitatis,
culum fregit præceptorum, statim
dignitatem, sublimitatem, ac mansio
Paradisi perdidit. Antiquus quoque
pulus à Deo electus & dilectus, quia
gamina mandatorum, digitis Dei c
dita, disjecit, idcirco diversis int
modis, partem quidem terra degluti
par

partem quoque exterminator mortifi-
vit, & pars invicem se interfecit. Fil
quoq; Salomonis, abjiciens pacifica v
ba patris, ac superbia elatus, minatus
populo percussiones frameæ, pro mal
giis patris, idcirco multa mala passus
in Regno, & ad ultimum dejectus e
Hoc tibi ne accidat, obedi fili mihi, pu
es, delitiarum vernula, pulvinaris acco
fotus educatusque in deliciis cunctis, e
peditionum, laboris, atque diversaru
gẽtium incursionis expers, in quibus e
jam ferè totam meam contrivi ætate
jam tempus adest, in quo tibi non se
per pulvinarium mollities, quæ te heb
tem & delicatum reddant, adhiben
sunt, quod est dissipatio virtutum & v
tiorum fomentum, atq; cõtemptio ma
datorum, sed interdum asperitas tribue
da est, quę tuam intelligentiam ad ea, q
præcipio, reddant attentam. His itaq
præfatis, redeamus ad propositum.

CAPVT I.

De observanda Catholica fide.

QVoniam ad Regalis dignitatis ord
nem, non oportet nisi fideles, & C
tholica fide imbutos accedere; idcirc
Sanctæ fidei in nostris mandatis primu
damus locum. Imprimis præcipio, co
sulo, suadeo, fili charissime, si Regale
cup

partem quoque exterminator mortificavit, & pars invicem se interfecit. Filius quoq; Salomonis, abjiciens pacifica verba patris, ac superbia elatus, minatus est populo percussiones frameæ, pro mastigiis patris, idcirco multa mala passus est in Regno, & ad ultimum dejectus est. Hoc tibi ne accidat, obedi fili mihi, puer es, deliciarum vernula, pulvinaris accola, fotus educatusque in deliciis cunctis, expeditionum, laboris, atque diversarum gêtium incursionis expers, in quibus ego jam ferè totam meam contrivi ætatem, jam tempus adest, in quo tibi non semper pulvinarium mollities, quæ te hebetem & delicatum reddant, adhibendæ sunt, quod est dissipatio virtutum & vitiorum fomentum, atq; cõtemptio mandatorum, sed interdum asperitas tribuenda est, quę tuam intelligentiam ad ea, quę præcipio, reddant attentam. His itaque præfatis, redeamus ad propositum.

CAPVT I.

De observanda Catholica fide.

QVoniam ad Regalis dignitatis ordinem, non oportet nisi fideles, & Catholica fide imbutos accedere; idcirco Sanctæ fidei in nostris mandatis primum damus locum. Imprimis præcipio, consulo, suadeo, fili charissime, si Regalem cupis

cupis honestare coronam, ut fidem
tholicam & Apostolicam, tali dilige
& custodia conserves, ut omnibus t
Deo subjectis exemplum præbeas,
ctique Ecclesiastici viri, merito te ve
Christianæ professionis nominent v
sine qua pro certo scias, Christianus
diceris, vel Ecclesiæ filius. Qui enim
credunt, vel fidem in bonis non imp
& ornant operibus (quia fides sine o
moritur) nec hîc honestè regnant, ne
æterno regno vel Corona participan
vero scutum retines fidei, habes et
galeam salutis. His quidem armamen
contra invisibiles & visibiles legitime
micare poteris inimicos. Nam ait A
stolus: Non coronabitur, nisi qui leg
me certaverit. Fides ergo de qua loq
hæc est: ut Patrem Deum omnipot
tem, factorem totius creaturæ, & u
genitum ejus filium, Dominum nostr
Iesum, de Maria virgine, Angelo ann
ciante, natum, & pro totius mundi s
te in crucis patibulo passum: & Spirit
Sanctum, qui per Prophetas & Apos
los & Euangelistas locutus est, unam D
tatem perfectam, indissolubilem, inco
taminatam esse firmiter credas, & s
omni ambiguitate teneas. Hæc est fi
Catholica, quam (sicut Athanasius dic
nisi quis fideliter firmiterque credider

salv

ſalvus eſſe non poterit. Si aliquando in
tuam inveniantur potentiam (quod
ſit) qui hanc collationem Sanctæ Tri
tatis dividere, vel minuere, ſive aug
conabuntur, hos ipſos ſcias eſſe hæ
ſiarchæ ſervos, & non Sanctæ Eccle
filios. Tales vero nec nutrias, nec deſ
das, ne tu etiam videaris amicus & f
tor. Hujuſmodi enim viri, Sanctæ f
filios omnino reddunt morboſos,
iſtam novellam Sanctæ Eccleſiæ plebe
miſerabiliter deſtruunt, ac etiam diſſi
bunt. Hoc ne fiat, principaliter cura.

CAP. II.

De Eccleſia, & continendo Eccle-ſiaſtico ſtatu.

IN Regali quidem palatio, poſt fide
Eccleſia ſecundum tenet locum, à ca
te noſtro ſcilicet Chriſto prius ſemina
deinde per ejus membra utique Apoſ
los, ſanctoſq; patres tranſplantata, &
miter ædificata, atque per totum orb
diffuſa. Et quamvis ſemper novam pa
prolem, in certis tamen locis, quaſi a
qua habetur. Hæc autem, fili chariſſi
in noſtra Monarchia adhuc quaſi ju
nis, & novella prædicatur; atque idci
cautioribus evidentioribuſq; eget cuſ
dibus, ne bonum, quod divina cleme
per ſuam immenſam clementiam no
C

salvus esse non poterit. Si aliquando infra tuam inveniantur potentiam (quod absit) qui hanc collationem Sanctæ Trinitatis dividere, vel minuere, sive augere conabuntur, hos ipsos scias esse hæresiarchæ servos, & non Sanctæ Ecclesiæ filios. Tales vero nec nutrias, nec defendas, ne tu etiam videaris amicus & fautor. Hujusmodi enim viri, Sanctæ fidei filios omnino reddunt morbosos, & istam novellam Sanctæ Ecclesiæ plebem, miserabiliter destruunt, ac etiam dissipabunt. Hoc ne fiat, principaliter cura.

CAP. II.

De Ecclesia, & continendo Ecclesiastico statu.

IN Regali quidem palatio, post fidem, Ecclesia secundum tenet locum, à capite nostro scilicet Christo prius seminata, deinde per ejus membra utique Apostolos, sanctosq; patres transplantata, & firmiter ædificata, atque per totum orbem diffusa. Et quamvis semper novam pareat prolem, in certis tamen locis, quasi antiqua habetur. Hæc autem, fili charissime, in nostra Monarchia adhuc quasi juvenis, & novella prædicatur; atque idcirco cautioribus evidentioribusq; eget custodibus, ne bonum, quod divina clementia per suam immensam clementiam nobis con-

concessit immeritis, per tuam desi[illegible] & pigritiam atque negligentiam des[illegible]tur, & annihiletur. Nam qui minuit [illegible] fœdat sanctæ Ecclesiæ dignitaté, ille C[illegible]sti corpus mutilare nititur. Ipse enim [illegible]minus dixit Petro, quem custodem [illegible]gistrumque eidem posuit sanctę Eccl[illegible] Tu es Petrus, & super hanc petram [illegible]ficabo Ecclesiam meam. Se ipsum q[illegible] nominabat petram, verum non ligne[illegible] vel lapideam super se ædificatam E[illegible]siam dixit, sed populum acquisitio[illegible] genté electam, divinam, gregem fide[illegible]ctum, Baptismate lotum, Chrismate [illegible]ctum, sanctam super se ædificatam E[illegible]siam dixit, & appellat. Si quis infelix h[illegible] sanctæ Ecclesiæ membra, vel parv[illegible] scandalizat, juxta Euangelii præcept[illegible] dignus est ut mola suspédatur asinari[illegible] collo ejus, & demergatur in profund[illegible] maris, id est, dejiciatur de potestatis [illegible]gnitate, & maneat extra Ecclesiam ju[illegible]rum, in illa mundiali miseria, sicut Eth[illegible]cus & Publicanus. Ac per hoc, fili mi, [illegible]venti studio debes invigilare in sancta [illegible]clesia de die in diem, ut potius capiat a[illegible]mentum, quam detrimentum patiat[illegible] Inde etiam imprimis Reges Augusti [illegible]cebantur, quia augebant Ecclesiam. H[illegible] & tu facias, ut tua Corona laudabilior, [illegible] vita beatior, & prolixior habeatur.

CA[illegible]

CAP. III.

Episcopi nomenclatura, & de impe
dendo honore Pontificibus.

REgium solium ornat ordo Pon
cum; ac per hoc in Regali digni
tertium possident locum Pontifices. C
rissime fili, seniores illos ita custod
sicut oculorum pupillas. Si illorum be
volentiam habebis, neminem adve
riorum timebis. Illis quidem te ob
vantibus, eris securus in omnibus, ill
precatio commendabit te omnipot
Deo. Illos enim Deus humani gen
constituit custodes, fecitque speculato
animarum, ac totius Ecclesiasticæ dig
tatis, ac divini Sacramenti dispensato
& datores. Sine enim illis nō constitu
tur Reges, nec principatus. Per illor
interventum, delicta delentur hominu
Si illos perfecte amas, te ipsum sine
bio sanas, tuumque Regnum honori
gubernas. In manus enim illorum po
est potestas ligandi nos in peccatis, &
peccatis solvendi. Testamentum en
sempiternum statuit illis Deus, eosque
gregavit ab hominibus, & sui nomi
atq; sanctitatis fecit participes, & ab h
minibus interdixit reprehendendos e
per David deificum Regem: Nolite t
gere Christos meos, &c. Ille autem tan
Christ

CAP. III.

Episcopi nomenclatura, & de impendendo honore Pontificibus.

REgium solium ornat ordo Pontificum; ac per hoc in Regali dignitate tertium possident locum Pontifices. Charissime fili, seniores illos ita custodias, sicut oculorum pupillas. Si illorum benevolentiam habebis, neminem adversariorum timebis. Illis quidem te observantibus, eris securus in omnibus, illorũ precatio commendabit te omnipotenti Deo. Illos enim Deus humani generis constituit custodes, fecitque speculatores animarum, ac totius Ecclesiasticæ dignitatis, ac divini Sacramenti dispensatores & datores. Sine enim illis nõ constituuntur Reges, nec principatus. Per illorum interventum, delicta delentur hominum. Si illos perfecte amas, te ipsum sine dubio sanas, tuumque Regnum honorifice gubernas. In manus enim illorum posita est potestas ligandi nos in peccatis, & à peccatis solvendi. Testamentum enim sempiternum statuit illis Deus, eosque segregavit ab hominibus, & sui nominis atq; sanctitatis fecit participes, & ab hominibus interdixit reprehendendos esse, per David deificum Regem: Nolite tangere Christos meos, &c. Ille autem tangit Christos Dei, qui contra divinum a... Canonum institutum, sacri ordini... ros, falsis criminibus fœdat, atque in... blicum protrahit. Quod te omnino ... mi, agere prohibeo, si vis beatus viv... & tuum Regnum honestare. Qui... his rebus imprimis offenditur Deus ... accidente casu, culpa reprehensione ... gna, super aliquem horum, de qu... sermo est, ceciderit (quod absit) cor... eum, ter, quater, inter te & ipsum solu... juxta præceptum Euangelii. Si tunc ... cretè renuerit audire monita, adhibe ... tibi sunt publica, secundum hæc. Si ... non audierit, dic Ecclesiæ. Nam si ... hunc ordinem servabis, gloriosam tu... penitus exaltabis Coronam.

CAP. IV.

De merito honore Principum & ... Baronum.

QVattus decor regiminis est fidelit... fortitudo, agilitas, comitas, con... dentia Principum, Baronum, Comitu... Militum, Nobilium. Illi enim sunt Re... propugnatores, defensores imbecilliu... expugnatores adversariorum, augmẽt... tores monarchiarum. Illi tibi, fili mi, si... patres, & fratres. Ex his vero nemine... in servitutem redigas, vel servum nom... nes, illi tibi militent, non serviant, eoru...

 omn...

omnibus ſine ira, & ſuperbia, atque i
dia pacificè, humiliter, manſuete do
nare. Memoria retinens ſemper, q
omnes homines unius ſunt conditio
& quod nil elevat niſi humilitas, & 1
dejicit niſi ſuperbia & invidia. Si
pacificus, tunc diceris Rex, & Regi
lius, atque amaberis à cunctis militi
Si iracundus, ſuperbus, invidus, imp
ficus, ac ſuper Comites & Principes
vicem erexeris, ſine dubio fortitudo
litum, hebetudo erit Regalium dign
tum, & alienis tradent Regnum tu
Hoc timens, cum regula virtutum di
vitam Comitum, ut tua dilectione a
lari, ſemper Regali dignitate adhær
inoffenſi, & ut tuum Regnum per on
ſit pacificum.

C A P. V.

De ſervanda virtute patientiæ, &
tribuendo judicio.

Patientiæ & judicii obſervatio, qu
Regalis Coronæ eſt ornatio. D
Rex atque Propheta dicit: Deus judic
tuum Regi da. Et idem alibi: Hono
gis judicium diligit. De patientia P
Apoſtolus loquitur: Patientes eſto
omnes. Et Dominus in Euangelio
patientia veſtra poſſidebitis animas
ſtras. Ad hoc tende, fili mi, ſi vis F
h

omnibus sine ira, & superbia, atque invidia pacificè, humiliter, mansuete dominare. Memoria retinens semper, quod omnes homines unius sunt conditionis: & quod nil elevat nisi humilitas, & nihil dejicit nisi superbia & invidia. Si eris pacificus, tunc diceris Rex, & Regis filius, atque amaberis à cunctis militibus. Si iracundus, superbus, invidus, impacificus, ac super Comites & Principes cervicem erexeris, sine dubio fortitudo militum, hebetudo erit Regalium dignitatum, & alienis tradent Regnum tuum. Hoc timens, cum regula virtutum dirige vitam Comitum, ut tua dilectione angulari, semper Regali dignitate adhæreant inoffensi, & ut tuum Regnum per omnia sit pacificum.

CAP. V.

De servanda virtute patientiæ, & tribuendo judicio.

PAtientiæ & judicii observatio, quinta Regalis Coronæ est ornatio. David Rex atque Propheta dicit: *Deus judicium tuum Regi da.* Et idem alibi: *Honor Regis judicium diligit.* De patientia Paulus Apostolus loquitur: *Patientes estote ad omnes.* Et Dominus in Euangelio: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Ad hoc tende, fili mi, si vis Regni habere

habere honorem, dilige judicium:
mam tuam possidere vis, esto pa
Quotiescunque, fili charissime, cau
gna judicari ad te venerit, vel aliqu
pitalis sententiæ reus, noli impati
portare, vel cum juramento firma
lum punire, quod instabile & fragil
bet esse, quia stulta vota frangenda
vel per teipsum dijudicare, ne tua R
dignitas usurpatione inferiorum r
tiorum fœdetur: sed potius hujusi
negotium ad Iudices mitte, quibus
cõmissum est, quòd ipsi secundum
hoc discernant legem. Time esse ju
gaude vero Rex esse & nominari. R
patientes regnant, impatientes vero
rannizant. Quando autem aliquid, q
tuæ convenit ad judicandum digni
tibi venerit, cum patientia & miseri
dia, sive miserantia hoc judica, ut
Corona laudabilis sit & decora.

CAP. VI.

De acceptione exterorum, & nutrimento hospitum.

IN hospitibus & adventitiis viris ta
inest utilitas, ut dignè sexto in Reg
dignitatis loco possit haberi. Vnde imp
mis Romanum crevit Imperium, Ron
niq; Reges sublimati fuerunt, & gloric
nisi quod multi Nobiles & sapiente

ex diverſis illuc confluebant partib
Roma vero uſque hodie eſſet ancilla,
Æneades ipſam feciſſet liberam. S
enim ex diverſis partibus provincia
veniunt hoſpites, ita diverſas lingua
conſuetudines, diverſaque document
arma ſecum ducunt, quæ omnia Reg
ornant & magnificant aulam, & per
ritant exterorum arrogantiam. N
unius linguæ, uniuſque moris Regn
imbecille & fragile eſt. Propterea ju
te, fili mi, ut bona voluntate illos nutr
& honeſte teneas, ut tecum libentius
gant, quam alicubi habitent. Si enir
deſtruere, quod ego ædificavi, aut d
pare, quod congregavi, ſtudueris,
dubio maximum detrimentum tu
patietur Regnum. Quód ne fiat, tu
quotidie auge Regnum, ut tua Cor
ab omnibus auguſta habeatur.

CAP. VII.

De magnitudine conſilii.

IN tribunalibus Regum, conſilium
ſeptimum vendicat locum. Con
enim conſtituuntur Reges, guberna
Regna, defenditur patria, componu
prœlia, ſumitur victoria, propellu
inimici, appellantur amici, civitates c
ſtruuntur, & caſtra adverſariorum
ſtruuntur. Quando vero conſiliis i

ex diversis illuc confluebant partibus. Roma vero usque hodie esset ancilla, nisi Æneades ipsam fecisset liberam. Sicut enim ex diversis partibus provinciarum veniunt hospites, ita diversas linguas & consuetudines, diversaque documenta & arma secum ducunt, quæ omnia Regiam ornant & magnificant aulam, & perterritant exterorum arrogantiam. Nam unius linguæ, uniusque moris Regnum, imbecille & fragile est. Propterea jubeo te, fili mi, ut bona voluntate illos nutrias, & honeste teneas, ut tecum libentius degant, quam alicubi habitent. Si enim tu destruere, quod ego ædificavi, aut dissipare, quod congregavi, studueris, sine dubio maximum detrimentum tuum patietur Regnum. Quod ne fiat, tuum quotidie auge Regnum, ut tua Corona ab omnibus augusta habeatur.

CAP. VII.

De magnitudine consilii.

IN tribunalibus Regum, *consilium sibi septimum vendicat locum. Consilio* enim constituuntur Reges, gubernantur Regna, defenditur patria, componuntur *prœlia, sumitur victoria, propelluntur inimici*, appellantur amici, civitates construuntur, & *castra adversariorum destruuntur*. Quando vero consiliis inest utilitas. Nam à stultis, & arrogant[illegible] ac mediocribus (ut mihi videtur) valent componi viris, sed à majorib[illegible] melioribus, sapientioribusque ac h[illegible] stissimis senioribus, exprimi debe[illegible] poliri. Idcirco, fili mi, cum juvenib[illegible] minus sapientibus noli consiliari, a[illegible] illis consilium quærere, sed à senior[illegible] quibus illud negotium propter æt[illegible] & sapientiam sit aptum. Nam co[illegible] Regum, in præcordiis sapientum de[illegible] claudi, non ventositate stultorum [illegible] pagari. Si enim gradieris cum sapi[illegible] bus, sapiens efficieris: Si versaris [illegible] stultis, sociaberis illis, fatente Spiritu [illegible] cto per Salomonem: Qui cum sapie[illegible] bus graditur, sapientum erit amicus, [illegible] stultorum erit similis. Et David psa[illegible] Cum sancto sanctus eris, & cum viro [illegible] nocente innocens eris, & cum electo [illegible] ctus eris, & cum perverso perverte[illegible] Ad hoc quicquid negotii unicuique c[illegible] veniat ætati, in hoc se exerceat, scilic[illegible] juvenes in armis, Senatores in consil[illegible] Omnino tamen juvenes non sunt exp[illegible] lendi à consiliis. Quoties verò cum [illegible] consilium inibis, etiamsi sit habile, tam[illegible] semper ad majores deferas, ut om[illegible] actus tuos normâ sapientiæ mensures.

CAP. VIII.

Quod majores imitari debeant, & filij obedire parentibus.

IMitatio majorum in Regali digni
octavum possidet locum. Regale o
mentum scito esse maximum, sequi
recessores Reges. & honestos imitar
rentes. Qui enim antecessorum dec
spernit patrum, nec divinas procura
ges, peribit. Patres enim idcirco sun
tres, ut nutriant filios, ideoq, sunt fil
obediant patribus. Qui patri suo res
inimicus Dei existit. Omnes enim
obedientes, Deo sunt resistentes. Spi
enim inobedientię dispergit flores C
næ. Inobedientia enim, totius Regn
pestilentia. Propterea, fili charissime,
cta patris tui semper tibi sint promp
sa, ut prosperitas tua ubiq; Regalibus
rigatur habenis. Mores quidem m
quos Regali vides convenire digni
sine vinculo totius ambiguitatis sequ
Grave enim tibi est hujus climatis te
Regnum, nisi imitator cõsuetudinis
Regnantium extiteris Regum. Quis G
cus regeret Latinos Græcis moribus
quis Latinus Græcos Latinis regeret
ribus? Nullus. Idcirco consuetudine
quere meas, ut inter tuos habearis
cipuus, & inter alienos laudabilis.

C

CAP. VIII.

Quod majores imitari debeant, & filij obedire parentibus.

IMitatio majorum in Regali dignitate, octavum possidet locum. Regale ornamentum scito esse maximum, sequi antecessores Reges. & honestos imitari parentes. Qui enim antecessorum decreta spernit patrum, nec divinas procurat leges, peribit. Patres enim idcirco sunt patres, ut nutriant filios, ideoq; sunt filii, ut obediant patribus. Qui patri suo resistit, inimicus Dei existit. Omnes enim inobedientes, Deo sunt resistentes. Spiritus enim inobedientię dispergit flores Coronæ. Inobedientia enim, totius Regni est pestilentia. Propterea, fili charissime, edicta patris tui semper tibi sint promptuosa, ut prosperitas tua ubiq; Regalibus dirigatur habenis. Mores quidem meos, quos Regali vides convenire dignitati, sine vinculo totius ambiguitatis sequere. Grave enim tibi est hujus climatis tenere Regnum, nisi imitator cõsuetudinis ante Regnantium extiteris Regum. Quis Græcus regeret Latinos Græcis moribus? aut quis Latinus Græcos Latinis regeret moribus? Nullus. Idcirco consuetudines sequere meas, ut inter tuos habearis præcipuus, & inter alienos laudabilis.

CAP.

CAP. IX.

Orandum esse, & quomodo.

OBservatio orationis, maxima a
sitio est Regalis salutis, & ide
num, & nonaria Regiæ dignitatis
regula. Continua oratio, est peccat
ablutio & remissio. Tu autem, fil
quotiescunque ad templum Dei c
ut Deum adores, cum Salomone
Regis, & ipse Rex, semper dicas.
te Domine sapientiam de sede ma
dinis tuæ, ut mecum sit, & mecu
boret, ut sciam quid acceptum sit c
te omni tempore. Et iterum: Do
pater & Deus vitæ meæ, ne dereli
me in cogitatu maligno, extolle
oculorum meorum ne dederis mi
desiderium malignũ averte à me D
ne, aufer à me concupiscentiam, &
mo irreverenti & infrunito ne trad
Domine. Hac itaque orationi an
utebantur Reges. Tu quoque hac e
utere, ut Deus cuncta vitia à te au
dignetur, ut invictissimus Rex à c
nomineris. Ora etiam, ut desidia
hebetudinem à te depellat, & su
mentum omnium tibi tribuat virtu
quibus visibiles & invisibiles vinca
micos, ut securus & expeditus ab
incursione adversariorum cum om

tibi subjectis, cursum ætatis tuæ
cum pace possis finire.

CAP. X.

De pietate & misericordia, caterisq
virtutibus.

MOdus virtutum ornat Coronam
gum, & in præceptis ponitur d
mus. Nam Dominus virtutum ipse
Rex Regum. Sicut ergo sui exercitus
lestis plenitudo, in denis consistit cho
sic tuæ vitæ conversatio, in decem
sistat mãdatis. Oportet regem esse pi
misericordem, & cæteris virtutibus
butum & ornatum. Rex enim impie
& crudelitate fœdatus, incassum sibi v
dicat nomen Regis, quia Tyrannus
dicendus. Ob hoc ergo, fili mi amab
sime, dulcedo cordis mei, spes futuræ
bolis, precor, jubeô, ut per omnia, &
omnibus pietate fultus, nõ solum pa
telæ & cognationi, vel Principibus,
Ducibus, sive divitibus, seu vicinis,
incolis sis propitius, verum etiam ext
neis, & cunctis ad te venientibus. N
opus pietatis ad summam te ducit be
tudiné. Sis misericors omnibus vim
tientib⁹, semper illud Domini in tuis p
cordiis habens exemplũ: Misericordi
volo, & non sacrificium. Patiens esto
omnes, non tantum potentes, sed eti
pc

tibi subjectis, cursum ætatis tuæ vitæ cum pace possis finire.

CAP. X.

De pietate & misericordia, cæterisque virtutibus.

MOdus virtutum ornat Coronam Regum, & in præceptis ponitur decimus. Nam Dominus virtutum ipse est Rex Regum. Sicut ergo sui exercitus cœlestis plenitudo, in denis consistit choris, sic tuæ vitæ conversatio, in decem persistat mãdatis. Oportet regem esse pium, misericordem, & cæteris virtutibus imbutum & ornatum. Rex enim impietate & crudelitate fœdatus, incassum sibi vendicat nomen Regis, quia Tyrannus est dicendus. Ob hoc ergo, fili mi amabilissime, dulcedo cordis mei, spes futuræ sobolis, precor, jubeõ, ut per omnia, & in omnibus pietate fultus, nõ solum parenteIæ & cognationi, vel Principibus, sive Ducibus, sive divitibus, seu vicinis, & incolis sis propitius, verum etiam extraneis, & cunctis ad te venientibus. Nam opus pietatis ad summam te ducit beatitudinẽ. Sis misericors omnibus vim patientib⁹, semper illud Domini in tuis præcordiis habens exemplũ: Misericordiam volo, & non sacrificium. Patiens esto ad omnes, non tantum potentes, sed etiam pote-

potestate carentes. Sis denique fortis te prosperitas nimis elevet, aut adve tas dejiciat. Sis quoque humilis, ut D te altum faciat, hîc & in futuro. Sis v modestus, & ultra modum nemin punias, vel damnes. Sis mitis, ut n quam justitiæ repugnes. Sis honestus nunquam alicui spontaneum inferas detus. Sis pudicus, ut cunctos libid fœtores, sicut stimulum mortis, evi Hæc omnia superius libata Regalem ponunt Coronam, sine quibus valet n lus hîc regnare, nec ad æternum pert gere Regnum.

SANCTI STEPHANI REG

DECRETVM SECVNDVM.

REgnante divina clementia, opus R galis dignitatis, alimonia Catholi fidei, effectum amplians solidius, alter dignitatis solet operibus adesse: & qu niam unaquæque gens proprijs regi legibus, idcircò nos quoque Dei nu nostram gubernando Monarchiam, an quos & modernos imitantes August decretali meditatione nostra, statuim genti nostræ, quemadmodùm honesta & inoffensam ducerent vitam, ut sic divinis legibus sunt ditati, similiter etia secularibus sint addicti, ut quantum bo in divinis amplientur, tantũ mali & rei

 is

istis vilitentur. Quæ autem decrev
in sequentibus subnotavimus.

CAP. I.

*De statu Ecclesiastico, & venera
domus DEI.*

QVisquis fastu superbiæ elatus
mum Dei ducit contemptibil
possessiones Deo consecratas atq
honorem Dei sub Regia immunitat
fensione constitutas, inhoneste tra
vel infringere præsumpserit, quasi
sor & violator domus Dei excomr
cetur. Decet enim, ut indignati
ipsius Domini Regis sentiat, cuju
nevolentiæ contemptor, & consti
nis prævaricator extitit. Nihilon
tamen Rex suæ concessionis immu
tem, ab hominibus ditioni suæ subj
illæsam conservari præcipiat, asse
verò non præbeat improvidè affirm
bus, non debere esse res Dominica
est, Domino dominantium traditas
que sub defensione Regis sit, & sicu
propriæ hæreditati, magisque adv
Quia quanto Deus excellentior est h
ne, tanto præstantior est divina
mortalium possessione. Quocirca
pitur, quisquis plus in propriis, qua
Dominicis rebus gloriatur: quarum
fensor, & custos divinitatis consti

istis vilitentur. Quae autem decrevimus, in sequentibus subnotavimus.

CAP. I.

De statu Ecclesiastico, & veneratione domus DEI.

QUisquis fastu superbiae elatus, Domum Dei ducit contemptibilem, & possessiones Deo consecratas atque ad honorem Dei sub Regia immunitatis defensione constitutas, inhoneste tractarit, vel infringere praesumpserit, quasi invasor & violator domus Dei excommunicetur. Decet enim, ut indignationem ipsius Domini Regis sentiat, cujus benevolentiae contemptor, & constitutionis praevaricator extitit. Nihilominus tamen Rex suae concessionis immunitatem, ab hominibus ditioni suae subjectis, illaesam conservari praecipiat, assensum verò non praebeat improvidè affirmantibus, non debere esse res Dominicas, id est, Domino dominantium traditas. Itaque sub defensione Regis sit, & sicuti suę propriae haereditati, magisque advertat. Quia quanto Deus excellentior est homine, tanto praestantior est divina causa mortalium possessione. Quocirca decipitur, quisquis plus in propriis, quam in Dominicis rebus gloriatur: quarum defensor, & custos divinitatis constitutus diligenti cura non solum eas servare etiam multiplicare debet, magisque quae diximus praestantiora, quam su fendere oportet, & augmentare. Si igitur insanus, importunitate impro teque sua, Regem à recto proposito vertere tentaverit, nullisque rem mitigari posse visus fuerit, licet obse aliquibus, & transitoriis sit necessa abscindendus ab eo, projiciendusque juxta illud Euangelium: Si pes, ma aut oculus tuus scandalizat te, erue e & projice abs te.

CAP. II.

De potestate Episcoporum super r Ecclesiasticas.

VT Episcopi habeant potestatem Ecclesiasticas providere, reger gubernare, atque dispensare secun Canonum authoritatem: volumus Laici eorum ministerio obediant, ad gendas Ecclesias, viduas & orphanos fendendum, & ut obedientes sint eis eorum Christianitatem servandā, con tientesque sint Comites & Iudices F sulibus suis, ad justicias faciendas, ju praecepta legis divinae, & nullatenus aliquorum mendacia, vel falsum testi nium, neque per perjurium, aut per p mium lex justa in aliquo depravetur.

CAP.

CAP. III.

Quales debeant esse accusatores, & testes: & quod Laici clericos accusare non possint.

TEstes autem, & accusatores sine qua sint infamia, uxores & filios habentes, & omnino Christum prædicantes. Testimonium Laici adversus clericum nemo recipiat: nemo etiam quilibet clericum in publico, nisi in Eccl. examinare præsumat.

CAP. IV.

De assiduo & gravi labore Sacerdotum.

SCitote fratres cuncti, quod supra omnes laborant Sacerdotes. Vnusquisque enim vestrum suum fert laborem proprium: illi vero & suum, & singulorum. Ideo sicut illi pro omnibus vobis, ita vos omnes pro eis summopere laborare debetis, in tantum, ut si necessitas fuerit animas vestras pro eis ponatis.

CAP. V.

De concessione Regali propriarum rerum.

DEcrevimus Regali nostra potentia ut unusquisq; habeat facultatē suas dividendi, tribuēdi uxori, filiis, filiabus atq

CAP. III.

Quales debeant esse accusatores, & testes: & quod Laici clericos accusare non possint.

TEstes autem, & accusatores sine aliqua sint infamia, uxores & filios habentes, & omnino Christum prædicantes. Testimonium Laici adversus clericum nemo recipiat: nemo etiam quemlibet clericum in publico, nisi in Ecclesia examinare præsumat.

CAP. IV.

De assiduo & gravi labore Sacerdotum.

SCitote fratres cuncti, quod supra omnes laborant Sacerdotes. Vnusquisq; enim vestrum suum fert laborem proprium: illi vero & suum, & singulorum. Ideo sicut illi pro omnibus vobis, ita & vos omnes pro eis summopere laborare debetis, in tantùm, ut si necessitas fuerit, animas vestras pro eis ponatis.

CAP. V.

De concessione Regali propriarum rerum.

DEcrevimus Regali nostra potentia, ut unusquisq; habeat facultaté suam dividendi, tribuẽdi uxori, filiis, filiabusq; atque

atque parentibus, sive Ecclesiæ, nec ejus obitum quis hoc destruere aude

CAP. VI.

Regalia & fisci res sint intactæ.

VOlumus quidem, ut sicut cæteris cultatem dedimus dominandi rum rerum, ità etiam res, milites, se & quicquid ad nostram Regalem di tatem pertinet, permanere debet imn bile, & à nemine quid inde rapiatur, subtrahatur, nec quisquam in his pra ctis sibi favorem acquirere audeat.

CAP. VII.

De observatione Dominicæ diei, ut abstineatur à laboribus.

SI quis igitur Presbyter, vel Com sive aliqua alia persona fidelis, die D minica inveniret quemlibet laborante abigatur. Si verò cum bobus, tolla sibi bos, & civibus ad manducandu detur. Si autem cum equis, tollatur quus, quem dominus bove redimat, velit, & idem bos manducetur, ut dictu est. Si qui aliis instrumentis, tollant instrumenta, & vestimenta, quæ si veli cum cute redimat,

CAP. VIII.

Vt eodem die Dominico concurrant ad Ecclesiam.

A Sacerdotibus verò & Com
commendetur omnibus villic
ut ipsorum jussu, omnes concurra
Dominica ad Ecclesiam, majores
nores, viri & mulieres: exceptis ill
ignes custodiunt. Si quis vero obst
remanebit, vapulet & depiletur.

CAP. IX.

Diebus quatuor temporum carnes comedantur.

SI quis quatuor temporū jejunia
ctis cognita, carnem manducans
laverit, per spacium vnius hebdo
inclusus jejunet.

CAP. X.

Sexta feria carnes non edantur

SI quis in sexta feria ab omni Ch
nitate observata, carnē manduca
per unam hebdomadam inclusus je

CAP. XI.

De his qui sine confessione moriun

SI quis tam obstinatus est (quod
ab omni Christiano) ut nolit co
sua facinora, secundum suasum P

CAP. VIII.

Vt eodem die Dominico concurrant omnes ad Ecclesiam.

A Sacerdotibus verò & Comitibus commendetur omnibus villicis, ita ut ipsorum jussu, omnes concurrant die Dominica ad Ecclesiam, majores & minores, viri & mulieres: exceptis illis, qui ignes custodiunt. Si quis vero obstinatus remanebit, vapulet & depiletur.

CAP. IX.

Diebus quatuor temporum carnes non comedantur.

SI quis quatuor temporũ jejunia cunctis cognita, carnem manducans violaverit, per spacium vnius hebdomadis inclusus jejunet.

CAP. X.

Sexta feria carnes non edantur.

SI quis in sexta feria ab omni Christianitate observata, carnẽ manducaverit, per unam hebdomadam inclusus jejunet.

CAP. XI.

De his qui sine confessione moriuntur.

SI quis tam obstinatus est (quod absit ab omni Christiano) ut nolit confiteri sua facinora, secundum suasum Presbyteri, hic sine omni divino officio & eleemosynis jaceat, quemadmodum infid[...] Si autem parentes & proximi negl[...]rint vocare presbyteros, & ita subja[...] absque confessione morti, ditetur [...]tionibus, & consuletur eleemosynis [...] parentes luant negligentiam jejuniis [...]cundum arbitrium presbyterorum. [...] verò subitanea periclitentur morte, [...] omni Ecclesiastico sepeliantur hon[...] Nam occulta & divina judicia nobis [...] incognita.

CAP. XII.

De observanda Christianitate.

SI quis observatione Christianitatis [...]glecta, & negligentiæ stoliditate ela[...]quid in eam commiserit, juxta qual[...]tem offensionis, ab Episcopo per di[...]plinas Canonum judicetur. Si vero rel[...]litate instinctus, renuerit sibi imposit[...] pœnam sufferre, iterum eodem judi[...] restringatur, etiam usque septies. T[...]dem, si per omnia resistens & abnu[...] invenietur, Regali judicio, scilicet [...] fensori Christianitatis, tradatur.

CAP. XIII.

De homicidiis, & primo casuali.

SI quis autem casu occiderit aliquem, duodecim pésas auri persolvat, & si[...]

ut Canones mandant, jejunet.
liber alicujus occiderit servum,
alium servum, vel precio compo
secundum Canones jejunet.

CAP. XIV.

De his qui suas occidunt uxor

SI quis Comitum obduratus cor
gligens animam (quod proc
cordib⁹ fidelitatem observantium
ris homicidio polluetur, secundu
cretum Regalis Senatus, cum qu
ginta juvencis, parentibus mulie
concilietur, & secundum manda
nonum jejunet. Si autem miles a
virtutis in eandem culpam incider
ta eundem Senatum, solvat pare
decem juvencos, jejunetque ut d
est. Si vero vulgaris in eodem cr
invenietur, cum quinque juvenc
gnatis concilietur, & subdatur pra
jejuniis.

CAP. XV.

De perjuriis.

SI quis valentium, fide comma
tus, corde pollutus, juramento
fractus, perjurio addictus invenietu
dita manu perjurium luat, aut qui
ginta juvencis manum redimat. Si
vulgaris perjurus extiterit, manu

pu

ut Canones mandant, jejunet. Si vero liber alicujus occiderit servum, reddat alium servum, vel precio componat: & secundum Canones jejunet.

CAP. XIV.

De his qui suas occidunt uxores.

SI quis Comitum obduratus corde, negligens animam (quod procul sit à cordib⁹ fidelitatem observantium) uxoris homicidio polluetur, secundum decretum Regalis Senatus, cum quinquaginta juvencis, parentibus mulieris reconcilietur, & secundum mandata Canonum jejunet. Si autem miles alicujus virtutis in eandem culpam inciderit, juxta eundem Senatum, solvat parentibus decem juvencos, jejunetque ut dictum est. Si vero vulgaris in eodem crimine invenietur, cum quinque juvencis cognatis concilietur, & subdatur prædictis jejuniis.

CAP. XV.

De perjuriis.

SI quis valentium, fide commaculatus, corde pollutus, juramento confractus, perjurio addictus invenietur, perdita manu perjurium luat, aut quinquaginta juvencis manum redimat. Si vero vulgaris perjurus extiterit, manu amputatus punietur, aut duodecim juv[encis] redimetur, & jejunet ut Canones m[an]dant.

CAP. XVI.

De homicidiis voluntariis.

SI quis accensus ira, ac superbia ela[tus] spontaneum commiserit homicidi[um,] sciat se secundum Senatus nostri de[cre]tum, centum & decem daturum [...] pensas. Ex quibus quinquaginta ad [fi]scum Regis deferantur, aliæ vero q[uin]quaginta parentibus dentur, decem [au]tem arbitris & mediatoribus condon[en]tur. Ipse quidem homicida secund[um] institutionem Canonum jejunet.

CAP. XVII.

De libertate servorum.

SI quis misericordia ductus, propri[os] servos & ancillas libertate donave[rit] cum testimonio: decrevimus, ut po[st] obitum ejus, nemo invidia tactus in se[r]vitutem eos audeat inducere. Si aute[m] libertatem promiserit, & morte imp[e]diente testatus non fuerit, habeat muli[er] ipsius vidua & filii potestatem, eande[m] libertatem testari, & agape facere pr[o] animæ redemptione sui mariti, qualite[r]cunque velit.

tibi subjectis, cursum ætatis tuæ vitæ cum pace possis finire.

CAP. X.

De pietate & misericordia, cæterisque virtutibus.

MOdus virtutum ornat Coronam Regum, & in præceptis ponitur decimus. Nam Dominus virtutum ipse est Rex Regum. Sicut ergo sui exercitus cœlestis plenitudo, in denis consistit choris, sic tuæ vitæ conversatio, in decem persistat mādatis. Oportet regem esse pium, misericordem, & cæteris virtutibus imbutum & ornatum. Rex enim impietate & crudelitate fœdatus, incassum sibi vendicat nomen Regis, quia Tyrannus est dicendus. Ob hoc ergo, fili mi amabilissime, dulcedo cordis mei, spes futuræ sobolis, precor, jubeo, ut per omnia, & in omnibus pietate fultus, nō solum parentelæ & cognationi, vel Principibus, sive Ducibus, sive divitibus, seu vicinis, & incolis sis propitius, verum etiam extraneis, & cunctis ad te venientibus. Nam opus pietatis ad summam te ducit beatitudiné. Sis misericors omnibus vim patientib⁹, semper illud Domini in tuis præcordiis habens exemplū: Misericordiam volo, & non sacrificium. Patiens esto ad omnes, non tantum potentes, sed etiam pote-

tibi subjectis, cursum ætatis tuæ vitæ cum pace possis finire.

CAP. X.

De pietate & misericordia, cæterisque virtutibus.

MOdus virtutum ornat Coronam Regum, & in præceptis ponitur decimus. Nam Dominus virtutum ipse est Rex Regum. Sicut ergo sui exercitus cœlestis plenitudo, in denis consistit choris, sic tuæ vitæ conversatio, in decem persistat mādatis. Oportet regem esse pium, misericordem, & cæteris virtutibus imbutum & ornatum. Rex enim impietate & crudelitate fœdatus, incassum sibi vendicat nomen Regis, quia Tyrannus est dicendus. Ob hoc ergo, fili mi amabilissime, dulcedo cordis mei, spes futuræ sobolis, precor, jubeō, ut per omnia, & in omnibus pietate fultus, nō solum parentelæ & cognationi, vel Principibus, sive Ducibus, sive divitibus, seu viciniis, & incolis sis propitius, verum etiam extraneis, & cunctis ad te venientibus. Nam opus pietatis ad summam te ducit beatitudinē. Sis misericors omnibus vim patientib⁹, semper illud Domini in tuis præcordiis habens exemplū: Misericordiam volo, & non sacrificium. Patiens esto ad omnes, non tantum potentes, sed etiam pote-

potestate carentes. Sis denique fortis te prosperitas nimis elevet, aut adve tas dejiciat. Sis quoque humilis, ut D te altum faciat, hîc & in futuro. Sis v modestus, & ultra modum nemin punias, vel damnes. Sis mitis, ut n quam justitiæ repugnes. Sis honestus nunquam alicui spontaneum inferas decus. Sis pudicus, ut cunctos libidi fætores, sicut stimulum mortis, evi Hæc omnia superius libata Regalem ponunt Coronam, sine quibus valet n lus hîc regnare, nec ad æternum pert gere Regnum.

SANCTI STEPHANI REG

DECRETVM SECVNDVM.

REgnante divina clementia, opus R galis dignitatis, alimonia Catholic fidei, effectum amplians solidius, alteri dignitatis solet operibus adesse: & qu niam unaquæque gens propriis regit legibus, idcircò nos quoque Dei nu nostram gubernando Monarchiam, ant quos & modernos imitantes Augusto decretali meditatione nostra, statuimu genti nostræ, quemadmodùm honestan & inoffensam ducerent vitam, ut sicu divinis legibus sunt ditati, similiter etiam secularibus sint addicti, ut quantum bon in divinis amplientur, tantū mali & rei i

 isti

iſtis vilitentur. Quæ autem decrevi
in ſequentibus ſubnotavimus.

CAP. I.

*De ſtatu Eccleſiaſtico, & venerat.
domus DEI.*

QUiſquis faſtu ſuperbiæ elatus,
mum Dei ducit contemptibile
poſſeſſiones Deo conſecratas atq
honorem Dei ſub Regia immunitati
fenſione conſtitutas, inhoneſte trać
vel infringere præſumpſerit, quaſi
ſor & violator domus Dei excomn
cetur. Decet enim, ut indignatic
ipſius Domini Regis ſentiat, cuju
nevolentiæ contemptor, & conſtit
nis prævaricator extitit. Nihilom
tamen Rex ſuæ conceſſionis immu
tem, ab hominibus ditioni ſuæ ſubj
illæſam conſervari præcipiat, aſſer
verò non præbeat improvidè affirm
bus, non debere eſſe res Dominicas
eſt, Domino dominantium traditas
que ſub defenſione Regis ſit, & ſicut
propriæ hæreditati, magiſque adve
Quia quanto Deus excellentior eſt h
ne, tanto præſtantior eſt divina c
mortalium poſſeſſione. Quocirca c
pitur, quiſquis plus in propriis, qua
Dominicis rebus gloriatur: quarum
fenſor, & cuſtos divinitatis conſtit

istis vilitentur. Quæ autem decrevimus, in sequentibus subnotavimus.

CAP. I.

De statu Ecclesiastico, & veneratione domus DEI.

QUisquis fastu superbiæ elatus, Domum Dei ducit contemptibilem, & possessiones Deo consecratas atque ad honorem Dei sub Regia immunitatis defensione constitutas, inhoneste tractarit, vel infringere præsumpserit, quasi invasor & violator domus Dei excommunicetur. Decet enim, ut indignationem ipsius Domini Regis sentiat, cujus benevolentiæ contemptor, & constitutionis prævaricator extitit. Nihilominus tamen Rex suæ concessionis immunitatem, ab hominibus ditioni suæ subjectis, illæsam conservari præcipiat, assensum verò non præbeat improvidè affirmantibus, non debere esse res Dominicas, id est, Domino dominantium traditas. Itaque sub defensione Regis sit, & sicuti suę propriæ hæreditati, magisque advertat. Quia quanto Deus excellentior est homine, tanto præstantior est divina causa mortalium possessione. Quocirca decipitur, quisquis plus in propriis, quam in Dominicis rebus gloriatur: quarum defensor, & custos divinitatis constitutus diligenti cura non solum eas servare etiam multiplicare debet, magisque quæ diximus præstantiora, quam su[...] fendere oportet, & augmentare. Si igitur insanus, importunitate improb[...] teque sua, Regem à recto proposito vertere tentaverit, nullisque rem[...] mitigari posse visus fuerit, licet obse[...] aliquibus, & transitoriis sit necessa[...] abscindendus ab eo, projiciendusque juxta illud Euangelium: Si pes, ma[...] aut oculus tuus scandalizat te, erue e[...] & projice abs te.

CAP. II.

De potestate Episcoporum super r[...] Ecclesiasticas.

VT Episcopi habeant potestatem Ecclesiasticas providere, regere, gubernare, atque dispensare secun[...] Canonum authoritatem: volumus Laici eorum ministerio obediant, ad[...] gendas Ecclesias, viduas & orphanos [...] fendendum, & ut obedientes sint ei[...] eorum Christianitatem servandã, con[...] tientesque sint Comites & Iudices [...] fulibus suis, ad justicias faciendas, ju[...] præcepta legis divinæ, & nullatenus aliquorum mendacia, vel falsum testi[...] nium, neque per perjurium, aut per p[...] mium lex justa in aliquo depravetur.

CAP.

CAP. III.

Quales debeant esse accusatores,
testes: & quod Laici clericos
accusare non poßint.

TEstes autem, & accusatores sin
qua sint infamia, uxores & filio
bentes, & omnino Christum prædi
tes. Testimonium Laici adversus c
cum nemo recipiat: nemo etiam qu
libet clericum in publico, nisi in Ecc
examinare præsumat.

CAP. IV.

De aßiduo & gravi labore Sacer
dotum.

SCitote fratres cuncti, quod supra
mnes laborant Sacerdotes. Vnusqu
enim vestrum suum fert laborem p
prium: illi vero & suum, & singulor
Ideo sicut illi pro omnibus vobis, it
vos omnes pro eis summopere labor
debetis, in tantum, ut si necessitas fue
animas vestras pro eis ponatis.

CAP. V.

De conceßione Regali propriarum
rerum.

DEcrevimus Regali nostra potent
ut unusquisq; habeat facultaté su
dividendi, tribuédi uxori, filiis, filiabu
atq

CAP. III.

Quales debeant esse accusatores, & testes: & quod Laici clericos accusare non possint.

TEstes autem, & accusatores sine aliqua sint infamia, uxores & filios habentes, & omnino Christum prædicantes. Testimonium Laici adversus clericum nemo recipiat: nemo etiam quemlibet clericum in publico, nisi in Ecclesia examinare præsumat.

CAP. IV.

De assiduo & gravi labore Sacerdotum.

SCitote fratres cuncti, quod supra omnes laborant Sacerdotes. Unusquisq; enim vestrum suum fert laborem proprium: illi vero & suum, & singulorum. Ideo sicut illi pro omnibus vobis, ita & vos omnes pro eis summopere laborare debetis, in tantùm, ut si necessitas fuerit, animas vestras pro eis ponatis.

CAP. V.

De concessione Regali propriarum rerum.

DEcrevimus Regali nostra potentia, ut unusquisq; habeat facultatẽ suam dividendi, tribuẽdi uxori, filiis, filiabusq; atque

atque parentibus, sive Ecclesiæ, nec ejus obitum quis hoc destruere aude

CAP. VI.

Regalia & fisci res sint intactæ.

VOlumus quidem, ut sicut cæteris cultatem dedimus dominandi rum rerum, ità etiam res, milites, se & quicquid ad nostram Regalem di tatem pertinet, permanere debet imr bile, & à nemine quid inde rapiatur, subtrahatur, nec quisquam in his pra ctis sibi favorem acquirere audeat.

CAP. VII.

De observatione Dominicæ diei, u abstineatur à laboribus.

SI quis igitur Presbyter, vel Com sive aliqua alia persona fidelis, die I minica inveniret quemlibet laborante abigatur. Si verò cùm bobus, tolla sibi bos, & civibus ad manducandu detur. Si autem cum equis, tollatur quus, quem dominus bove redimat, velit, & idem bos manducetur, ut dictu est. Si qui aliis instrumentis, tollant instrumenta, & vestimenta, quæ si vel cum cute redimat,

CAP. VI

CAP. VIII.

Vt eodem die Dominico concurrant ad Ecclesiam.

A Sacerdotibus verò & Com commendetur omnibus villici ut ipsorum jussu, omnes concurra Dominica ad Ecclesiam, majores & nores, viri & mulieres: exceptis illi ignes custodiunt. Si quis vero obsti remanebit, vapulet & depiletur.

CAP. IX.

Diebus quatuor temporum carnes comedantur.

SI quis quatuor temporũ jejuni ctis cognita, carnem manducans laverit, per spacium vnius hebdo inclusus jejunet.

CAP. X.

Sexta feria carnes non edantur

SI quis in sexta feria ab omni Chr nitate observata, carnẽ manduca per unam hebdomadam inclusus jej

CAP. XI.

De his qui sine confessione moriunt

SI quis tam obstinatus est (quod ab omni Christiano) ut nolit con sua facinora, secundum suasum Pr

CAP. VIII.

Vt eodem die Dominico concurrant omnes ad Ecclesiam.

A Sacerdotibus verò & Comitibus commendetur omnibus villicis, ita ut ipsorum jussu, omnes concurrant die Dominica ad Ecclesiam, majores & minores, viri & mulieres: exceptis illis, qui ignes custodiunt. Si quis vero obstinatus remanebit, vapulet & depiletur.

CAP. IX.

Diebus quatuor temporum carnes non comedantur.

SI quis quatuor temporũ jejunia cunctis cognita, carnem manducans violaverit, per spacium vnius hebdomadæ inclusus jejunet.

CAP. X.

Sexta feria carnes non edantur.

SI quis in sexta feria ab omni Christianitate observata, carnẽ manducaverit, per unam hebdomadam inclusus jejunet.

CAP. XI.

De his qui sine confessione moriuntur.

SI quis tam obstinatus est (quod absit ab omni Christiano) ut nolit confiteri sua facinora, secundum suasum Presbyteri,

teri, hic sine omni divino officio & eleemosynis jaceat, quemadmodum infi[...]
Si autem parentes & proximi negl[...]rint vocare presbyteros, & ita subja[...] absque confessione morti, ditetur [...]tionibus, & consuletur eleemosynis. [...] parentes luant negligentiam jejuniis [...]cundum arbitrium presbyterorum. [...] verò subitanea periclitentur morte, [...] omni Ecclesiastico sepeliantur hon[...] Nam occulta & divina judicia nobis [...] incognita.

CAP. XII.

De observanda Christianitate.

SI quis observatione Christianitatis [...]glecta, & negligentiæ stoliditate el[...]quid in eam commiserit, juxta qual[...]tem offensionis, ab Episcopo per di[...]plinas Canonum judicetur. Si vero rel[...]litate instinctus, renuerit sibi imposit[...] pœnam sufferre, iterum eodem judi[...] restringatur, etiam usque septies. T[...]dem, si per omnia resistens & abnu[...] invenietur, Regali judicio, scilicet [...]fensori Christianitatis, tradatur.

CAP. XIII.

De homicidiis, & primo casuali.

SI quis autem casu occiderit aliquem [...] duodecim pẽsas auri persolvat, & [...]

ut Canones mandant, jejunet. Si vero liber alicujus occiderit servum, reddat alium servum, vel precio componat: & secundum Canones jejunet.

CAP. XIV.

De his qui suas occidunt uxores.

SI quis Comitum obduratus corde, negligens animam (quod procul sit à cordib⁹ fidelitatem observantium) uxoris homicidio polluetur, secundum decretum Regalis Senatus, cum quinquaginta juvencis, parentibus mulieris reconcilietur, & secundum mandata Canonum jejunet. Si autem miles alicujus virtutis in eandem culpam inciderit, juxta eundem Senatum, solvat parentibus decem juvencos, jejunetque ut dictum est. Si vero vulgaris in eodem crimine invenietur, cum quinque juvencis cognatis concilietur, & subdatur prædictis jejuniis.

CAP. XV.

De perjuriis.

SI quis valentium, fide commaculatus, corde pollutus, juramento confractus, perjurio addictus invenietur, perdita manu perjurium luat, aut quinquaginta juvencis manum redimat. Si vero ...ris perjurus extiterit, manu am-

putatus

putatus punietur, aut duodecim juven
redimetur, & jejunet ut Canones ma
dant.

CAP. XVI.

De homicidiis voluntariis.

SI quis accensus ira, ac superbia elat
spontaneum commiserit homicidiu
sciat se secundum Senatus nostri dec
tum, centum & decem daturum a
pensas. Ex quibus quinquaginta ad
fiscum Regis deferantur, aliæ vero qui
quaginta parentibus dentur, decem a
tem arbitris & mediatoribus condone
tur. Ipse quidem homicida secundu
institutionem Canonum jejunet.

CAP. XVII.

De libertate servorum.

SI quis misericordia ductus, propric
servos & ancillas libertate donaver
cum testimonio: decrevimus, ut po
obitum ejus, nemo invidia tactus in se
vitutem eos audeat inducere. Si auter
libertatem promiserit, & morte impe
diente testatus non fuerit, habeat mulie
ipsius vidua & filii potestatem, eander
libertatem testari, & agape facere pr
animæ redemptione sui mariti, qualiter
cunque velit.

CAP. XVIII.

De Conventu ad Ecclesiam, & de murmurant hora Missæ, vel loquuntur.

SI qui ad Ecclesiam venientes diendum divinum officium, hora solennitatis Missarum inter murant, & cæteros inquietant, nentes fabulas ociosas, & non int tes ad divinas lectiones cum Eccle nutrimento: si majores sunt, in cum dedecore expellantur de Ecc vero minores & vulgares, in atrio siæ, pro tanta temeritate, coram o ligentur, & corripiantur flagellis.

CAP. XIX.

De non recipiendis servis vel ancilli cusationem, vel testimonium, co dominos suos vel dominas.

VT gens monarchiæ hujus ab or cursu & accusatione servorum cillarum remota & quieta mane cundum Regalis decretum concili tus interdictum est, ut nullius cau pæ, aliquam servilem personam, dominos vel dominas in accusat & testimonium recipiant.

CAP. XVIII.

De Conventu ad Ecclesiam, & de his qui murmurant hora Missæ, vel loquuntur.

SI qui ad Ecclesiam venientes ad audiendum divinum officium, ibidem hora solennitatis Missarum inter se murmurant, & cæteros inquietant, exponentes fabulas ociosas, & non intendentes ad divinas lectiones cum Ecclesiastico nutrimento: si majores sunt, increpati cum dedecore expellantur de Ecclesia: si vero minores & vulgares, in atrio Ecclesiæ, pro tanta temeritate, coram omnibus ligentur, & corripiantur flagellis.

CAP. XIX.

De non recipiendis servis vel ancillis in accusationem, vel testimonium, contra dominos suos vel dominas.

VT gens monarchiæ hujus ab omni incursu & accusatione servorum & ancillarum remota & quieta maneat, secundum Regalis decretum concilii penitus interdictum est, ut nullius causa culpæ, aliquam servilem personam, contra dominos vel dominas in accusationem & testimonium recipiant.

CAP. XX.

Liberum nemo in servitutem redig

QVoniam igitur Deo dignum e[st] hominibus optimum, unumque in suæ industriæ libertate vitę cursum cere, secundum Regale decretum sta est, ut nemo Comitũ vel militum pos aliquam liberam personam servituti dere audeat. Quod si elationis aud suæ stimulatus præsumpserit, sciat s tidem ex proprio compositurum : compositio inter Regem & Comitem vidatur, & cætera. Sed si quis hactenu servitute retentus, pro libertate sua tu da judicium Regale faciens, securus titerit, tantũmodo libertate fruatur, & à quo in servitute tenebatur, nil reddã

CAP. XXI.

De his qui alterius milites aut servitores avocant.

VOlumus ut unusquisque senior (i dominus) suum habeat militem (id servientem (nec aliquis alter illi suade antiquum deserere seniorem, & ad se v nire. Inde enim litigium habet initium.

CAP. XXII.

De recipiendis hospitibus.

SI quis hospitem cum benevolentia ac cipit, & nutrimentum sibi honeste im

pendit, quam diu secundum prop
nutritur, non deserat suum nutri
& nec ad aliquem alium suam
hospitalitatem.

CAP. XXIII.

De his qui flagellantur sua quær

SI cujus miles vel servus, ad ali
gerit, & is cujus miles vel serv
est elapsus, suum miserit legatum a
cendum eum. & is legatus ibidem
cunque percussus ac flagellatus ex
decrevimus nostrorū PrimatumC
tu, ut ille percussor decem solvat ju

CAP. XXIV.

De viduis & orphanis.

VOlumus quidem, ut viduæ &
ni sint nostræ legis participes,
nore: ut si quæ vidua cum filiis
bus remanserit, atque nutrire eos,
here cum illis, quam diu vixerit,
serit, habeat potestatem à nobis si
cessam id faciendi, & à nemine
cogatur in conjugium. Si enim
voto iterum nubere voluerit, &
nos deferere, de rebus orphano
hil omnino sibi vendicet, nisi tant
congrua vestimenta accipiat. Si
vidua sine prole remanserit, & se
tam in sua viduitate permanere p
rit, volumus ut potestatē habeat o

pendit, quam diu secundum propositum nutritur, non deserat suum nutritorem, & nec ad aliquem alium suam desera hospitalitatem.

CAP. XXIII.

De his qui flagellantur sua quærentes.

SI cujus miles vel servus, ad alium fugerit, & is cujus miles vel servus fuga est elapsus, suum miserit legatum ad reducendum eum. & is legatus ibidem à quocunque percussus ac flagellatus extiterit, decrevimus nostrorũ Primatum Conventu, ut ille percussor decem solvat juvencos

CAP. XXIV.

De viduis & orphanis.

VOlumus quidem, ut viduæ & orphani sint nostræ legis participes, taliter nore: ut si quæ vidua cum filiis & filiabus remanserit, atque nutrire eos, & manere cum illis, quam diu vixerit, promiserit, habeat potestatem à nobis sibi concessam id faciendi, & à nemine iterum cogatur in conjugium. Si enim mutato voto iterum nubere voluerit, & orphanos deserere, de rebus orphanorum nihil omnino sibi vendicet, nisi tantum sibi congrua vestimenta accipiat. Si autem vidua sine prole remanserit, & se innuptam in sua viduitate permanere promiserit, volumus ut potestaté habeat omnium bono-

bonorum suorũ, & quicquid inde f[...] velit, faciat. Et post obitum ejus, ea[...] bona ad sui redeant parẽtes mariti, [...] rentes habet: sin auté non, Rex sit ha[...]

CAP. XXV.

De raptu puellarum.

SI quis militum impudicitia fœd[...] puellam aliquã, sine concessione pa[...] tum sibi in uxorem rapuerit, decern[...] puellam parentibus reddi, etiamsi a[...] aliqua vis sibi illata sit, & raptor de[...] solvat juvencos pro raptu, licet poste[...] concilietur parẽtibus puellæ. Si vero [...] per quis, aut vulgaris hoc aggrediat[...] gere, componatur raptum quinq; bo[...]

CAP. XXVI.

De liberis fornicantibus cum ancil[...] alterius domini.

VT liberi suam custodiant liberta[...] incontaminatam, volumus illis p[...] re cautionem, ne cum alienis fornice[...] ancillis. Si quis autem improvidus [...] cautionem transgrediens, fornicaretu[...] ancilla alterius, sciat se reum esse cr[...] nis & pro eodem crimine imprimis [...] calvari & depilari. Si vero secundo [...] eadem fornicatus fuerit, iterum deca[...] tur & depiletur. Si autem tertiò, fit [...] vus pariter cum ancilla, aut redimat [...] autem ancilla conceperit de eo, & pa[...]

non poterit, sed in partu morietur, c
ponat eandem cum alia ancilla. Se
quoque alicujus, si cum ancilla alt
fornicatur, decalvetur & depiletur:
ancilla de eo conceperit, & in partu
riatur, servus venundetur, ac dimidia
pretii seniori ancillæ detur: altera
vero seniori servi semper remaneat.

Cap. XXVII.

De his qui petūt ancillas alienas in ux

Vt nemo eorum, qui libero non
censentur, facere cuiquam injur
audeat, terrorem & cautionem impo
mus. Quia in hoc Regali concilio de
tum est, ut si quis liber connubium
cillæ alterius, sciente domino ancillæ,
gerit, perdita suæ libertatis industria, p
petuus efficiatur servus.

Cap. XXVIII.

Qui extra Regnum à suis aufugiun uxoribus.

Vt genus utriusque sexus, certa le
& absque injuriis maneat & vigeat
hoc Regali Decreto statutum est, u
quis protervitate præditus, propter al
minationem uxoris patriam effugeri
uxor cuncta quæ in potestate mariti h
bebantur, possideat, dum velit expecta
virum, & nemo in aliud conjugium ea
cogere præsumat. Sed si sponte nube

ve.

non poterit, sed in partu morietur, componat eandem cum alia ancilla. Servus quoque alicujus, si cum ancilla alterius fornicatur, decalvetur & depiletur: & si ancilla de eo conceperit, & in partu moriatur, servus venundetur, ac dimidia pars pretii seniori ancillæ detur: altera pars vero seniori servi semper remaneat.

CAP. XXVII.

De his qui petūt ancillas alienas in uxores.

UT nemo eorum, qui libero nomine censentur, facere cuiquam injuriam audeat, terrorem & cautionem imposuimus. Quia in hoc Regali concilio decretum est, ut si quis liber connubium ancillæ alterius, sciente domino ancillæ, elegerit, perdita suæ libertatis industria, perpetuus efficiatur servus.

CAP. XXVIII.

Qui extra Regnum à suis aufugiunt uxoribus.

UT genus utriusque sexus, certa lege, & absque injuriis maneat & vigeat, in hoc Regali Decreto statutum est, ut si quis protervitate præditus, propter abominationem uxoris patriam effugerit, uxor cuncta quæ in potestate mariti habebantur, possideat, dum velit expectare virum, & nemo in aliud conjugium eam cogere præsumat. Sed si sponte nubere velit

velit, liceat sibi sumptis congruis mentis, & dimissis cæteris bonis a nubium ire. Et si vir hoc audito red ne liceat sibi aliam ducere, propter culpam, nisi cum licentia Episcopi.

CAP. XXIX.

De furto mulierum maritatarum

CUm igitur cunctis horrendum omnibus abominabile sit, vi sexum repertum fecisse furtum, & magisque sexum fœmineum: secur Regalem senatum decretum est, ut qua mulier maritata furtum commi à marito redimatur. Et si secundo in dem culpam inciderit, similiter red tur. Si vero tertiò, venundetur.

CAP. XXX.

De incendiis mansionum.

SI quis per inimicitias alterius ædi cremaverit igne, decrevimus, ut ficia restituat, & quicquid suppelle arsum fuerit, persolvat, & insuper cim juvencos, qui valét sexaginta soli

CAP. XXXI.

De strigibus.

SI qua striga inventa fuerit, secun judicialem legem, ducatur ad E siam, & commendetur Sacerdoti ad nandum, fidemque discendum: post

nium vero domum redeat. Si secundò in eodem crimine invenietur, simili jejunio subjaceat: post jejunium vero in modum crucis in pectore, & in fronte, atque inter scapulas, incensa clavi Ecclesiastica, domum redeat. Si vero tertiò, judicibus tradatur.

CAP. XXXII.

De maleficis, veneficis, & sortilegis.

VT creatura DEI ab omnium læsione malignorum remota, & à nulla detrimentum sui passura maneat, nisi à DEO, à quo augmentatur: secundum decretum senatus statuimus ad magni cautionem terroris, veneficis & maleficis, ut nulla persona maleficio aut veneficio quenquam hominum subvertere à statu mentis, aut interficere audeat. Ast si quis, vel quæ, posthac hæc præsumpserit, tradatur in manus maleficio læsi, aut in manus parentum ejus, secundum eorum velle, ad judicandum. Si vero sortilegio utentes invenirentur, ut faciunt in cinere, & his similibus, ab Episcopis flagellis emendentur.

CAP. XXXIII.

De invasione domorum, & de pugna ibidem secuta.

VOlumus, ut firma pax, & unanimitas sit inter majores, & minores secundum

...ium vero domum redeat. Si secundò in eodem crimine invenietur, simili jejunio subjaceat: post jejunium vero in modum crucis in pectore, & in fronte, atque inter scapulas, incensa clavi Ecclesiastica, domum redeat. Si vero tertiò, judicibus tradatur.

CAP. XXXII.

De maleficiis, veneficiis, & sortilegiis.

VT creatura DEI ab omnium læsione malignorum remota, & à nulla detrimentum sui passura maneat, nisi à DEO, à quo augmentatur: secundum decretum senatus statuimus. ad magni cautionem terroris, veneficis & maleficis, ut nulla persona maleficio aut veneficio quenquam hominum subvertere à statu mentis, aut interficere audeat. Ast si quis, vel quæ, posthac hæc præsumpserit, tradatur in manus maleficio læsi, aut in manus parentum ejus, secundum eorum velle, ad judicandum. Si vero sortilegio utentes invenirentur, ut faciunt in cinere, & his similibus, ab Episcopis flagellis emendentur.

CAP. XXXIII.

De invasione domorum, & de pugna ibidem secuta.

VOlumus, ut firma pax, & unanimitas sit inter majores, & minores secundum

dum Apostolum: Omnes unanimes estote, nec alium aliquis invadere audeat. Nam si quis Comitum, post diffinitionem hujus communis concilii tam contumax extiterit, ut alium domi quærat ad perdendum eum, atque suas dissipare res. Et si dominus domi est, & si secum pugnaverit, vel interfecerit, luat secundum legem de evaginatione gladii confectam. Si autem idem Comes ibidem occubuerit, sine compositione jaceat. Si verò miles quis curiam, vel turrim, vel domum alterius invaserit militis, decem juvencis componat invasionem. Si vero ille non supervenerit, sed suos milites miserit, centum juvencis componat invasionem. Si vulgaris quidam alterius sui similis mansiunculas invaserit, quinque juvencis solvat invasionem.

CAP. XXXIV.

De ædificatione & dote Ecclesiæ à villis compositæ.

DEcem villę Ecclesiam ędificent, quam duabus mansionibus, totidemque mancipiis dotent, equo & jumento, sex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestiis. Vestimenta vero & corporalia & coopertoria Rex provideat, presbyterum & libros Episcopi.

CAP. XXXV.

De donationibus Regum & propriæ rei possessione.

Consensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisq; dominetur propriorum, similiter & donorum Regis, dum vivit: excepto quod ad Episcopatum pertinet & Comitatum, ac post ejus vitam filii simili dominio succedant, nec pro nullius causa reatus detrimentum bonorum suorum patiatur quis, nisi consiliatus mortem Regis, aut traditionem Regni fecerit, vel in aliam fugerit provinciam. Tunc vero bona illius in Regiam veniant potestaté, ipse vero subjaceat sententiæ, filiis innocentibus remanentibus.

CAP. XXXVI.

De servo interfecto ab altero servo.

SI alicujus servus, servum alterius occidit, senior homicidæ medietatem servi componat seniori interfecti, si potest: sin autem non, peracta una Quadragesima, venundetur servus, & precium dividatur.

CAP. XXXVII.

De redemptione homicidæ servi.

SErvum liberi homicidam, si seniori placuerit, cum centum & decem juvencis redimat, aut tradat.

CAP. XXXV.

De donationibus Regum & propriæ rei possessione.

CONsensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisq; dominetur proprio, similiter & donorum Regis priorum, dum vivit: excepto quod ad Episcopatum pertinet & Comitatum, ac post ejus vitam filii simili dominio succedant, nec pro nullius causa reatus detrimentum bonorum suorum patiatur quis, nisi consiliatus mortem Regis, aut traditionem Regni fecerit, vel in aliam fugerit provinciam. Tunc vero bona illius in Regiam veniant potestaté, ipse vero subjaceat sententiæ, filiis innocentibus remanentibus.

CAP. XXXVI.

De servo interfecto ab altero servo.

SI alicujus servus, servum alterius occidit, senior homicidæ medietatem servi componat seniori interfecti, si potest: sin autem non, peracta una Quadragesima, venundetur servus, & precium dividatur.

CAP. XXXVII.

De redemptione homicidæ servi.

SErvum liberi homicidam; si seniori placuerit, cum centum & decem juvencis redimat, aut tradat.

CAP.

CAP. XXXVIII.

De vindicta nitentium acquirere libertatem alienis servis.

SI quis alienis servis libertatem acquirere niteretur, quot servi erunt, totidem mancipia solvat. Ex quibus duæ partes Regi, tertia seniori servorum detur. Rex autem ex sua parte tertiam tribuat Comiti.

CAP. XX-XIX.

De furto servi semel commisso.

SI quis servorum semel furtum commiserit, reddat furtum, & redimat nasum quinque juvencis, si potest: sin autem non, abscindatur.

CAP. XL.

De pœna furtum secundò & tertiò committentis.

SI furtum abscissus naso commiserit, redimat aures quinq; juvencis, si potest: si autem non, abscindantur. Si tertiò commiserit furtum, careat vita.

CAP. XLI.

De furto liberorum, semel, bis & ter commisso.

SI quis liberorũ furtum commiserit, hãc decrevimus legem cõponere, ut semel redimat se, si potest: sin autem non, venunde-

nundetur. Si idem venundatus furtum commiserit, legibus servorum subjaceat. Si secundò, simili legi subjaceat. Si vero tertiò, dispendio vitæ dijudicetur.

CAP. XLII.

Comites, quod Regis est, apud se non detineant.

SI quis Comitum partem Regis defraudaverit, reddat fraudem, & duplo componat.

CAP. XLIII.

De contemptu & spretione justi judicii Comitis.

SI quis militum judicium à suo Comite rectè judicatum spernens, ad Regem appellaverit, cupiens Comitem suum reddere injustum, sit debitor decem pensarum auri suo Comiti.

CAP. XLIV.

De restituenda re militibus per Comites injuste ablata.

SI quis Comitum, inventa aliqua occasione, quid injuste militi abstulerit, reddat, & insuper ex proprio tantumdem solvat.

nundetur. Si idem venundatus furtum commiserit, legibus servorum subjaceat. Si secundò, simili legi subjaceat. Si vero tertiò, dispendio vitæ dijudicetur.

CAP. XLII.

Comites, quod Regis est, apud se non detineant.

SI quis Comitum partem Regis defraudaverit, reddat fraudem, & duplo componat.

CAP. XLIII.

De contemptu & spretione justi judicii Comitis.

SI quis militum judicium à suo Comite recte judicatum spernens, ad Regem appellaverit, cupiens Comitem suum reddere injustum, sit debitor decem pensarum auri suo Comiti.

CAP. XLIV.

De restituenda re militibus per Comites injuste ablata.

SI quis Comitum, inventa aliqua occasione, quid injuste militi abstulerit, reddat, & insuper ex proprio tantundem solvat.

CAP.

CAP. XLV.

Promissum cadit in debitum.

SI quis autem militum, suum spontaneum donum dicens sibi vi ablatum, mendax extiterit, & hoc careat, & insuper tantundem solvat.

CAP. XLVI.

De his qui hominem gladio occiderint.

SI quis hominem gladio occiderit, eodem juguletur gladio.

CAP. XLVII.

De debilitatione membrorum gladio facta.

SI quis autem gladio evaginato, alium quemlibet debilitaverit, vel in oculo, vel in pede, vel in manu, consimile sui corporis damnum patiatur.

CAP. XLVIII.

De eo qui gladio percussus vulnus accepit.

SI quis vero gladio vulneravit aliquem, & vulneratus de eodem vulnere sanus & incolumis evaserit, homicidii compositionem vulneris illator componat.

CAP.

CAP. XLIX.

De gladij evaginatione sine vulnere.

SI quis furore repletus evaginaverit gladium, & tamen non læserit, pro sola evaginatione medium homicidii compositum solvat.

CAP. L.

De testimonio servorum Regali curiæ, vel Comitis præpositorum.

SI quis servorum Curiæ regali vel Comitis præficitur, ejus testimonium inter Comites recipiatur, si servus seniorē, vel serviens suum Comitem interfecerit.

CAP. LI.

De conspiratione contra Regem & Reginā.

SI quis in Regem aut Regnum conspiraverit, refugium nullum habeat ad Ecclesiam. Si quis contra Regis salutem aut dignitatem quolibet modo aliquid conspiraverit, aut conspirare aliquid tentaverit, seu tentanti scienter cõsenserit, anathematizetur, & omnium fidelium communione privetur. Vel si quis hujusmodi aliquē noverit, & probare valens nõ indicaverit, prædictæ subjaceat damnationi.

CAP. LII.

De decimatione.

SI cui Deus decem dederit in anno, decimam Deo det. Et si quis decimam

suam

CAP. XLIX.

De gladij evaginatione sine vulnere.

SI quis furore repletus evaginaverit gla-
dium, & tamen non læserit, pro gla-
evaginatione medium homicidii compo-
situm solvat.

CAP. L.

De testimonio servorum Regalicuriæ, &
Comitis præpositorum.

SI quis servorum Curiæ regali vel Co-
mitis præficitur, ejus testimonium in-
ter Comites recipiatur, si servus senior,
vel serviens suum Comitem interfecerit.

CAP. LI.

De conspiratione contra Regem & Regiam

SI quis in Regem aut Regnum conspi-
raverit, refugium nullum habeat ad Ec-
clesiam. Si quis contra Regis salutem aut
dignitatem quolibet modo aliquid con-
spiraverit, aut conspirare aliquid tentave-
rit, seu tentanti scienter cōsenserit, ana-
thematizetur, & omnium fidelium com-
munione privetur. Vel si quis hujusmodi
aliquē noverit, & probare valens nō indi-
caverit, prædictæ subjaceat damnationi.

CAP. LII.

De decimatione.

SI cui Deus decem dederit in anno, de-
cimam Deo det. Et si quis decimam
suam

suam abscondit, novem solvat. Et si quis decimationem Episcopo separatam furatus fuerit, dijudicetur ut fur, ac hujusmodi compositio tota pertineat ad Episcopum.

CAP. LIII.

De calumniatoribus aulæ.

SI quis versutus alicui Comitum, vel alteri personæ fideli dixerit, audivi Regem ad perditionem tui loqui, & hic inventus fuerit, pereat.

CAP. LIV.

De his qui mendacia inter duos aulæ familiares astruunt.

SI quis inter duos Comites mendacia protulerit, tacereque eos deprecatus fuerit, ut astutia diaboli ab invicem eos separaret, solvat duas compositiones fallacis linguæ pro reatu mendacii. Si uni soli adulatus fuerit, privetur lingua.

CAP. LV.

De furto Vduornicorum.

SI quis illorum, qui vulgo Vduornic vocantur, furtum commiserit, lege liberorum dijudicetur. Testimonium autem ejus inter ipsos non recipiatur.

VI. CA-

VI.

CAROLI I.

REGIS HUNGARIÆ

DECRETVM

*de Contributione regia, & * Vrburis, ac nonnullis aliis; cum arendatione proventuum Regiorum.*

* Vrburæ census regius. Sic alibi dicitur Vrburas ex cultura montanarum auri, & argenti fodinarum Regi persolvendas esse.

NOs Carolus Dei gratia Rex Hungariæ, memoriæ commẽdantes tenore pręsentium significamus quibus expedit. Vniversis. Quod nos Prælatorum & Baronum nostrorum voto unanimi, & de consilio eorundem, consideratis fidelitatibus & industriosis virtutibus; Magistri Ipoliti Castellani de Arwa, fidelis nostri, Comitatum Cameræ nostræ de Kremnycz, cum omnibus Comitatibus, Districtibus, Villis, Oppidis, qui & quæ, ab antiquo ad eandem Cameram nostram dignoscuntur pertinuisse, scilicet, cum Comitatibus Nittriensi, Neugradiensi, Borsiensi, Posoniensi, Hontensi, Trinchiniensi, de Zolyom, de Pesth, & de Comarom, ex alia parte Danubii,

VI.

CAROLI I. REGIS HUNGARIÆ DECRETVM

*de Contributione regia, & * Vrburis, & nonnullis aliis, cum arendatione proventuum Regiorum.*

* Vrburæ census regius. Sic alibi dicitur Vrburas ex cultura montanarum auri, & argenti fodinarum Regi persolvendas esse.

NOs Carolus Dei gratia Re-
Hungariæ, memoriæ com-
médantes tenore præsentium
significamus quibus expedit
Universis. Quod nos Præla-
torum & Baronum nostrorum voto una-
nimi, & de consilio eorundem, consi-
ratis fidelitatibus & industriosis virtuti-
bus; Magistri Ipoliti Castellani de Ann-
fidelis nostri, Comitatum Cameræ nostræ
de Kremnycz, cum omnibus Comitati-
bus, Districtibus, Villis, Oppidis, qui &
quæ, ab antiquo ad eandem Cameram
nostram dignoscuntur pertinuisse, scili-
cet, cum Comitatibus Nittriensi, Neo-
gradiensi, Borsiensi, Posoniensi, Hon-
tensi, Trinchiniensi, de Zolyom, de Pest,
& de Comarom, ex alia parte Danubii,
scilicet

scilicet à Posoniensi, & Bachiensi, partibus situatis, eidem Magistro Ipolito, pro octingentis Marcis, partim in florenis, seu Aureis denariis, Cameræ nostræ ejusdem cusis, & cudendis, partim vero cum integris Cameræ nostræ monetis, annorũ præteriti, tertii & quarti, & præsentis, per totum Regnum uniformiter discurrendis, ad modum anni præteriti, tam per ipsum, quam per alios Regni nostri Camerarios ampliandis, nobis in terminis infrascriptis persolvendis, Anno Domini 1342. à data præsentium per anni circulum, simul cum Decimis Archiepiscopalibus, dedimus iterato, & locavimus ad exercendum, procurandũ, & tenendum isto modo. Quod idem Magister Ipolitus, faciat fabricari integros denarios, Cameræ nostræ Argenteos veræ combustionis tertiæ, ad modum & formam, ac valitudinem denariorum annorum præteriti, tertii & quarti eosdem ampliando, in vera & tertia cõbustione, ex quibus de una Marca fini argenti, duodecim pensę incidantur: & octo pensæ ex eisdem, & non plures, unam Marcam põderis Budensis, in statera ponderabunt & current, pro Marca fini argenti in montanis. Qui quidem denarii nostri integri, cambientur per hunc modum. Quod ipse Comes Cameræ, vel sui Officiales in sin-

gulis foris Civitatum, & liberarum villarum nostrarũ Regalium, & Reginalium, ac quorumlibet aliorum præsentibus hominibus dominorum Archiepiscopi, Magistri Tavernicorum, & Comitis Parochialis, ac uno Iudice nobilium, sub testimonio alicujus Capituli, in eisdem foris, ipsos denarios ampliandos Cameræ, & multiplicandos, publice super tabula sua exponere debeat, & tres ex eisdẽ denariis pro quatuor latis Viennensibus, vel aliis Cameræ nostræ monetis, quinti Anni jam abolitis: aut etiam in aliis præcedentibus annis fabricatis, combustionem Viennensem habentibus cambientur, & sex ex eisdem tam denariis novis, quam annorum præteriti, tertii, & quarti Cameræ monetis, quia ipsorum annorum præteriti, tertii, & quarti denarios in suo esse cursu, & cambio remanere volumus, pro grosso: & octo pensæ, ac sedecim denarii, pro Marca pagamenti, absq; aliqua augmentatione, ubique currant & *solvantur*. Si qui vero jam dictas monetas nostras, annorũ prçteriti, tertii & *quarti* & *etiam* hoc anno, pro eorundem ampliatione in eodem valore fabricandas, in numero augmentátes reperti fuerint, tanquam mandatorum nostrorum Regalium, & statuta Cameræ infringentes, in rebus, & personis per ipsum Comitem Camerarum nostrarum
punian-

ulis foris Civitatum, & liberarum vil-
um nostrarũ Regalium, & Reginalium
c quorumlibet aliorum præsentibus
ninibus dominorum Archiepiscopi,
istri Tavernicorum, & Comitis Pa-
hialis, ac uno Iudice nobilium, sub
nonio alicujus Capituli, in eisdem
psos denarios ampliandos Cameræ,
nultiplicandos, publice super tabulis
xponere debeat, & tres ex eisdẽ denarii
ro quatuor latis Viennensibus, vel
Cameræ nostræ monetis, quinti Anni
bolitis: aut etiam in aliis præcedentibus
nnis fabricatis, combustionem Vienn-
m habentibus cambientur, & sex
em tam denariis novis, quam annorum
æteriti, tertii, & quarti Cameræ mo-
; quia ipsorum annorum præteriti,
, & quarti denarios in suo esse
nbio remanere volumus, pro grossis
o pensæ, ac sedecim denarii, pro
pagamenti, absq; aliqua augmenta-
ubique currant & solvantur. Si q
o jam dictas monetas nostras, anni
eriti, tertii & quarti & etiam hoc
pro eorundem ampliatione in eodem
re fabricandas, in numero augment-
perti fuerint, tanquam mandatorum
orum Regalium, & statuta Cameræ
gentes, in rebus, & personis p
Comitem Camerarum nostrarum
puniat-

puniantur nostra authoritate mediante. Item si leviores denarii in istis præsentibus præteriti, tertii, & quarti Annorum Cameræ monetis, vel peioris combustionis, plures, quam octo pensæ, & tres, vel quatuor denarii Marcam ponderantes, apud quemcunq;, sive in Civitatibus, sive aliis locis, sive etiam circa Camerarios, vel suos Officiales, numerum Marcarum augmentantes, ubicunque invenientur, tanquã falsarii nostra authoritate puniantur. Propter quod volumus, & committimus, ut in cunctis Civitatibus & locis publicis, statera cum suis ponderibus semper habeatur, & servetur, ad evitandum, quod mercatores & alii forẽses, aut etiam quicunque ex Civibus, & hospitibus, juxta abusivam eorum consuetudinem & fraudem, graviores denarios ipsius monetæ Camerarum nostrarum, præsentis, præteriti, tertii & quarti, non possint eligere, vel diminuere per incisiones. Istud tamen, pro multiplicatione earum monetarum Camerarum nostrarũ maxime, & specialissime, cum ipso Comite Camerarum nostrarum, juxta suam spõtaneam obligationem, & nostram omnimodam intentionem, volumus & committimus, ut in cunctis locis Camerarum, in quibus monetæ Camerarum cudi solent, nunc in principio, ad minus mille

Marcas, idem Camerarius fabricari faciat, cambio exponendas, qui si non fecerit, tanquam nos seducens, & Regnicolas nostros decipiens remanebit. Item ordinavimus, quod ab hinc unusquisq; cambsores denariorum, ut soliti fore dicuntur, per se servare cesset omnino & desistat. Si enim aliquos ex eisdem cambsoribus, in detrimentum Cameratum servare, & habere ipse Comes Cameratum sciverit, in præsentia hominum dominorum Archiepiscopi Strigoniensis, & Magistri Tavernicorum nostrorum, triumq; aliorum prædictorum, & una cum eisdē invenerint, ne dum ipsi cambsores, verum etiam ipsi domini eorũ, in ablatione bonorum, & rerum ipsarum punientur, & dehonestabuntur iu personis. Item florenus, seu Aureus denarius, denar Cameræ, pro nonaginta denariis integris, Cameræ nostræ ampliandis, semper absq; augmentatione, & refutatione ubique acceptetur & cambiatur. Item una marca Auri, põderis Budensis, duodecim caratorum cambitur, cum septem Marcis ipsorum denariorum Cameræ, cum eodē pondere Budensi levando in statera, & nullus possit cambire, Aurum vel Argentum, cum pecunia numerata, sed debeat cambire in Camera Regali, pro eisdem denariis ampliandis, levando in statera. Si qui autem

secus

Marcas, idem Cameratius fabricari fa-
ciat, cambio exponendas, qui si non fe-
rit, tanquam nos seducens, & Regnicol-
nostros decipiens remanebit. Item ord-
navimus, quod ab hinc unusquisq; camb-
sores denariorum, ut soliti fore dicun-
per se servare cesset omnino & de-
Si enim aliquos ex eisdem cambsorib-
in detrimentum Camerarum servare,
habere ipse Comes Camerarum scire-
in præsentia hominum dominorum
chiepiscopi Strigoniensis, & Magi-
Tavernicorum nostrorum, triumq;
rum prædictorum, & una cum eisde-
venerint, ne dum ipsi cambsores, ver-
etiam ipsi domini eorú, in ablatione b-
norum, & rerum ipsarum punientur, &
dehonestabuntur in personis. Item flore-
nus, seu Aureus denarius, denar Camer-
pro nonaginta denariis integris, Came-
nostræ ampliandis, semper absq; augmen-
atione, & refutatione ubique accepte-
cambiatur. Item una marca Auri, p-
eris Budensis, duodecim carato-
umbitur, cum septem Marcis ipsorum
enariorum Cameræ, cum eodé pondere
idensi levando in statera, & nullus po-
cambire, Aurum vel Argentum, cum
unia numerata, sed debeat cambire in
nera Regali, pro eisdem denariis
dis, levando in statera. Si qui autem
secus

secus fecisse, vel facere reperti fuerint pœna condecenti, tanquam transgressores Regalis mandati, & Statuta Camerarum infringentes, punientur. Cæterum statuimus, ut nullus omnino hominum, cum aliquibus antiquis monetis, aut auro, vel argento in specie, & specialiter cum parvis, & etiam cum mediocribus Viennensibus, quorum omnimodam extirpationem volumus, & committimus, præter quam cum prædictis monetis Camerarũ nostrarum mercandi habeat facultatem: Alioquin emptores & venditores suas res & bona perdent, & dehonestabuntur in personis. Præterea nullus mercator extraneus, vel hujus Regni superveniens, palam, vel occulte in domibus, aut Camera suas res & bona, tam in pannis quã in aliis generibus, & speciei rebus, pro aliis monetis antiquis, cujuscunq; formę, auro vel argento vẽdere, aut commutare præsumat, sed pro monetis Cameræ prædictis: de noticia tamen & ad scitum Comitis Camerarum, aut prædictorum hominum Dominorum Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum nostrorum ac aliorum, dum ad locum depositionis ad vendendũ vel commutandum devenerit, vendẽdi habeat facultemat. Si qui autem secus facientes, & per ipsum Comitem Camerarum, vel suos officiales reperti,

ſeu per eoſdem deprehenſi fuerint, res venditioni, tam in pannis, quam in aliis rebus expoſitas, & pro véditis rebus receptas, perdant, & puniantur in perſonis: Et ne dum illi, qui per ſe, & ſua propria authoritate, contra ordinationem Camerarũ noſtrarum, & noſtram voluntatem, Aurum, vel Argentum iñ ſpecie, præter quam in Aureis, aut Argenteis novis denariis, exportãtes inventi fuerint, ablatione eorundẽ, & dehoneſtatione perſonarum ſuarum puniantur. Hoc tamen in pręſẽti Articulo ſpecialiter expreſſo, quod Comites Camerarum noſtrarũ, ſub quorum Iuriſdictione, Montana habentur, & exiſtant, pro comparando plumbo, & aliis evidentibus neceſſariis Camerarum & Montanarum, ſine quorum copia minerę Auri, & Argenti minime videntur poſſe procurari, ad noticiam eorundem hominum, domini Archiepiſcopi, & aliorum, ſi tamen evidens neceſſitas id requirit, de Auro vel Argento tãtum, ad comparationem præmiſſorũ habebunt tranſmittendi facultatem. Item ſub cujuſcunq; Comitis Camerarum Comitatu, vel in provinciis præſens noſtra moneta, ex mala procuratione falſificata fuerit, & diſcurrere, ac abundare cœperit: ipſeque Comes Camerarum eandem falſam monetam captivare, & annihilare non procuraverit: Ipſi

Comiti

seu per eosdem deprehensi fuerint, re
venditioni, tam in pannis, quam in aliis
rebus expositas, & pro véditis rebus re
ceptas, perdant, & puniantur in personis.
Et ne dum illi, qui per se, & sua propria
authoritate, contra ordinationem Came
rarũ nostrarum, & nostram voluntatem
Aurum, vel Argentum in specie, præter
quam in Aureis, aut Argenteis novis de
nariis, exportantes inventi fuerint, ab
tione eorundẽ, & dehonestatione perso
narum suarum puniantur. Hoc tamen in
præsenti Articulo specialiter expresso, quod
Comites Camerarum nostrarũ, sub quo
rum Iurisdictione, Montana habentur, si
existant, pro comparando plumbo, & aliis
evidentibus necessariis Camerarum
Montanarum, sine quorum copia mineræ
Auri, & Argenti minime videntur posse
procurari, ad noticiam eorundem homi
num, domini Archiepiscopi, & aliorum
si tamen evidens necessitas id requirit, de
Auro vel Argento tãtum, ad comparatio
nem præmissorũ habebunt transmittendi
facultatem. Item sub cujuscunq; Comitis
Camerarum Comitatu, vel in provincia
præsens nostra moneta, ex mala procura
tione falsificata fuerit, & discurrere, ac a
bundare cœperit: ipseque Comes Came
rarum eandem falsam monetam captiva
re, & annihilare non procuraverit: Ipsi
Comiti

Comiti Camerarum sic imputabitur, ac si in locis Camerarũ suarum ipsa falsa moneta fuisset fabricata. Si autem idem Comes Camerarum ad compescendum eosdem falsarios, de eorum maliciosis operibus propriam alicubi non habuerit facultatẽ, ex tunc idem Camerarius, sub testimoniis prędictorum quinq; hominum, veritate de eorum falsariorum maleficiis indagata, & recepta, eosdem falsarios nobis, & nostris Baronibus, ac Regno nominatim debeat declarare, & nos pro extirpatione eorundẽ sollicite tenebitur incitare. Item quia volumus ut præsens moneta nostra tertię cõbustionis amplianda, per totum Regnum nostrum immutabiliter possit perpetuari, & abundare, & ipsi denarii Cameræ nostræ annorũ prętereiti, tertii & quarti, una cum eisdem novis pariter debeat discurrere, & acceptari: Statuentes ordinavimus & committimus, ut in quolibet Comitatu de singulis portis, per quas currus, cum fæno, vel frugibus oneratus intrare potest, & exire, sive sub eadem porta, seu Curia portam habente, tres, quatuor, vel etiam plures existant homines residentes, sive solum unus cõmoretur in eadem, nec in tantum sit egens, & pauper, ut solvendi non habeat facultatem, quod videlicet prænominati quinq; homines, Archiepiscopi, & aliorum juxta

ipſorũ conſcientiam ſolvere poſſe cognoverint, & commiſerint, ac domini terræ, ſeu officiales ſibi ſolutionem facere poſſe, vel non poſſe, juramento ſuo dixerint; exceptis ſervis, & conditionariis noſtrorũ Regalium, & Reginalium Eccleſiarum, ac aliorum quorumlibet, nec non, exercituantibus, ſervientibus dominorum terræ, quos ipſi juramento ipſorum exceperint, & iidem quinque homines, ſcilicet Archiepiſcopi, & aliorũ, fore exercituantes inveſtigãdo ſciverint, & etiam exceptis Eccleſiis, Civitatibus, vel aliis, evidenti privilegiatica libertate, fultis, facta dicatione, infra quintum decimum diem, decem & octo denarios prædictæ Cameræ noſtræ, pro lucro Cameræ ipſi Comiti Camerarum, dare, & ſolvere teneantur: Tali tamen expreſſione mediante, quod ubi & in quibus Comitatibus, aut Regni noſtri partibus, portæ ex conſuetudine non habentur, tum etiam propter defectũ lignorum fieri non potuerunt, inibi & ipſi tales prędictum lucrum Camerę, ſecundum quod in aliis temporibus, juxta tamen diſpoſitionẽ, & conſcientioſam ordinationem prædictorum quinq; hominum, infra idem tempus ſolvere tenebuntur. Civitates autẽ & alii Regnicolæ noſtri, prædictam evidentem libertatem habentes, à ſolutione lucri Cameræ taliter ſint exẽpti.

ipsorū conscientiam solvere posse cog-
verint, & commiserint, ac domini ...
seu officiales sibi solutionem facere pos-
vel non posse, juramento suo dixerint ...
ceptis servis, & conditionariis nostr...
Regalium, & Reginalium Ecclesiarum
ac aliorum quorumlibet, nec non, ...
tuantibus, servientibus dominorum ...
ræ, quos ipsi juramento ipsorum ...
rint, & iidem quinque homines, ...
Archiepiscopi, & aliorū, fore exercit...
tes investigãdo sciverint, & etiam ...
tis Ecclesiis, Civitatibus, vel aliis, ...
privilegiatica libertate, fultis, facta ...
tione, infra quintum decimum diem, ...
cem & octo denarios prædictæ Cam...
nostræ, pro lucro Cameræ ipsi Comit...
meratum, dare, & solvere teneantur. ...
tamen expressione mediante, quod ...
in quibus Comitatibus, aut Regni no...
partibus, portæ ex consuetudine non ...
bentur, tum etiam propter defectū ...
rum fieri non potuerunt, inibi & ipsi ...
es prędictum lucrum Camerę, secund...
uod in aliis temporibus, juxta tamen ...
ositionē, & conscientiosam ordinatio...
em prædictorum quinq; hominum, in-
idem tempus solvere tenebuntur. ...
ates autē & alii Regnicolæ nostri, præ-
am evidentem libertatem habentes, ...
tione lucri Cameræ taliter sint exēpti.
si

Si tamen ipsas monetas Camerę nostrę in tenutis ipsorū, & inter eos ac Iobagiones eorundem acceptari, faciendo, cōtinuum cursum, & cambium eorundem voluerint facere & exercere: Sin autem non per nos, sed per se ipsos, libertates eorum infringentur, & sic ad solutionem ejusdem lucri Cameræ, sicut alii Regnicolæ nostri, sic & ipsi, dum modo hoc ut ipsa moneta nostra per eos non fuerit acceptata, nec inter eos, & ad eos pertinentes cambiri curata fuerit, ad relationem quinque hominum prędictorum, videlicet, Archiepiscopi, Magistri Tavernicorum, ac Comitis Parochialis unius Iudicis nobilium, & alicujus Capituli nobis pateat evidenter, tenebuntur: Ita tamen quod quivis Camerariorum ad singulos Comitatus suæ Cameræ, sufficientes denarios Cameræ nostræ, pro multiplicatione modernorū denariorum nostrorum, ad scitum & noticiam eorundem quinque hominum, in tantą abundantia, quod ipse Comitatus de ipsis contentetur, dare debeat cambio exponendas, qui si non facerent, aut nostros denarios in tam larga copia cambio exponere non curarent, illic, & in illis Comitatibus jura sua perdendo, nec dicam faciendi, nec lucrum Cameræ exigendi, habeant facultatem. Solventibus autem in quibuslibet Comitatibus, unus locus

communis &conveniens,pro dicta solutione, deputetur, & si qui præsentes præ multitudine solventium, aut aliquo alio impedimento præpediti, die assignato solvere non possent,absque aliquo gravamine,quatuor diebus continuis expectetur,nec infra ipsos quatuor dies integros, si solutionem fecerint, possint aggravari. Hoc expresso, quod iidem Comites Camerarum nostrarum, ipsum lucrum Cameræ, ratione cambii signantes impositum, non aliter,videlicet, Viennensibus. aut aliquibus antiquis denariis, vel grossis, per formam compositionis, aut alterius coloris cautela,nisi cum ipsis integris denariis Cameræ nostræ ampliandis,exigere tenebũtur: & quod universos denarios antiquos, aut Viennenses grossos, tam Boemicales,quã Pachienses,& alios cujuscunque formæ existant,exceptis solummodo præsentibus denariis Cameræ nostræ perpetuo currere statutis,comburere & infundere, ac in formam modernorum denariorum nostrorum redigi facere, pro multiplicatione eorundem teneantur: Conditione tali, quod si qui facta dicatione,in termino assignato, lucrũ Cameræ non persolverit, tunc iidẽ quinque homines, ad possessionem, de qua ipsum lucrum Cameræ non est persolutum,accedant,& tamdiu morã ibi faciẽt,

absque

communis & conveniens, pro dicta solu-
tione, deputetur, & si qui præsentes præ
multitudine solventium, aut aliquo alio
impedimento præpediti, die assignato
solvere non possent, absque aliquo grava-
mine, quatuor diebus continuis expedia-
tur, nec infra ipsos quatuor dies integros
si solutionem fecerint, possint aggravari.
Hoc expresso, quod iidem Comites Ca-
merarum nostrarum, ipsum lucrum Ca-
meræ, ratione cambii signantes imposi-
tum, non aliter, videlicet, Viennensibus.
aut aliquibus antiquis denariis, vel gros-
sis, per formam compositionis, aut alte-
rius coloris cautela, nisi cum ipsis integris
denariis Cameræ nostræ ampliandis, exi-
gere tenebũtur: & quod universos dena-
ios antiquos, aut Viennenses grossos,
am Boemicales, quã Pachienses, & alios
ujuscunque formæ existant, exceptis so-
mmodo præsentibus denariis Cameræ
ostræ perpetuo currere statutis, combu-
re & infundere, ac in formam moder-
rum denariorum nostrorum redigi fa-
e, pro multiplicatione eorundem te-
ntur: Conditione tali, quod si qui fa-
licatione, in termino assignato, lucrũ
eræ non persolverit, tunc iidẽ quin-
omines, ad possessionem, de qua
lucrum Cameræ non est persolu-
ccedant, & tamdiu morã ibi faciẽt,
absque

absque destructione, & spoliatione pos-
sessionaria, in expensa moderata ejusdem
possessionis, donec ipsum lucrum Came-
ræ, cum judicio trium marcarũ, persolva-
tur. Si vero populi vel domini villarum
non solventium lucrum Cameræ præno-
tatum, præterito termino solutionis, di-
ctis hominibus, in officio Cameræ proce-
dentibus, cum pecunia debita, & judicio
jam ordinato, extra villam placatum ob-
viarent: ex tunc ipsi executores negotio-
rum Cameræ, in talibus Villis descensum
facere nequeant aliqualem. Comites autẽ
parochiales & Iudices nobilium favore,
vel precio corruptos justiciã Cameræ ce-
lantes, & homines de dicta solutione defẽ-
dentes, vel quoquo modo cõtra nostram
ordinationem procedentes, dum modo
contra ipsos, hoc evidenter possit com-
probari, pœnis non solventium decrevi-
mus puniendos. Et quia promisimus se-
riem omnium præmissorũ inviolabiliter
observare: volumus ut idem Comes Ca-
merarum nostrarum, immutabiliter in
præmissis perseveret. Econverso autem,
remedio aliquorum literarũ, post emana-
tionem præsentium confectarum, aut ac-
quisita aliqua astutia, quicquam immuta-
re queat de singulis præmissorum. Quia
si qui cõtra hoc facere, ex ipsis Comitibus
Camerarum attentaret, dictos quinq; ho-
mines,

mines, sine quorum juvamine lucrum Cameræ exigendi nolumus habere facultatem, à societate ipsorum, authoritate præsentium jubemus separari. Nam hanc dicam, non pro exactione antiquarum monetarum, aut Viennensium, sed pro ampliatione monetarum Cameræ nostræ perpetuo discurrere in toto Regno nostro ordinatarum duximus disponendã. Item volumus, quod dictus Comes Cameræ nostræ, absq; prędictis quinq; hominibus, in negotiis Cameræ, in exterioribus seu extraneis, videlicet, in Comitatibus fiendis & peragendis, ut pote, in dicationibus & exactionibus lucri Camerę nihil possint exercere. Si vero ausu temerario, contra hoc procederent, & in hoc malũ aliquod paterentur, merito patientur, & sustinebunt. Igitur si Comiti Camerę, aut suis sequacibus, ac cum eo, pręcedentibus violẽtiam cuipiam inferret manifeste, tales secundum qualitatem & quantitatẽ delicti punientur. Civitatẽses vero sub Comitatu & jurisdictione eorundem Comitatuum Camerę existentes, juxta pręsentem taxationem nostram, & Baronum nostrorũ, certam summam pecuniæ de prædictis monetis Cameræ ampliandis, similiter infra prætactum temporis spatium, pro argento cambire, vel finationem evidentem monetæ campsæ, in eisdem denariis

Cameræ

mines, sine quorum juvamine lucrum Cameræ exigendi nolumus habere facultatem, à societate ipsorum, authoritate præsentium jubemus separari. Nam hanc dicam, non pro exactione antiquarum monetarum, aut Viennensium, sed pro ampliatione monetarum Cameræ nostræ perpetuo discurrere in toto Regno nostro ordinatarum duximus disponendã. Item volumus, quod dictus Comes Cameræ nostræ, absq; prędictis quinq; hominibus, *in negotiis Cameræ, in exterioribus seu extraneis, videlicet, in Comitatibus fiendis & peragendis, ut pote, in dicationibus exactionibus* lucri Camerę nihil possint exercere. Si vero ausu temerario, contra oc procederent, & in hoc malũ aliquod terentur, merito patientur, & sustinent. Igitur si Comiti Camerę, aut suis seacibus, ac cum eo, pręcedentibus violẽn cuipiam inferret manifeste, tales sendum qualitatem & quantitatẽ delicti ilentur. Civitatẽses vero sub Comitatu urisdictione eorundem Comitatuum nerę existentes, juxta pręsentem taxaiem nostram, & Baronum nostrorũ, am summam pecuniæ de prædictis ietis Cameræ ampliandis, similiter inrãtractum temporis spatium, pro aro cambire, vel finationem evidennonetæ campsæ, in eisdem denariis

Cameræ

Cameræ ampliandis, dare, & solvere teneantur: Videlicet, Civitas Trinchiniensis decem Marcas: Item Civitas de Bach, triginta quinque Marcas: Item Korponiia similiter triginta quinque Marcas: Item Civitas Barsiensis quindecim Marcas: Item Civitas de Tirnavia centum Marcas, & Civitas de Tapolchan viginti Marcas, modo prędicto cambire teneantur: Ita tamẽ, quod aut ipsi Civitatenses, receptis ipsis quantitatibus pecuniæ novæ monetæ Cameræ pro qualibet Marca octo pensas in statera ponderanti, unam Marcam fini argenti, vel solum nihil recipiendo, combustionem, seu finationem singularum Marcarum ipsius monetę: Videlicet, de singulis Marcis super ipsos impositis, singulas quatuor pensas prædictarum monetarũ, quarum octo pensæ Marcam ponderant, dare debeant. Si qua autem Civitatum negligens fuerit in solvendo, prędicti executores negotiorum Cameræ in medio talis Civitatis, tam diu permanebunt, quousq; cũ gravamine duodecim Marcarum solutionẽ faciet prænotatam, in expensa tamen ejusdem Civitatis moderata, ut superius est expressum: Eo etiam declarato, quod quilibet Nobilis, super solutione lucri Cameræ, literas expeditorias à Comite Camerę pro uno grosso redimere, licet plures habeat possessiones, teneatur.

Item

Item ſtatuimus, ut in quibuſlibet ſolitis locis in Civitatibus debeat fieri domus Regalis, ad quam omnes homines aurũ, & argentum, ad vendendum, comburendum, & cambiendum deferre teneantur, vel ſi palam, vel occulte alias comburere, vendere, vel commutare præſumpſerint, & in hoc reperti fuerint, per eundẽ Comitem Camerarum omnia bona ſua, præſentibus ſupradictis teſtimoniis, auferantur, & inſuper ut infideles puniantur. Volumus etiam, ut nullus aliàs, præter quam in Cameram Regiam aurum quot Karatorum exiſtat, probare debeat, ſed Camerarius debeat examinare in domo Regia, & ponere Karatos ſuper aurum, & ſignũ noſtrum regium, & ſic ad Cameram aurum deferatur: Contra hoc autem præſumentes, per eundem Comitem Camerarum, prædicta pœna juſſimus puniendos. Cæterum ſtatuimus, ut nullus mercator, aut quilibet alter, ultra duas Marcas denariorum ad montana ſecum deferre præſumat pro expenſis. Si autẽ idem Comes Camerarum, vel ſui Officiales apud tales ultra duas Marcas reperierint in denariis, auferant bona ſua univerſa, & puniant eos in perſona, præſentibus teſtimoniis ſupradictis. Et ut Camerariorum noſtrorum juſticia appareat in denariis fabricãdis: Statuimus, ut quilibet eorum in ipſorum

rum

Item ſtatuimus, ut in quibuſlibet ſoliti
locis in Civitatibus debeat fieri domus
Regalis, ad quam omnes homines auri,
& argentum, ad vendendum, combure-
dum, & cambiendum deferre teneantur,
vel ſi palam, vel occulte alias comburere,
vendere, vel commutare præſumpſerint,
& in hoc reperti fuerint, per eundē Co-
mitem Camerarum omnia bona ſua, præ-
ſentibus ſupradictis teſtimoniis, auferan-
tur, & inſuper ut infideles puniantur. Vo-
lumus etiam, ut nullus aliàs, præter quam
in Cameram Regiam aurum quot Kara-
torum exiſtat, probare debeat, ſed Came-
rarius debeat examinare in domo Regia,
& ponere Karatos ſuper aurum, & ſigni
noſtrum regium, & ſic ad Cameram au-
rum deferatur: Contra hoc autem præſu-
mentes, per eundem Comitem Camera-
rum, prædicta pœna juſſimus puniendos.
Cæterum ſtatuimus, ut nullus mercator,
aut quilibet alter, ultra duas Marcas dena-
riorum ad montana ſecum deferre præ-
ſumat pro expenſis. Si autē idem Comes
Camerarum, vel ſui Officiales apud tales
ultra duas Marcas reperierint in denariis,
auferant bona ſua univerſa, & puniant
eos in perſona, præſentibus teſtimoniis
ſupradictis. Et ut Camerariorum noſtro-
rum juſticia appareat in denariis fabrican-
dis: Statuimus, ut quilibet eorum in ipſo-
rum

rum monetis, ſignum habeat, per quod moneta per ipſum fabricata cognoſcatur. Cæterum volumus ut ipſe Comes Camerarum, monetarios, ſeu cuſores denariorum, ubique in Civitatibus, aut villis invenire poterit, & eoſdē captivare voluerit, tunc Iudex, Iurati, & univerſitas Civitatis, vel villę, in qua reperti fuerint, ad requiſitionem ejuſdem Comitis Camerę, vel ejus officialium, ipſos monetarios captivare, & ad manus Comitis Camerarū teneantur aſſignare. Secus autem ſi qui fecerint, eadem pœna, qua monetarii contumaces ſunt plectendi, puniantur. Item ipſe Comes Camerarum noſtrarū in Civitatibus noſtris, ubi monetæ noſtræ fabricantur, debet habere duo ſcrinia, in quorum uno ferramenta formalia, ſub ſigillis hominū, domini Archiepiſcopi & Magiſtri Tavernicorum cōſerventur, in altero vero virgulæ pro monetis fuſæ, abſque monetis novis, ſub ſigillis tribus, & clavibus tribus eorundem trium hominum, videlicet domini Archiepiſcopi, & Magiſtri Tavernicorum, ac ejuſdem Camerarii, debent conſervari, & ſemper in præſentia ipſorū hominum, domini Archiepiſcopi, & Magiſtri Tavernicorum aperiantur, nec poſſint aliquo ipſorum abſente aperiri, vel opera monetarum exerceri: Ita quod ſi idem Comes Camerarum noſtrarum ipſis

ſis duobus teſtibus abſentibus, vel aliquo ipſorum abſente, fractis lancibus, & ſigillis, monetas faceret fabricari, per ipſum Magiſtrum Tavernicorum, tanquã falſarius puniatur, dummodo hoc iidem homines, domini Archiepiſcopi, & Magiſtri Tavernicorum fateantur, ſpecialiter dum funditur argentum, omnes perſonaliter intereſſe debeant, & ſingulis ſeptimanis, ipſos novos denarios noſtros, ipſi homines, Archiepiſcopi, & Magiſtri Tavernicorũ, in combuſtione quadraginta eorundem denariorum novorum debeãt examinare, & ſic iidem novi denarii cambio exponentur. Item cuſores denariorum & fabricatores in eiſdem Civitatibus noſtris commorãtes, ne ipſe Comes Camerarum noſtrarum pro falſis monetis inculpetur, ſub poteſtate & Iuriſdictione ejuſdem remanebũt. Cæterum, antiqua libertate Camerarum noſtrarũ requirẽte, ſtatuimus, ut omnes ſervientes officiales, ac monetarios ipſe Comes Cameræ noſtræ, & non alter debeat judicare, & ſi ipſe ex parte ſuorũ juſticiam dare neglexerit, Magiſter Tavernicorũ noſtrorum prædictus juſticiam facere teneatur, quibuſcunq; querulantibus de eiſdem. Item pro ampliatione earundem monetarũ Cameræ noſtræ ſtatuimus, ut univerſi Eccleſiarum Prælati, decimas & debita, ac quoſvis reditus, ac
etiam

sis duobus testibus absentibus, vel aliquo
ipsorum absente, fractis lancibus, & sigil-
lis, monetas faceret fabricari, per ipsum
Magistrum Tavernicorum, tanquã falsa-
rius puniatur, dummodo hoc iidem ho-
mines, domini Archiepiscopi, & Magistri
Tavernicorum fateantur, specialiter dum
funditur argentum, omnes personaliter
interesse debeant, & singulis septimanis,
ipsos novos denarios nostros, ipsi homi-
nes, Archiepiscopi, & Magistri Taverni-
corũ, in combustione quadraginta corun-
dem denariorum novorum debeãt exa-
minare, & sic iidem novi denarii cambio
exponentur. Item custores denariorum &
fabricatores in eisdem Civitatibus nostris
commorãtes, ne ipse Comes Camerarum
nostrarum pro falsis monetis inculpetur,
sub potestate & Iurisdictione ejusdem re-
manebũt. Cæterum, antiqua libertate Ca-
merarum nostrarũ requirẽte, statuimus,
ut omnes servientes officiales, ac moneta-
rios ipse Comes Cameræ nostræ, & non
alter debeat judicare, & si ipse ex parte
suorũ justiciam dare neglexerit, Magister
Tavernicorũ nostrorum prædictus justi-
ciam facere teneatur, quibuscunq; queren-
tibus de eisdem. Item pro ampliatione
earundem monetarũ Cameræ nostræ sta-
tuimus, ut universi Ecclesiarum Prælati,
decimas & debita, ac quosvis reditus, ac
etiam

etiam cuncti Regni nostri Barones & No-
biles, aliique cujusvis status homines, ip-
sorum provetus universos, scilicet tribu-
ta, terragia, & quasvis collectas, à quibus-
cunq; eorũ debitoribus, & Iobagionibus,
tributariis & officialibus, cum ipsis mo-
netis Cameræ nostræ, aut florenis recipe-
re, & exigi facere teneantur. Dummodo
ipsi denarii Cameræ nostræ in tanta copia
cudantur, ut omnes debitores, sua debita,
cum ipsis denariis Cameræ nostræ persol-
vendi habeant facultatem. Nos autẽ pro-
mittentes assumsimus universas nostras
collectas Regales, & Reginales, per totum
Regnum nostrum, specialiter tributa no-
stra, & Tricesimas nostras exigi facere, &
recipere cum eisdem. Item si qui contra
ipsum Comitem Camerarum nostrarum,
ratione injuriarũ, seu damnorum aut no-
cumentorum personis Cameratiorũ no-
strorum, in officio procedentibus illatarũ,
ad nostram, vel Magistri Tavernicorum
præsentiam citati fuerint, in primo termi-
no absque ulteriori dilatione, dante justi-
cia, ipsa causa finaliter debeat terminari.
Quicunq; autem Comitem Cameræ no-
stræ prædictum, ordine Iudiciario in cau-
sam attraxerit, præfatus Magister Taver-
nicorum nostrorũ, ex parte ejusdẽ, justi-
ciam faciet nostra authoritate mediante.
Hoc etiam ordinavimus, ut de quibuslibet

O rebus,

rebus, & bonis ipsarum Camerarum nostrarum ubicunque in terra & in aquis per eorundem officiales deferendis, nullum tributum exigatur. Præterea de qualibet Marca unum pondus ad rationem denariorum, ratione conservationis ferramentorum homini ejusdem domini Archiepiscopi, omni die operis; & dimidius ferto homini ipsi Magistri Tavernicorum, præter summam conventionis nostrę Regalis, persolvatur. Si verò ipse Comes Cameræ nostræ quolibet die operis de singulis marcis cusis, singula pondera denariorum, & dictos dimidios fertones; præmisso modo, persolvere recusaverit, vel dilationem facere vellet, homines ipsius domini Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum ferramenta formalia includendi habeant facultatem. *Item* Aulæ nostræ Vice-cancellario idem Comes Cameræ nostrę proventus ab antiquo consuetos, videlicet, triginta Marcas in terminis solutionis subscriptarum, salvis proventibus Notariorum remanentibus, plenè dare & solvere teneatur. Hoc etiam adjecto, quod injurias, & damna officialibus Camerarum per quospiam irrogata, præfatus Magister Tavernicorum prosequatur, & emendet: De falsariis autem, & eorum fautoribus antiquam Regni nostri consuetudinem

volu-

rebus, & bonis ipsarum Camerarum no-
strarum ubicunque in terra & in aquis
per eorundem officiales deferendis, nul-
lum tributum exigatur. Præterea de qua-
libet Marca unum pondus ad rationes
denariorum, ratione conservationis fer-
ramentorum homini ejusdem domini
Archiepiscopi, omni die operis; & dimi-
dius ferto homini ipsi Magistri Taverni-
corum, præter summam conventionis
nostrę Regalis, persolvatur. Si verò ipse
Comes Cameræ nostræ quolibet die
operis de singulis marcis cusis, singula
pondera denariorum, & dictos dimidios
fertones; præmisso modo, persolvere re-
cusaverit, vel dilationem facere vellet,
homines ipsius domini Archiepiscopi, &
Magistri Tavernicorum ferramenta for-
malia includendi habeant facultatem.
Item Aulæ nostræ Vice-cancellario idem
Comes Cameræ nostrę proventus ab an-
tiquo consuetos, videlicet, triginta Mar-
cas in terminis solutionis subscriptarum
lvis proventibus Notariorum rema-
nentibus, plenè dare & solvere teneatur.
hoc etiam adjecto, quod injurias, &
damna officialibus Camerarum per quos-
m irrogata, præfatus Magister Ta-
nicorum prosequatur, & emendet:
falsariis autem, & eorum fautoribus
quam Regni nostri consuetudinem
volu-

volumus observari. *Item* statuimus ut Comites parochiales quorumlibet Comitatuum, non plus quam tres marcas octo pensarum novæ monetæ nostræ, à Comitatibus Camerarum nostrarum petere, vel recipere, ratione fororum, præsumant. Nobiles autem & cujusvis alterius status homines, fora habentes, prætextu fororum ipsorum, ab eisdem Camerariis, quicquam petere vel recipere non præsumant. Volumus etiam, ut tam Magistri Tavernicorum suos dimidios florenos, quam dominus Archiepiscopus sua pondera, quibuspiam vendere non possint & locare. Quod si fecerint, his juribus ipsorum priventur. Præterea iidem, Archiepiscopus & Magister Tavernicorũ tales homines, in prosequendis negotiorum Camerę transmittant, qui possessiones habeant, & si demerita ipsorum requirerent, pendere habeant. *Item* Comites Camerarum nostrarum, qui anno sequenti Cameras nostras conducere voluerint, in die Strenarum venturo, de prædictis debitis ipsorum rationem nobis personaliter reddendo, conducant. *Item* quia superius tetigimus, ut præfati quinq; homines executores negotiorum Cameræ super Civitates, huic nostræ ordinationi rebellantes, lucrum Cameræ in expensa moderata commo-

O 2 rando,

rando, cum ſubſidio Iudicum, & Iuratorum, earundem Civitatum plene exigere, cum gravamine judicii duodecim Marcarum, & eiſdem Comitibus Camerarum noſtrarum plenarie perſolvi facere teneantur. Ideo volumus, ut ſi ipſi Iudices & Iurati pręſenti noſtro mandato obedire recuſarent, extunc ipſum lucrum Cameræ non ſolutum plene, & dictum Iudicium duodecim Marcarum cum duplo perſolvere teneatur: Exprimentes etiam, quod quicunq; res & bona, ratione non obſervationis aliquorum articulorũ præmiſſorum, & tranſgreſſionis mandati noſtri Regalis, ſeu violationis ſtatuti Camerę, à quibuſcunq; perſonis hominum, & in quibuſcunque locis auferentur, in tres partes debeant dividi coæqualiter, quarum duæ partes ipſi Comiti Camerarum, tertia vero in manus prædictorum hominum, domini Archiepiſcopi & Magiſtri Tavernicorum debeat provenire. Item de quibuslibet Marcis, pro lucro Camerę in quibuslibet Comitatibus dicatis, & exactis, unum groſſum, ſeu unum pondus, homini domini Archiepiſcopi, alium vero groſſum, ſeu pondus homini Magiſtri Tavernicorum, dare, & ſolvere tenebitur Comes Camerarum prædictarum. Iſtud tamen expreſſe volumus. quod ſi ipſe Comes Camerarum noſtrarum,

rando, cum subsidio Iudicum, & la...
torum, earundem Civitatum plene...
gere, cum gravamine judicii duode...
Marcarum, & eisdem Comitibus Ca...
rarum nostrarum plenarie persolvi...
teneantur. Ideo volumus, ut si ipsi...
& Iurati præsenti nostro mandato ob...
re recusarent, extunc ipsum lucrum C...
meræ non solutum plene, & dictum...
dicium duodecim Marcarum cum dupl...
persolvere teneatur: Exprimentes...
quod quicunq; res & bona, ratione...
observationis aliquorum articulorũ p...
missorum, & transgressionis mandati...
stri Regalis, seu violationis statuti C...
nerę, à quibuscunq; personis homin...
in quibuscunque locis auferentur, ...
es partes debeant dividi coæqualiter...
arum duæ partes ipsi Comiti Camera...
m, tertia vero in manus prædictorum
minum, domini Archiepiscopi & Ma...
ri Tavernicorum debeat provenire.
n de quibuslibet Marcis, pro lucro
nerę in quibuslibet Comitatibus dic...
exactis, unum grossum, seu unum
us, homini domini Archiepiscopi,
vero grossum, seu pondus homini
stri Tavernicorum, dare, & solvere
ur Comes Camerarum prædicta-
Istud tamen expresse volumus,
ipse Comes Camerarum nostra-

rum,

rum, ipsam monetam Cameræ nostræ, in locis solitis Cameræ, cudendo abundanter fabricari non fecerit, & ipse solum ad dicam & exactionem lucrum ejusdem Cameræ se dissimulando commiserit: Extunc ipse talis, tanquam nos seducens & Regni nostri deceptor seu mendax, contra nostram Majestaté convincatur. Vt autem idem Comes Camerę memoratam summam pecuniæ octingentarum marcarum, nobis facilius solvere possit, ordinantes decrevimus, ut in Octavis festi Nativitatis Beati Ioannis Baptistæ, Ducentas marcas. Item in Octavis Nativitatis Beatę Virginis iterum Ducentas marcas, & modo simili Ducentas marcas in Octavis Beati Martini confessoris: Residuas vero Ducentas marcas in Octavis diei Strenarum ultimam solutionem faciendo, in terminis sese invicem subsequentibus nunc venturis, hic in Wijssegrad, cum monetis prænotatis, modo præmisso, nobis tenebitur, pœnam dupli incurret, si aliquem terminum præmissorum omiserit insolutum. Datum in Wyssegrad in festo Purificationis Virginis gloriosæ, Anno supradicto, videlicet, millesimo, trecentesimo, quadragesimo secundo.

 VII. RE-

VII.
REGIS HVNGARIÆ ELECTIO, CORONATIO, POTESTAS.

EGES Hungariæ Electionis jure regno præficiuntur. Sic Electio S. Stephani, de quâ Legenda dicit: Crevit infans diligenti nutritus educatu, qui transacta pueritia, postquam gradum adolescentiæ primum ascendit, & convocatis pater suus Hungariæ Primatibus, cum ordine sequenti per communis consiliū colloquii filium suum Stephanum post se regnaturum populo præfecit, & ad hoc corroborandum à singulis Sacramentū exegit. Posthæc plenus dierum anno Dominicæ incarnationis nongentesimo septimo, sæculi hujus ærumnas cælesti mutauit gaudio &c. *& paulo post:* Post obitum vero Patris, Stephanus adhuc adolescens favore Principum & Plebis in patris solium laudabiliter profectus.

Haud multo interjecto dein tempore, cum Hungariæ Optimatibus placuisset, ut, qui titulo Ducis tot præesset populis, totque viris generis claritudine, auctoritateque magna insignibus, uteretur magis honorata appellatione, *Regiam*

Elege-

VII. REGIS HVNGARIÆ ELECTIO, CORONATIO, POTESTAS.

REGES Hungariæ Electi... jure regno præficiuntur. S... Electio S. Stephani, de qua Le... genda dicit: *Crevit infans* di... ligenti nutritus educatu, qui transa... pueritia, postquam gradum adolescen... tiæ primum ascendit, & convocatis pa... ter suus Hungariæ Primatibus, cum ord... ne sequenti per communis consiliú col... loquii filium suum Stephanum post se... regnaturum populo præfecit, & ad hoc... corroborandum à singulis Sacrament... exegit. Posthæc plenus dierum anno... Dominicæ incarnationis nongentesimo... ptimo, sæculi hujus ærumnas cælesti... mutauit gaudio &c. *& paulo post*: Post o... bitum vero Patris, Stephanus adhuc a... dolescens favore Principum & Plebis... patris solium laudabiliter profectus. Haud multo interjecto dein tempore, ... n Hungariæ Optimatibus placuisset, qui titulo Ducis tot præesset populis, ... que viris generis claritudine, auctori... que magna insignibus, uteretur ... is honorata appellatione, *Regiam Elegr.*

Elegerunt Dignitatem. Ransanus *Indice 9.*

Demum quando potestas omnis à Deo est, & maxima cœpta sine Divina ope confirmari nequeunt, regalia insignia cum Pontificia benedictione piis precibus ut assequatur. *Bonfin. libro 1. dec. 2. de S. Stephano.* Quarto post Patris obitum anno, Divina commonente clementia eundem Astricum Præsulem, qui alio nomine Anastasius dictus est, & ad limina Sanctorum Apostolorum misit ut à successore Sancti Petri Principis Apostolorum postularet, quod novellæ Christianitati exortæ, in partibus Pannoniæ, largam benedictionem porrigeret. Strigoniensem Ecclesiam in Metropolim sive subscriptionis auctoritate sanciret, & reliquos Episcopatus sua benedictione muniret, regio etiam dignaretur ipsum diademate roborare, ut eo fultus honore, cœpta per DEI GRATIAM posset solidius stabilire &c. Præsul Astricus ad Papam pervenit, qui officium injunctum sibi, prudenter exequens, & Sancti Ducis gesta referens ordine, ab Apostolica sede quam promptissimus insignia postulavit, indicans eum dignum tali honore & dignitate, qui plures gentes per Dei adjutorium sibi subjugasset, multos infideles per suam poten-

tiam ad Dominum convertiſſet. Quibus auditis valde gaviſus Romanus Pōtifex cuncta prout fuerant poſtulata benigne conceſſit, crucem inſuper ante ferendam Regi, velut in ſignum Apoſtolatus miſit: Ego inquiens ſum Apoſtolicus, ille verò merito Chriſti Apoſtolus, per quem ſibi tantum Populum Chriſtus convertit. Quapropter diſpoſitionem ejuſdem prout Divina Gratia ipſum inſtruit, Eccleſias Dei ſimul cum Populis vitæque jure ordinandas relinquimus. Impetratis ergo omnibus, prout petiit Præſul Aſtricus, lætus ad propria remeavit, ſecum ferens propter quod incœptū iter proſpere peregerat. Benedictionis ergò Apoſtolicæ literis, cum Corona, & Cruce ſimul allatis Præſulibus cum Clero, Comitibus, cum Populo laudes congruas acclamantibus, dilectus Deo Stephanus Rex unctione criſmali perunctus, Diademate Regalis Dignitatis feliciter coronatur. *Legenda dicta, & Bonfinius d. l. Ranſanus d. l.*

Idem Ius Conſuetudinarium Hungarorum *parte 1. tit. 3.* Poſtquam verò inſpirante Spiritus Sancti gratia, ad agnitionem veritatis, Catholicæque fidei profeſſionem, opera ipſius Sancti Regis noſtri, Hungari venere. & eundem ſpōte in Regem elegerunt; pariter & coro-

tiam ad Dominum convertisset. Qui-bus auditis valde gavisus Romanus Pō-tifex cuncta prout fuerant postulata be-nigne concessit, crucem insuper ante fe-rendam Regi, velut in signum Apostola-tus misit: Ego inquiens sum Apostoli-cus, ille verò merito Christi Apostolus, per quem sibi tantum Populum Christus convertit. Quapropter dispositioni ejusdem prout Divina Gratia ipsum in-struit, Ecclesias Dei simul cum Populis vitæque jure ordinandas relinquimus. Impetratis ergo omnibus, prout pe-Præsul Astricus, lætus ad propria remea-vit, secum ferens propter quod incœpti iter prospere peregerat. Benedictionis ergò Apostolicæ literis, cum Corona, & Cruce simul allatis Præsulibus cum Cle-ro, Comitibus, cum Populo laudes con-gruas acclamantibus, dilectus Deo Ste-phanus Rex unctione crismali perunctus, Diademate Regalis Dignitatis feliciter coronatur. *Legenda dicta, & Bonfini l. l. Ransanus d. l.*

Idem Ius Consuetudinarium Hun-garorum *parte 1. tit. 3.* Postquam verò inspirante Spiritus Sancti gratia, ad ag-nitionem veritatis, Catholicæque fidei professionem, opera ipsius Sancti Regis nostri, Hungari venere. & eundem spō-te in Regem elegerunt; pariter & coro-

navere

navere. Et absolutior Regis potestas *Part. 2. tit. 3.* Verum postea quam ad fidem Catholicam sunt conversi, & Regem sponte sibi ipsis elegerunt, tam conden-dæ legis, quam etiam cujuslibet posses-sionariæ collationis, atque omnis judi-ciariæ potestatis, facultas in jurisdictio-nem Sacræ Regni hujus Coronæ, qua cuncti Reges Hungariæ coronari solent, & subsequenter Principem, ac Regem nostrum legitimè constitutum, simul cum imperio, & regimine translata est.

Quapropter extitit adversus suos & Christi hostes felicissimus, imperium suum victis hostibus primum auxit, sta-biliit, exque dignitate Ducali, ad Regiū fastigium evectus, augustali ornamento decoratus est, quo quidem Regio Dia-demate, an inter omnium Regnorum regalia insignia, aliud præclarius & reli-giosius magis sit, dubito? *Generos. Co-mes Petrus à Revva S. Coronæ Duum-vir, de Sancto Stephano, Comment. dicto. pag. 4. f.*

Ardua & confragosa, maximisq; dif-ficultatibus intricata, discursu tamen non indigna hæc quæstio: *Num Hungaro-rum Reges neminem nisi Deum & En-sem recognoscant superiorem?* Bodinus in libro 1. De Republic. cap. 9. inter Regna, quorum Reges aut fiduciarii,

aut Vectigales Ecclesiæ Romanę fuerunt, scribit: Regnum etiam Hungariæ, & utramque Pannoniam Pontificum Romanorum beneficio, à Regibus teneri jactabant: ut quidem catalogo feudorum Ecclesię Romanæ Hungaria continetur.

De illis Liber manuscriptus è Bibliotheca Ludovici Demolini Rochefortii, Medici & Consiliarii quondam Sabaudici. Ex his Feudatarii sunt Rom. Ecclesiæ in fisco Apostolico scripti: Rex Sicilię & Neapolis feud. Rex Sardiniæ. Rex Arragoniæ. Rex Ierusalem. Rex Hungariæ. Parum absunt *Bodini* verba sed longè ante d. l. Extant etiam in Archivis & publicis actis Curiæ Romanæ, Regum Vasallorum nomina hoc ordine posita; Reges Neapolis, Siciliæ, Arragoniæ, Sardiniæ, Hierosolymorum, Angliæ, Hiberniæ, Hungariæ: hæc descriptio vetus est eorum principum qui ante annos CCCLXXX. fidem & obsequium Pontificibus Romanis exhibuerunt.

Ad eam sententiam Gregorii VII. librum I. Sanctionum sive Epistolarum, sive Registrum, qui erat in Bibliotheca Lateranensi, postea delatus in Vaticanum, Augustinus Steuchus Eugubinus, Episcopus Kisanus, sedis Aposto-

licæ

aut Vectigales Ecclesiæ Romanę fuerunt, & scribit: Regnum etiam Hungariæ, & utramque Pannoniam, Pontificum Romanorum beneficio, à Regibus teneri jactabant: ut quidem catalogo feudorum Ecclesię Romanæ Hungaria continetur.

De illis Liber manuscriptus è Bibliotheca Ludovici Demolini Rocheforti, Medici & Consiliarii quondam Sabaudici. Ex his Feudatarii sunt Rom. Ecclesiæ in fisco Apostolico scripti: Rex Sicilię & Neapolis feud. Rex Sardiniæ. Rex Arragoniæ. Rex Ierusalem. Rex Hungariæ. Parum absunt *Bodini* verba sed longè ante d. l. Extant etiam in Archivis & publicis actis Curiæ Romanæ, Regum Vasallorum nomina hoc ordine posita; Reges Neapolis, Siciliæ, Arragoniæ, Sardiniæ, Hierosolymorum, Angliæ, Hiberniæ, Hungariæ: hæc descriptio vetus est eorum principum qui ante annos CCCLXXX. fidem & obsequium Pontificibus Romanis exhibuerunt.

Ad eam sententiam Gregorii VII. [illegible]brum 1. Sanctionum sive Epistolarum, [illegible]ve Registrum, qui erat in Bibliotheca Lateranensi, postea delatus in Vaticanum, Augustinus Steuchus Eugubi[illegible], Episcopus Kisanus, sedis Apostolicæ

licæ Bibliothecarius, libro 2. contra Laurentium Vallam de Falsa Donatione Constantini, allegat: Eadem propè, aut similis ratio est de regno Hungariæ, de quo idem; Gregorius Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Salomoni Regi Hungarię salutem, & cetera. Sicut à majoribus patriæ tuæ cognoscere potes, Regnum Hungariæ Sacro sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprium est, à Rege Stephano olim Beato Petro cum omni jure, ac potestate sua oblatum, & devote traditum. Præterea Henricus piæ memoriæ Imperator Regnum illud expugnans, Victoriam adeptus, ad corpus beati Petri Lanceam & Coronam Regis transmisit, & pro gloria triumphi sui illuc direxit insignia. Quo principatum ejus dignitatis attingere cognovit: Hæc & alia. Noris de hoc Regno, quod cum à Barbaris, Scythis, ac Pannonibus non Christianis fuisset post Constantini tempora occupatum, ereptumque Romano Imperio, cui Ecclesia hæres successit, fuisse à Christianis Regibus Ecclesiæ Romanæ, cui debebatur, restitutum. Quod de Hispania luce clarius est, quæ & ipsa Barbaris occupata cum esset, Ecclesiæ restituta à Regib. est. Idem Gregorius de eodem Regno ad Geusam Hungariæ Regem eodem libro,

bro, ſed non eodem capite: Notum verò tibi eſſe credimus, Regnum Hungariæ ſicuti & alia nobiliſſima regna in propriæ libertatis ſtatu debere eſſe, & nulli Regi alterius Regni ſubjici, niſi Sanctæ, & univerſali matri Eccleſiæ Romanæ: quæ ſubjectos habet nõ ut ſervos, ſed ut filios. Quod quia conſanguineus tuus à Rege Theutonico, non à Romano Pontifice uſurpative obtinuit: dominium ejus, ut credimus, divinum judicium impedivit &c. De eodem idem Regno ad eundem regẽ Hungariæ ſic ſcripſit idem ſummus ac Sanctus Pontifex, capite ſeptuageſimo: Verum ubi correpto dominio nobili, beati Petri Apoſtolum principis, cujus Regnum eſſe prudentiam tuam non latet, Rex ſubdidit ſe Theutonico Regi, & Regale nomen obtinuit. Dominus injuriam ſuo illatam principi prævidens poteſtatem Regni ſuo ad te judicio tranſtulit. Et ita conſanguineus tuus ſi quid in obtinendo regno, juris prius habuit, à ſe ſacrilega uſurpatione privavit. Petrus enim à firma petra dicitur, quę portas inferni confringit, atque adamantino rigore deſtruit, & diſſipat quicquid obſiſtit. Hæc magnus ille Pontifex.

Pergit *Bodinus capite & libro dicto:* At in Vaticanis actis legi fiduciæ (*Anno*

bro, sed non eodem capite: Notum verò tibi esse credimus, Regnum Hungariæ sicut & alia nobilissima regna in propriæ libertatis statu debere esse, & nulli Regi alterius Regni subjici, nisi Sanctæ, & universali matri Ecclesiæ Romanæ: quæ subjectos habet nō ut servos, sed ut filios. Quod quia consanguineus tuus à Rege Theutonico, non à Romano Pontifice usurpative obtinuit: dominium ejus, ut credimus, divinum judicium impedivit &c. De eodem idem Regno ad eundem regē Hungariæ sic scripsit idem summus ac Sanctus Pontifex, capite septuagesimo: *Verum ubi correpto dominio nobili, beati Petri Apostolum principis, cujus Regnum esse prudentiam tuam non latet, Rex subdidit se Theutonico Regi, & Regale nomen obtinuit. Dominus injuriam suo illatam principi*
ɔrævidens potestatem Regni suo ad te
udicio transtulit. Et ita consanguineus
uus si quid in obtinendo regno, juris
rius habuit, à se sacrilega usurpatione
rivavit. Petrus enim à firma petra di-
tur, quę portas inferni confringit, atque
lamantino rigore destruit, & dissipat
icquid obsistit. Hæc magnus ille Pon-
:x.

Pergit *Bodinus capite & libro dicto*: in Vaticanis actis legi fiduciæ (*An-*

no M. CC. XXIX.) formulam, qua Ladislaus I. Rex Hungariæ Benedicti XII. Pontificis Romani fiduciarium se profitetur, ab eoque Coronam ac sceptra susceptutum promittit. Ladislao verò IV. Regi Hungariæ, quod Pontificis Romani mandatis minus paruisset, sacris interdictum est (*Anno* M. CC. LXXX.) nec aliter veniam obtinuit, quam si centum argenti pondo, annui census nomine Pontifici Romano dependeret, &c. In extremo plurima sunt edicta Legati Pontificis, de statu Regni, deque agris publicis Hungariæ, ne Regibus quicquam distrahere liceret: ob id enim Andreas Hungariæ Rex Honorii Pontificis Romani edicto Romam venire jussus est (*Honori III.* M. CC. XXI. ut causam diceret, cur agri publici partem distraxisset. Innocentius (*verba extant inter Innocentii epistolas lib.* I. *epist.* 10. *& in Gregorii IX. Decretalibus lib.* 3. *tit.* 34. *de Voto & Vot. redempt. cap.* 6. *Licet*) quoque III. jussit Hungariæ Regem vota patris implere: quod si recusaret, ad proximum quemque Regni sceptra delaturum, testatus est, hucusque Bodinus.

Hæc num vera sive fictitia sint, nō erit absconditum Cancellariæ sive Archivæ Hungaricæ; nec pro & contra deest una

atq;

atq; altera ratio; eaque per *Testimonium Reale & Personale.*

De Reali non opus est verbis, quia RERVM TESTIMONIA adsunt. *Generosus Comes Petrus à Revva S. C. Duumvir, de Corona Comment. &c. pag. 50. pr.* Præsertim vero nostri dum divina revelatione, & Angeli jussu primum Regem Hungariæ Sanctum Stephanum Corona isthac potitum esse, norunt, profitenturque, non saltem ut capitis Regii decus & Majestatem tueatur: sed magis ut VERITATIS CHRISTIANAE AGNITAE ET PROFESSAE HUNGARORVM AETERNVM SIT SYMBOLUM ATQVE MONVMENTUM.

Personale duplex est, *Divinum* & *Humanum.*

Ex *Testimonio* divino supradicta fere omnia ex Actis Vaticanis pugnare videntur vel cum ipsa deitate. *Daniel 2. v. 47.* Deus deorum est, & Dominus Regum. *Sapient. 6. v. 2.* Audite ergo Reges, & intelligite, *vers. 5.* Quoniam cum essetis ministri Regni illius, *hoc est, Dei Vasalli.*

Vel cum Officio Christi: *Ioh. 18. v. 36.* Regnum meum non est de hoc mundo *&c. Ioh. 6. v. 15.* IESUS ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent & facerent eum Regem, fugit in monte.

Vel

atq; altera ratio; eaque per *Testimonium Reale & Personale.*

De Reali non opus est verbis, quia RERVM TESTIMONIA adsunt. *Generosus Comes Petrus à Revva S. C. Duumvir, de Corona Comment. &c. pag. 50. pr.* Præsertim vero nostri dum divina revelatione, & Angeli jussu primum Regem Hungariæ Sanctum Stephanum Corona isthac potitum esse, norunt, profitenturque, non saltem ut capitis Regii decus & Majestatem tueatur: sed magis ut VERITATIS CHRISTIANAE AGNITAE ET PROFESSAE HUNGARORVM AETERNVM SIT SYMBOLUM ATQVE MONVMENTUM.

Personale duplex est, *Divinum* & *Humanum.*

Ex *Testimonio* divino (supradicta fere omnia ex Actis Vaticanis pugnare videntur vel cum ipsa deitate. *Daniel 2. v. 47.* Deus deorum est, & Dominus Regum. *Sapient. 6. v. 2.* Audite ergo Reges, & intelligite, *vers. 5.* Quoniam cum essetis ministri Regni illius, *hoc est, Dei Vivi*...

Vel cum Officio Christi: *Ioh. 18. v. 36.* Regnum meum non est de hoc mundo. *Ioh. 6. v. 15.* IESUS ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit in montem.

Vel

Vel cum doctrina Christi. *Luc. 2.* quod ipse se censui submisit, nullumque accepit, sed dare jussit, *Matth. 22. vers. 21. Marc. 12. v. 17.* Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. *Rom. 13. v. 7.* Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui Vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Denique vel cum institutione Apostolorum: *Matth. 20. v. 25. Luc. 22. v. 25.* Reges Gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, *vers. 26.* vos autem non sic.

Suspensa sententia, fundamentum controversiæ *testimonio Divino* lustravimus, restat *Humanum*: quod *Vniversale* & *Particulare.*

Vniversale excutiendum per *Testimonium Ecclesiasticum* & *Politicum.*

Ecclesiasticum autores habet Pontifices Max. qui *pro* & *contra* seipsos perhibent. *Pro* non admittunt Dd. *Theodorus Reinking de Regim. Secul. & Ecclesiast. S. Imp. Rom. lib. 1. class. 2. c. 4.* An Imperium Romanum sit à vel sub Pontifice, *num. 15. & seq.* Illis legibus non est credendum, quarum auctores repelluntur, *c. fraternitatis. de Haeret. c. licet ex quadam de testib. l. Mathemat. C. de Episcop. aud. Besold. de jurisd. imp. q. 5. p. 12.* Testimonium

nium

nium hoc est domesticum, cujus fides improbatur, *l. etiam. & ibi Dd. C. de testib. §. 9. Institut. de testam. l. 1. §. ad quaestionem. ff. de quaestion. Speculat. in tit. de testib. §. 1. num. 11. Prosper Farin. de testibus q. 55. n. 1.* Quia in propria causa nemo testis idoneus. *l. omnibus. C. de testibus.* Idque multò magis, si testis potest prætendere honorem, commodum suum vel etiam modicum interesse. *Anchoran. l. 3. q. 24. Sichard. in d. l. omnibus. n. 2. Chaceran. decis. Pedemont. 79. num. 40. Cravet. cons. 99. n. 2.* Quia nullam idoneam Pontifices reddunt rationem suæ testificationis, quo casu testium fides nulla. *l. solum. ubi Bart. Bald. Sichard. C. de testibus.* Hæc *Keinking. adi & Ampliss. & Consult. Dominum D. Cluten. dil. conclus. 6. lit. a. &c.*

Ponderosa in iisdem tamen actis Vaticanis extat intercessio Principum Hungariæ adversus pontificis Romani Legatum; anno M CCC VIII. quæ cum diceret Stephanum I. Hungariæ Regem à pontifice Romano Coronam Regiam accepisse, accerrimè restiterunt, neque id Romano pontifici jus esse denuntiarunt: nec tamen se prohibere, quò minus Rex Hungariæ si vellet, à pontifice Romano Coronam consequeretur. *Bodinus de Repub. l. 1. cap. 9. dicto.*

Testimo-

nium hoc est domesticum, cujus te
improbatur, l.etiam. & ibi Dd. C.de
stib. §.9.Institut.de testam.l.1.§.adque
stionem.ff.de quaestion. Speculat.in ti
de testib.§.1.num.11. Prosper Farin
testibus q.55.n.1. Quia in propria cau
nemo testis idoneus. l.omnibus C.de
stibus. Idque multò magis, si testi p
test praetendere honorem, commod
suum vel etiam modicum interesse, Ar
choran.l.3.q.24. Sichard. in d.l.omnib
n.2. Chaceran. decis. Tedemont.79.nu
40. Cravet. cons.99.n.2. Quia nulla
idoneam Pontifices reddunt rationes
suae testificationis, quo casu testium
les nulla. l.solum.ubi Bart.Bald.Sichard
C. de testibus. Haec Keinking. ad
Ampliss.& Consult. Dominum D. Clem
l.conclus.6.lit.a.&c.

Ponderosa in iisdem tamen actis V
anis extat intercessio Principum Hu
iae adversus pontificis Romani Le
um; anno M CCC VIII. quae cum di
et Stephanum I. Hungariae Regem
tifice Romano Coronam Regiam
pisse, accerrimè restiterunt, neque
omano pontifici jus esse denuntia
nec tamen se prohibere, quò minus
Hungariae si vellet, à pontifice Ro
Coronam consequeretur. Bodinus
ub.l.1.cap.9.dicto.

Testim.

Testimonia Politica; Pro & Contra oblationem Regni Hungariae beato Petro sunt. Ius Consuetud. *in tit.ult. Prolog.* confitetur; *quod sit supremus Iudex; ut Papa, & Imperator, vel alius, qui non adstringitur legibus*; & part.1.tit.11.*Papa seu summus Pontifex, utramque Iurisdictionem temporalem scilicet & Spiritualem habet.* Ob id *etenim Andreas Rex Hungariae ab Honorio III. Pontif. Max. vocatus est in jus, propterea quod pradiorum publicorum partem distraxisset anno* M. CC XXI. *Bodinus lib.6.de Repub.cap.2.*

Cui Andream se obsequiosum prębuisse anno sequenti vigesimo secundo, haud aliter prae se ferunt ejusdem Regis decreta sive Leges Fundamẽtales Regni Hung. tum in *Genere art.ult.*31. Et ut haec nostra tam concessio, quam ordinatio, sit nostris, nostrorumque successorum temporibus in perpetuum valitura, eam conscribi fecimus, in septem paria literarum, & aureo sigillo nostro roborari: ita quod unum par mittatur Domino Papae, & ipse in regesto suo scribi faciat, secundum, &c.

Tum in *Specie art.*16. INTEGROS Comitatus; vel dignitates quascunque in praedia, seu possessiones non conferemus perpetuò. *Quae* omni penitus *(uti loquitur Ludovicus I. Rex in Conclus. Confir-*

P. mati-

mat. Decret. Andreæ) ſuſpicione carentes, de verbo ad verbum præſentibus, *velut explicat Albertus Rex art. 16. anno* M CCCC XXXIX. Perpetuas verò venditiones, vel impignorationes jurium Regalium & Coronæ, neque ſine conſilio quorumcunque faciemus.

Teſtimonium *Politicum* ſive *Civile* contrarium eſt, in hoc, Pontifices Romanos antea habuiſſe dominium Pannoniæ ex donatione Conſtantini Magni, ſicuti Gregorius VII. ſcripſit ad Salomonem Regem: *Noris de hoc Regno*, & cætera. Contra donationem illam prudenter diſputat *Cluten. lib. concluſ.* 7. Dominium autem non ex pluribus cauſis, ſed una tantùm contigit. *l.3. §.4. ex pluribus, D.de acq. & am. poſſ.* Et quod jam noſtrum eſt, id amplius noſtrum fieri non poteſt. *§.10. Inſtit. de Legat. §.14. Inſtit. de actione.* Nec Pontifex potuit accipere: Quod enim dari nequit, id neque accipi poteſt. hæc Cl. Dominus Cluten.

S. Stephanus ſiquidem pro impetratione Coronæ, Pontifici reſtituere Panoniam *Natura* non potuit, quia non habuit ipſe, l.54. de R.I. *Nemo plus juris ad alium transferre poteſt, quam ipſe haberet.* Etenim commendatione patris, hoc eſt, *cum Hungariæ Primatibus per commu-*

mat. Decret. Andreæ) suspicione carentes, de verbo ad verbum præsentibus, velut explicat Albertus Rex art. 16. anno MCCCCXXXIX. Perpetuas verò venditiones, vel impignorationes jurium Regalium & Coronæ, neque sine consilio quorumcunque faciemus.

Testimonium *Politicum* sive *Civile* contrarium est, in hoc, Pontifices Romanos antea habuisse dominium Panoniæ ex donatione Constantini Magni, sicuti Gregorius VII. scripsit ad Salomonem Regem: *Noris de hoc Regno*, & *cætera*. Contra donationem illam prudenter disputat *Cluten. lib. conclus.* 7. Dominium autem non ex pluribus causis, sed una tantùm contigit. *l.*3. §.4. *ex pluribus, D. de acq. & am. poss.* [Et quod jam nostrum est, id amplius nostrum fieri non potest. §.10. *Instit. de Legat.* §.14. *Instit. de action.* Nec Pontifex potuit accipere: Quod enim dari nequit, id neque accipi potest. hæc Cl. Dominus Cluten.

S. Stephanus siquidem pro impetratione Coronæ, Pontifici restituere Pannoniam *Natura* non potuit, quia non habuit ipse, L.54. de R.I. *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.* Etenim commendatione patris, hoc est, *cum Hungaria Primatibus per commu-*

communis consilium colloquii, &c. *præfectus*, &c. & *post obitum patris*, &c. *favore Principum & Plebis in patris solium profectus est, quemadmodum ex Legenda S. Stephani suprà dictum est.*

Iure quoque offerre non debuit; quoniam post acceptam Coronam à Benedicto VII. Pontif. Max. Hungari eum sponte in Regem elegerunt, pariter & coronavere. Quo facto omnis potestas cumulativa, & non privativa, in Iurisdictionem Sacræ Regni hujus Coronæ, &c. ac Regem nostrum legitimè constitutum, simul cum imperio & regimine translata est. *uti ex Iure consuetudinario supra monstratum.*

Quæ Munia & Bona Sacræ Coronæ propria, antiquitus habuerunt inviolatam legem, testis est ipse Pontifex, quum in jus vocaverat propterea Andream II. Incredibile præterea memoratu est. Quid? Quod in Hungaria semper major vis Coronationis, quam Electionis erat. Nempe: *Ubi Helena, ibi Troja*, ut sic dicam. Quid moror exemplis hoc demonstrare? Ecce Domini VLADISLAI Poloni (qui non vera sacraque Regni hujus Corona, sed reliquiarum capitis Sancti STEPHANI Regis ornamento insignitus fuerat) quique in Partibus Romaniæ juxta oppidum Warna, marina

propè ad littora; per AMURATEM Turcorum Cæsarem circa festum beati Martini Episcopi & Confessoris, in anno gratiæ quadringentesimo quadragesimo quarto supra millesimum debellatus occubuit, pro quorumcunque parte, & quibuscunque, ac quavis ratione, vel titulo factæ, per omnia cassatæ, revocatæ, & viribus destitutæ sunt, quæ nũquam tenentur, &c. *Jus Consuet. part. 2. tit. 14: & paulò post:* ITEM privilegia invictissimi Principis quondam Domini MATTHIAE Regis laudatæ recordationis; &c. ante coronationem suam confecta non tenentur, nisi postea fuissent per eum confirmata.

Potioris confirmationis & explicationis gratia exaudiendus Generos. Comes Petrus à Rewa S.C. Duumvir. qui hoc exemplis propriis & contrariis ad fundamentũ Iuris Consuetudinarii abundè comprobat, iisdem verbis: Quod, cum in patria nostra ELECTIONE plus penè valeat Coronatio, quæ non alia, quam Sacra Corona legitimè peragi possint, ad custodiam ejus major cura, diligentiaque adhibeatur. Non pauci reperiuntur Cæsares, ut nihil de Regibus dicam, qui summa illa Imperiali Corona non sunt insigniti, siquidem aurea illa Cæsareaque Corona, qua soli Romani Pontifi-

propè ad littora, per AMURATEM Tur-
corum Cæsarem circa festum beati Mar-
tini Episcopi & Confessoris, in anno
gratiæ quadringentesimo quadragesimo
quarto supra millesimum debellatus oc-
cubuit, pro quorumcunque parte, & qui-
buscunque, ac quavis ratione, vel titulo
factæ, per omnia cassatæ, revocatæ, & vi-
ribus destitutæ sunt, quæ núquam tenen-
tur, &c. *Ius Consuet. part. 2. tit. 14. & pau-
lò post:* ITEM privilegia invictissimi Prin-
cipis quondam Domini MATTHIAE Re-
gis laudatæ recordationis, &c. ante co-
*ronationem suam confecta non tenen-
tur, nisi postea fuissent per eum confir-
mata.*

Potioris confirmationis & explica-
tionis gratia exaudiendus Generos. Co-
mes Petrus à Rewa S.C. Duumvir. qui
hoc exemplis propriis & contrariis ad
fundamentũ Iuris Consuetudinarii abun-
dè comprobat, iisdem verbis: *Quod,
cum in patria nostra* ELECTIONE *plus
penè valeat Coronatio, quæ non aliâ,
quam Sacra Corona legitimè peragi
possint, ad custodiam ejus major cura,
diligentiaque adhibeatur. Non pauci re-
periuntur Cæsares, ut nihil de Regibus
dicam, qui summa illa Imperiali Corona
non sunt insigniti, siquidem aurea illa
Cæsareaque Corona, qua soli Romani*
Pontif.

Pontifices coronandi jus & facultatem
habent, ROMAE tanquam urbe vete-
ris imperii honore, antiquorum trium-
phis & stupendis supremæ fortunæ mo-
numentis longè clarissima dari, ibi-
demque coronatio peragi, aut ubicun-
que in Italia solet: Italica verò profe-
ctio plerisque Imperatoribus, sicut &
eorum clientibus, qui illos comitari te-
nentur, sumptuosa neque periculi ex-
pers existimata fuit. Sanè RUDOL-
PHUS HABSPURGUS ejus nominis
Primus IMPERATOR, Diadematis
Imperialis accipiendi causa Italiam salu-
tare abnuit: quod Cæsarum Italiam
proficiscentium, vestigia læta, & spei
splendidæ plena, ex Italia verò redeun-
tium tristia, luctuosaque novisset. Hic
tamen Imperator, sicut CONRADUS
quoque Primus & Secundus, HEN-
RICUS Auceps, LUDOVICUS
QUARTUS & multi alii; quin & FER-
DINANDUS, MAXIMILIA-
NUS, RUDOLPHUS, sola electione
pro veris & legitimis Cæsaribus habiti
sunt, plenariaque Imperiali jurisdictione,
atque auctoritate potiebantur. In Hunga-
ria verò, etiamsi consensu atq; suffragiis
omnium Ordinũ Rex pronunciatus sit,
& Regni habenas compluribus annis cum
laude tenuerit, nisi vetustissima isthæc

 Corona

Corona redimitus & consecratus fuerit, nulla indulta, nullæ collationes, nulla ejus Privilegia locum vel pondus aliquod, habent, & meritò pro Interrege censetur. Exemplis illud declarare pluribus facilè omnino esset, missis aliis, unum atque alterum referam. Quem fugit, VLADISLAUM ELECTUM Regem Hungariæ fuisse, & pro defensione nostræ patriæ, Marte aperto ad VARNAM, cum potentissimo Turcarum Imperatore AMURATHE fortiter, animosè, & magnanimè planè depugnasse, in eodemque prælio mortem oppetiisse. Sed siquidem Corona Sancta coronatus non fuit, nulla ipsius Privilegia monumentum aliquod habent. Sic nec MATTHIAE PRIMI donationes, toto ferè sexennio ante coronationem emanatæ, nisi post coronationem per eundem fuissent confirmatæ & stabilitæ, vigoris vel firmitatis alicujus sunt. Vngariæ certè Reges maximum dignitatis vigorem, decusque à Sacra Corona petere habereque existimant, huic condere leges, salutares utilesque, inutiles antiquare permittant. Hanc velut legem legum statuunt, hanc pœnarum ac talionum discrimina pensare, huic juramenta solennia præstare, huic hæreditates sacras & prophanas adscribere dicareque, peculiaque omnia

sua,

Corona redimitus & consecratus fuerit, nulla indulta, nullæ collationes, nulla ejus Privilegia locum vel pondus aliquod, habent, & meritò pro Interrege censetur. Exemplis illud declarare pluribus facilè omnino esset, missis aliis, unum atque alterum referam. Quem fugit, VLADISLAUM ELECTUM Regem Hungariæ fuisse, & pro defensione nostræ patriæ, Marte aperto ad VARNAM, cum potentissimo Turcarum Imperatore AMURATHE fortiter, animosè, & magnanimè planè depugnasse, in eodemque prælio mortem oppetiisse. Sed siquidem Corona Sancta coronatus non fuit, nulla ipsius Privilegia monumentum aliquod habent. Sic nec MATTHIÆ PRIMI donationes, toto ferè sexennio ante coronationem emanatæ, nisi post coronationem per eundem fuissent confirmatæ & stabilitæ, vigoris vel firmitatis alicujus sunt. Vngariæ certè Reges maximum dignitatis vigorem, decusque à Sacra Corona petere habereque existimant, huic condere leges, salutares utilesque, inutiles antiquare permittant, hanc velut legem legum statuunt, hanc poenarum ac talionum discrimina pendere, huic juramenta solennia præstare, huic hæreditates sacras & prophanas adhibere dicareque, peculiaque omnia

sua,

sua, tanquam ad fontem unde omnia profluxerant, redigere Hungari consuevêre; unde castra complura, & Civitates Liberæ ac Regiæ bona sacræ Coronæ nuncupata, sanctam & inviolatam obtinent legem, ut nec Regi ipsi, nec cuipiam alii, mortalium ad alium usum fructumque conferre (& ut nos loquimur) abalienare liceat. Denique tanta vis ejus est, ut non saltem in legem Majestatis peccet, qui illam lædere præsumat: sed in ipsam religionem & divinitatem delinquat. *Hæc ille Comment. d. pag. 50. & seq.*

En aliud in Iure Consuetud. *part.* 1. *tit.* 11. Sciendum autem quod licet Papa seu summus Pontifex, utramque jurisdictionem temporalem scilicet, & spiritualem habeat, in collationibus tamen beneficiorum Ecclesiasticorum pro tempore vacantium in hoc Regno, summus ipse Pontifex nullam jurisdictionem exequitur, præter confirmationis auctoritatem: Et hoc quadruplici ratione. PRIMO ratione fundationis Ecclesiarum. Quia Reges Hungariæ cum soli fuerint omnium Ecclesiarum & Episcopatuum, Abbatiarumque, & Præpositurarum in hoc Regno fundatores, per ejuscemodi fundationem omnem facultatem juris patronatus, nominationis, electionis, ac

P 4 colla-

collationis beneficiorum, sibi ipsis acquisierunt & vendicarunt, &c. SECUNDO ratione susceptæ Christianitatis. Quia Hungari non per prædicationem Apostolicam, vel Apostolorum, quorum Principis vicem & personam in terris Papa gerit, sed per institutionem proprii Regis eorum Sanctissimi videlicet Stephani Regis, &c. conversi sunt ad Catholicam fidem, &c. TERTIO ratione legitimæ præscriptionis, &c. QUARTO, quia ista libertas Regni, &c. in generali ac celebri concilio Constantiensi, &c. corroborata, jurisq; jurandi religione firmata fuit. *Huc quadrat Canon, quo Logici ita subsumunt:* Si id non inest, quod magis inesse videtur, nec illud inerit, quod minus inesse videtur.

Redeo jam quasi è diverticulo ad Testimonium humanum Particulare, ex quo plurimi autores Historico-Politici contraria opinione proficiscuntur. *Ioannes Aventinus verò, de Gregorii* VII. *concione habita Romæ, scribit lib.* 5. *Annalium Bojorum (pag.* 351. *edit. Basil. in fol. anno* 1615. *qua docuit.* Se majorum vestigia, patrum scita, placita magistrorum Ecclesiæ, legem divinam, summum cælestis thesauri jus se insequi, Christum dominum Deumque nostrum Divo Petro, ejus successoribus Romanis

episco-

collationis beneficiorum, sibi ipsis ac-
quisierunt & vendicatunt, &c. SECUNDO
ratione susceptæ Christianitatis. Qui
Hungari non per prædicationem Aposto-
licam, vel Apostolorum, quorum Princi-
pis vicem & personam in terris Papa ge-
rit, sed per institutionem proprii Regis
eorum Sanctissimi videlicet Stephani Re-
gis, &c. conversi sunt ad Catholicam fi-
dem, &c. TERTIO ratione legitimæ præ-
scriptionis, &c. QUARTO, quia ista liber-
tas Regni, &c. in generali ac celebri con-
cilio Constantiensi, &c. corroborata, ju-
risq; jurandi religione firmata fuit. *Hue
quadrat Canon, quo Logici ita subsumunt:*
Si id non inest, quod magis inesse vide-
tur, nec illud inerit, quod minus inesse
videtur.

Redeo jam quasi è diverticulo ad Te-
stimonium humanum Particulare, ex
quo plurimi autores Historico-Politici
contraria opinione proficiscuntur. *Ioan-
nes Aventinus verò, de Gregorii VII.
concione habita Romæ, scribit lib. 5. An-
nalium Bojarum (pag. 351. edit. Basil.
in fol. anno 1615. qua docuit.* Se majo-
rum vestigia, patrum scita, placita magi-
strorum Ecclesiæ, legem divinam, sum-
mum cælestis thesauri jus se insequi,
Christum dominum Deumque nostrum
divo Petro, ejus successoribus Romanis
episco-

episcopis censuram totius orbis humani
detulisse; eosdem cælitus constitutos
censores esse, qui judicarent de moribus,
de curia cælesti atque spiritibus æternis,
nedum mortalibus. In arcanis sacræ hi-
storiæ contineri, divina oracula esse, Tu
es Petrus, & super hanc Petram ædifica-
bo Ecclesiam meam, & portæ inferni non
prævalebunt adversus eam: & tibi dabo
claves Regni cælorum, quodcunque li-
gaveris super terram, erit ligatum & in
cælis. Nemo omnium (inquit Septimus)
ne Reges quidem atque Imperatores hic
excipiuntur.

Iosias Nolden de Statu Nobilium
cap. 2. n. 83. Quamvis Hungariæ Du-
ces Regiam Coronam à Pontificibus ac-
ceperint, Bodin. l. 1. de Repub. cap. 9. Pon-
tificem tamen neque Imperatorem pro
superiore recognoscunt *Reichs Abscheid,*
de anno 66. *zu Augsp. §. Uber voriges
haben vns.* 69. Ibi. *Da doch solche Landt-
schafft,* intellige Hungariam, *dem H.
Reich Teutscher Nation jhn nichts nit
verwvand oder zugethan.* sic Nolden.

Neque Legenda Sancti Stephani,
quæ jussu Colomani Regis à Carthui-
to Episcopo conquisitè, sicuti in de-
dicatione Legendæ extat, descripta
est., de oblatione vel traditionē bea-
ti Petri, vel verbulo aliquam mentio-

nem facit, nihil præterea Decreta S. Stephani & Annales Hung. de oblatione dicta habent aut proferunt; Quin hoc potius Carthuitus in Legenda dicta & ex illo Bonfi. dec. 2. lib. 1. de S. Stephano pro certo referunt., se suumque Regnum in potestaté & perpetuum Patrocinium castissimæ virginis D. Mariæ addixisse; tenor verborum Legendæ iste est: Erat interea Rex idem fidelis in omnibus actibus suis Deo perfecte deditus, per votum & oblationem seipsum cum Regno suo sub tutela perpetuæ virginis Dei genitricis Mariæ precibus assiduis conferens, cujus gloria & honor tam celebris inter Hungaros habetur, quod etiam festivitas assumptionis ejusdem Virginis sine additamento proprii nominis ipsorum lingua dies domini vocitetur.

Votum hoc & oblationem, ut omnibus conspicuam facerent quovis tempore, & aurum & argentum Hungaricum, in Ducatis & minutis æris, scilicet Grossis & Denariis, Effigie D. Mariæ, & & non B. Petri cum hac inscriptione: PATRONA HUNGARIAE, signant.

De Ladislao quoque 1. Rege, nihil quicquam tale Decreta & Legenda ejus, iidemque Annales produnt. Ladislaum verò IV. annuum censum non dependisse Pontifici Roman. ex Thwroczio planum

em facit, nihil præterea Decreta S. Ste-
hani & Annales Hung. de oblatione di-
a habent aut proferunt; Quin hoc po-
us Carthuitus in Legenda dicta & et
o Bonfi. dec. 2. lib. 1. de S. Stephano
ro certo referunt, se suumque Regnum
n potestaté & perpetuum Patrocinium
astissimæ virginis D. Mariæ addixisse,
enor verborum Legendæ iste est: Ete-
nterea Rex idem fidelis in omnibus
ctibus suis Deo perfecte deditus, per
votum & oblationem seipsum cum Re-
no suo sub tutela perpetuæ virginis Dei
enitricis *Mariæ precibus* assiduis con-
rens, cujus gloria & honor tam cele-
ris inter Hungaros habetur, quod etiam
stivitas assumptionis ejusdem Virginis
ne additamento proprii nominis ipso-
m lingua dies domini vocitetur.

Votum hoc & oblationem, ut omni-
s conspicuam facerent quovis tempo-
, & aurum & argentum Hungari-
m, in Ducatis & minutis æris, scilicet
ossis & Denariis, Effigie D. Mariæ, &
non B. Petri cum hac inscriptione: PA-
ONA HUNGARIAE, signant.

De Ladislao quoque 1. Rege, nihil
equam tale Decreta & Legenda ejus,
nque Annales produnt. Ladislaum
IV. annuum censum non depen-
Pontifici Roman. ex Thwroczio
planum

planum est: Insuper contra eum, quia Cumanicè & non catholicè conversabatur, Philippus Firmanus sedis Apostolicæ Legatus advenit, &c. Regem anathematis vinculo feriens, ut paganos odio haberet, ritum Christianorum diligeret, & thoro viveret conjugali: sed nihil in Rege proficiens repatriavit. *part. 2. cap. 80. De cap.* Licet, *&c.* ext. de Voto addatur *Lud. Molina Hisp. de Hispan. Primogen. lib. 1. cap. 9.*

Exindè nova de Sacra Corona controversia non erat, cum post Ladislaum dictum, Andreas III. Venetus voluntate Optimatum Diadema consumpsisset, ut opinatur Generosus Comes Petrus à Rewa. *Comment. d.l. pag. 25. m.f.* Quia in hujus imperio quidam nobiles Regni, Iohannes scilicet & Henricus Banus filii Henrici, ac Vgemus filius Poch de Wylak; aliique quam plures in Præjudicium Regis ANDREAE, à Papa Bonifacio VIII. Regem petierunt. *Thwrocz. part. 2. cap. 82.* Quorum ad instantiam Papa admittens quendam puerum XI. annorũ nomine Carolum. anno Domini MCCXCIX. vivente adhuc Andrea Rege in Hungariam destinavit. *autor d. l. cap. 83.*

Secundum Andreæ Regis obitum, qui annos ferè undecim regnavit, inter optimates

mates dissensio maxima oritur, atque bipartito potentatus omnis planè dividitur. Nam quum pars maxima iniquo animo ferret, ob Caroli ingressum, qui Pontificia auctoritate sibi Regnum exposcebat, Vngaros eligendi potestate privari, eamque præter æquum & fas à Pontifice usurpari: ne suo jure cederet, alium inducendum esse decrevit. Cæteri mitiore ingenio præditi, Carolo favebant, &c. *Bonfin. dec. 2. lib. 9.*

Ne itaque Hungari libertatis suæ in electione Regis jacturam acciperent, quam nimirum per PONTIFICIS BENEDICTI NONI CAROLO Vngariæ Regni habenas suffragantis auctoritatem, censuram, & anathematis severitatem læsam existimabant, VENCESLAUM VENCESLAI filium tredecennem è Boëmia vocarunt. Comes Petrus à Rewa. *Comment. d. l. pag. 26.* ut Regni susciperet gubernacula Hungarorum: NE REGNI LIBERI LIBERTATEM AMITTERENT IN SUSCEPTIONE PER ECCLESIAM DATI REGIS. *Thvvrock. d. l. cap. 84.*

Ac adeò veteres illi Hungari libertatis amorem, cum religione Coronæ inviolatam conjunctamque habebant, obliti beneficii summi ac veteris Benedicti

Septimi,

mates dissensio maxima oritur, atque
tipartito potentatus omnis planè divid-
tur. Nam quum pars maxima iniquo
animo ferret, ob Caroli ingressum, qui
Pontificia auctoritate sibi Regnum ti-
poscebat, Vngaros eligendi potesta-
privari, eamque præter æquum & fas
Pontifice usurpari: ne suo jure cedere,
alium inducendum esse decrevit. Cæteri
mitiore ingenio præditi, Carolo fave-
bant, &c. *Bonfin. dec. 2. lib. 9.*

Ne itaque Hungari libertatis suæ in
electione Regis jacturam acciperent,
quam nimirum per PONTIFICIS
BENEDICTI NONI CAROLO
Vngariæ Regni habenas suffragantis au-
ctoritatem, censuram, & anathematis
severitatem læsam existimabant, VEN-
CESLAUM VENCESLAI filium
tredecennem è Boëmia vocarunt. Co-
mes Petrus à Rewa. Comment. d. l.
pag. 26. ut Regni susciperet guberna-
cula Hungarorum: NE REGNI LI-
BERI LIBERTATEM AMITTE-
RENT IN SUSCEPTIONE PER
ECCLESIAM DATI REGIS.
Thvvrock. d. l. cap. 84.

Ac adeò veteres illi Hungari libertatis
morem, cum religione Coronæ invio-
lam conjunctamque habebant, oblia
beneficii summi ac veteris Benedicti
Septimi,

Septimi, à quo Sanctam acceperant Co-
ronam, extremam etiam censuræ eccle-
siasticę vim, veluti fulmen adjectam con-
tempserint. *Comes Petrus à Revva d. l.*
pag. 26. pr. Verum hinc præ indignatione
longè majus facinus est exortum. nam
quum sacerdotes interdicta sacra serva-
rent, parerent Pontificiæ censuræ, tunc
plerique *Bonfin. d. l.* surrexerunt pseudo-
sacerdotes & perfidi, qui manifeste di-
vina populo celebrabant; & sacramenta
ecclesiastica ministrabant publice inter-
dictis. Insuper malum malo cumulantes
perniciosius, convocato populo, accensis
lucernis, summum Pontificem Christi
vicarium, Archiepiscopos & Episcopos
universos Regni Hungariæ, ac viros reli-
giosos communiter excommunicatos,
altis vocibus promulgabant. *Thvvroz. d.*
l. cap. 86.

Postquam autem VENCESLAUS par-
tim propter incerta Procerum studia, par-
tim Pontificis comminationes CAROLO
æmulo Regno imminéte, minus se tutum
reputans Hungariam sponte dereliquisset.
Petrus à Revva. dicta pag. 26. m. Ad hoc
enim res Vngarica ipsa devenerat, ut præ
intestina discordia nullum adhuc Regem
solidum haberent. Quinetiam illud ma-
gis Vngarorũ animos exacerbabat, quod
creandi Regis potestatem, quam olim
nunquam

nunquam amiſerant, nunc Pontificem eripere velle cõſpicarentur. Quod quum hactenus impetrare non potuerit, nunc ut extorqueat, ac tale jus vendicet ſibi, &c. (*Sequentia verba retinet Petrus à Revva*) ab omni Pontifice, vel in primis maximo alienum eſſe debet. Quicunque igitur Pontificiæ voluntati imperio adverſabantur, pueroque Carolo infeſti erant, cum magna nobilium manu conjurarunt: & Othonem Bavariæ Ducem loco Regis in Vngariam duxerunt. *Bonfin. d. l.*

Serò tandem urgente Pontifice, ad CAROLUM recipiendum adducti, donec corona à LADISLAO WAYWODA Tranſylvaniæ, capto ipſo OTTHONE, & in carcerem detruſo, eripitur, WAYWODA, &c. poſt multas tandem cenſuras, & graviſſimas Pontificis monitiones minaſque Coronam CAROLO tradidit, & omnium Ordinum votis atque ſtudiis accedentibus & de more coronatus eſt, vindicavit ſe à publico contemptu, & gentis diſcordia in hoc Rege. CAROLO Sacra Corona, &c. *Comes Petrus de Revva. d. l. pag. 29. m.*

Et hæc ſunto ex Teſtimoniis aliorum fideliter pro & contra Regni & Regis abſolutam poteſtatem allata; quam meis verbis illibatam ſine ulla ſententia definitiva,

nunquam amiserant, nunc Pontificem eripere velle cōspicarentur. Quod quum hactenus impetrare non potuerit, nunc ut extorqueat, ac tale jus vendicet sibi, &c. (*Sequentia verba retinet Petrus Revva*) ab omni Pontifice, vel inprimis maximo alienum esse debet. Quicunque igitur Pontificiæ voluntati imperio adversabantur, pueroque Carolo infesti erant, cum magna nobilium manu conjurarunt: & Othonem Bavariæ Ducem loco Regis in Vngariam duxerunt. *Bonfin. d. l.*

Serò tandem urgente Pontifice, ad CAROLUM recipiendum adducti, donec corona à LADISLAO WAYWODA Transylvaniæ, capto ipso OTTHONE & in carcerem detruso, eripitur, WAYWODA, &c. post multas tandem censuras, & gravissimas Pontificis monitiones minasque Coronam CAROLO tradidit, & omnium Ordinum votis atque studiis accedentibus & de more coronatus est, vindicavit se à publico contemptu, & gentis discordia in hoc Rege CAROLO Sacra Corona, &c. *Conte Petrus de Revva. d. l. pag. 29. m.*

Et hæc sunto ex Testimoniis aliorum deliter pro & contra Regni & Regis *solutam potestatem allata, quam meis* tbis illibatam sine ulla sententia definitiva,

nitiva, illis quibus interest dijudicandam relinquo, protestorque hac disquisitione nemini jus suum detracturum.

Citra tamen Controversiam hanc, alia suboritur, in quam incurrit Regis Hungariæ Majestas & potestas. *Reinking de Regim. Secul. & Eccles. lib. 1. clas. 2. cap. 2. n. 45.* Qui est tributarius alterius, ille Majestatis jura non habet. Quia solutio tributi arguit subjectionem Decret. *Greg. lib. 3. tit. 39. cap. 2. Augustin. super Epist. ad Rom.* Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit: & infra. Et vos subditi esse debetis. Ideo enim tributum præstatis: quia hæc est probatio subjectionis. At Hungariæ Reges olim & hodiè tributarii vocantur ab Historico-Politicis.

Olim perstringere & eodem ferè quo cadaver loco habere Regum Hung. Potestatem non erubuerunt. *Wolfgangus Lazius de Migrat. Gent. lib. 7. inquit:* Tres in Hungariam Henrici III. insignes expeditiones factæ: in quarum prima, suscepta anno M. XXXIX, ad tributum Aba Rex Hungarorum compellitur, *Aventinus 5. annal. Bojorum:* Ovo (al. Aba, Vvo, Obo, &c.) missis nunciis pacem supplex petit, partem Regni ab Hostiis & fontibus Mauri fluminis ad fines Charionum; & quicquid intra amnes

Litham,

Litham, Pischamque continetur, quæ pars quondam D. Stephano amicitiæ causa tradita erat, Cæsari reddidit: insuper se quadringenta auri talenta Teutonica, totidem serica pallia mulctæ nomine tributurum, & tanto auri pondere damnum à se datum compensaturum, captivos omnes, Gisalæ Reginæ quæcunque Petrus ademerit, restituturum pollicetur: Pezilonem ducem, cum septem aliis optimatibus, in quos animadvertendi more majorum, si pactis non staret, & postridie Calendas Decembris verba promissa, factis non comprobaret, jus foret, obsidem tradit. *Idem ex hac Lazius Chorogr. Beschr. K. H. d. l. cap. de Hungaris.*

In secunda Petrum Regem. *Sigebertus Gemblacens. Chorograph. anno* M XLIII. Henricus Imp. iterum Hungariam ingressus, cum paucis Abbonem Regem de bello fugavit, & lanceam insignem Regis recepit. Petrum verò quem Abbo expulerat, Hungarorum Regno restituit, & Hungariam sibi tributariam fecit. Sic & *Lazius Chorogr. d.l. cap. de Hungaris*: Anno Christi M XLIV. *ist der Keyser mit seinen Teutschen vnnd Behmen auff Stulvveissenburg gezogen, allda König Peter eingesetzt, vnd jhme in der Kirchen das Land Hungern als einē Vasallen verlihen.*

In

Litham, Pischamque continetur, quæ pars quondam D. Stephano amicitiæ causa tradita erat, Cæsari reddidit: insuper se quadringenta auri talenta Teutonica, totidem serica pallia mulctæ nomine tributurum, & tanto auri pondere damnum à se datum compensaturum, captivos omnes, Gisalæ Reginæ quæcunque Petrus ademerit, restituturum pollicetur: Pezilonem ducem, cum septem aliis optimatibus, in quos animadvertendi more majorum, si pactis non staret, & postridie Calendas Decembris verba promissa, factis non comprobaturus foret, obsident tradit. *Idem ex hoc Lazius Chorogr. Beschr. K. H. d. l. cap. de Hungaris.*

In secunda Petrum Regem. *Sigebertus Gemblacens. Chorograph. anno* M XLIII. Henricus Imp. iterum Hungariam ingressus, cum paucis Abbonem Regem de bello fugavit, & lanceam insignem Regis recepit. Petrum verò quem Abbo expulerat, Hungarorum Regno restituit, et Hungariam sibi tributariam fecit. Sic *Lazius Chorogr. d. l. cap. de Hungaris*: *Anno Christi* M XLIV. *ist der Keyser mit einen Teutschen unnd Behmen auff Stulweissenburg gezogen, allda König Peter gesetzt, und jhme in der Kirchen das Hungern als einē Vasallen verlihen.*

In

In tertio procinctu, qui fuit anno M XLVI. *Lazius de migrat. d. l.* Cæsar in Vngariam navigat, Albamque Regiam petit. Vbi honorificè Quinquagenalibus excipitur. Ipso die festo Petrus advocata concione Regnum Vngariæ cum hasta aurata reddit, fasces Regni ad pedes Cæsaris deponit, cum maximo auri pondere, quod militibus suis Cæsar distribuit. Regio inde luxu convivium initur, cæna dubia apponitur. Cæsar armatus, armatisque septus ob perfidiam inimicorum epulatur: septem ibi dies commoratur. Abiturus cunctos accersiri jubet, quos idoneos ducebat, eorum consilium habet. Ita more majorum ex concilii decreto Regnum rursus in fidem Petro tradit: Vngaros sacramenta redintegrare imperat, eos non alium Regem præter Petrum & filium ejus recepturos, cæterum post horum fata in potestate Cæsarum fore, persancte dejerare, ritu solenni sancire præcipit. *Aventinus 5. annalium d. l.*

Idem autor de Andrea Rege I. qui interempto Petro ab Vngaris ann. M XLVII. electus est: Legatos ad Cæsarem in Italiam proficisci jubet, qui ipsum muneribus, purpuratos donis placarent, docerentque Petrum domestica seditione interemptum: percussores omnes pœnas

Q dedisse,

dedisse, se à popularibus Regem salutatum. Quod si Cæsar autor fieret, se tributum quotannis pensitaturum, reddi-turumque omnis conspirationis autores, pollicetur.

De Salomone Rege qui ob infeliciter res, auxiliis externarum gentium, contra patriam gestas, rejectus est, hæc habet *Thuvrocz. part. d. cap.* 54. Rex autem Salomon, conquerebatur Cæsari (Henrico IV.) de amissione Regni, dicens: Quod de Regno suo violenter esset expulsus; & non tantum sibi sed magis Imperio Cæsaris hæc injuria esset illata: & dicebat; tua quippe Hungaria, tuum regnum, in quo me regem constituisti, me regnante optima quæque regni illius tuæ majestati gratanter offerebantur annuo censu; & secundum mandatum tuum tibi serviebatur, &c. *Idem ex hoc Bonfin. dec. 2. l. 4.*

Hodie quoque Turcarum Reges Imperatorem Germanorum tributarium vocant, propterea quod pacem ea lege dixerunt, ut annuum tributum pro fruenda Hungariæ parte fisco Turcarum inferatur. *Bodinus de Repub. lib. 1. cap. 9. Idem:* Cum ad vim prolapsa res esset, populus Turcarum opes eblanditus est contra Ferdinandum, cui tamen provincias aliquot fruendas Turca reliquit, ea lege

ut

dedisse, se à popularibus Regem salu-
tum. Quod si Cæsar autor fieret, se tri-
butum quotannis pensitaturum, redi-
turumque omnis conspirationis auto-
res, pollicetur.

De Salomone Rege qui ob infelicita-
tes, auxiliis externarum gentium, con-
patriam gestas, rejectus est, hæc habe
Thvvrocz. part. d. cap. 54. Rex autem
Salomon, conquerebatur Cæsari (Hen-
rico IV.) de amissione Regni, dicens:
Quod de Regno suo violenter esset ex-
pulsus; & non tantum sibi sed magis Im-
perio Cæsaris hæc injuria esset illata: &
dicebat; tua quippe Hungaria, tuum re-
gnum, in quo me regem constituisti, me
regnante optima quæque regni illius tuæ
majestati gratanter offerebantur anno
censu; & secundum mandatum tuum
tibi serviebatur, &c. *Idem ex hoc Bon-
fin. dec. 2. l. 4.*

Hodie quoque Turcarum Reges Im-
peratorem Germanorum tributarium
vocant, propterea quod pacem ea lege di-
xerint, ut annuum tributum pro fruen-
da Hungariæ parte fisco Turcarum in-
feratur. *Bodinus de Repub. lib. 1. cap. 9.*
Idem: Cum ad vim prolapsa res esset, po-
pulus Turcarum opes eblanditus est con-
tra Ferdinandum, cui tamen provincias
aliquot fruendas Turca reliquit, ea lege
ut

ut fisco vectigal annuum penderet. qua
ex re, Turcarum Princeps, Imperato-
rem Germanorum se tributarium ha-
bere gloriatur, *Bodinus de Repub. lib. 5.
cap. 6.*

His non obstantibus, verum & sa-
crum omnino esse puto, jus absolutæ Po-
testatis & Majestatis penes regem & re-
gnum Hungariæ residere, idque sequen-
tibus potissimum fundamentis; Testimo-
nio *Vniversali* & *Particulari.*

Vniversale *Ecclesiasticum* est, quæ dis-
quisitio cum ante dictis collata, invicem
explicationem suppeditabit.

Politicum, est in Constitutionibus Im-
perii, *Reichs Abscheid* de anno M. D.
LXVI. *Zu Augspurg*, §. *Uber voriges
haben vns Churfursten, Fursten, vnd Stan-
de, in jhren bedencklichen anzeigen, vnter
andern auch furbracht vnd anlangens ge-
than. Dievveil sie nun etlich mal mehr
gedachtem vnserm geliebten Herren vnnd
Vatter, Keyser Ferdinandum, hoch lobli-
cher Gedachtnus, jhr mitleidentliche hulff,
zu rettung desz Konigreichs Hungern,
guivvillig erzeigt, vnd sich mit an-
sehenlichen* Contributionen *desz gemei-
nen Pfennings, vnnd anderer Reichs
hilffen beladen, an Gelt, vnd Leuten ge-
trevvlich zugesetzt, auch jetzund vns
zu allen vnterthanigstem Gehorsam, in*

ein mercklich ansehenlich hohe Reichshulff, abermals gedachtem Land, furnemblich zu gutem einlassen, da doch solch Landschafft dem heiligen Reich Teutscher Nation, in nichts nicht vervvand, oder zugethan.

Itaque recte sentit *Hermanus Kirchnerus de Legatis lib. 1. cap. 3. num. 21.* Bellum Vngaricum Imperii per se non est., sed regni ab Imperio separati. Neque Imperator quoad titulum & dignitatem regis Vngarorum, à Germania agnoscitur & colitur: neque causæ Vngaricæ in comitiis cùm proponuntur, ut Imperii, & ut propriæ, sed ut sociæ & confœderatæ, pro quibus intercedere apud exteros, legatione missa, cuivis amico & benefaventi rebus Vngariæ principi licet. *Idem ex hoc Iosias Nolden de Nobilitate d.l.*

Et *Theodorus Reinking de Regim. Secul. S. Imp. Rom. lib. 1. class. 2. cap. 9. n. 26.* Cum verò tam Caroli V. quam Ferdinandi Impp. temporibus maxima auxilia Hungariæ nationi adversus Turcam exhibita, non sine ratione Maximilian. II. Imperat. putavit, hoc regnum, si gratum esse vellet, Imperio uniendum *d. Recess. de anno* M.D.LXVI.§. *Vber vorigs.* ibi; *das es nicht unzimlich oder unbillich, das zu einer danckbaer-*

keit

ein mercklich ansehenlich hohe Reichs
hulff, abermals gedachtem Land, für
nemblich zu gutem einlassen, da doch solch
Landschafft dem heiligen Reich Teutsche
Nation, in nichts nicht vervvand, als
zugethan.

Itaque rectè sentit *Hermannus Kirch-*
nerus de Legatis lib. 1. cap. 3. num. 11.
Bellum Vngaricum Imperii per se non
est, sed regni ab Imperio separati. Ne-
que Imperator quoad titulum & digni-
tatem regis Vngarorum, à Germanis
agnoscitur & colitur: neque causæ Vn-
garicæ in comitiis cùm proponuntur, ut
Imperii, & ut propriæ, sed ut sociæ &
confœderatæ, pro quibus intercedere
apud exteros, legatione missâ, cuivis
amico & benefaventi rebus Vngariæ
principi licet. *Idem ex hoc Iosias Nolden*
de Nobilitate d.l.

Et Theodorus Reinking de Regim. Se-
cul. S. Imp. Rom. lib. 1. class. 2. cap. 9.
n. 26. Cum verò tam Caroli V. quam
Ferdinandi Impp. temporibus maxima
auxilia Hungariæ nationi adversus Tur-
cam exhibita, non sine ratione Ma-
ximilian. II. Imperat. putavit, hoc re-
cum, si gratum esse vellet, Imperio
endum *d. Recess. de anno* M.D.LXVI. §.
vorigs. ibi; das es nicht unzimlich
unbillich, das zu einer danckbar-
keit

keit gemelt Land zu Hungern, da es durch Gottliche milte Gnad, von dem Feind errett, in etvvas auffnehmen gedeihe vnd zu krafften kame, es dem heiligen Reich auch zugevvandt, verbunden, vnnd zugethan, auch gegen andern Feinden, vvo sichs zutruge, vnd als Romischen Keyser, Churfursten, Fursten, vnnd Standen, behulfflich beystandig sein, auch gleichfals mit in gemeine Reichs contributionen *eingezogen vverden solt.*

Particulare testimonium est merum Historico-Politicum. *Generosissim. &c. Comes Petrus à Revva Comment. sæpè citato pag.* 8. simpliciter propugnat, per beneficium Henrici III. Imper. factum Petro Regi Hung. ingentibus Germanorum copiis, Vngariam nunquam Vectigalem Germanis fuisse. Quamvis nonnulli ex scriptoribus in ea sint opinione, quod illo tempore vectigalem fecerit sibi Vngariam, prætextu nimirum tanti beneficii, sed meo quidem perexili judicio, non sine injuria optimi illius Imperatoris. Neque enim existimandum putaverim, vel in mentem magno illi Imperatori venisse, oppresso à suis PETRO, & ad se tanquam ad sacram anchoram confugienti, sub specie aut simulatione auxilii inferre detrimentum,

ut quidam refert; quin potius veram hanc Imperatorii facinoris laudem fatemur, atque æternam nominis ipsius celebramus gloriam? in sedem suam legitimum Regem collocare, dignitatisque pristinæ culmen restituere.

VIII.

DE STATV ECCLESIASTICO HVNGARIAE.

IN regimine Ecclesiastico sunt Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Prępositi cum Presbyteris reliquis. Archiepiscopi duo sunt: Strigoniensis & Colocensis. Strigoniensis, Legatus Apostolicus & Primas Regni habet opulentissimum Archiepiscopatum. Nam florentibus rebus ad centum millia aureorum proventus se extendebat, nunc verò vix dimidium obtinet. Porro Hungaria habet duodecim Episcopatus opulentos, adeò ut major eorum numerus cum Principibus & copiis militũ & proventuum amplitudine, ubertateque fructuum facile possit comparari. Habentur etiam ut Principes. In consilio enim Regiæ primi assistunt, familia ampla

ut quidam refert; quin potius veram hanc Imperatorii facinoris laudem fatemur, atque æternam nominis ipsius celebramus gloriam? in sedem suam legitimum Regem collocare, dignitatisque pristinæ culmen restituere.

VIII.

DE STATV ECCLESIASTICO HVNGARIAE.

IN regimine Ecclesiastico sunt Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Prępositi cum Presbyteris reliquis. Archiepiscopi duo sunt: Strigoniensis & Colocensis. Strigoniensis, Legatus Apostolicus & Primas Regni habet opulentissimum Archiepiscopatum. Nam florentibus rebus ad centum millia aureorum proventus se extendebat, nunc verò vix dimidium obtinet. Porro Hungaria habet duodecim Episcopatus opulentos, adeò ut major eorum numerus cum Principibus & copiis militũ & proventuum amplitudine, ubertateque fructuum facile possit comparari. Habentur etiam ut Principes. In consilio enim Regiæ primi assistunt, familia ampla &

& culta utentes, & ut de more magnorum Principum est, non nisi prægustatos cibos potusque sumunt. Ex his decem instituit S. Stephanus. Itemque Abbatiam S. Martini & Basilicam Albæ Regalensem, *de quibus & aliis Legenda S. Stephani, Thvvroczius.* Cum etiam pius Rex Ladislaus armatus esset humilitate, potens in pietate, præcipuus tamen erat in largitate. Omnes enim Ecclesiæ & monasteria regalia sive ab ipso sive à quocunque alio fundata, eleemosynis ejus sunt locupletata. Vnde merito usque in hodiernum diem Eleemosynas ei narrat omnis Ecclesia Hungarorum. Duos quoque Episcopatus ordinavit & Regia largitate locupletavit, &c. Strigoniensi Suffraganei Episcopi subsunt: I. Agriensis, Egri. II. Quinqueécclesiensis aliàs Peuchiensis, Péczi. III. Vesprimiensis, Bezprinyi: cui ex veteri concesso privilegio competit, Reginas Diademate inaugurandi atque coronandi, qui & Cancellarius Reginæ esse consuevit perpetuus, singularis Privilegii prærogativa. IV. Iaurinensis, Gyori, V. Vaciensis, Vátzi. VI. Nitriensis, Nytrai. Colocensi & Bachiensi sufftraganei subsunt: I. Zagrabiensis, Zábragi. II. Transylvaniensis, Albæ Iuliæ, Gyula feiervari, III. Varadiensis, Varadi,

IV. Chanadiensis, Czanádi. V. Boszneñsis alias Diacoiensis, Bóznai. VI. Sirmiensis, Szeremi. His addunt quidam Cibinensem sive Hermanstadiensem Episcopatum in Transylvania: Et Mercator Suiniensem, Suidnicensem puto in Silesia. Sunt & multæ Abbatiæ, & ea præsertim quæ Divo Martino ex Pannonia oriundo dedicata est. Archiabbatia appellatur ab Hungaris: cum ejus Abbas dignitate universis, qui sunt in Hungaria Abbatibus antecellat: nec ulli subsit nisi Romano Pontifici. Sunt & multæ Præpositura regnis non dissimiles. Ex quarum præcipua Præpositus Albæ Regalensis in Vngaria Episcopis comparatur. *D. Beatus Widman apud Goldast. num. 33. von der* Succession *vnnd Erbfolge des Koniglichen Geschlechts vnnd Stams in dem Konigreich Hungern, mit dem Hausz Oesterreich auffgerichtet*, &c. Ex his plurimos conjugatos Presbyteros ante cccc. annos in Pannonia, ritu Græcorũ & modernorum Prædicatorum Euangelii, Decreta S. Ladislai & Colomani Regum Hungariæ, expresse referunt. Nec prætereunda hoc loco Consignatio Annatarum à Præcipuis Vngariæ Præsulibus Romano Pontifici quotannis tributarum. Ex immenso Catalogo Annatarum & taxationum Ecclesiarum & Monasteriorum per

univer-

IV. Chanadienſis, Czanádi. V. Boſnen-
ſis alias Diacoienſis, Bóznai. VI. Se-
mienſis, Szeremi. His addunt quidam
Cibinenſem ſive Hermanſtadienſem Epi-
ſcopatum in Tranſylvania: Et Mercat
Suinienſem, Suidnicenſem puto in Sileſia.
Sunt & multæ Abbatiæ, & ea præſertim
quæ Divo Martino ex Pannonia oriun-
do dedicata eſt. Archiabbatia appellatur
ab Hungaris: cum ejus Abbas dignitate
univerſis, qui ſunt in Hungaria Abbati-
bus antecellat: nec ulli ſubſit niſi Roma-
no Pontifici. Sunt & multæ Præpoſituræ
regnis non diſſimiles. Ex quarum præci-
pua Præpoſitus Albæ Regalenſis in Vn-
garia Epiſcopis comparatur. *D. Beatus*
Widman apud Goldaſt. num. 33. von
der Succeſſion vnnd Erbfolge des Kenigli-
chen Geſchlechts vnnd Stams in dem Ko-
nigreich Hungern, mit dem Hanſz Oeſter-
reich auffgerichtet, &c. Ex his plurimos
conjugatos Presbyteros ante cccc. annos
in Pannonia, ritu Græcorũ & moderno-
rum Prædicatorum Euangelii, Decreta
S. Ladiſlai & Colomani Regum Hunga-
riæ, expreſsè referunt. Nec prætereun-
da hoc loco Conſignatio Annatarum à
Præcipuis Vngariæ Præſulibus Romano
Pontifici quotannis tributarum. Ex im-
menſo Catalogo Annatarum & taxatio-
...cleſiarum & Monaſteriorum per
univer-

univerſum orbem flo. 82. Agrienſis flor. 800. Boznenſis flor. 200. Colocenſis Arch. flor. 2000. Czanadienſis flor. 800. Martini Sacr. Mont. Pann. flor. 250. Nitrienſis, flor. 2000. Quinqueeccleſienſis, flor. 3300. Sekszardienſis, Salvat, flor. 266. Strigonienſis, flor. 2000. Vacienſis flor. 500. Varadienſis flor. 2000. Veſzprinẽſis flor. 800. Zagrabienſis flor. 400. Nomina reliquorum locorum ita depravatè ſunt impreſſa ut vix conjecturis aſſequi poſſis? ideoque plura adſcribere piget. Petrus Bertius Rerum Germanicarum de Proventibus Eccleſiaſticis Germaniæ, qui anno Chriſti M. D. XXII. in conventu Noribergenſi æſtimati libelloque ſingulari comprehenſi, atque in lucem editi ſunt, idem de quibuſdam Epiſcopis Hungariæ refert. Has ut ſummus Pontifex remitteret Epiſcopis, Ordines & Status Regni Hungariæ ſupplicabant Regiæ Majeſtati Ferdinando I. art. 14. Poſon. anno. M. D. L. ut oratore miſſo efficeret apud illum gratuitam confirmationem Epiſcoporum, & Bullæ redemptionem.

Vt autem Eccleſiaſticus Vngariæ ſtatus melius cognoſcatur, placuit breviter & ſuccinctè totam ejus formam ſic complecti.

Q 5 ARCHIE-

ARCHIEPISCOPATVS REGNI VNGARIAE DVO.

Strigonienſis *habet Suffraganeos Epiſcopos.*

AGrienſem,
Quinqueeccleſienſem, aliâs Peuchienſem,
Veſprimienſem,
Iaurinenſem,
Vacienſem &
Nitrienſem.

Colocenſis *&* Bachienſis *habet Suffraganeos.*

ZAgrabienſem,
Tranſylvanienſem,
Varadienſem,
Chanadienſem,
Suidnicienſem,
Boſxnenſem, aliâs Diacoienſem, &
Sirmienſem.

IN CROATIA ET DALMATIA.

Archiepiſcopus Iadrenſis *habet ſuffraganeos.*

ANſarenſem,
Veglienſem,
& Arbenſem.

Archie-

ARCHIEPISCOPATUS REGNI VNGARIAE DUO.

Strigoniensis habet Suffraganeos Episcopos.

AGriensem,
Quinqueecclesiensem, aliâs Rechiensem,
Vesprimiensem,
Iaurinensem,
Vaciensem &
Nitriensem.

Colocensis & Bachiensis habet Suffraganeos.

ZAgrabiensem,
Transylvaniensem,
Varadiensem,
Chanadiensem,
Suidniciensem,
Bosxnensem, aliâs Diacoiensem, &
Sirmiensem.

IN CROATIA ET DALMATIA.

Archiepiscopus Iadrensis *habet suffraganeos.*

ANsarensem,
Vegliensem,
& Arbensem.

Archie-

Archiepiscopus Spalatensis *habet Suffraganeos Episcopos.*

TRaguriensem,
Scardinensem,
Tininiensem,
Novensem,
Sibinicensem,
Temnensem,
Segniensem,
Almisiensem,
Modrusiensem,
Macariensem &
Pharensem.

Archiepiscopus Ragusinus *habet suffraganeos Episcopos.*

STagnensem,
Rosonensem,
Tribunicensem,
Cathariensem,
Bacensem &
Biduanensem.

IX. DE

IX.

DE STATV POLITICO REGNI HVNGARIAE.

QVemadmodum Majestas & auctoritas penes regem est, ita sua per ministros suos, sive adjutores exsequitur.

Adjutores vel gubernant, vel Iudicia tractant. Ad gubernandum olim Andreas I. Rex & frater ejus Bela habito consilio diviserunt regnum in tres personas, quarum duæ in proprietatem Regiæ Majestatis suæ manserunt; tertia verò pars in proprietatem Ducis est collata. Videlicet in agro Syrmiensi, Præfectura Temeswarensis & Nador Albensis, cujus etiam erat Transylvania. Quæ dignitas erat Regi proxima. Hæc igitur prima Regni hujus divisio, seminarium fuit discordiæ & guerrarum inter duces & Reges Hungariæ. Propter consanguinitatem & consuetudinem imperii, quibus dominandi illecebris quilibet, quicunque fungi ejusmodi Ducis dignitate consueverat, ad Regni dominatum adspirabat, ob id hæc dignitas submota est: sed plura de hac aliâs. Hodie gubernant igitur Iudices Regni

IX.

DE STATV POLITICO REGNI HVNGARIAE.

Qvemadmodum Majestas & auctoritas penes regem est, ita sua per ministros suos, sive adjutores exsequitur. Adjutores vel gubernant, vel Iudicia tractant. Ad gubernandum olim Andreas I. Rex & fratet ejus Bela habito consilio diviserunt regnum in tres personas, quarum duæ in proprietatem Regiæ Majestatis suæ manserunt; tertia verò pars in proprietatem Ducis est collata. Videlicet in agro Syrmiensi, Præfectûra Temesivarensis & Nador Albensis, cujus etiam erat Transylvania. Quæ dignitas erat Regi proxima. Hæc igitur prima Regni hujus divisio, seminarium fuit discordiæ & guerrarum inter duces & Reges Hungariæ. Propter consanguinitatem & consuetudinem imperii, quibus dominandi illecebris quilibet, quicunque fungi ejusmodi Ducis dignitate consueverat, ad Regni dominatum adspirabat, ob id hæc dignitas submota est: *sed plura de hac aliâs.* Hodie gubernant igitur Iudices Regni

gni

gni Ordinarii vel Officiarii. Regis nomine Iudices ordinarii sunt, imprimis Palatinus, deinde Iudex Curiæ, & postmodum Secretarius, Cancellarius si præsens fuerit, sin autem non, Locumtenens, hoc est, qui sigillum judiciale Regiæ Majestatis pro tempore tenet. *Matth. articul. 68. Vladisl. Primus, articul. 33. 42. & 70. Sigismundus Sext. articul.* 1. De Palatino hæc Lazius scribit: *der* Palatinus *oder Pfaltzgraff ist der nechst im Reich nach dem Konig, vor vvelchem die Hungern vorzeiten vvan sich ein Konig vbel hielt, macht haben gehabt zu vergleichen, vnd diese dignitet kombt nicht auff die* Kinder, *sonder vvird allzeit der* Palatinus *von gemeiner Landschafft vnd Freyer vvahl ervvelet,* hæc ille. Est Curator Regni, Coronam præferens, Strigoniensem tamen sequitur. Hodieque vigore *articul. 3. Poson.* M. DC. VIII. ad eligendum Regia Majestas, duas ex statu Catholico-Romano & totidem Evangelicæ Confessionis personas, Statibus & Ordinibus nominat ac proponit, ex quibus quemcunque ad gerendum tale officium idoneum fore judicant, invocato nûmine divino eligunt, &c. *Plura de illo Matthias in Decreto Speciali.* Iudex Curiæ, dignitas ensem

Regi

Regi præferens, & Regia judicans defectusque seminis. *Der Hoffrichter*, hac autoritate, sicuti in Germanorum Principum Aulis Marschalli, (*die Marschalch*,) sunt, Cancellarius Summus, Regis personæ præsentia. Et perpetuus, qui est Metropolitanus Strigoniensis, qui & Primas Regni & Summus Secretarius nominatur ac prærogativam habet electum Regem inungendi, & sigillo majori privilegia munit. De prærogativa inungendi Regem, relatu dignissima scribit de Basilica Albensi, Thwroczius: Inter cætera verò dedit eidem Albensi Ecclesiæ quædam donaria sempiterna, memoriæ digna, duo scilicet rationalia, quarum utrunque habebat oram contextam septuaginta quatuor marcis auri purissimi, & lapidibus præciosis, quæ Beatus Benedictus S. Romanæ Ecclesiæ Pontifex ad preces S. Stephani Regis tantæ auctoritatis privilegio insignivit, ut quicunque in celebrando Missam eis uteretur legitime, posset Regem inungere, coronare & gladio accingere. Personalis Præsentia. Est Regis Locumtenens, cujus Vicarius Personalis hodie, ut Tavernicus Tavernicalium, & Iudicibus præest. Ad cujus examen Causæ Thavernicæ ex parte aliqua non contenta, transmittuntur,

Regi præferens, & Regia judicans de
fectusque feminis. *Der Hoffrichter*, h
autoritate, ſicuti in Germanorum
Principum Aulis Marſchalli, (*die Mar*
ſchalch,) ſunt, Cancellarius Summus, Re
gis perſonæ præſentia. Et perpetuus, q
eſt *Metropolitanus Strigonienſis*, q
& Primas Regni & Summus Secre
rius nominatur ac prærogativam habe
electum Regem inungendi, & ſigillo
majori privilegia munit. De prærog
tiva inungendi Regem, relatu digna
ma ſcribit de Baſilica Albenſi, Thwro
zius : *Inter cætera verò dedit eidem*
Albenſi Eccleſiæ quædam donaria ſem
piterna, *memoriæ digna*, *duo ſcilicet*
rationalia, *quarum utrunque habebat*
oram contextam ſeptuaginta quatuor
marcis auri puriſſimi, *& lapidibus pre*
cioſis, *quæ Beatus Benedictus S. Ro*
manæ Eccleſiæ Pontifex ad preces S. Ste
phani Regis tantæ auctoritatis privilegio
inſignivit, *ut quicunque in celebrando*
Miſſam eis uteretur legitime, *poſſet Re*
gem inungere, *coronare & gladio ac*
cingere. Perſonalis *Præſentia*. *Eſt Re*
is Locumtenens, *cujus Vicarius Per*
onalis hodie, *ut Tavernicus Taverni*
lium, *& Iudicibus præeſt. Ad cu*
examen Cauſæ Thavernicæ ex par
aliqua non contenta, *tranſmittun*
tur,

tur, *parte tertia, titulo decimo & undecimo.* Qui Tavernicus & Tavernicorum Regalium Magiſter, Camerarius, Camerariorumque præfectus eſt. Aurifodinarum, Salinarumque & breviter earum Civitatum, pagorumque ac caſtrorum cauſas diſtinguit, quæcunque ad Cameram Regiam pertinent, ſicuti *Oberſter Vitztumb* in Styria. Idemque Iudex appellationis à ſententiis Liberarum Civitatum, *de quo Partiale Ius Thavernicale, Ius Tripart. & Decret. Regum.* Officiarii qui gubernant in Curia Regis, ſunt: Cancellarius aulicus, qui Principis aulam ſequebatur, arbitrio Regis aſſumptus, qui cæteras literas minores, & potiſſimum mandata Regia, & in Cauſarum diſtinctione, datas munit, Decretiſque Regis ſubſcribit. Magnus Scheneſchalcus, Præfectus Palatii, aut Magiſter Curiæ, quemadmodum apud nos *ein Hoffmeiſter*, olim apud Reges Galliarum Major Domus dictus, Regis intimus Conſiliarius habetur, & ejuſdem Comitatum ſequi cogitur. Reliqui qui Iudicia tractant, ſunt vel Majoris auctoritatis vel Minoris. Majores ſunt Vice-gerentes ſuperiorum, ut, Vice-Palatinus, Vice-judex Curiæ, & cæteri, qui à Germanis dicuntur, *deſz Pfaltzgraffen vnnd Hoff-*

Hoffrichters Statthalter. Minores qui ministeria magis Iudiciorum quam Magistratuum exercent, ut Mercator inquit, sunt. I. Protonotarius Palatini. II. Protonotarii Iudicis Personalis Præsentiæ. III. Protonotarii Iudicis Curiæ, qui est *der Obrist schreiber desz Hoffrichters*. Hi omnes nobili Stirpe eliguntur, art. 4. Vlad. min. Et ab Vngaris passim Magistri appellantur. Nam Magister, Iudex vel Protonotarius Iuridicus, Magistri, Protonotarii, seu Iudices Causarum, vicarii dignitatum Regni sunt, ac habent in laboris consortium adjunctos hos sequentes, Secretarium Archiep. Strigoniensis, qui est Director Causarum Regalium, sicuti apud Germanos *ein Camerprocurator*, Assessores & Notarios aliquot, hodie numero minores, quam olim, quos proximè enumerabo. Administratores sunt vel Sublimiores vel Minores. Sublimiores eos dico: qui publice aut privatim Principi exhibent in functione aliqua, sui usum. Publicè, ut ut sunt Vayda, & VVaywoda, Prorex in Transylvania, VValachia, & Moldavia, &c. inferior Gubernatore: Sclavis belli Ducem sonat, &c. Quod nomen primum Stephano Bathoreo (optimæ & beatæ memoriæ) Polonorum Rege invictissimo Principe

Tran-

Hoffrichters Statthalter. Minores q[ui] ministeria magis Iudiciorum quam Ma-gistratuum exercent, ut Mercator Iu[..] sunt. I. Protonotarius Palatini. II. Protonotarii Iudicis Personalis Præs[en]tiæ. III. Protonotarii Iudicis Curi[æ] qui est *der Obrist schreiber desz Hoffri[ch]ters*. Hi omnes nobili Stirpe eligun[tur] art. 4. Vlad. min. Et ab Vngaris pass[im] Magistri appellantur. Nam Magister, Iu-dex vel Protonotarius Iuridicus, Ma[gi]stri, Protonotarii, seu Iudices Cau[sa]rum, vicarii dignitatum Regni sunt, a[c] *habent in laboris consortium adjuncto[s] hos sequentes*, Secretarium Archiep[i] Strigeniensis, qui est Director Causarum Regalium, sicuti apud Germanos ein Co[n]*terprocurator*, Assessores & Notarios aliquot, hodie numero minores, quam olim, quos proximè enumerabo. Admi-nistratores sunt vel Sublimiores vel Mi-nores. Sublimiores eos dico: qui pu-blice aut privatim Principi exhibent in functione aliqua, sui usum. Publicè, ut ut sunt Vayda, & VVaywoda, Pro-rex in Transylvania, VValachia, & Moldavia, &c. inferior Gubernato-re: Sclavis belli Ducem sonat, &c Quod nomen primum Stephano Ba-thoreo (optimæ & beatæ memoriæ) Polonorum Rege invictissimo Principe Tran-

Transylvaniæ creato desiit, Banus, Præses in Regnis adjunctis, qui alios vexillò præit, Ban. Videlicet Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Banus Machoniensis, Zewriniensis & Sirmiensis &c. Porro quia Regnum amplissimum est, neque à minoribus judiciis confluere omnes in Curiam possunt, nec Curia tot querulantibus sufficit, constituti sunt per Provincias Iudicia Particularia eorum quibus prima instantia causæ deciduntur, quos Comitatus Latine, Hungari dicunt eorum idiomate *Ispan*; Hinc forte quod Thwroczius de tertia parte exercitus Attilæ scribit, quæ contra Soldanum ab illo destinata, famosissimo prælio in Campis Cathalaunicis interesse non potuit: Et horum quidem Capitaneos ipsorum lingua Hispanos vocatos extitisse: & exinde & Hispaniam nomen accepisse tradunt. Germani à Bannis *Sponschafft, ut Lazius vult: vvelche die Hungern* Comitatus *vnd* sedes, *vnd die Teutschen von den* Banis *den Obristen der ghericht Sponschafft nennen*, &c. Sunt autem Comitatus, ut hoc quoque obiter explicem, Regni partes, quas Provincias aut Præfecturas, aut Græca voce, qua plerique Latinorum usi sunt, Nomarchias

R dicere

dicere possis. Plinius & conventus & Iurisdictiones & conventus juridicos in distributione Ciliciæ; & Beticæ Hispaniæ appellare videtur. Cicero vocat Diœceses, quod nominis Episcopi in appellatione suarum jurisdictionum, quamquam nunc vulgo corrupte usurpant. Comitatus autem proprie de Imperatoria aula dicitur. Sed quia tempore Caroli Magni, regnantibus Berengariis, & Othonibus ad singulas Civitates regendas aliquis Comes mittebatur, cœpit territorium, quoniam illi Comes pręerat, Comitatus dici. Otto tamen Phrisingensis Comitatum à comminando Comitatum dici existimat. Earum vero partium Præfecti vocantur Hungaris Comites, quibus Iurisdictionis cura incumbit. Comites Hungariæ trium generum sunt. I. Comes Perpetuus, cum dignitate natus, qui solius Regis judicio nititur. II. Comes Liberi, ut Vrsini, Frangipani, Crupani &c. III. Comes Parochialis, Proprius regionis cujusque Præfectus, qui à Rege cum consilio Prælatorum & Baronum ex illis de eodem Comitatu eligitur. Comitis Parochialis vices tenens est Vicecomes, qui eligitur à Comite de eodem Comitatu, ex potioribus Nobilibus & Iudex Nobilium dicitur. Qui ambo indicare & promulgare

sedes

dicere possis. Plinius & conventus &
Iurisdictiones & conventus juridicos
in distributione Ciliciæ; & Beticæ Hi-
spaniæ appellare videtur. Cicero vo-
cat Diœceses, quod nominis Episc
in appellatione suarum jurisdictionum
quamquam nunc vulgo corrupte usur-
pant. Comitatus autem proprie de Im-
ratoria aula dicitur. Sed quia tempo
Caroli Magni, regnantibus Berengariis
& Othonibus ad singulas Civitates re-
gendas aliquis Comes mittebatur, cujus
territorium, quoniam illi Comes præerat,
Comitatus dici. Otto tamen Phrisinge-
sis Comitatum à comminando Comi-
tum dici existimat. Earum vero partium
Præfecti vocantur Hungaris Comites,
quibus Iurisdictionis cura incumbit. Co-
mites Hungariæ trium generum sunt
I. Comes Perpetuus, cum dignitate &
tus, qui solius Regis judicio nititur. II
Comes Liberi, ut Vrsini, Frangipani
Crupani &c. III. Comes Parochialis
Proprius regionis cujusque Præfectus
qui à Rege cum consilio Prælatorum
& Baronum ex illis de eodem Comita-
tu eligitur. Comitis Parochialis vice
tenens est Vicecomes, qui eligitur
Comite de eodem Comitatu, ex posse
ibus Nobilibus & Iudex Nobilium
itur. Qui ambo indicare & promulgare
sedes

sedes in suo Comitatu possunt. Et hæ Sedes Iudiciariæ dicuntur Germanis *Gerichts Stuel*, Quæ tempore Ferdinandi I. tenore art. 37. Poson. M. D. L. in singulis Comitatibus &c. singulis quindecim diebus aut ad summum singulis mensibus &c. celebrabantur. Sunt autem Ransano; Comitatus complurimi; numero LXXIII. Molnaro; LXXIV. Aliis exclusis Transylvanensibus in Hungaria plures quinquaginta &c. ex quibus vix dimidium hodie obtinemus, Qui Conventus à Civitate nomen accepere, ut Comitatus Posoniensis; à Civitate Posonio, *& sic reliqui &c.* Sed & præter Comitatus, in Transylvania sunt Sedes Siculicæ septem & duæ Filiales. Sedes Saxonicæ septem & duæ Filiales. Inter Administratores sublimiores computo nunc nominetenus tantum Præfectos & Præsides Militares, ut sunt Generales partium Regni Superiorum & Inferiorum. Capitanei, Locum tenentes, Castellani Castrorum. Et olim Provisor Budensis. Privatim ut sunt ii fere, qui ad Aulæ saltem usum atque splendorem adhibentur: quos suo proprioque verbo dicimus Palatinos, Hungarico verbo Vduarnicales. Tales sunt: Thesaurarius Regis, Ianitorum Regalium: Dapiferorum Rega-

 lium,

lium, Pincernarum Regalium, Agasonum Regalium, Cubiculariorum Magistri. Et ceteri Magistri officia tenentes & honores, *ut Stilus Decretorum habet.* Quæ omnia distinctius tradidissem, nisi me confudissent Decreta, in quibus perpetuus ordo & series dignitatum ubique stricte non observatur, ex quibus sine præjudicio Sublimiorum & Minorum prænominata officia ordinate memoriæ causa exhibere non dubitavi. Ideoque me à cujuscunque injuria vindicabunt & excusatum omnes habebunt. Minores sunt in singulis locis Iuridicis, ut Primo in Regiis Liberisque Civitatibus, & reliquis Oppidis & Vicis &c.

Non possum autem quin Coronidis loco hic apponam Sigismundi Imperatoris decretum, quod plurima eorum, quæ à nobis dicta sunt, confirmat, & sic haber.

lium, Pincernarum Regalium, Agazonum Regalium, Cubiculariorum Magistri. Et ceteri Magistri officia tenentes & honores, ut *Stilus Decretorum habet*. Quæ omnia distinctius ... didissem, nisi me confudissent Decreta in quibus perpetuus ordo & series di-gnitatum ubique stricte non observatur, ex quibus sine præjudicio Sublimiorum & Minorum prænominatur ... ta officia ordinate memoriæ causa ... hibere non dubitavi. Ideoque me ... cujuscunque injuria vindicabunt & excusatum omnes habebunt. Minores sunt in singulis locis Iuridicis, ut Primo in Regiis Liberisque Civitatibus, & ... quis Oppidis & Vicis &c.

Non possum autem quin Coronidis loco hic apponam Sigismundi Imperatoris decretum, quod plurima corona... quæ à nobis dicta sunt, confirmat, & ... habet.

SIGIS

SIGISMVNDI IMPERATORIS

DECRETVM SEXTVM,

A. D. M. CCCC. XXXV. *editum, & eius anni secundum: Alias Sigismundi Decretum majus vocatum.*

SIgismundus Divina favente clementia, Romanorum Imperator semper Augustus, ac Hungariæ, Boemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque Rex: universis Christi fidelibus, præsentibus pariter & futuris, præsentiam noticiam habituris, salutem in omnium Salvatore. Inter cuncta, quæ pro subjectorũ salute conservanda nostræ meditationis perpendit acumen, ad ea præsertim cordis nostri curas, innata nobis inclinatione naturæ, solemus divertere, quibus humanæ temeritatis audacia effrenata, nonnunquam juncta potentia reprimantur, & juris integritas, abutentium prævaricatione, depravata, nunc, apertiori priorum consuetudinum declaratione, nunc novarum utili constitutione legũ, principãtis providentia reformetur: Proinde ad universorum, tam præsentium, quam futurorum noticiam, harum serie volumus pervenire: Quod cum nos pro

Imperialis fastigii honore finaliter adipiscendo, post electionem nostram, in Regem Romanorum factam, & primæ Coronæ RegiæRomanæ Aquisgrani susceptionem, novissime Sacri Romani Imperii principibus electoribus nobis consulentibus, in partes Lombardiæ descendendo, in Civitate Mediolani, secundam Coronam Regiam Romani Imperii recepissemus: & demum in Vrbem Romanam profecti fuissemus, infulasque nostras Imperiales de manibus Sanctissimi Domini nostri, Domini Eugenii Papæ quarti cum debita solennitate suscepissemus, & deinde nonnullis partibus Italiæ, & Germaniæ perlustratis, rebusque tam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam nostris Imperialibus, nobis interim occurrentibus votivè dispositis exonerati, tandem in peculiareRegnum nostrumHungariæ, medio tempore, præsentia nostra Regali viduatum, injuriisque & damnificationibus potentialibus, in suo statu, & suæ quietis & pacis amœnitate, disturbatum regressi, in hac civitate nostra Posoniensi, primam residentiam fecissemus personalem, & una cum fidelibus nostris, Prælatis videlicet & Baronibus ejusdē Regni nostri, ad nostram Majestatem confluentibus, certam conventionem Nobilium, de singulis ipsius Regni Comitatibus
convo-

Imperialis faſtigii honore finaliter adſ-
ſcendo, poſt electionem noſtram, in Re-
gem Romanorum factam, & primæ Co-
ronæ Regiæ Romanæ Aquiſgrani ſuſcep-
tionem, noviſſime Sacri Romani Impe-
rii principibus electoribus nobis con-
ſentibus, in partes Lombardiæ deſcenden-
do, in Civitate Mediolani, ſecundam Co-
ronam Regiam Romani Imperii re-
ciperemus: & demum in Vrbem Ro-
mam profecti fuiſſemus, infulaſque no-
ſtras Imperiales de manibus Sanctiſſi-
Domini noſtri, Domini Eugenii Papæ
quarti cum debita ſolennitate ſuſcepiſ-
mus, & deinde nonnullis partibus Italiæ
& Germaniæ perluſtratis, rebuſque
Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, quam noſtris
Imperialibus, nobis interim occurrenti-
bus votivè diſpoſitis exonerati, tandem
in peculiare Regnum noſtrum Hungariæ,
medio tempore, præſentia noſtra Regali
viduatum, injuriiſque & damnificationi-
bus potentialibus, in ſuo ſtatu, & ſua
quietis & pacis amœnitate, diſturbatum
regreſſi, in hac civitate noſtra Poſonien-
ſi, primam reſidentiam feciſſemus perſo-
nalem, & una cum fidelibus noſtris, Præ-
latis videlicet & Baronibus ejuſdẽ Regni
noſtri, ad noſtram Majeſtatem confluen-
tibus, certam conventionem Nobilium,
de ſingulis ipſius Regni Comitatibus
convo-

convocari feciſſemus. Tandem ipſorum congregatione adunata, de eorundem Prælatorum, & Baronum noſtrorum nec non Nobilium Regni noſtri, totum corpus ejuſdem Regni, cum plena facultate abſentium, repræſentantium, unanimi voto, conſilio, deliberatione & conſenſu, pro debita ordinata, & conformi juſticiæ adminiſtratione, incolis ejuſdem Regni æqualiter omnibus de cętero exhibenda, nec non quieto & tranquillo ſtatu eorundem Regnicolarum, infra ſcriptas conſtitutiones, ſtatuta & leges in perpetuum duraturas, & inviolabiliter obſervandas, diſpoſuimus, decrevimus, & duximus ordinandas, declarandas & firmandas.

ART. I.

De Iudicibus ordinariis Regni & eorum juramento.

PRimo quidem, ut omnis ſcrupuloſa ſuſpicio, quę contra judices & juſticiarios ipſius Regni noſtri, de favore vel odio, aut quomodo concipi poſſet, de cordibus quorũlibet penitus removeatur & tollatur: Statuimus, ut ſemper ſucceſſivis temporibus, omnes & ſinguli judices & juſticiarii dictiRegni noſtri, tam Eccleſiaſtici, quam ſæculares, qui videlicet in Palatinũ, Iudicem curiæ Regiæ, Magiſtrum Thavernicorum Regalium, Cancella-

rium, aut Vicecancellarium Regalem, in Protonotarium, & vicegerentem judicum prætactorum, ac etiam assessores eorundem in judicio, in Vaywodam partium Transylvaniensium, Comitem Siculorum, Banum Regnorum, Dalmatię & Croatiæ, Banum Sclavoniæ, Banum Machovien. ac in Comites quorumlibet Comitatuum, & Iudices Nobilium, eligentur & assumentur, eorumque in judicatu vicegerentes substituti, & assessores, tempore receptionis eorundẽ, ad hujusmodi honores & officia administrationis judicii & justiciæ, in manibus nostris Regiis, vel deputatorum à nobis, juramentum præstare teneantur, per formam verborum infra scriptorum, videlicet sic.

Ego juro per Deum, & per gloriosam Dei genitricem virginem Mariam, & per omnes Sanctos, & electos Dei, quod omnibus & singulis coram me causantibus, absque cujusvis personæ, divitis scilicet & pauperis acceptione, omnibusque, prece, præmio, favore, amore & odio, postpositis & remotis, prout scilicet secundum Deum, & ejus justiciam faciendum cognovero, justum & verum judicium & justiciam faciam meo pro posse. Sic me Deus adjuvet & Beata virgo Maria, & hoc signum vivificæ crucis Domini nostri Iesu Christi.

ART.

rium, aut Vicecancellarium Regalem, Protonotarium, & vicegerentem judicum prætactorum, ac etiam assessores eorundem in judicio, in Vaywodas partium Transylvaniensium, Comites Siculorum, Banum Regnorum, Dalmatiæ & Croatiæ, Banum Sclavoniæ, Banum Machovien. ac in Comites quorumlibet Comitatuum, & Iudices Nobilium, eligentur & assumentur, eorumque in judicatu vicegerentes substituti, & assessores, tempore receptionis eorundē, ad hujusmodi honores & officia administrationis judicii & justiciæ, in manibus nostris Regiis, vel deputatorum à nobis, juramentum præstare teneantur, per formam verborum infra scriptorum, videlicet sic.

Ego juro per Deum, & per gloriosam Dei genitricem virginem Mariam, & per omnes Sanctos, & electos Dei, quod omnibus & singulis coram me causantibus, absque cujusvis personæ, divitis scilicet & pauperis acceptione, omnibusque, prece, præmio, favore, amore & odio, postpositis & remotis, prout scilicet secundum Deum, & ejus justiciam faciendum cognovero, justum & verum judicium & justiciam faciam meo pro posse. Sic me Deus adjuvet & Beata virgo Maria, & hoc signum vivificæ crucis Domini nostri Iesu Christi.

ART.

ART. II.

De Iudicum Nobilium electione.

IVdices Nobilium autem, in quolibet Comitatu, eligantur & præficiantur ex Nobilibus potioribus, & bene possessionatis illius Comitatus, communiter omnibus, Nobilibus ejusdem Comitatus concorditer visi, & merito acceptandi, & ipsi electi teneantur non refutare, sed suscipere officium judicatus, sub pœna viginti quinq; Marcarum, per ipsam communitatem, si secus fecerint, irremissibiliter exigendarum, exceptis tamen, officiolatus & honores Regios, Reginales, Prælatorum, Baronum, vel aliorum tenentibus, vel stipendia ratione exercituationis habentibus, vel aliis rationabilibus ex causis in ipso Comitatu continuam residentiam non facientibus: & hujusmodi officium ad minus, per annum exercere, habendo sigillum cognoscibile, ad dandum cum sigillis aliorum Iudicum Nobilium, & Comitis, vel Vicecomitis literas fide dignas: Si vero elapso anno voluerint, habeant recusandi facultatem: Quod si resignaverint, aut per communitatem Nobilium comprovincialiter remoti, vel mutati fuerint, ante annum quintum futurum ad idem officium assumendum inuiti non coarctentur.

 ART.

ART. III.

Birsagia inter Comites, & Iudices Nobilium dividantur.

DE birsagiis autem sedium Comitum parochialium, ad portionem judiciariam cedentibus Comites Parochiales & Iudices nobilium æquam inter se divisionem facere teneantur, in duas partes.

ART. IV.

Occupata bona spoliatis, quomodo per Comites restituantur.

VErum quia frequenti querela Regnicolarum nostrorum, imo quadam palpabili experientia teste, nostra percipit celsitudo, per nonnullas novas possessionum occupationes, & potentiariorum actuum illationes, eosdem Regnicolas, inferiores videlicet à potentioribus, multipliciter opprimi & gravari, ideo volentes insolẽtiis, & novis attẽtationibus, per remedia opportuna, viam præcludere: Statuimus & ordinavimus, quod quãdocunque & ubicunque fuerint factę novæ, possessionum, aut terrarum, occupationes, potentialiter vadiationes, seu rerum & bonorum ablationes, succisiones sylvarum, interemptiones, verberationes, & vulnerationes hominum, domo-

ART. III.

Birsagia inter Comites, & Iudices Nobilium dividantur.

DE birsagiis autem sedium Comitum parochialium, ad portionem judiciariam cedentibus Comites Parochiales & Iudices nobilium æquam inter se divisionem facere teneantur, in duas partes.

ART. IV.

Occupata bona spoliatis, quomodo per Comites restituantur.

VErum quia frequenti querela Regnicolarum nostrorum, imo quadam palpabili experientia teste, nostra percipit celsitudo, per nonnullas novas possessionum occupationes, & potentiariorum actuum illationes, eosdem Regnicolas, inferiores videlicet à potentioribus, multipliciter opprimi & gravari, ideo volentes insolétiis, & novis attétationibus, per remedia opportuna, viam præcludere: Statuimus & ordinavimus, quod quálocunque & ubicunque fuerint factę no-…r, possessionum, aut terrarum, occupa-…ones, potentialiter vadiationes, seu re-…m & bonorum ablationes, succisio-…s sylvarum, interemptiones, verbe-…ones, & vulnerationes hominum, domo-

domorum, & possessionũ invasiones & deprædationes, ac alii similes novi actus potentiarii majores: extunc lęsi, damnum & injuriam passi, impetratis literis nostris Regalibus querimonialibus & præceptoriis, Comites parochiales, & Iudices nobilium Comitatus illius, in quo facta hujusmodi patrata extiterint, accedant, & inquirant. Qui quidem Comites, Iudices nobilium, cum testimonio Capituli, vel Conventus illi Comitatui deservire soliti, à vicinis & commetaneis, ac Nobilibus comprovincialibus, sub certis pœnis, in hujusmodi literis nostris Regalibus declarandis, in sedem eorum judiciariam, per modum proclamatæ congregationis, partibus quoq; litem habentibus convocatis, ad fidem eorum Deo debitã, fidelitatemque nobis, & Sacræ Coronæ nostræ observandam, tactis Sanctorum reliquiis, præstitam, super hujusmodi novis occupationibus possessionariis, & etiam actibus potentiariis, plenam & indilatam requirant veritatem: qua rescita & inventa, possessiones occupatas, authoritate eis in hac parte attributa mediante, restituant eisdem, à quibus fuerant indebite occupatæ, ipsosque in dominium earundem protegant & conservent: alia vero bona, & vadia potentialiter ablata, absque defectu, reddant & restituant.

ART.

ART. V.

Inquisitione sufficienti habita, & satisfactione impensa, factum potentiæ ad Regiam curiam decidendum, transmittatur.

SVper facto autem potentiæ, in talibus commissæ, partes utrasque discussionem & sententiam finalem recepturas, ad certum terminum mediantibus eorũ, & dicti Capituli, vel Conventus literis, seriem totius facti exprimentibus, ac propria & possessionum, factum hujusmodi attestantium nomina, continentium, in personalem nostram præsentiam Regiam, aut Palatinalem, seu Iudicis curiæ nostræ transmittant, ubi absq; ulterioris termini, & litigionarii processus observatione, & contumacia, etiam partis non venientis non obstante, nos, vel Iudex alius, ad quẽ causa transmissa fuerit, juramentum capitis decernendo, tandem finalẽ sententiam proferemus, & proferre tenebimur. Partes tamen litigantes, quandocunq; voluerint, absque requisitione judicis, & onere solutionis Birsagiorum, liberam concordãdi habeant facultatem, quemadmodum antiqua & laudabilis Regni nostri cõsuetudo hujusmodi concordiam, in quibuscunq; factis potentialibus, & aliis, libere fiendã dictat & consentit. Ne autem Barones,

ART. V.

Inquisitione sufficienti habita, & satisfa-
ctione impensa, factum potentiæ ad
Regiam curiam decidendum,
transmittatur.

SVper facto autem potentiæ, in talibus
commissæ, partes utrasque discussio-
nem & sententiam finalem recepturas,
ad certum terminum mediantibus eorū,
& dicti Capituli, vel Conventus literis,
seriem totius facti exprimentibus, ac pro-
pria & possessionum, factum hujusmodi
attestantium nomina, continentium, ad
personalem nostram præsentiam Regiam,
aut Palatinalem, seu Iudicis curiæ nostræ
transmittant, ubi absq; ulterioris termini,
& litigionarii processus observatione, &
contumacia, etiam partis non venientis
non obstante, nos, vel Iudex alius, ad quē
causa transmissa fuerit, juramentum capi-
tis decernendo, tandem finalē sententiam
proferemus, & proferre tenebimur. Partes
tamen litigantes, quandocunq; voluerint,
absque requisitione judicis, & onere so-
lutionis Birsagiorum, liberam concordā-
di habeant facultatem, quemadmodum
antiqua & laudabilis Regni nostri cōsue-
tudo hujusmodi concordiam, in quibus-
cunq; factis potentialibus, & aliis, libere
fiendā dictat & consentit. Ne autem Ba-
rones,

rones, judices, & alii honores Regios, & officiolatus à Regia Majestate tenentes, seu Comites parochiales, honori & judicatui ipsorum subjectos, quibus ipsi etiam ab aliis justitiam tenerentur ministrare, per se ipsos, quavis cupiditate, vel propria voluntate allecti, aliqua occasione indebite gravent, opprimant, seu damnificent, aut per eorum vicegerentes talia fieri permittant: Statuimus, ut à talibus læsi, damnificati & injuriati, impetratis literis nostris, ipsorum querelam continentibus, præceptoriis, quæ, modo prætacto coram Iudice nobiliū, ac testimonio Capituli, vel Conventus ejusdem Comitatus, per modum similis proclamatæ congregationis, veritatem inquiri facere, & sua damna ac gravamina comprobare valeant, & per ipsos Iudices nobilium, una cum Nobilibus comprovincialibus Comitatus ejusdem, judicium & justiciam, ex parte hujusmodi officialium, impendatur, aut nostræ Majestati, seu judicibus & justiciariis Curiæ nostræ prænotatis, modo præscripto, per literas Iudicis nobilium, seu Capituli, vel Conventus, seriem totius facti continentem, causa discutienda, ad certum terminū transportetur, ut hujusmodi causa, modo præmisso, sine dilatione terminetur. Si vero iidem Barones, seu officiales Regales,

aut

aut Comites debitum moderamen ſui officii in tantum exceſſerint, ut ex parte totius communitatis officiolatui ſuo ſubjectæ, generalis vociferatio queruloſa contra eos emerſerit: extunc nos ad fidelem & literatoriam aſſertionem Iudicum nobilium, comprovincialiumque nobilium, & Capituli, aut Conventus comprovincialis, perſonaliter, vel per idoneũ hominem ad hæc ſpecialiter deputatum, volumus & tenebimur, ex parte talium, condignam juſticiam miniſtrare.

ART. VI.

Caſtellani damna aliis inferentes cui pœnæ ſubjaceant.

STatuimus itaque, & ad reprimendum potentiariorum actuum effrenatum abuſum, præſenti ordinatione ſancimus, quod ſi qui Caſtellanorum aut cæterorum officialium noſtrorum, aut Reginalium, nec non Prælatorum, & Baronum, ac Nobilium & Regnicolarum noſtrorũ, de Caſtris & officiolatibus ipſorum, & cum potentiis dominorum ſuorum, à quibus hujuſmodi Caſtra, poſſeſſiones, & officiolatus, pro honore obtinent, aliquos actus potentiarios, damnificationes, injurias, & quæcunque mala perpetraverint & commiſerint, talium domini, qui eiſdem hujuſmodi Caſtra, officiolatus

& ho-

aut Comites debitum moderamen sui officii in tantum excesserint, ut ex parte totius communitatis officiolatui suo subjectæ, generalis vociferatio querulosa contra eos emerserit: extunc nos ad fidelem & literatoriam assertionem Iudicum nobilium, comprovincialiumque nobilium, & Capituli, aut Conventus comprovincialis, personaliter, vel per idoneú hominem ad hæc specialiter deputatum, volumus & tenebimur, ex parte talium, condignam justiciam ministrare.

ART. VI.

Castellani damna aliis inferentes cui pœnæ subjaceant.

STatuimus itaque, & ad reprimendum potentiariorum actuum effrenatum abusum, præsenti ordinatione sancimus, quod si qui Castellanorum aut cæterorum officialium nostrorum, aut Reginarum, nec non Prælatorum, & Baronum, ac Nobilium & Regnicolarum nostrorú, de Castris & officiolatibus ipsorum, & cum potentiis dominorum suorum, à quibus hujusmodi Castra, possessiones, & officiolatus, pro honore obtinent, aliquos actus potentiarios, damnificationes, injurias, & quæcunque mala perpetraverint & commiserint, talium domini, qui eisdem hujusmodi Castra, officiolatus & ho-

& honores contulerunt, super omnibus damnis & nocumentis, per se, & de bonis suis, plenam satisfactionem exhibere sint obligati, & teneantur effective, se ipsosque in hujusmodi actibus potentiariis, per suos castellanos, seu officiales, perpetratis, inscios, innocentes & immunes fore debito juramento purgare; suum autem damnum in hujusmodi satisfactione perceptum, si voluerint à suis familiaribus, castellanis, seu officialibus, qui ipsi satisfactioni causám dederunt, per ablationes rerum & bonorum ipsorum, ac possessionum occupationes, seu rebus & bonis, ac possessionibus minus sufficientibus, personarum eorum detentionem, & in captivitatem redactionem, & conservationem, usque ad recuperationem damnorum suorum prædictorum, fiendam, non obstante Nobilitatis, libertatis, cõditionis, & alterius cujuslibet dignitatis privilegio, liberam habeant facultatem: Quantitatem tamẽ sui damni, in solutione hujusmodi percepti, non excedendo.

ART. VII.

Birsagia moderata, per quos, & quando exigenda.

VT autem officiales & Comites nostri prætacti, Nobiles & incolas Regni nostri, sub suo honore & judicatu constitutos,

titutos, indebitis birſagiorum exactionibus gravandi occaſionem non habeant, antiquam in hac parte conſuetudinẽ Regni noſtri imitando declaravimus, quod nullus judicum ſæcularium, judicia, ſeu Birſagia extorquere poſſit, niſi tempore congregationis Palatinalis, vel alterius, per Regiam Majeſtatem, ad congregationes generales celebrãdas, deputati, in ſingulis Comitatibus celebrandas, ſecundum conſuetudinem ab antiquo obſervatã exceptis caſibus infra ſcriptis, quibus etiam extra tempus dictarum congregationum generalium, birſagia debite exigi poſſint.

Primus Caſus.

Primo videlicet, propter violentam retentionem, aut damnificationem Iobagionum, petita licentia, juſto terragio depoſito, aliiſque ſuis debitis perſolutis, ad alterius poſſeſſionem ſe transferre volentium: quo caſu Comes parochialis, cũ ſuis Iudicibus nobilium, abſque quibus nullum in talibus proceſſum facere debet, ab his, qui in hoc caſu culpabiles legitime inventi fuerint, judicium, ſeu Birſagium trium marcarum, toties, quoties, & quandocunq; culpabiles inventi fuerint, ſine expectatione extorquere poteſt jobagionẽ detentum, ſeu damnificatum, cum omnibus bonis ſuis, damnis etiam recuperatis, liberum abire permitti faciendo.

Secundus

uros, indebitis birſagiorum exactioni-
us gravandi occaſionem non habeant,
tiquam in hac parte conſuetudinē Re-
i noſtri imitando declaravimus, quod
illus judicum ſæcularium, judicia, ſeu
rſagia extorquere poſſit, niſi tempore
ongregationis Palatinalis, vel alterius
er Regiam Majeſtatem, ad congregati-
es generales celebrādas, deputati, in ſin-
ulis Comitatibus celebrandas, ſecundum
onſuetudinem ab antiquo obſervati ex-
eptis caſibus infra ſcriptis, quibus etiam
xtra tempus dictarum congregationum
eneralium, birſagia debite exigi poſſunt.

Primus Caſus.

Primo videlicet, propter violentam
entionem, aut damnificationem Joba-
onum, petita licentia, juſto terragio
poſito, aliiſque ſuis debitis perſolutis,
alterius poſſeſſionem ſe transferre vo-
tium: quo caſu Comes parochialis, cum
Iudicibus nobilium, abſque quibus
um in talibus proceſſum facere debet,
iis, qui in hoc caſu culpabiles legiti-
nventi fuerint, judicium, ſeu Birſa-
n trium marcarum, toties, quoties, &
docunq; culpabiles inventi fuerint,
xpectatione extorquere poteſt joba-
detentum, ſeu damnificatum, cum
ius bonis ſuis, damnis etiam recu-
, liberum abire permitti faciendo.

Secundus

Secundus Caſus.

Item, ſi quis jobagionem alterius, non petita, nec obtenta, vel petita, ſed nō obtenta licentia, ante dies quindecim, hujuſmodi petitæ licentiæ, potentialiter abduxerit, talis pro abductione violenta jobagionis hujuſmodi, birſagia, trium marcarum ſolvet, & eundem jobagionem retentum, ſeu damnificatum, cum aliis tribus marcis birſagialibus, per Comitem parochialem, coram Iudice Nobilium, reſtituere compellatur. Si verò jobagio aliquis non obtenta licentia, ſe furtive ad poſſeſſionem alterius receperit, & idem ad cujus poſſeſſionem acceſſerit, requiſitus, reddere recuſaverit: extunc ad reſtitutionem ipſius jobagionis fugitivi, Comes parochialis talem, cum Birſagio trium marcarum, compellere debeat & teneatur.

Tertius Caſus.

Item violator ſedis judiciariæ, Birſagium viginti quinque marcarum perſolvat.

Quartus Caſus.

Item quicunque furem, vel latronem, aut aliquem publicum malefactorem captivaverit, & eundem de captivitate ſua voluntarie abire permiſerit, ſolvere debet Comiti parochiali homagium malefactoris prænotati.

S *Quin-*

Quintus Casus.

Item, ubicunque lucrum Cameræ debito tempore persolutum non fuerit, Comes parochialis, cum judice nobilium, de qualibet villa non persolvente, post emanationem literarum Birsagialium, per Iudices Nobilium, contra tales dari solitarum, exigere debeat ipsum lucrum Cameræ, cum Birsagio trium marcarum.

Sextus Casus.

Consimiliter, quia certa scientia meminimus prædecessorum literis, & per nostram Majestatem frequenter literatoriè, ex laudabili consuetudine Regni nostri, præcipi solitum esse & usitatum, decimas Ecclesiarum, de singulis villis persolvere, post interdictum Ecclesiasticum, certo consueto tempore observari commissum, recusantibus, per Comites parochiales, aut vices suas gerentes exigi debere, cum singulis tribus marcis: Ideo præsentis ordinationis & statuti vigore, eandem consuetudinem ratam habendam, innovandam, imitandam committimus, quod post interdictum Ecclesiasticum, in singulis Diœcesibus & locis, temporibus hucusque solitis, impositum, de singulis villis, quæ per unius mensis spacinm hujusmodi interdictum Ecclesiasticum animo indurato tolerantes easdem

Quintus Casus.

Item, ubicunque lucrum Cameræ debito tempore persolutum non fuerit, Comes parochialis, cum judice nobilium, de qualibet villa non persolvente, post emanationem literarum Birsagialium, per Iudices Nobilium, contra tales dari solitarum, exigere debeat ipsum lucrum Cameræ, cum Birsagio trium marcarum.

Sextus Casus.

Consimiliter, quia certa scientia meminimus prædecessorum literis, & per nostram *Majestatem frequenter* literatoriè, ex laudabili consuetudine Regni nostri, præcipi solitum esse & usitatum, decimas Ecclesiarum, de singulis villis persolvere, post interdictum Ecclesiasticum, certo consueto tempore observari commissum, recusantibus, per Comites parochiales, aut vices suas gerentes exigi debere, cum singulis tribus marcis: Ideo præsentis ordinationis & statuti vigore, eandem consuetudinem ratam habendam, innovandam, imitandam committimus, quod *post interdictum* Ecclesiasticum, in singulis Diœcesibus & locis, *temporibus hucusque* solitis, impositum, *de singulis villis*, quæ *per unius* mensis *spacinm hujusmodi* interdictum Ecclesiasticum animo iidurato tolerantes eas-

dem

dem decimas persolvere recusaverint, seu non curaverint, mox elapso ipsius mensis spacio, Comites, vel Vicecomites parochiales, per decimatores requisiti, decimas easdem, cũ singulis tribus marcis Birsagialibus pro se indilatè exigendis, eis, quibus solvi debent, absq; dilatione & defectu, persolvi facere teneantur.

Septimus Casus.

Item quandocunque Nobiles alicujus Comitatus, vigore literarum Regalium, per modum proclamatæ congregationis, sub pœna trium marcarum, in eisdem literis Regalibus expressa, convocati fuerint, quicunque ad illam congregationem non venerint, nisi ægritudine, senio, viduitate, orphanitate, paupertatis impotentia remorati, vel eorum arduis negociis rationabiliter se excusare potetint. Comes Parochialis, & Iudex Nobilium, prædictas tres marcas, in dictis literis nostris expressas, indilatè exigere possint.

Casus octavus.

Item Palatinus, & Iudex curiæ, ac cæteri Iudices ordinarii, Ecclesiastici, & Sæculares, universa judicia, in causis coram eis vertẽtibus aggregata, statim ipsis causis finitis, ac per sententiam finalem cõclusis, primò parti adversæ, de sua portione, satisfactionẽ impẽdere teneantur,

& ad partem suam judiciariam cedentē, exigendi liberam habeant facultatem.

ART. VIII.

Capituli & Conventus, pro testimonio, quales personæ emitti debeant.

ITem statuimus, quod ad faciendas Statutiones, Inquisitiones, ac Evocationes, & alios quoscunque processus, cum hominibus & testimoniis Capitularibus, & Conventualibus fieri solitis, quę communiter fidedignates vocantur, de Capitulis, & Conventibus personæ, seu homines simplices non mittantur: Sed de ipsis Capitulis Canonici, ad minus autem personæ in beneficiis vel officiis constitutæ: De Conventibus vero, Monachi Conventuales, Sacerdotes destinētur, qui quidem pro hujusmodi testimoniis Capitularibus, & Conventualibus deputati, priusquā ad faciendas aliquas possessionarias Statutiones, metarum reambulationes, revisiones possessionarias, & communes inquisitiones, transmittantur & procedant, jurare teneantur, ut in eisdem factis fideliter & recte procedant, & veram relationem, seu fassionem faciant. Homines autē Regii in præmissis procedentes, tempore reversionis eorū, ac fassionis seu relationis, corā ipsis Capitulis, & Conventibus fiendis, similiter jura-

men-

& ad partem suam judiciatiam cedẽtẽ
exigendi liberam habeant facultatem.

ART. VIII.

Capituli & Conventus, pro testimoniis quales personæ emitti debeant.

ITem statuimus, quod ad faciendas Statutiones, Inquisitiones, ac Evocationes, & alios quoscunque processus, cum hominibus & testimoniis Capitularibus & Conventualibus fieri solitis, qui communiter fidedignates vocantur, de Capitulis, & Conventibus personæ, seu homines simplices non mittantur: Sed de ipsis Capitulis Canonici, ad minus autem personæ in beneficiis vel officiis constitutæ: De Conventibus vero, Monachi Conventuales, Sacerdotes destinẽtur, qui quidem pro hujusmodi testimoniis Capitularibus, & Conventualibus deputati, quandoquã ad faciendas aliquas possessionarias Statutiones, metarum reambulationes, revisiones possessionarias, & communes inquisitiones, transmittantur & procedant, jurare teneantur, ut in eisdem fideliter & recte procedant, & veram relationem, seu fassionem faciant. Homines autẽ Regii in præmissis procedentes, tempore reversionis eorũ, ac fassionis seu relationis, corã ipsis Capitulis & Conventibus fiendis, similiter juramen-

mentũ præstare teneantur. Quicunq; autem contra suum juramentũ, falsum processum. vel falsam relationẽ fecisse, repertus fuerit, talis, tanquã falsarius & perjurus, pœna amissionis beneficii sui, si quod habuerit, puniatur, & insuper, sive beneficatus, sive nõ beneficatus existat, perpetuis carceribus mancipetur: Homo verò Regius, si in præmissis possessionariis statutionibus, metarum reambulationibus, & revisionibus sinistre, vel falsè processerit, in facto perjurii pœna capitis, & amissionis omnium bonorum suorum, convincatur. Quicunque vero Nobilis, per alium, seu alios quoscunque, mediantibus nostris Regiis, vel aliis consuetis literis, nomen suum continentibus pro homine Regio, cum testimonio alicujus Capituli, vel Conventus, requisitus, onus hujusmodi processus assumere & exequi recusaverit, in birsagio consueto trium marcarum, per Comitem parochialem indilate exigendarum, convincatur eo facto.

ART. IX.

STatutiones autem possessionariæ, metarum reambulationes & revisiones, aliter fieri non debeant, nisi vicinis & cometaneis hujusmodi possessionum inibi legitime convocatis: Et ut fraus & do-

lus in talibus melius evitetur, nomina ſingulorum vicinorum & cometaneorum, tempore præmiſſorum proceſſuũ, illuc principaliter convenientium, in literis Capitularibus & Conventualibus ſuperinde emanandis, ſeriatim conſcribantur.

ART. X.

Literarum taxa, & ſalarium fide dignitatum.

ET ut materia diſcordiæ, ſuper facto redemptionis literarum Capitulariũ & Conventualium, nec non ſuper ſatisfactione viatum ſeu laborum, teſtimoniis Capitularibus, & Conventualibus fienda, hactenus ſæpius ſuboriri conſueta, de cætero ceſſet, & ſuccidatur præſenti ordinatione, antiquam tamen & laudabilem conſuetudinem imitando: Statuimus, ut omnibus in locis, tam Capitularibus, quam Conventualibus, pro qualibet litera Evocatoria per ſe, videlicet, Evocatoria prima, ſecunda & tertia, & in Capitulo, aut Conventu; ſimul cum eorum Notario & ſcriptore, pro redemptione literæ recipiantur, ſeu ſolvantur ſinguli denarii viginti quatuor majoris monetæ. Item pro qualibet litera Proclamatoria, denarii centum. Item pro qualibet litera Procuratoria, denarii viginti quatuor. Item pro qualibet litera

Pro-

lus in talibus melius evitetur, nomina singulorum vicinorum & cometaneorum, tempore præmissorum processuum, illuc principaliter convenientium, in literis Capitularibus & Conventualibus superinde emanandis, seriatim conscribentur.

ART. X.

Literarum taxa, & salarium fidedignitatum.

ET ne materia discordiæ, super facto redemptionis literarum Capitulariũ & Conventualium, nec non super satisfactione viarum seu laborum, testimoniis Capitularibus, & Conventualibus fienda, hactenus sæpius suboriri consueta, de cætero cesset, & succidatur præsenti ordinatione, antiquam tamen & laudabilem consuetudinem imitando: Statuimus, ut omnibus in locis, tam Capitularibus, quam Conventualibus, pro qualibet litera *Evocatoria* per se, videlicet, Evocatoria prima, secunda & tertia, & in Capitulo, aut Conventu, simul cum eorum Notario & scriptore, pro redemptione literæ recipiantur, seu solvantur singuli denarii viginti quatuor majoris monetæ. *Item pro qualibet litera* Proclamatoria, denarii centum. Item pro qualibet litera Procuratoria, denarii viginti quatuor. *Item pro qualibet litera* Pro-

Prohibitoria, Protestatoria, & aliis similibus, si patenter emanatur, denarii viginti quatuor, si verò clausè, denarii duodecim. Item pro qualibet litera Fassionali emanata privilegialiter, denarii centum, patenter verò, denarii viginti quatuor, clausè autem, denarii duodecim. Item pro qualibet litera Inquisitoria, sive patenti, sive clausa, denarii viginti quatuor. Item de paribus antiquarum literarum in conservatorio requisitarum, custodi seu requisitori per se, denarii centum, & pro redemptione literæ requisitæ, si non habuerit multum de scriptura, & patenter confecta fuerit, denarii viginti quatuor: Si verò labor scribendi fuerit magnus, & litera privilegialiter confecta, denarii centum. Item de simplicibus transcriptis, seu transumptionalibus literis patenter emanatis, ubi labor scribendi magnus non fuerit, denarii viginti quatuor, ubi autem litera fuerit prolixa, aut privilegialiter emanata, denarii centum. Item de litera Statutoria, in qua contradictio facta fuerit, denarii viginti quatuor. De literis verò statutionalibus perpetuis, in quibus contradictio facta non fuerit, recipiatur redemptio literarum, secundum quantitatem possessionis, & numerum sessionis modo subscripto: Videlicet, de sessione una, duabus,

bus, aut tribus, aut quatuor, in toto denarii centum. Vbi autem fuerint ultra quatuor sessiones, usque ad decem, pro qualibet sessione, denarii viginti quatuor. Vbi verò fuerint ultra decem, usque ad viginti, de qualibet sessione, denarii duodecim. Vbi verò fuerint ultra viginti, usque ad centum, usque quaque, de qualibet sessione, denarii octo. Item, de literis Reambulatoriis metalibus, in quibus contradictio & evocatio facta non fuerit, denarii viginti quatuor. In reambulationibus autem metalibus, in quibus simplex consignatio, vel cum hominibus Regiis, decuria Regia, transmissis, similis consignatio, vel finalis metarum erectio, cum juramento super terram, in forma judiciaria, aut partibus concordantibus, facta fuerit, pro redemptione literæ, denarii quadringenti. Vbi autem partibus in hujusmodi reambulationibus & demonstrationibus metalibus discordantibus, causa ad curiam Regiam deducta fuerit, tunc pro redemptione literarum talium denarii ducenti. Itẽ de cõmuni inquisitione, ordine judiciario, commissa, denarii centum. Item de occupationibus possessionum, hominũ in sententia capitali convictorum, & rerum ablationibus, judiciaria cõmissione mediãte, fiendis, de rebus ablatis, ex antiqua con-

bus, aut tribus, aut quatuor, in toto de-
narii centum. Vbi autem fuerint ultra
quatuor ſeſſiones, uſque ad decem, pro
qualibet ſeſſione, denarii viginti qua-
tuor. Vbi verò fuerint ultra decem, uſ-
que ad viginti, de qualibet ſeſſione, de-
narii duodecim. Vbi verò fuerint ultra
viginti, uſque ad centum, uſque qua-
que, de qualibet ſeſſione, denarii octo.
Item de literis Reambulatoriis metali-
bus, in quibus contradictio & evocatio
facta non fuerit, denarii viginti qua-
tuor. *In reambulationibus autem meta-
libus, in quibus ſimplex conſignatio, vel*
cum hominibus Regiis, decuria Regia,
tranſmiſſis, ſimilis conſignatio, vel *finalis*
metarum erectio, cum juramento *ſuper*
terram, in forma judiciaria, aut partibus
concordantibus, *facta* fuerit, pro redem-
ptione literæ, denarii quadringenti. Vbi
autem partibus in hujuſmodi reambula-
tionibus & demonſtrationibus metali-
bus diſcordantibus, cauſa ad curiam Re-
giam deducta fuerit, tunc pro redemptio-
ne literarum talium denarii ducenti. Itẽ
de cõmuni inquiſitione, ordine judicia-
rio, commiſſa, denarii centum. Item de
occupationibus poſſeſſionum, hominũ in
ſententia capitali convictorum, & rerum
ablationibus, judiciaria cõmiſſione me-
diãte, fiendis, de rebus ablatis, ex antiqua
con-

conſuetudine, Capitulum habebit decimam partem, pro redemptione autem literę, denarii centum. Item de poſſeſſionariis diviſionalibus, de ſingulis poſſeſſionibus diviſis, ſinguli denarii centũ. Item de expeditoriis juramentalibus, denarii viginti quatuor. Item de expeditoriis juramentalibus continentibus nomina conjuratorum, denarii centum. Item de ſolutionibus pecunialibus, coram Capitulis, vel Conventibus, vel eorum teſtimoniis fieri ſolitis, Capitulum, ſeu Conventus decimam & nonam partem exigere non poſſint, niſi quando propter diſcordiam partium, in eorum Sacriſtiis, ſeu conſervatorio hujuſmodi pecuniæ depoſitæ fuerint, de talibus nempe de jure, decimam & nonam partes recipere poſſunt, ad illius tamen partis rationem, quæ cauſam dederit, pecuniæ hujuſmodi in conſervatorio reponendæ. Perſonis autem teſtimonialibus Capitulorum & Conventuum, pro ſingulis diebus, quibus in itinere fide dignitatis proceſſerint, ſolvantur ſinguli duodecim denarii majores, ſive in propriis equis, ſive in equis cauſantium ambulent, & ducantur: ita tamen, quod in victualibus & expenſis cauſantium, & ipſos ad facta ſua conducentium, ſimul cum equis, & familia eorum, de domo, iterum in do-

 mum

mum, semper duci debeant, & reduci.

ART. XI.

Taxa literarum minoris Cancellariæ.

PRæterea, ex quo in judiciis, in curia nostra Regia fieri consuetis, coram judicibus ordinariis ejusdem curiæ, ac eorum notariis supradictis, literę & redemptiones earum necessario occurrunt. Ideò ad tollendam cujuslibet altercationis occasionem, quæ inter ipsos Notarios & causantes emergi posset, antiquam consuetudinem redéptionis literarum earundem, modo subscripto, duximus similiter declarandum: Videlicet, quod in ipsa curia nostra, Notariis ipsius curiæ nostræ judiciariæ, de una litera Prorogatoria communi, solvantur denarii duodecim. De litera judiciali seu Birsagiali, similiter denarii duodecim. De simplici litera Inquisitoria, similiter denarii duodecim. De secunda Evocatória, denarii viginti quatuor. De tertia Evocatoria, denarii centum. De Proclamatoria, denarii centum. De litera juramentali, tertio, vel sexto se, alicui adjudicata, denarii viginti quatuor. De eo, qui jurabit, duodecimo, vel vigesimo quinto, aut quinquagesimo se, denarii centum. De communi inquisitione, denarii centum. De litera duellarii, denarii ducenti.

De

rum, semper duci debeant, & reduci.

ART. XI.

Taxa literarum minoris Cancellariæ.

Ræterea, ex quo in judiciis, in curia nostra Regia fieri consuetis, coram dicibus ordinariis ejusdem curiæ, ac rum notariis supradictis, literę & re- mptiones earum necessario occurrunt. eò ad tollendam cujuslibet altercatio- s occasionem, quæ inter ipsos Nota- os & causantes emergi posset, anti- am consuetudinem redemptionis litera- m earundem, modo subscripto, duxi- s similiter declarandum: Videlicet, od in ipsa curia nostra, Notariis ipsius iæ nostræ judiciariæ, de una litera rogatoria communi, solvantur de- ii duodecim. De litera judiciali seu igiali, similiter denarii duodecim. simplici litera Inquisitoria, similiter arii duodecim. De secunda Evocato- lenarii viginti quatuor. De tertia Evo- ria, denarii centum. De Proclamato- lenarii centum. De litera juramen- ertio, vel sexto se, alicui adjudicata, ii viginti quatuor. De eo, qui jura- odecimo, vel vigesimo quinto, inquagesimo se, denarii centum. nmuni inquisitione, denarii cen- e litera duellarii, denarii ducenti.

De

De juramentali super caput, denarii ducenti. De prima instrumentorum exhibitione, denarii viginti quatuor. De secũdaria & tertiaria instrumentorũ exhibitione, cum gravamine assumpto, similiter denarii viginti quatuor. De Prorogatoria respondentis cum tribus marcis, denarii viginti quatuor. De litera Prorogatoria patenti, denarii viginti quatuor. De litera Fassionali communi, denarii viginti quatuor. De aliis literis generalibus, videlicet Prohibitoriis, & similibus, denarii viginti quatuor. De Prohibitoriis facie ad faciem, denarii centum. De litera Sententionali facti potentialis, conservatori sigilli, floreni decem, per centum denarios: Scriptori autem, denarii ducenti. De literis statutoriis, & reambulatoriis simplicibus, denarii viginti quatuor. De literis autem Adjudicatoriis reobtentionis possessionum, seu aliarum rerum, juxta quantitatem possessionis, seu rei obtentæ habita concordia, inter causantes, & Protonotarium, fiet solutio.

ART. XII.

Taxa literarum majoris Cancellariæ.

IN Cancellaria autem nostra Regia, quoad redemptiones literarum juridicarum & consuetarum, servetur antiqua consuetudo ejusdem Cancellariæ. Similiter

liter de donationibus & confirmatoriis, pensata quantitate rei donatæ vel confirmatæ, erit concordandum cum Cancellario, modo hactenus observato. Quia vero in omnibus præmissis redeptionibus literarũ, & aliis quibuscunq; solutionibus ac Birsagiorum exactionibus, de numero & quantitate denariorum pro tempore currentium, sæpenumero mentio facta est, gratia removendi dubii, præsentium serie, declaramus, ut denarii tales intelligantur, quorum singuli centum, unum florenum auri valeant, & repræsentent, & si denarios minores pro aliquo tempore cursum habere contigerit, ad eandem rationem, cum ampliori & æquivalenti numero, suppleantur.

ART. XIII.

Arestatio in propriis terris & officiolatibus fieri nequit, sub pœna marcarũ sex.

ITem de arestationibus mercatorum, & aliorum hincinde proficiscentium, quę pro debitis & aliis excessibus propriis, aut alienis, in possessionibus, seu locis communibus, tam per Ecclesiasticos, quã per Sæculares, Nobiles & ignobiles, satis frequenter fieri solent, in quibus etiam hactenus nonnulla impedimenta & damna, ac injurię, extra consuetudinem hujusmodi arestationis, cõmissi

liter de donationibus & confirmatoriis, pensata quantitate rei donatæ vel confir. matæ, erit concordandum cum Cancellario, modo hactenus observato. Quia vero in omnibus præmissis redēptionibus literarú, & aliis quibuscunq; solutionibus ac Birsagiorum exactionibus, de numero & quantitate denariorum pro tempore currentium, sæpenumero mentio facta est, gratia removendi dubii, præsentium serie, declaramus, ut denarii usuales intelligantur, quorum singuli centum unum florenum auri valeant, & representent, & si denarios minores pro alio tempore cursum habere contigerit, ad eandem rationem, cum ampliori & æquivalenti numero, suppleantur.

ART. XIII.

Arestatio in propriis terris & officiolatibus fieri nequit, sub pœna marcarū sex.

ITem de arestationibus mercatorum, & aliorum hincinde proficiscentium, quç pro debitis & aliis excessibus propriis, aut alienis, in possessionibus, seu locis communibus, tam per Ecclesiasticos, quā per Sæculares, Nobiles & ignobiles, satis frequenter fieri solent, in quibus etiam hactenus nonnulla impedimenta & damna, ac injuriç, extra consuetudinem hujusmodi arestationis, cōmissa

missa sunt & patrata, eandem antiquam Regni nostri consuetudinem approbandam declaramus. Quod nullus arestare volens, in suis propriis, aut fratrum suorum condivisionalium possessionibus, terris, aut officiolatibus, pro quacunque causa, arestationem aliquam facere possit: alioquin pro indebito aresto suo, in pœna trium marcarum convincatur, & arestum hujusmodi indebite factum, cum altero birsagio trium marcarum, relaxare & liberum permittere, per Comitem parochialem compellatur. Cum autem in loco cōmuni quispiam arestationem facere voluerit, judex ipsius loci cōmunis eandem arestationem, coram se, sic, & non aliter fieri patiatur & acceptet, si videlicet arestās, prius se à domino, vel villico possessionis, in qua arestatus residentiam habuit, justitiam postulasse, & hujusmodi justitiam, aut sibi temerarie denegatam, aut finaliter exhibitam fore, sed satisfactionem debitam non impensam extitisse, literis Comitis, vel Vicecomitis parochialis, aut Iudicis Nobilium, vel aliis credibilibus, poterit comprobare. Dum autem hæc præmissa, modo prætacto, evidenter poterit comprobare: extunc dominus vel Iudex, aut villicus ipsius loci seu possessionis communis, arestum retinere, & inter partes, more

more in talibus consueto, judicium & justiciam faciendo, super debitis, aut aliis excessibus, vel rebus coram eo rationabiliter obtentis, debitæ satisfactionis cõplementum, de rebus & bonis judicialiter obtentis condemnati, aut rebus & bonis ipsius minus sufficientibus, per detentionem personalem, impendere teneatur.

ART. XIV.

Aresti, Iudicis faventis parti pœna.

IN casu etiam, quo ipse Iudex aresti, pro favore, aut timore cujuscunque vel ex qualibet alia causa, rationem non habente, arestum coram eo legitime factum, seu fiendum, retinere, judiciumq; & justiciam, ac satisfactionis complementum, modo superius descripto exhibere recusaverit: extunc ipse arestatori, cujus ipse adversarium libere abire permiserit, pro damno, quod per hujusmodi arestum requirere, & immediate obtinere poterat, & pro toto interesse, teneatur & existat obligatus, nisi arestandus, vel arestatus, tantam potentiam & vim habuerit, propter quam dominus, seu Iudex loci communis eisdem resistere, & eos retinere non valebit, aut alia potentia superveniente arestatus, contra voluntatem judicis, arestum violenter abdu-

more in talibus consueto, judicium & justiciam faciendo, super debitis, aut aliis excessibus, vel rebus coram eo rationabiliter obtentis, debitæ satisfactionis cōplementum, de rebus & bonis judicialiter obtentis condemnati, aut rebus & bonis ipsius minus sufficientibus, per detentionem personalem, impendere teneatur.

Art. XIV.

Aresti, Iudicis faventis parti pœna.

IN casu etiam, quo ipse Iudex aresti, *pro favore*, aut timore cujuscunque *vel ex* qualibet alia causa, rationem non habente, arestum coram eo legitime factum, seu fiendum, retinere, judiciumque & justiciam, ac satisfactionis complementum, modo superius descripto exhibere recusaverit: extunc ipse arestatori, cujus ipse adversarium libere abire permiserit, pro damno, quod per hujusmodi arestum requirere, & immediate obtinere poterat, & pro toto interesse, teneatur & existat obligatus, nisi arestandus, vel arestatus, tantam potentiam & vim habuerit, propter quam dominus, seu Iudex loci communis eisdem resiste- re, & eos retinere non valebit, aut alia otentia superveniente arestatus, contra oluntatem judicis, arestum violenter abdu-

abduxerit: Quo casu eveniente, ad sui excusationem, super eo, quanto citius poterit, suis vicinis & cometaneis publice protestetur.

Art. XV.

Arestantium Civium pœna in propriis terris.

VOlumus autem, quod in nostris & in Reginalibus liberis Civitatibus, oppidis & villis, & possessionibus, mediantibus eorum Iudicibus, officialibus, & præsidentibus quibuscunque, per Cives, mercatores, hospites, & incolas eorundem, pro suis debitis, rebus & acquisitionibus quibuscunque, arestationes hujusmodi, modo suprascripto, & sub pœnis antedictis, per Magistrum Thavernicorum, aut alios eorum superiores, indilate exigendis, fieri nullatenus debeant, neque possint, sed in locis communibus, & coram judice communi, cum necesse fuerit, fiant arestationes per eosdem, modo superius declarato.

Art. XVI.

Aresti Iudicis salarium.

IVdex autem communes arestationes hujusmodi, coram eo debite & legitime factas, discernens & judicans, pro suo labore & honore, si fuerit judex per domi-

dominum possessionis constitutus, aut dominus ipsemet, quadraginta denarios: Si verò villicus, duodecim denarios, ab homine judicialiter condemnato, pro se exigendi habet facultatem.

ART. XVII.

De defectu seminis, donationibus, & sequestro.

PORRO æquitatem, & juris observantiam, quam inter Regnicolas nostros vigere peroptamus, à nostra Regia Majestate exordium habere demõstrari volentes, præsenti decreto stabilimus, quod in quocunque Comitatu, aliqua jura, per defectum seminis quorumcunque decedentium devoluta fuerint, & de hujusmodi possessionibus manifeste non constat, an ad jus Regium pertineant, vel aliquos fratres generationales, seu hæredes fæminei sexus concernant, sed inter ista duo, videlicet, jus Regium, & jus aliorum scilicet generationalium, vel fæmineum dubium intervenerit: extunc homo communis nobilis, & idoneus, in quolibet Comitatu, ad idem per Comitem Parochialem, cum Iudice nobilium, & aliis Nobilibus comprovincialibus, in unum locum congregatis, non tamen ex Baronibus, nec de potentioribus, sed de mediocribus Nobilibus, electus hujus-

modi

dominum possessionis constitutus, ex dominus ipsemet, quadraginta denarios. Si verò villicus, duodecim denarios, ab homine judicialiter condemnato, prost exigendi habet facultatem.

ART. XVII.

De defectu seminis, donationibus, & sequestro.

Porro æquitatem, & juris observantiam, quam inter Regnicolas nostros vigere peroptamus, à nostra Regia Majestate exordium habere demonstrari volentes, præsenti decreto stabilimus, quod in quocunque Comitatu, aliqua jura, per defectum seminis quorumcunque decedentium devoluta fuerint, & de hujusmodi possessionibus manifeste non constat, an ad jus Regium pertineant, vel aliquos fratres generationales, seu hæredes fœminei sexus concernant, sed inter ista duo, videlicet, jus Regium, & jus aliorum scilicet generationalium, vel fœminarum dubium intervenerit: extunc homo communis nobilis, & idoneus, in quolibet Comitatu, ad idem per Comitem Parochialem, cum Iudice nobilium, & aliis Nobilibus comprovincialibus, in unum locum congregatis, non tamen ex Baronibus, nec de potentioribus, sed de mediocribus Nobilibus, electus hujus-

modi jura devoluta & dubiosa, & etiam alia similia, si quæ contigerint, tam diu conservet & manu teneat, absque damnificatione qualibet: excepto solum, quod de proventibus consuetis hujusmodi possessionum, donec in manibus suis remanebunt, expensas moderatas capere & facere possit: De quibus tandem rationem reddere debeat & teneatur, quousque hujusmodi revolutio jurium, sine hæredibus decedentium, in sede judiciaria curiæ nostræ Regiæ, publicata fuerit. Ipsaque publicatione facta, quicunque easdem possessiones, & jura sibi pertinere allegaverit, in certis octavis subsequentibus, quanto citius rationabiliter poterit, jura sua producendo, easdem ad se pertinere comprobet. Quod si facere poterit, Iudices curię Regię Majestatis eundem statui & introduci mandent & faciant, cum effectu. Si vero in cōprobatione defecerint, juri Regio relinquantur. Et si qui ulterius ad easdem jus habere speraverint, eas de manibus Regiis requirant legitime.

ART. XVIII.

De uxoribus & filiabus, in domibus Nobiliū decedentium, remanentibus.

Ubi autem uxores, vel filiæ hujusmodi hominum, absq; hæredibus masculinis,

culinis, decedentium, in talibus possessionibus & juribus remanserint: extunc possessiones eædem, & jura possessionaria, à manibus eorum occupari & auferri non debeant, priusquam de eorum juribus, videlicet, an hæreditarie & perpetuo ad jus fœmineum pertineat, an ne veritas inquiratur: Quod si repertum fuerit eadem jura juri fœmineo non competere: extunc dictis uxoribus talium decedentium, antequam de dominio dictarum possessionum excludantur, per Regiam Majestatem, vel alios, ad quos repertæ fuerint esse devolutæ, de eorum dotibus & juribus paraphernalibus plena satisfactio impendatur.

ART. XIX.

De quarta filiarum & domo paterna.

FIliabus vero, usque tempus emaritationis earum, domus paterna, cum quarta parte possessionum paternarum, pro quarta filiali, secundum consuetudinem Regni nostri, sequestretur, & possidenda relinquatur.

ART. XX.

De filiabus Nobilium, homini rustico nubentibus.

POstquam vero maritatæ & traductæ fuerint, de earum jure quartalitio, pecuniarum solutione mediante, satisfiat.

Vbi

culinis, decedentium, in talibus poſſeſ-
ſionibus & juribus remanſerint: extunc
poſſeſſiones eædem, & jura poſſeſſiona-
ria, à manibus eorum occupari & auſe-
ri non debeant, priuſquam de eorum ju-
ribus, videlicet, an hæreditarie & perpe-
tuo ad jus fœmineum pertineat, an ne ve-
ritas inquiratur: Quod ſi repertum fuerit
eadem jura juri fœmineo non compete-
re: extunc dictis uxoribus talium dece-
dentium, antequam de dominio dicta-
rum poſſeſſionum excludantur, per Re-
giam Majeſtatem, vel alios, ad quos re-
pertæ fuerint eſſe devolutæ, de eorum
dotibus & juribus paraphernalibus plena
ſatisfactio impendatur.

A R T. XIX.

De quarta filiarum & domo paterna.

FIliabus vero, uſque tempus emarita-
tionis earum, domus paterna, cum
quarta parte poſſeſſionum paternarum,
pro quarta filiali, ſecundum conſuetudi-
nem Regni noſtri, ſequeſtretur, & poſſi-
denda relinquatur.

A R T. XX.

De filiabus Nobilium, homini ruſtico nubentibus.

POſtquam vero maritatæ & traductæ
fuerint, de earum jure quartalitio, pe-
cuniarum ſolutione mediante, ſatisfiat.
Vbi

Vbi autem aliqua ex ipſis filiabus homini
impoſſeſſionato maritata fuerit, dictante
eadem Regni noſtri conſuetudine, in per-
petuo jure & dominio, hujuſmodi quar-
tæ filialis poſſeſſionariæ, ſuccedere debet,
& remanere. Ita tamen, quod ſi ipſa de
voluntate & conſenſu fratrum ſeu con-
ſanguineorum ſuorum, in quos poſt ip-
ſius matrimonium, hujuſmodi jura, ſeu
quartalitia reverti & redundari deberét,
homini, ut præfertur impoſſeſſionato
nupſerit: alioquin ſive de domo paternali,
ſive de curiis & ſervitiis bonorum, ſeu
majorũ nobilium, dictis ſuis fratribus ſeu
conſanguineis, aut parentibus irrequiſi-
tis & nolentibus, ſeu nón cõſentientibus,
id fecerit, jus ſuum quartalitium, nõ cum
poſſeſſione, ſed cum ſatisfactione pecu-
niaria, requirendi habebit facultatem.

A R T. XXI.

Eccleſiarum res & bona, ſæculares non occupent.

ADjicientes ſtatutis ſuperioribus ſtatui-
mus, quod nullus Com. Banus, Way-
woda, ſeu alius officialis Regius, cujuſcun-
que cõditionis, denominationis & digni-
tatis exiſtat, Eccleſias Epiſcopales Archie-
piſcopales, Abbatiales, Præpoſitales, &
alias quaſcunque Regio jure patronatus
diſponendas, earundemq; tenutas, perti-

 nentias,

nentias, decimas, & possessiones, intra terminos & limites sui honoris, seu officiolatus, absque speciali mandato Regio, occupare; aut se de eisdem partialiter, vel totaliter ingerere præsumat.

ART. XXII.

Tributorum superflua exactio vetatur.

VErum quia ex immoderata & superflua exactione tributorum, per diuturni temporis abusum & inadvertentiam, ac negligentiam dispositionis superinde necessariæ, multa gravamina, damna & incommoda Regnicolis, & extraneis hominibus, cum eorum rebus & mercibus, in Regno nostro hinc inde proficiscentibus, per tributarios tam nostros Regales, & Reginales, quam Regnicolarum & aliorum, propria cupiditate, nullo ad Dei timorē, aut æquitatem habito respectu allectos, illata fore hactenus, ferventiorique aviditate dietenus irrogari, experientia teste, nostra cognovit celsitudo. Ideo præsenti sanctione decrevimus, quod in singulis Comitatibus Regni nostri, tempore celebrationis generalium congregationum palatinalium, per Palatinos, pro tempore, constitutos, vel alias ex Regia deputatione celebrandarum, inquiratur à juratis assessoribus, hujusmodi congregatio-
num

nentias, decimas, & possessiones, inca terminos & limites sui honoris, seu officiolatus, absque speciali mandato Regio, occupare; aut se de eisdem partialiter, vel totaliter ingerere præsumat.

ART. XXII.

Tributorum superflua exactio vetatur.

VErum quia ex immoderata & superflua exactione tributorum, per diurni temporis abusum & inadvertentiam, ac negligentiam dispositionis sutiam, ac negligentiam dispositionis perinde necessariæ, multa gravamina, damna & incommoda Regnicolis, & extraneis hominibus, cum eorum rebus & mercibus, in Regno nostro hinc inde proficiscentibus, per tributarios tam nostros Regales, & Reginales, quam Regnicolarum & aliorum, propria cupiditate, nullo ad Dei timoré, aut æquitatem habito respectu allectos, illata fore hactenus, ferventiorique aviditate dietim irrogari, experientia teste, nostra nus irrogari, experientia teste, nostra cognovit celsitudo. Ideo præsenti Sanctione decrevimus, quod in singulis Comitatibus Regni nostri, tempore celebrationis generalium congregationum palatinalium, per Palatinos, pro tempore, constitutos, vel alias ex Regia deputatione celebrandarum, inquiratur à juratis assessoribus, hujusmodi congregationum

num numerus & locus, verorum tributorum, in ipso Comitatu exigi solitorũ, & à dominis, seu possessoribus eorundem tributorum, petantur exhiberi literę primariæ institutionis tributorũ eorundem, in quibus, si inventa fuerit quantitas solvendi tributi de singulis rebus solvi consuetis, talis solutio moderetur & reducatur ad rationem præsentis monetæ, taliter, quod tributariorum, seu tributa habentium justi proventus nõ decrescant, nec è contrario solutionis modus, in onus tributa solvere debentium, supercrescat.

ART. XXIII.

De moderandis tributorum, sive Teloniorum solutionibus: Et viarum falsarum prohibitio.

VBicunque autem hujusmodi literæ primariæ institutionis tributorum reperiri, & exhiberi non poterint, aut repertæ forsitan & exhibitæ, quantitatem tributi solvendi non expresserint, tunc à prædictis juratis assessoribus dictæ congregationis similiter inquiratur, & rescíatur quantitas solutionis tributorum, in quibusvis tributis ipsius Comitatus, de singulis rebus tributari solitis. tempore antiquiori, quod humana memoria comprehendere potest, fieri consuetæ, & re-

trahantur ad consuetudinem antiquam, compensata qualitate, quantum justius fieri poterit, pecuniæ tunc currentis, semper absque damno & detrimento tributa exigere & solvere debentium, æquitate videlicet utriusq; partis semper salva. Similiter inquiratur, discutiatur, & moderetur, quæ, & ubi sint falsæ viæ, & & indirectæ quorumlibet tributorum, & quantum longe, vel propè hujusmodi *vias falsas* singuli tributarii obsidendi, ac itinerantes in eisdem prohibendi, vel impediendi, *justam* & consuetudinariam habuerint, vel habere debeant, facultatem. Vias autem novas in locis, quibus viæ ab olim nunquam haberi consueverunt, nemo, pro communi & universali transitu itinerantium, in detrimentum & damnum tributorum vicinorum, in faciebus suarum terrarū adinvenire præsumat: Alioquin de hujusmodi *viis noviter* adinventis, in prædictis congregationibus generalibus, juxta affirmationem juratorum assessorum hujusmodi congregationum, decernatur, an pro falsis viis reputandæ *sint*, vel aliter restringendæ & moderandæ. Habentes insuper & exigentes tributa ratione pontis, vel navium: pontes hujusmodi, aut *naves*, sub debita reformatione semper studeāt conservare, taliter, quod viatores, & tri-

buta

trahantur ad consuetudinem antiquam, compensata qualitate, quantum justius fieri poterit, pecuniæ tunc currentis, semper absque damno & detrimento tributa exigere & solvere debentium, æqualitate videlicet utriusq; partis semper salva. Similiter inquiratur, discutiatur, & moderetur, quæ, & ubi sint falsæ viæ, & indirectæ quorumlibet tributorum, & quantum longe, vel propè hujusmodi vias falsas singuli tributarii obsidendi, ac itinerantes in eisdem prohibendi, vel impediendi, justam & consuetudinariam habuerint, vel habere debeant, facultatem. Vias autem novas in locis, quibus viæ ab olim nunquam haberi consueverunt, nemo, pro communi & universali transitu itinerantium, in detrimentum & damnum tributorum vicinorum, in faciebus suarum terrarũ adinvenire præsumat: Alioquin de hujusmodi viis noviter adinventis, in prædictis congregationibus generalibus, juxta affirmationem juratorum assessorum hujusmodi congregationum, decernatur, an pro falsis viis reputandæ sint, vel aliter restringendæ & moderandæ. Habentes insuper & exigentes tributa ratione pontis, vel navium: pontes hujusmodi, aut naves, sub debita reformatione semper studeant conservare, taliter, quod viatores, & tributa

buta solventes, absque impedimento per pontes, & naves eorum transitum liberum, & non impeditum facere possint. Id verò facere negligentes, pœnis & gravaminibus opportunis, ad debitam reformationem & conservationem suorum pontium & navium, in dictis congregationibus promulgandam, per Comites eorum parochiales astringantur, toties, quoties, eorum negligentia exigente, fuerit opportunum.

ART. XXIV.

Infideles ad Castra dominorum non accepientur, officiales finitimi, fures & latrones recipere poterunt.

POSTREMO, antiquam Regni nostri consuetudinem, præsenti dicto confirmantes, de Prælatorum, Baronum, & Nobilium Regni nostri approbatione, communiter stabilimus & ordinamus, quod nullus Prælatorum, Baronum, Nobilium, & Regnicolarum nostrorum, cujuscunque status, dignitatis & conditionis existat, quoscunque infideles manifestos nostros, & Coronæ nostræ, ac Regni nostri, nec non publicos fures, latrones & malefactores, præsertim in congregationibus generalibus proscriptos, in suis castris, domibus, bonis & possessionibus retinere,

hospitare, & conservare, aut eis auxiliū, hospitalitatem, & favorem impendere præsumant: sub pœna consimilis infidelitatis, aut furum & latronum hospitalitatis. Excepto, quod fures, latrones, & alios malefactores in congregationibus generalibus proscriptos, demptis infidelibus, Barones & Castellani nostri, in confiniis Regni, Castra & fortalitia, ac officiolatus & honores, pro defensione confiniorum tenentes, usque tempus acquirendæ gratiæ, poterunt in hujusmodi Castris & fortalitiis metalibus receptare & retinere. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam, præsentes concessimus literas nostras privilegiales, pẽdentis authẽtici sigilli nostri duplicis, quo pro nunc, uti Rex Hungariæ utimur, munimine roboratas. Datum Posonii per manus Venerabilis domini Matthiæ Gatholocz, Præpositi Ecclesiæ Quinqueecclesien. aulæ nostræ summi Cancellarii, fidelis nostri dilecti, Anno Domini, Millesimo, Quadringentesimo, Trigesimo quinto, Octavo Idus Martii: Regnorum nostrorum Anno Hungariæ, &c. Quadragesimo octavo, Romanorum vigesimo quinto, Bohemiæ decimo quinto, Imperii verò secundo. Venerabilibus in Christo patribus dominis, Georgio Strigonien. Ioanne Colocensi & Bachiensi,

hospitare, & conservare, aut eis auxiliũ, hospitalitatem, & favorem impendere præsumant: sub pœna consimilis infidelitatis, aut furum & latronum hospitalitatis. Excepto, quod fures, latrones, & alios malefactores in congregationibus generalibus proscriptos, demptis infidelibus, Barones & Castellani nostri, in confiniis Regni, Castra & fortalitia, ac officiolatus & honores, pro defensione confiniorum tenentes, usque tempus acquirendæ gratiæ, poterunt in hujusmodi Castris & fortalitiis metalibus receptare & retinere. *In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam*, præsentes concessimus literas nostras privilegiales, pédentis authẽtici sigilli nostri duplicis, quo *pro nunc*, uti Rex Hungariæ utimur, munimine roboratas. *Datum Posonii per manus* Venerabilis domini *Matthiæ Catholocz*, Præpositi Ecclesiæ Quinqueecclesien. aulæ *nostræ* summi Cancellarii, *fidelis nostri dilecti*, *Anno Domini*, *Millesimo*, *Quadringentesimo*, *Trigesimo quinto*, *Octavo Idus Martii*: *Regnorum nostrorum Anno Hungariæ*, &c. *Quadragesimo octavo*, *Romanorum vigesimo quinto*, *Bohemiæ decimo quinto*, *Imperii verò secundo*. *Venerabilibus in Christo patribus dominis*, *Georgio Strigonien*. *Ioanne Colocensi* & *Bachiensi*,

chiensi, Canonice unitarum, Dionysio Spalatensi, Archiepiscopis, Zadiense sede vacante, Petro de Rozgon Agriensi, Varadiense sede vacante, Georgio Lepes Transylvaniensi, Zagrabiense sede vacante, Georgio Nitriensi, Chanadiense sede vacante, Emerico Quinqueecclesiensi, Simone de jam dicta Rozgon, Vesprimiensi, Clemente Iauriensi Vaciense sede vacante, Iacobo Sirmiensi, Ioseph Bosnensi, Ioanne Tininiensi, Vito Corbaniensi, Ioanne de dominis Segniensi, Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei fæliciter gubernantibus: *Sibinicense*, *Nonense*, *Scardonense*, Traguriense, Makarense & Pharense, sedibus vacantibus. ITEM MAGNIFICIS, Matthijwss de Palocz prædicti Regni nostri Hungariæ Palatino, Spectabili & Magnifico Hermano Ciliæ & Zagoriæ Comite, socero nostro charissimo, totius Regni nostri Sclavoniæ, Bano, Comite Stephano, de Bathor, Iudice curiæ nostræ, Ladislao de Chak, Waywoda nostro Transylvaniẽsi, Ioanne & Stephano Weghle; Segniæ & Modrusę Comitibus, Regnorum nostrorum Dalmatiæ & Croatię prædictorum, Desew & Ladislao de Gara, Machoviẽ. Nicolao de Radnijch Crucifero ordinis Prutenorum Zeurinien. Banis, Ioanne de sæpedicta Rozgon Thavernicorum,

Emerico filio Nicolai Waywode de Marczalii Ianitorum, Ioanne & Stephano de Peren, Dapiferorum, Paulo & Ioanne Kompolth de Nava, Pincernarum, Laurentio de Hedervara, Agasonũ nostrorũ Magistris, ac Stephano & Georgio de antelata Rozgon, Comitibus nostris Posoniensibus, aliisque quam pluribus, Regni nostri Comitatus tenentibus & honores.

X.
DE STATU MILITARI HUNGARORUM.

NUNC ad Formam Militarem venio, quæ horridum sagum suum promptè offert. Ego accipio; & sermonem una vestemque mutans, non ut confidens miles, sed homo umbraticus levi & brevi velitatione

——— *calamis & lingua pugnaturus.*

Coadunatur autem Armata Multitudo per Civium & Sociorum Legiones. Domestici milites sive Cives sunt Hungari, qui reverentia nominis, Gentium qui sub S. Corona & Regibus Hungariæ vivunt, animose objiciunt se mucronibus insidiantium, & in prælio acriter & alacriter summa & majori charitate pro aris & focis,

Emerico filio Nicolai Waywode de Marczalii Janitorum, Ioanne & Stephano de Peren, Dapiferorum, Paulo & Ioanne Kompolth de Nava, Pincernarum, Laurentio de Hedervara, Agasonum nostrorũ Magistris, ac Stephano & Georgio de antelata Rozgon, Comitibus nostris Posoniensibus, aliisque quam plurimis Regni nostri Comitatus tenentibus, & honores.

X.

DE STATV MILITARI HVNGARORVM.

NVNC ad Formam Militarem venio, quæ horridum sagum suum promptè offert. Ego accipio; & sermonem una vestemque mutans, non ut confidens miles, sed homo umbraticus levi & brevi velitatione

—— calamis & lingua pugnaturus.

Coadunatur autem Armata Multitudo per Civium & Sociorum Legiones. Domestici milites sive Cives sunt Hungari, qui reverentia nominis, Gentium qui sub Corona & Regibus Hungariæ vivunt, imose objiciunt se mucronibus infientium, & in prælio acriter & alacriter ma & majori charitate pro aris & focis,

focis, pro conjugibus & liberis, pro dulcissima denique Patria dimicant: quam Externi qui non fide, non affectu tenentur, sed mercede & pecunia venalem sanguinem habent,

Venalesque manus ——

Nec hosti sed hospitibus tantũ metuendi, & in rusticorum gallinaria egregiam pugnam edituri. Præ cæteris tamen nationibus fidelissimi Germani, sociis suis finitimis & confœderatis pro fide & salute viriliter & strenue ex more gentis auxiliantur & ad omnes fere motus Turcicos primi præsto sunt. Legio versatur in Nomine & Numero Personarum. Nomine Latino usitato Hungaris dicitur vel Banderium Regale vel Banderium simplex. Sub Banderio Regali mille equites armati teneri consueverunt, Hungaris Egy Zászlo állya. De Simplici numero Personarum ordinatum, quod sub unoquoq; Banderio integro, quadringenti, sub medio verò ducenti homines exercituantes &c. Inter hos sunt Principes & Milites. Principes duplici discrimine Duces Primarii & Secundarii. Primarius post Regẽ in Expeditione Generali est Palatinus Generalis & Supremus Capitaneus Regni & Regnicolarum, & illos gubernat, juxta tamen voluntatem & arbitrium Regiæ Celsitudinis. Secundarii Locum tenentes,

tes, Capitanei Caſtellani, Proviſores, Centuriones & Decuriones. Pro inſigni præter morem aliarum gentium apprime ſoli Duces Hungarorum delectantur, Cambuca, Clava ferrea, aliis Cucuma, Bozoganii. Quod belli inſtrumentum magis ad cogendos ordines, quam hoſtis arma perfringenda accommodatū, Gaſpar Ens opinatur. Decuriones ferunt Sariſſam ſive Haſtam Velitarem.

Milites legitimi dupliciter fiunt: Diſcrimine & dilectu.

Diſcrimine iterum duplices: Equites & Pedites. Equis malunt quam pedibus prælium inire. Et hi ſunt vel armigeri &c. vel levis armaturæ, vulgo Huſzarones nuncupati. Olim illorum arma erant Iacula, quæ proprie Hunnis attribuunt Ammianus, Sidonius, Iornandes, & alii plures. Hungaris Regino, Luithprandus & alii. Idem quoque Hunnis bellandi mos erat laqueos jacere. De Hungaris Chriſtianis *Otto Phriſingenſis:* Omnes pene tetri, tetris in armis procedunt &c. Quæ ſunt lancea, ſagaris ſive gladius Perſicus, ad lævam ſub dextro femore verutum ephippio alligatum: plerique inſuper ſiphunculum tormétarium theca reconditum habent. Splendidum illorum apparatum & armaturam *Stephanus Vinandus in Hercule Prodico in Rudolphi Coronatione Hun-*

ne Hun-

res, Capitanei Castellani, Provisores,
Centuriones & Decuriones. Pro insigni
præter morem aliarum gentium apprime
soli Duces Hungarorum delectantur,
Cambuca, Clava ferrea, aliis Cucuma,
Boroganii. Quod belli instrumentum
magis ad cogendos ordines, quam hosti
arma perfringenda accommodatū, Gas-
par Ens opinatur. Decuriones ferunt Sa-
rissam sive Hastam Velitarem.

Milites legitimi dupliciter fiunt: Di-
crimine & dilectu.

Discrimine iterum duplices: Equites
& Pedites. *Equis malunt quam pedibus*
prælium inire. Et hi sunt vel armigeri
&c. vel levis armaturæ, vulgo *Husaro-*
nes nuncupati. Olim illorum arma erant
Iacula, quæ proprie Hunnis attribuunt
Ammianus, Sidonius, Iornandes, & alii
plures. Hungaris Regino, Luithpran-
dus & *alii. Idem quoque Hunnis bellan-*
di mos erat laqueos jacere. De Hungaris
Christianis *Otto Phrisingensis: Omnes pe-*
ne tetri, tetris in armis procedunt &c.
Quæ sunt lancea, sagaris sive gladius Per-
sicus, ad lævam sub dextro femore veru-
tum ephippio alligatum: plerique insuper
siphunculum tormétarium theca recon-
ditum habent. Splendidum illorum appa-
ratum & armaturam Stephanus Vinandus
Hercule Prodice in Rudolphi Coronatio-
ne Hun-

ne Hungarica hoc modo delineavit; Rex Rudolphus &c. illustrium turmas aliquot instructissimas secum trahens; Attilæ provinciarum domitoris victrices copias repræsentare videbantur armis, atque vestitu. Equorū nobilium colores, atq; picturæ variæ; gemmis, auroq; nitentes phaleræ. Martiorum hominum apparatus Scythicus, feri vultus, capita in verticem usque rasa; virgatæ tunicæ, thoraces, & loricæ bilices, trilicesve clavis aureis, argenteisq; distinctæ: Ithyræi arcus inaurati, & encausto picti: nec non omissæ sagittis pharetræ cocco, purpura, pellibusque peregrinis ac raris tectæ & ornatæ, lanceæ coloribus variis depictæ: item ex ferro fabricatæ clavæ, malleiq; ponderosi atque inaurati, spectantium oculos satiare non poterant. Atque inter cætera generosæ nobilitatis militatisque virtutis insignia præeminebant expensę aquilarum alæ ingentes vastis clypeis inhærentes vel auratis galeis impositæ: vetustum decus nobilis apud Hungaros familiæ, & præcipua fortitudinis bellicæ apud posteros insignia. Maxima cum his habentur victoriæ præmia, ac veluti laureæ quædam eximię pro singulis occisorum hostium capitibus ex acie relatis singulas aquilarum pennas accipere atq; eas crebris victoriis multiplicare. Gloriosum plurimas clypeis cassidibusve

dibusve affixas, aut è lanceis, hastilibusve dependentes referre in prælium: pulchrū est easdem per castra atq; urbes in capite gestare, immo etiam cute perforata temporibus ac fronti propriæ infixas ostendere posse. hæc ille. Pedites vulgò Haydones, quos & liberos vocant. qui in confiniis Turcicis pacis tempore morari solent. *art.* 23. *Ferdinand. I. Poson.* M. D. LXIII. Nec galea nec lorica utuntur, vestitu parum à rusticis differunt: arma illis sclopus manuarius, aut si is desit, hasta velitaris, sagaris, & à cingulo dependens securis &c.

Armorum nomina Hungarica hæc sunt: Lancea, Koplya. Acinaces, Szablya, Tór, Kard. Machæra in mucronem rectū desinens, Pallos. in acuminatum, Hegyestór. Sagitta, Nyil. Pharetra, Tegez, Arcus, Kezii. Securis, Balta. Sclopus, Buska. Vncinus, Hamus, Szakany; hujus instrumenti hastile ligneum est cuspide ferreo & adunco, fortis temperaturç. Propria olim Gothorum arma quç falcata & uncata erant. Sidon. epist. 20. l. 4. Lancea uncata, aliis, Hamata, Vncinata tela; quidā Runcinum Gothicum, Falcastrū vocant, videatur *Savaro in Sidonii. d. l.* Cestus, Fustis, Bot. Dilectu milites sunt Ordinarii & Subsidiarii. Ordinarii assidue in Forcalitiis & limitibus sive Metis Regni, cō-

tra

dibusve affixas, aut è lanceis, hastilibusve dependentes referre in prælium: pulchrú est easdem per castra atq; urbes in capite gestare, immo etiam cute perforata temporibus ac fronti propriæ infixas ostendere posse. hæc ille. Pedites vulgò Haydones, quos & liberos vocant. qui in confiniis Turcicis pacis tempore morantur. *lent. art. 23. Ferdinand. I. Poson.* M D LXIII. Nec galea nec lorica utuntur, vestitu parum à rusticis differunt: arma illis sclopus manuarius, aut si is desit, hasta velitaris, sagaris, & à cingulo dependens securis &c.

Armorum nomina Hungarica hæc sunt. Lancea, Koplya. Acinaces, Szablya, Tór, Kard. Machæra in mucronem rectè desinens, Pallos. in acuminatum, Hegyestór. Sagitta, Nyil. Pharetra, Tegez, Arcus, Kezii. Securis, Balta. Sclopus, Bustia Vncinus, Hamus, Szakany; hujus instrumenti hastile ligneum est cuspide ferreo & adunco, fortis temperaturę. Propria olim Gothorum arma quę falcata & uncata erant. Sidon. *epist. 20. l. 4.* Lancea uncata, aliis, Hamata, Vncinata tela; quidá Runcinum Gothicum, Falcastrú vocant, videatur *Savaro in Sidonii. d. l.* Cestus, Fustis, Bot. Dilectu milites sunt Ordinarii & Subsidiarii. Ordinarii assiduę in Foralitiis & limitibus sive Metis Regni, contra

tra Turcas & alios hostes Hungariæ oppositi ex munere & arte militant. Numerum tempore Matthiæ I. & Vladislai II. complexus est Sambucus sub Salariatu Regni Vngariæ contra hostes, annuo &c. insertus Historiæ Bonfinii. Sed quid hic ad hodiernum? definiri vix potest, quia in omni momento pendet à tempore & magnitudine periculi. Ad Ordinarios pertinet Legio Nigra Matthiæ I. de qua Sambucus in appendice ad Ransanum. Subsidiarii sunt Prælati, Barones, Proceres, Nobiles & alii Possessionati, qui omnes in Generali expeditione, Banderiis Copiis & Militibus suis &c. Regi militant, non serviunt, *S. Steph. 1. c. 4.* Ac cum Rege extra Regnum ire nō tenentur, nisi pro pecunia ipsius qui Comitatus habēt, *Andreæ II. art. 7.* nec ad Castra Rege nō existente prius in illis. Hinc tempore Ludovici II. ex his quidam intempestive admodum privilegia sua allegarunt, quibus cautum esset ne Barones aliter quã sub vexillis Regis militare cogantur. Ad quod Rex in frequenti Senatu, ubi de hoc agebatur, subito in iram versus, video (inquit) ego unumquemque capite meo (verba enim Regis sicut fuerant ita ponamus) excusationem & salutem capiti suo quærere. Ego personam & caput meum ideo in hæc pericula adduxi,

duxi; ut illud pro hujus regni & vestra salute, omni fortunæ discrimini objicerem. Ne quis igitur sit, qui possit excusationem aliquam suæ ignaviæ capite meo prætendere, neve possit aliquid mihi imputari: ibo ego, Deo Opt. Max. bene juvante, cras vobiscum in persona eo; quo aliisine me ire nolunt. Qui Proceres Banderia Regalia, integra & media instruere tenentur: reliqui Nobiles à centum colonis decem equites. Sed qui decem colonos non habent, ii simul conferunt; ut is numerus compleatur. Idem de aliis Possessionatis capiendum. Numero olim quidē Attilæ exercitus quingentorum millium esse ferebatur. Et Christianos Reges è solo Hungariæ Regno sexaginta equitum millia in aciem quondam educi potuisse ajunt. Ex Transylvania juxta communem supputationem ad nonaginta & amplius millia armatorum. Hinc avorum memoria cùm adversus Grittum conjurarent, vindicandamq; armis Emerici Ciebachi Antistitis Varadiensis mortem decernerent: nunquā ullæ gentes pro salute sua & pro publica dignitate ad propulsandam injuriam, vel intentiore studio, vel graviore impetu, vel majore celeritate ad arma concurrerunt. Paucis enim diebus supra quadraginta millia peditum & equitum

coivere

duxi, ut illud pro hujus regni & vestra salute, omni fortunæ discrimini objicerem. Ne quis igitur sit, qui possit excusationem aliquam suæ ignaviæ capie meo prætendere, neve possit aliquid mihi imputari: ibo ego, Deo Opt. Max. bene juvante ? cras vobiscum in personam, quo alii sine me ire nolunt. Qui Proceres Banderia Regalia, integra & media instruere tenentur: reliqui Nobiles à centum colonis decem equites. Sed qui decem colonos non habent, ii simul tot conjungunt; ut is numerus compleatur. Idem de aliis Possessionatis capiendum. Numero olim quidè Attilæ exercitus quingentorum millium esse ferebatur. Et Christianos Reges è solo Hungariæ Regno sexaginta equitum millia in aciem quondam educi potuisse ajunt. Ex Transylvania juxta communem supputationem ad nonaginta & amplius millia armatorum. Hinc avorum memoria cum adversus Grittum conjurarent, vindicamq; armis Emerici Ciebachi Antistitis Varadiensis mortem decernerent: numquam ullæ gentes pro salute sua & pro publica dignitate ad propulsandam injuriam, intentiore studio, vel graviore impetu, vel majore celeritate ad arma concurrerunt. Paucis enim diebus supra quadraginta millia peditum & equitum coivere

coivere, &c. Quid? Solum Siculorum numerum supra sexaginta millia esse ferunt. Iussi verô in bella exire nisi pareant, capitali pœna plectuntur, bona fisco applicantur. Idem quoque Wayvoda Moldaviæ, &c. generali habito delectu, ad sexaginta millia equitum & peditum exercituum conscribere potuit, Hodie quot colligi possunt, civilia bella docuerunt. Et hæc de Armata multitudine.

Continebatur autem olim in robore & virtute disciplina Militaris, quæ est vel Communis vel Particularis. De communi scientia sive disciplina, Matthias ille Hunniades Rex Pãnoniæ, quo nemo à multis seculis melior, prudentior, militia clarior aut felicior, & addam veterum rerum (inter Principes quidem) doctior fuit, palam ita sententiam tulit. In corona illustrium hominum coram ipso sermo erat de præstantia nostri ævi, & artibus ac machinis bellicis, plerique omnes veteri anteferebant. Ille autem renidenti ore, Si centesimam partem antiquæ militiæ ætas nostra teneret, & disciplinam haberemus illi parem, profectò Turcarum istud regnum non fuisset tam longè latèque diffusum. Nec tamen ãntiquitatem nuncupo, quæ quingentis aut sexcentis annis continetur: sed Roma-

norum illud ævum aſpicio, quod cum aliis belli artibus, tum & machinis & tormentis præclare fuit inſtructum. Particularis eſt in Exercitio & Coercitione. Exercitium verſatur in Vſu & Ordine. Vſus in Armatis & Moribus Caſtrenſibus. Vſu armorum Hungari quidem ſoli fere hac tempeſtate cum Turcis pugnare noverunt: eo quod inſito quodam odio quotidianis prope præliis cum his contendunt, maximoque ob id ipſum illis terrori ſunt. Proindè quod *Phil. Callimachus in orat. ad. Innocentium* VIII. *Pontif. de armis Turcorum dicit*, idem de Hungarorum nec pervulgata quæque, ac nota recenſebo. Ante omnia enim cum feriendi duplex ſit ratio, quippe quod vulnus aut punctim impingitur, aut cæſim infertur; Punctim, Eminus & Cominus. Eminus, Arcu & Sclopis. In arcu quamdiu ab ſeipſis non degeneraverant, nonnihil momenti fuit. A principio enim non decoris, & non habilitatis, ſed terrendi, ac ſauciandi hoſtis ratio in omni armorum genere habebatur, atque ideò ſagittæ graves & prælongæ, arcus vero amplitudine & robore tali fiebant, ut aſpectu terrerent contuentes, & facile telorum pondus ac proceritatem ferrent, repræſentat hæc Icon Hunni Antiqui. Nunc verò per ambitionem decoris,
omnia

notum illud ævum aspicio, quod cum aliis belli artibus, tum & machinis & tormentis præclare fuit instructum. Particularis est in Exercitio & Coercitione. Exercitium versatur in Vsu & Ordine. Vsus in Armatis & Moribus Castrensibus. Vsu armorum Hungari quidem soli fere hac tempestate cum Turcis pugnare noverunt: eo quod insito quodam odio quotidianis prope præliis cum his contendunt, maximoque ob id ipsum illis terrori sunt. Proindè quod *Phil. Callimachus in orat. ad. Innocentium* VIII. *Pontifi de armis Turcorum dicit*, idem de Hungarorum nec pervulgata quæque, ac nota recensebo. Ante omnia enim cum feriendi duplex sit ratio, quippe quod vulnus aut punctim impingitur, aut cæsim infertur; *Punctim*, *Eminus* & *Cominus*. *Eminus*, Arcu & Sclopis. In arcu quamdiu ab seipsis non degenerarant, nonnihil momenti fuit. A principio enim non decoris, & non habilitatis sed terrendi, ac sauciandi hostis ratio in omni armorum genere habebatur, atque ideò sagittæ graves & prælongæ, arcus verò amplitudine & robore tali fiebant, ut aspectu terrerent contuentes, & facile telorum pondus ac proceritatem ferrent, repræsentat hæc Icon Hunni Antiqui. Nunc verò per ambitionem decoris, omnia

omnia commutata, atque adeo velut in mollitiem corrupta, ut non fortium virorum, ac militum tela, sed puerorum ludicra videantur: Effectus antiqui & hodierni defectus Causam lege in *Io. Barclai Icone Animorum cap. 9.* Vsque adeô scilicet, eheu! Sagittarum usus neglectus hodiè

Multis pro vili, sub pedibusque jacet.

qui olim proprius Hunnorum & formidabilis orbi fuerat, ut alias fusius explicaturus sum. Sclopetorum hanc formam in fictitiis militibus commendat *Thômas Campanella* de Reipublicæ Idea: Equites; &c. duas ex ephippiis pendẽtes pistolas, validæ temperaturæ; angustas in orificio magis; qua de re penetrant omnem ferream armaturam. Cominus; Lancea, Veruto, Vncino, pugnant. Lanceis sive hastis non eodem ordine & in Hungaria, & Italia concurritur. Ibi enim non nisi cuspidatis conditis: hîc verò sæpe inermi hasta pugnatur. Sed in Italia concitato & currente; in Hungaria verò succussando, & non plenè currente equo certatur, Veruto mucrone acuminato, in persequendo hoste utuntur. Vncino quocunque libet, maximè autem contra gravis armaturæ equites, quo perforant loricam & thoracẽ squamatum, equitemque detrahunt & de equo dejiciunt. Cæsim

ſim ſecant vel batuant adverſarios. Acinaces, Paꝛazonia & Secures, ſecandi facultatem præbent. Acinaces enim ne punctim feriant, ſupini recurvi ſunt, & mucro in dorſum ſuum retroactus, cæſim vero, ſi dimittantur: propter quod non velut in gladiis aliarum gentium, latitudo ferri à manubrio paulatim detenuatur in acumen, ſed contra, qua tenentur, propemodum acuti ſunt, qua vero feriunt, latiſſimi, & carent capuli libramento, elevari ſurſum, & ad geminandum ictum recolligi non poſſunt. Atque ideo, quod fieri arte quadam nonnulli putant, Turci, quandoquidem gladius in dorſum falcatus, & in mucronem actus, ac præponderans, neque infigi cominus, neque referri ſurſum queat, ſi abſque vulnere in vanum deciderit, neceſſario coguntur, inſolito more rejecto brachio in adverſum cęſim ferire. In quo genere ictus, quia contra ac nituntur nervi, intẽtatur, *nullus* omnino gravis impetus eſſe poteſt. Hæc Callimachus de Turcis, contra quos peritè & ſtrenuẽ dirigere ſciunt Hungari ſua Sablya, Pallos & Balta. Et ſi his prædictis armis nequeat ferrea armatura hoſtilis *perforari*; *ſtrenuiſſimi* Hungarorum aggrediuntur hoſtẽ Clava, ſicut Achilles Cygnum: & conquatiunt, dejiciuntque batuando. Aç ſi in hunc
uſum

sim secant vel batuant adversarios. Acinaces, Parazonia & Secures, secandi facultatem præbent. Acinaces enim ne punctim feriant, supini recurvi sunt, & mucro in dorsum suum retroactus, cæsim vero, si dimittantur: propter quod non velut in gladiis aliarum gentium, latitudo ferri à manubrio paulatim detenuatur in acumen, sed contra, qua tenentur, propemodum acuti sunt, qua vero feriunt, latissimi, & carent capuli libramento, elevari sursum, & ad geminandum ictum recolligi non possunt. Atque ideo, quod fieri arte quadam nonnulli putant, Turci, quandoquidem gladius in dorsum falcatus, & in mucronem actus, ac præponderans, neque infigi cominus, neque referri sursum queat, si absque vulnere in vanum ciderit, necessario coguntur, insolito more rejecto brachio in adversum cęsim ferire. In quo genere ictus, quia contra ac nituntur nervi, intentatur, nullus omnino gravis impetus esse potest. Hæc Callimachus de Turcis, contra quos peritè & strenuè dirigere sciunt Hungari sua Sablya, Pallos & Balta. Et si his prædictis armis nequeat ferrea armatura hostilis perforari; strenuissimi Hungarorum aggrediuntur hostē Clava, sicut Achilles Cygnum; & conquatiunt, ejiciuntque batuando. Ac si in hunc usum

usum cedit Bozogany. Cestus sive Fustis comes est Rusticorum ut quibus arma interdicta sunt in Decretis & Constitutionibus Regni. Sed nimis multa de armorum usu, quibus hostem soleant convulnerare Hungari, quibus se muniant autem à vulneribus, alio tempore.

Nunc de moribus *Bonfinius* loquitur: Aliquandiu in castris diversatus, &c. Nusquam gentium milites spectare licuit caloris, & frigoris, item laboris & inediæ tolerantiores, qui studiosius imperata faciant, lubentius dato signo pugnam ineant, se morti promptius exponant, item qui militarem seditionem magis detestentur: in castris quietius honestiusque vivant, sese religiosius agant, tumultus magis abominentur & rixas, colant avidius temperantiam & castitatem: & ab omni *blasphemia* perjuria illegitimaque venere, sint magis alieni. Maxima pars equitum quibus uxores sint, & liberi, triennium quandoque assiduo militare coacta, nunquam cōjugii fidem violasse creditur. Si quis cum scorto deprehensus est, perpetua sugillatur infamia. Fortitudinis & patientiæ sunt plus quam Lacedæmoniæ. Hyeme juxta atque æstate castra frequentantur. Et quod meis hisce oculis sæpe vidi, sub nivibus ac terra ne obsidionem deserant institutam toleran-

leranter hybernant. Vndè murium sæpe more prodeunt stationibus, totam noctem, tesserariorum jussu, equites adsunt: neq; loco moventur, neq; de rigenti algore queruntur. Et quamvis plerisque membra vesaniente frigore obstupescant, invicto tamen animo cuncta patiuntur: liberos in castris alunt, ibique militaribus studiis informant. Ex quo fit ut gens Vngarica bello aspera, ita instituta sit. Ordo est ante & in Congressu cum hoste. Ante Pugnam in loco accommodo & præsertim camposo, quia equitatu gaudent, instituunt aciem per Numerum & Figuram. Numero aciem variant simplici, duplici, triplici, quadruplici, &c. Sic acies Ludovici II. in latissimis & patentissimis illis campis Mohaczio subjectis in duo agmina divisa est, &c. Idem de pugna Ioannis Hunniadis cum Turca in Campo Merula: Ordinatæ sunt per dominum Gubernatorem omni sua de gente, quam ducebat, acies octo & triginta, &c. Huc adde ex Iornande Prælium Attilæ in Campis Catalaunicis. Iuxta Figuram acies cuneata, rotunda, quadrata est, &c. De Hunnis *Ammianus*: Et ineuntes prælia cuneatim variis vocibus sonantibus torvum. Rotunda forma ordine primo quandoque acies undique curribus catenatis vallatur & cingitur.

Sic

lerant hybernant. Vndè mutium sæp-
more prodeunt stationibus, totam no-
ctem, tesserariorum jussu, equites ad-
sunt: neq; loco moventur, neq; de rigore
algore queruntur. Et quamvis plerisque
membra vesaniente frigore obstupescant,
invicto tamen animo cuncta patiuntur.
Liberos in castris alunt, ibique milita-
bus studiis informant. Ex quo fit
gens Vngarica bello aspera, ita insiti
sit. Ordo est ante & in Congressu cum
hoste. Ante Pugnam in loco accommo-
do & *præsertim camposo*, quia equitatu
gaudent, instituunt aciem per Numerum
& Figuram. Numero aciem variant sim-
plici, duplici, triplici, quadruplici, &c.
Sic acies Ludovici II. *in latissimis & pe-
tentissimis illis campis Mohaczio subje-
ctis in duo agmina divisa est*, &c. Idem
de pugna Ioannis Hunniadis cum Turca
in Campo Merula: *Ordinatæ sunt pe*
hominum Gubernatorem omni sua de
ntre, quam ducebat, acies octo & tri-
ta, &c. *Huc adde ex Iornande Præ-*
m Attilæ in Campis Catalaunicis. Iux-
iguram acies cuneata, rotunda, qua-
a est, &c. De Hunnis Ammianus: *Et*
ntes prælia cuneatim variis vocibus
tibus torvum. Rotunda forma or-
primo quandoque acies undique
us catenatis vallatur & cingitur.

Sit

Sic de Attila *Iornandes:* Se suosque intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusit, &c. Idem de acie Ludovici II. *Prodericus*. Figura Cuneata aut Quadrata & alia, à fronte & tergo, dextris & sinistris equites & pedites per gentes & nationes divisi sunt. Iornandes de Attilæ prælio: Cornua ejus multiplices populi & diversæ nationes, quæ ditioni suæ subdiderat ambiebant. Vsitato autem more in agmine præcipuo, quam aciem Statariam appellamus; Regem in medio statuunt cum flore & robore bellatorum suorum septũ, quem de more volunt prælio interesse. Sic in campis Catalaunicis fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur; sibi potius Rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suæ robur positus, ab immani periculo redderetur exemptus: Idem de acie Ludovici II. *Prodericus & Isthvanfi.* Itaque in prælio existentem ex pervetusta consuetudine Nobiles Hungariæ communiunt Regem circumquaque, suntque Regi pro muro inexpugnabili, ut de Colomani Regis prælio cum Cunis & Rutenis commisso scribit Thvvroczius, & alii de aliis. In eodem agmine non procul à Rege, Regale Signum: videlicet Ingens vexillum Divæ

Virginis Mariæ imagine deaurata conspiciendum, à Iudice Curiæ, de quo superius retulimus sustinetur: cui de veteri more calcaria detrahuntur, eo scilicet monimento, ne de fuga cogitaret. Mox congressuri cum hoste, Palatinus Regem ex loco designato per universum exercitum circumducit: ibi eum præsentem omnibus manu ostentans, concionabundus paratum dicit omnia extrema & mortem ejus pro Patria, pro Sacra Christi Dei Opt. Max. religione, pro conjugibus & liberis eorum, &c. Hæc & alia talia cum Palatinus & simul etiam Rex, omnibus ordinibus obequitatis, commemorassent: Rex locum & ordinem suum repetit, &c. ac galeam poscit, ut capiti imponeretur. Attolli signa Vocalia & Muta imperat. Vocalia & Naturalia & Instrumentalia sunt, quibus suos milites ad pugnandum incitat, & hosteis provocat. Naturali sonitu exoritur clamor vel cantus potius IESU SALVATORIS nomen invocantium de more, Olim clamabant ter DEUS, &c. Instrumentalia cum clangore inflantur, ut sunt Tubæ, Modi, Tibiæ. Quarum duplex ratio: Dorica & Ionica, de quibus *Scaliger in arte Poëtica*: Dorica Vetus, magnifica, sublimis, gravis, contenta, nihil habuit fusum, nihil so-

lutum,

Virginis Mariæ imagine deaurata con-
spiciendum, à Judice Curiæ, de quo
superius retulimus sustinetur: cui de re-
teri more calcaria detrahuntur, eo solo
cet monimento, ne de fuga cogitare.
Mox congressuri cum hoste, Palatinus
Regem ex loco designato per universum
exercitum circumducit: ibi eum præ-
sentem omnibus manu ostentans, con-
cionabundus paratum dicit omnia ex-
trema & mortem ejus pro Patria, pro
Sacra Christi Dei Opt. Max. religione,
pro conjugibus & liberis eorum, &c.
Hæc & alia talia cum Palatinus & simul
etiam Rex, omnibus ordinibus obequi-
tatis, commemorassent: Rex locum &
ordinem suum repetit, &c. ac galeam
poscit, ut capiti imponeretur. Attolli si-
gna Vocalia & Muta imperat. Vocalia
& Naturalia & Instrumentalia sunt, qui-
bus suos milites ad pugnandum incitat,
& hosteis provocat. Naturali sonitu exo-
ritur clamor vel cantus potius IESU
SALVATORIS nomen invocantium
de more, Olim clamabant ter DEUS,
&c. Instrumentalia cum clangore inflan-
tur, ut sunt Tubæ, Modi, Tibiæ. Qua-
rum duplex ratio: Dorica & Ionica, de
quibus Scaliger in arte Poëtica: Dori-
ca Vetus, magnifica, sublimis, gravis,
serenta, nihil habuit fusum, nihil so-
lutum,

lutum, nihil hilare, nihil molle: sed ple-
num, vehemens, paucis modicisque fle-
xibus, bellicis conveniens numeris &
motibus. Pannonium & Getarum Scy-
tharumque nostris etiam temporibus ta-
lem audivimus in Dalmatia & Transyl-
vania & Mysia superiore, hæc ille. Cum
sonitu reboant & pulsantur Tympana,
Hũgaris Dob, Austriis *Heerbaucken*, aliis
Kesseldrumel. Muta Signa, quæ in Con-
gressu Hungaros animosos ducunt & di-
rigunt, timidos à fuga solo intuitu &
aspectu sistunt; sunt Aquilæ, Dracones,
Vexilla. Olim Attila in Vexillis corona-
tam ferebat Aquilam, &c. Hodiè ima-
ginem Salvatoris nostri IESU CHRI-
STI, & D. Mariæ, &c. Dracones Sido-
nius Hunnis & Isauris tribuit, Carm. 2.
vers. 234.

Desiit hostiles confestim horrere dracones.
Vt Carm. 5. vers. 410. Vandalis, ad quod
Savarro. Hodierna Vexilla Hungaro-
rum, ad similitudinem aliarum natio-
num fere accedunt. Inusitatissimum ve-
rò vexillum Dionysii Ducis Hungaro-
rum ante aliquot sæcula descripsit *Nice-
tas Choniates lib.* 5. in Manuele Comne-
no Imp. Græcorum: Vexillum ejus in
crassa & alta trabe, quam rotis imposi-
tam quatuor juga boum trahebant, sub-
lime à ventis agitabatur, &c. Turmatim

confligunt non tamen toto agmine; Nam qui à fronte pugnant, nullo certo loco permanent, sed ubi necessitas illos postulaverit. Agmen verò novissimum & quod in subsidium est, Statarium est, ut observare licet in acie Ludovici II. Regis. Sic Matthiæ I. Regis Legio sive Turma Nigra, non tumultuario prælio, sed statario vincere consuevit. Atque indè Hungari in congressu ea præditi sunt audaciâ, ut nihil magis ignominiosum apud ipsos sit, quam aut locum relinquere, aut tergo vulnus accipere. Cum olim Hunni Stataria quidem pugna prorsus neque poterant, neque norant hostem adgredi. Coercitio est in Constitutionibus & Decretis Regum comprehensa. Et hæc de Generali Expeditione: de Particulari loquitur art. 22. Poson. M.D.LVI. Atque sic dispositio Causæ Formalis erit.

Sequitur, quæ ultima Regni perfectio est. Communiter Finis cujusque Imperii, gloria Dei, & salus subditorum.

ARTI-

confligunt non tamen toto agmine; Nam
qui à fronte pugnant, nullo certo loco
permanent, sed ubi necessitas illos po-
stulaverit. Agmen verò novissimum &
quod in subsidium est, Statarium est,
ut observare licet in acie Ludovici II.
Regis. Sic Matthiæ I. Regis Legio fa-
Turma Nigra, non tumultuario prælio
sed statario vincere consuevit. Atque in-
dè Hungari in congressu ea prædicti sunt
audaciâ, ut nihil magis ignominiosum
apud ipsos sit, quam aut locum relin-
quere, aut tergo vulnus accipere. Cum
olim Hunni Stataria quidem pugna præ-
sus neque poterant, neque norant ho-
stem adgredi. Coercitio est in Consti-
tutionibus & Decretis Regum compre-
hensa. Et hæc de Generali Expeditione:
de Particulari loquitur art. 22. Poson.
M.D.LVI. Atque sic dispositio Causæ For-
malis erit.

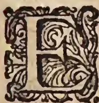
Sequitur, quæ ultima Regni perfectio
est. Communiter Finis cujusque Impe-
rii, gloria Dei, & salus subditorum.

ARTI

ARTICVLI
Omnium Statuum & Ordinum
HUNGARIÆ
ANNO cIↄ Iↄ c III.
Posonii conclusi.

ART. I.

Præfatio, in qua Status & Ordines Regni, pro paterna & pia, quam de illis gerit, cura & sollicitudine, Majestati suæ Cæsarea maximas gratias demissè agunt, illamque continuari petunt.

EA, quæ sacra Cæsarea Regiaque Majestas, dominus noster clementissimus, per Serenissimum Archiducem Austriæ, Maximilianum Ernestum, dominum itidem nostrum benignum Statibus & Ordinibus hujus regni Hungariæ, peculiari suo scripto, sub præsenti Diæta, clementer proponi fecit, iidem Status & Ordines Regni, humillimè intellexerunt. Ac imprimis suæ Majestati, pro paterna sua cura, quam hactenus in hoc Regnum habuit, ac se in posterum quoque habituram signifi-

gnificat, quas possunt, habent aguntque gratias, petentes à sua Majestate quàm humillimè, dignetur de sua, erga fideles suos veteri clementia & pia sollicitudine, nihil remittere, sed quòd è re tùm eorum, tùm etiam totius Christianitatis fuerit, ultrò semper & continuò præstare. Illud verò quod sua Majestas, de suo patruele, Serenissimo, Archiduce Maximiliano Ernesto, annectit, ut nimirùm, præsenti Diætæ ejusque tractationi præsit, & in propositorum negotiis, sese Status & Ordines Regni, faciles demonstrent: Ea in re, propter causas, per suam Majestatem adjectas, perlubenter quidem acquiescunt suæ Majestatis benignæ postulationi atque commissioni; verumtamen, supplicant iterum atque iterum suæ Majestati, dignetur post tot tandem annos, in medium suorum fidelium venire, ac præsens, malis eorum subvenire. Quibus rectè mederi ita posse existimant; si sua Majestas ipsamet eorum querelas & gravamina intueri & audire possit.

gnificat, quas possunt, habent agn-
que gratias, petentes à sua Majestat
quàm humillimè, dignetur de sua, erg
fideles suos veteri clementia & pia solli-
citudine, nihil remittere, sed quod è re
rùm eorum, tùm etiam totius Christi-
nitatis fuerit, ultrò semper & continu
præstare. Illud verò quod sua Majestas
de suo patruele, Serenissimo, Archidu-
ce Maximiliano Ernesto, annectit, e
nimirùm, præsenti Diætæ ejusque tr-
ctationi præsit, & in propositorum n-
gotiis, sese Status & Ordines Regni, fa-
ciles demonstrent: Ea in re, propter
causas, per suam Majestatem adjectas,
perlubenter quidem acquiescunt suæ Ma-
jestatis benignæ postulationi atque com-
missioni; verumtamen, supplicant ite-
rum atque iterum suæ Majestati, digne-
tur post tot tandem annos, in medium
suorum fidelium venire, ac præsens,
malis eorum subvenire. Quibus rectè
mederi ita posse existimant; si sua Ma-
jestas ipsamet eorum querelas & grava-
mina intueri & audire possit.

ART.

ART. II.

Status & Ordines Regni, ad quædam Majestatis suæ Cæsareæ objecta, humiliter se excusando, respondent.

PRæterea, ubi sua Majestas Cæsarea, inter Propositionis Articulos, aliquot in locis, non obscurè omnem neglectarum rerum, & præsertim non exactæ Contributionis, ac oblati militis, non subministrationis causam, in ipsos Status & Ordines rejicere videtur; Scire suam Majestatem non dubitant, ipsos jam antea sæpe sæpius ob oculos suæ Majestati posuisse, omnem ejuscemodi negotiorum culpam, non aliam esse, nisi quod singulis annis, omnis eorum substantia & conditio diminuitur, & ex continua belli mole, in dies in peiorem statum deveniant, ac post oblata subsidia, partim militum insolentia, partim verò hostium excursionibus opprimantur, & sic numero quoque domorum connumeratarum, destituantur. Et licet hæc natio, variis calamitatibus sit, & anteà quoque ab initio fuerit, obnoxia: sperant tamen Status & Ordines Regni, jam dudum suæ Majestati benè constare, quàm diu florentiores fuerunt, se semper pro voluntate suæ Majestatis, & pro salute ac permansione patriæ,

patriæ, nihil, neque de constantia atque fide, neque de substantiarum suarum ultranea subministratione, intermisisse, sed omnibus viribus, in omnibus occasionibus, patrio more, vestigia majorum suorum secutos esse. Quod certe posthac quoque tam libenter, quam quod libentissime sunt facturi, pro omni eorum possibilitate, quam diu vixerint; & vel unicus eorũ superstes fuerit, dummodo benigna etiam eorum ratio habeatur, & nimia licentia militari non aggraventur.

ART. III.

Subsidium pro militum intertentione, anno præterito decretum, hoc quoque anno per Status Regni offertur, in duobus terminis exigendum. deque exactionis modo, & Generalibus ac particularibus ejusdem Perceptoribus, & de ipsorum Salario.

QVod autem concernit eum Articulum, de militis in Campũ expediendi postulatione. Vellent quidem Status, & certè ex animo cuperent, si non decem tantum hominum millia in campum expedire possent, sed & longè majorem numerum: verum jam novit sua Majestas, quam extenuatas vires hæ Regni reliquiæ habeant, & quam sit incertũ & difficile, etiam minima decreta subsidia

à co-

patriæ, nihil, neque de constantia atque fide, neque de substantiarum suarum ultranea subministratione, intermisisse, sed omnibus viribus, in omnibus occasionibus, patrio more, vestigia majorum suorum secutos esse. Quod certe posthac quoque tam libenter, quam quod libentissime sunt facturi, pro omni eorum possibilitate, quam diu vixerint, & vel unicus eorú superstes fuerit, dummodo benigna etiam eorum ratio habeatur, & nimia licentia militari non aggraventur.

ART. III.

Subsidium pro militum intertentione, anno præterito decretum, hoc quoque anno per Status Regni offertur, in duobus terminis exigendum. deque exactionis modo, & Generalibus ac particularibus ejusdem Perceptoribus, & de ipsorum Salario.

QVod autem concernit eum Articulum, de militiis in Campú expediendi postulatione. Vellent quidem Status, & certè ex animo cuperent, si non decem tantum hominum millia in campum expedire possent, sed & longè majorem numerum: verum jam novit sua Majestas, quam extenuatas vires hæ Regni reliquiæ habeant, & quam sit incertú & difficile, etiam minima decreta subsidia à co-

à colonis exigere. Nihilominus tamen offerunt humillime Contributionem anni proxime elapsi, nimirum, de qualibet domo Coloniali atque Inquilinati, (miserabilibus personis, allodiisque & educillorum locis, exceptis.) præcedente sine fraude, propter combustas & per hostem militesque desolatas ac deprædatas domos, more solito fienda rectificatione, singulos centum & quinquaginta denarios. Quibus domini terrestres, loco generalis Insurrectionis, quinquaginta denarios superaddent. Ita tamen, ut pauperiores subditos, ditiores sublevent. Hæc vero Contributio exigatur, tam ex Magnatú & Nobilium omnium, etiam eorum, quorum bona nunc Vngariæ restituta sunt, quam Ecclesiasticarum personarum omnium, ac suæ etiam Majestatis Secularibus & Spiritualibus bonis, nullis exceptis: ac huic subsidio accedat quoque Taxa earum personarum omnium, de quibus in prætacti anni proxime elapsi Constitutionibus mentio fit, eo plane modo & ordine exigenda, sicut id ibidem significatum est. Cujus quidem subsidii medietas, exigetur ad proximum festum Sacri Pentecostes, altera autem, ad festum beati Iacobi Apostoli, per particularem cujuslibet Comitatus Perceptorem,

ptorem, qui ipſam exactam pecuniam, tribus generalibus Perceptoribus aſſignabunt. Quorum unus, pro Vltradanubianis partibus, dominus Ladiſlaus Ioô nominatur, alter pro Cisdanubianis, Dominus Balthaſar Boſſanii, tertius autem, pro ſuperiore Hungaria, Dominus Georgius Kekedii, decernuntur: Hi verò illam in milites noviter pro Campo conducendos, erogabunt, ac diligenter cavebunt, ne illa in ullos alios uſus, quàm tantum ad ſolutionem Campeſtris militis, convertatur, juſtam de ea, in proximis Regni Comitiis, rationem Statibus redditurì. Quorum quidem generalium Perceptorem ſalarium erit, in univerſum, ut anno proximæ elapſo, exceptis Equitibus, ideò quod juſtæ eis expenſæ, quas facturi ſunt, poſtmodum in dandis rationibus admittentur. Particulares autem Perceptores in Comitatibus, erunt ipſimet Vicecomites, aut Vicecomitibus id oneris aſſumere nolentibus, quos ipſimet Comitatus elegerint, cum eo ſalario, quod Dicatoribus darì conſuetum eſt: Habeant quoque Iudices Nobilium ſuum ſolitum ſalarium.

ART.

ptorem, qui ipsam exactam pecuniam, tribus generalibus Perceptoribus assignabunt. Quorum unus, pro Vltradanubianis partibus, dominus Ladislaus Ioó nominatur, alter pro Cisdanubianis, Dominus Balthasar Bossanii, tertius autem, pro superiore Hungaria, Dominus Georgius Kekedii, decernuntur: Hi verò illam in milites noviter pro Campo conducendos, erogabunt, ac diligenter cavebunt, ne illa in ullos alios usus, quam tantum ad solutionem Campestris militis, convertatur, justam de ea, in proximis Regni Comitiis, rationem Statibus reddituri. Quorum quidem generalium Perceptorem salarium erit, in universum, ut anno proximæ elapso, exceptis Equitibus, ideò quod justæ eis expensæ, quas facturi sunt, postmodum in dandis rationibus admittentur. Particulares autem Perceptores in Comitatibus, erunt ipsimet Vicecomites, aut Vicecomitibus id oneris assumere nolentibus, quos ipsimet Comitatus elegerint, cum eo salario, quod Dicatoribus darì consuetum est: Habeant quoque Judices Nobilium suum solitum salarium.

ART.

ART. IV.

De accipienda jam statim à Perceptoribus anni præteriti, ratione, & quinam Exactores illarum esse dèbeant.

STatutum præterea est hoc loco, per Status & Ordines Regni, ut à dominis Perceptoribus generalibus & particularibus, anni proximè elapsi, nunc statim ratio accipiatur percepti & erogati. Qui, si quas restantias apud se habuerint, ad manus Perceptorum præsentis anni tradant, qui eas ad *conductionem militis* præsentis anni, convertant. Exactores vero Rationum, Vltra-danubiani erunt, Reverendissimus Dominus Boznensis Episcopus, cum domino Emerico Megieri Cisdanubium, Reverendissimus dominus Episcopus Vaciensis, cum domino Thoma Wyzkelethii: pro superiore Hungaria, Reverendissimus dominus Quinqueecclesiensis, cum domino Gregorio Tirnaviensi.

ART. V.

De modo condocendi Campestrem militem Hungarum, & per quos conduci & Lustræ statui debeat,

PRæterea, præmissos milites Campestres, in his inferioribus Regni partibus,

X bus,

bus, domini supremi Regni Capitanei Hungari: in superiore autem Hungaria, Magnificus dominus Valentinus Homonnaii, si suæ Majestati Cæsareæ ita videbitur, aut alius in Hungaria possessionatus, sua Majestas elegerit, conducet; qui has Copias, quotiescunque suæ Majestati, vel ejus Generali visum fuerit, ad lustrandũ statuent.

ART. VI.

De subsidii turbatoribus & detentoribus, Colonis dediticiis, de Sclavonia, & servitiorum desertoribus & aliis, præteriti anni Articuli renovati.

DE turbatoribus autem aut detentoribus hujusmodi Subsidii, renovatur Articulus sextus, anni proxime præcedentis. Renovantur quoque Articuli ibidem habiti, septimus & octavus, de dediticiis colonis, nec non de Sclavonia, ac de iis, qui non expleto ãnno, servitia deserunt, seque maioris lucri gratia; ad exteros conferunt. Contra eos vero, qui superioribus annis militem non miserunt, aut alios similes excessus, in Constitutiones Regni admiserunt, utatur sua Majestas vigore ipsarum Constitutionũ, ac circa militiam delinquentes stipendiarios milites, puniat juxta ipsorum demerita.

bus, domini supremi Regni Capita[nei]
Hungari: in superiore autem Hungari[a]
Magnificus dominus Valencinus Homo[n]-
nai, si suæ Majestati Cæsareæ ita vide[bi]-
tur, aut alius in Hungaria possessiona[tus]
sua Majestas elegerit, conducet; qui[bus]
Copias, quotiescunque suæ Majestati, [et]
ejus Generali visum fuerit, ad lustra[ndum]
[li]stament.

A R T. VI.

De subsidii turbatoribus & detentoribus, Colonis dediticiis, de Sclavonia, & [servi]tiorum desertoribus & aliis, præteriti anni Articuli renovati.

DE turbatoribus autem aut detento[ri]bus hujusmodi Subsidii, renovatur Articulus sextus, anni proxime præ[ce]dentis. Renovantur quoque Articuli ii[s]dem habiti, septimus & octavus, de de[di]ticiis colonis, nec non de Sclavonia, & de iis, qui non expleto anno, servitia de[-] serunt, seque maioris lucri gratia, ad a[l]teros conferunt. Contra eos vero, qui superioribus annis militem non mi[se]runt, aut alios similes excessus, in Con[-] stitutiones Regni admiserunt, utatur sua Majestas vigore ipsarum Constitutionum, ac circa militiam delinquentes stipendi[a]rios milites, puniat juxta ipsorum de[-] merita.

A R T.

A R T. VII.

De stipendio militari, in quo statu relinqui debeat, deque generali & particulari Insurrectione.

PLacet quoque Statibus, ut sua Majestas Cæsarea atque Regia, stipendium militare, in eo statu relinquat, qui est anno Nonagesimo sexto, Articulo vigesimo declaratus. Similiter & de Insurrectione generali & particulari, in omnibus punctis, Articulo nono, anni proxime elapsi, inhærent.

A R T. VIII.

Gratuiti labores quomodo præstandi, deque limitatione circa illos per Supremos Regni Capitaneos facienda, diligenter observanda.

DE Articulo gratuitorum laborum, referunt se ad Articulum decimum tertium, anni proxime elapsi; Supplicantes, dignetur sua Majestas, ob miseræ plebis paupertatem, ea oblatione clementer contenta esse, & serio demandare, ne miseri coloni, ad diversorum Confiniorum ædificationes & fortificationes distrahantur, sed limitatio observetur, quæ per dominos Supremos Regni Capitaneos, ascitis sibi aliquibus ex dominis Consiliariis, quam primum fieri debebit.

Solent enim Capitanei, unam eandemque villam, multis similibus laboribus aggravare, & pro libitu, ultra possibilitatem, in laboribus detinere, tam diu, donec multi eorum etiam fame interire debeant. Habeatur etiam ratio Arcium Simegh & Zegligeth,

ART. IX.

De gratuitorum laborum & aliorum subsidiorum restantiis, Anni præteriti Constitutiones servandæ, & Vicecomitum ratio habenda.

DE restantiis gratuitorum laborum, nec non aliorum publicorum Subsidiorum, eodem modo ad jam elapsi anni Constitutiones se referunt: hoc addentes, quod mirum videri non debet, si hæ restantiæ, rite exigi non possint. Multæ enim villæ sunt his disturbiis desolatæ, & quamplurimi coloni, partim trucidati, partim autem in servitutem Turcicam abducti, & ab exteris etiam militibus, non secus ac si proprii essent, possidentur. Habeatur itaque ratio eorum Vicecomitum, qui justas assignabunt rationes, ob quas restantias recte exigere non potuerunt.

Solent enim Capitanei, unam eandemque villam, multis similibus laboribus aggravare, & pro libitu, ultra possibilitatem, in laboribus detinere, tam diu, donec multi eorum etiam fame interire debeant. Habeatur etiam ratio Arcium S. megh & Zegligeth,

ART. IX.

De gratuitorum laborum & aliorum subsidiorum restantiis, Anni praeteriti Constitutiones servanda, & Vicecomitum ratio habenda.

DE restantiis gratuitorum laborum, nec non aliorum publicorum subsidiorum, eodem modo ad jam elapsi anni Constitutiones se referunt hoc addentes, quod mirum videri non debet, si hæ restantiæ, rite exigi non possint. Multæ enim villæ sunt his disturbiis desolatæ, & quamplurimi coloni, partim trucidati, partim autem in servitutem Turcicam abducti, & ab exteris etiam militibus, non secus ac si proprii essent, possidentur. Habeatur itaque ratio eorum Vicecomitum, qui justas assignabunt rationes, ob quas restantias recte exigere non potuerunt.

ART. X.

Circa Annonam & Vecturam Bombardarum & commeatus, curruumque & Iumentorum administrationem, quod Status Regni nihil præstare poßint, ſeſe humiliter excuſant.

CÆterum, Annonam ſuæ Majeſtati promittere aut offerre quam poſſint, non vident. Nam quicquid ejuſmodi his Regni reliquiis habitum eſt, totum inſatiabilis miles abſumpſit, ita ut multi incolarum mendicando nunc ſe miſerrime ſuſtentare cogantur. De vectura Bombardarum & Commeatus, nec non de curribus & jumentis dandis, haud dubie, ſi effrenata militis licentia non obſtaret, ac omnia non illibenter id decernerent, quod partium ipſorum eſſet, ſed etiamſi, quam maxime velint, nihil tamen prorſus decernere poſſunt, tam ſunt omnibus jumentis omnique commeatu, per ſuæ Majeſtatis copias exhauſti. Supplicant ergo humilime, ne eis vitio vertatur, ſi expectationi ſuæ Majeſtatis ſatisfacere non poſſint,

Art. XI.

De evectione frumenti, viarum reparatione, deque liberis Haidonibus & militibus, præteritorum Annorum Articulis insistitur.

ARticulos de evectione frumenti, nec non de reparationibus viarum, atque de liberis Haidonibus & militibus, præteritis annis, & singulariter anno proxime elapso sancitos, per totum admittunt, nec obstant, quo minus sua Majestas, in transgressores eorum Articulorũ, exemplum statuere dignetur.

Art. XII.

Status & Ordines Regni, nonnullos in Iudiciis & expeditionibus defectus, corrigi supplicant.

HOc loco Status & Ordines Regni, Majestati suæ Cæsareæ, domino ipsorum clementissimo, humilime supplicant, ut cum quãdoq; contingat, quod ad nonnullorum simplices delationes & expositiones, fideles suæ Majestatis, per mandata Regia, in præsentiam domini Locumtenentis vel Commissariorũ, evocantur, ac comparere & Privilegia sua producere, juraque accipere jubentur: dignetur Majestas sua Cæsarea, hujusmodi legibus Regni contrarias expeditiones &

Iudi-

ART. XI.

De evectione frumenti, viarum reparatio-ne, deque liberis Haidonibus & militi-bus, præteritorum Annorum Ar-ticulis insistitur.

ARticulos de evectione frumenti, nec non de reparationibus viarum, atque de liberis Haidonibus & militibus, præteritis annis, & singulariter anno proxime elapso sancitos, per totum admittant, nec obstant, quo minus sua Majestas, in transgressores eorum Articulorũ, exemplum statuere dignetur.

ART. XII.

Status & Ordines Regni, nonnullis in Ju-diciis & expeditionibus defectus cor-rigi supplicant.

HOc loco Status & Ordines Regni, Majestati suæ Cæsareæ, domino ipsorum clementissimo, humilime supplicant, ut cum quádoq; contingat, quod ad nonnullorum simplices delationes & expositiones, fideles suæ Majestatis, per mandata Regia, in præsentiam domini Locumtenentis vel Commissariorũ, evocantur, ac comparere & Privilegia sua producere, juraque accipere jubentur: dignetur Majestas sua Cæsarea, hujusmodi legibus Regni contrarias expeditiones & Judi-

Iudicia, benigne interdicere, quod de sua Majestate Cæsarea perpetuis studiis promereri non omittent. Super hac re Majestas sua Cæsarea benigne inquiret, eiq; pro hujus temporis statu, quoad maxime fieri poterit, clementer medebitur.

ART. XIII.

Rectificationem metarum Regni, hoc adhuc anno, per Commissarios jam antea ad hoc nominatos, in effectum deduci, Status & Ordines demisse & sedulo petunt.

ITem, quia jam aliquoties decretum esse novit sua Majestas, ut differentiæ, quæ ratione metarum, inter hoc suæ Majestatis Regnum, ab una, parte vero ab altera, Austriam, Poloniam, Moraviam, Styriam ac Silesiam, ab antiquo intercedunt, per commissarios revideantur & debito modo sopiantur. Id tamen hactenus ad effectum deductum non est, ac in limitibus illis constituti Regnicolæ, plurimum conqueruntur, se à præfatis suis vicinis, multas injurias pati, & interim, dum ipsi circa Turcici belli negotia occupantur, ab eisdem vicinis, multas terras multaq; territoria ab hoc Regno avelli. Ideo supplicant Status & Ordines, dignetur sua Majestas efficere, ut tandem adhuc prçsenti anno, quatenus per motus

 belli-

bellicos fieri poterit, ab ista molestia, non modo præfati querulantes, sed & sua Majestas liberetur, ac dictæ Commissiones, effectum suum consequantur. Commissarii erunt illi, qui superioribus annis nominati fuerunt, deficientium aut absentium loco, eligere dignetur sua Majestas alios idoneos.

ART. XIV.

De locis Depositionum observandis.

STatuunt quoq; status & Ordines Regni, ut observentur loca depositionum, & nemo questuram exercens, prohibeatur & excludatur ex ejusmodi depositionum locis, quominus liberum sit illi, vina aliaque mercimonia libere collocare aut deponere, & pro commoditate divendere, dempto educillo, & serventur Articuli, Tricesimus sextus, Anni Septuagesimi quarti, & decimus octavus, anni Sexagesimi noni. Super quo quidem Articulo, Majestas sua Cæsarea ac Regia, capta prius sufficienti informatione, benigne deliberare, & postea se resolvere statuit.

bellicos fieri poterit, ab ista molestia non modo præfati querulantes, sed & sua Majestas liberetur, ac dictæ Commissiones, effectum suum consequantur. Commissarii erunt illi, qui superioribus annis nominati fuerunt, deficientium aut absentium loco, eligere dignetur sua Majestas alios idoneos.

ART. XIV.

De locis Depositionum observandis.

STatuunt quoq; status & Ordines Regni, ut observentur loca depositionum, & nemo questuram exercens, prohibeatur & excludatur ex ejusmodi depositionum locis, quominus liberum sit illi, vina aliaque mercimonia libere collocare aut deponere, & pro commoditate divendere, dempto educillo, & servetur Articuli, Tricesimus sextus, Anni Septuagesimi quarti, & decimus octavus, anni Sexagesimi noni. Super quo quidem Articulo, Majestas sua Cæsarea ac Regia, capta prius sufficienti informatione, benigne deliberare, & postea se resolvere statuit.

ART. XV.

Dominus Sigismundus à Landa, una cum duobus filiis suis, Georgio & Erasmo à Landa, in Hungarum recipitur.

ADmittunt demum clementem Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis requisitionem, pro parte Magnifici domini Sigismundi à Landa, ejusque duorum filiorum, Georgii & Erasmi, factam, ut nimirum in numerum ipsorum annumerentur, atque in Hungariæ Nobiles asciscantur. Qui solitum juramentum super officio boni & veri Civis Regni Hungariæ, vigesima quarta die mensis Martii, præsentis anni, deposuerunt.

CONCLVSIO.

NOs itaque præmissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, dominorum, Prælatorum, Baronum, Magnatum & Nobilium, cæterorumque Statuum & Ordinum prælibati Regni nostri Hungariæ & partium ei subjectarum, clementer admissa, præfatos universos & singulos Articulos, nobis modo præmisso præsentatos, præsentibus literis nostris, de verbo ad verbum insertos & inscriptos, ac omnia & singula in eis

contēta, ratos gratos & accepta habentes, eiſdem noſtrū Regium Conſenſum, benevolumque pariter & aſſenſum præbuimus, ac illos & quævis in eis contenta, authoritate noſtra Regia acceptavimus, approbavimus, roboravimus, & confirmavimus. Offerentes Nos clementer, quod præmiſſa omnia, in omnibus punctis, clauſulis & articulis, tam nos ipſi obſervabimus quam per alios omnes fideles ſubditos noſtros, cujuſcunque ſtatus & conditionis exiſtant, inviolabiliter obſervari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus & confirmamus, harum noſtrarum vigore & teſtimonio literarum. Datum in Arce noſtra Regia Pragenſi, decima quinta die Menſis Aprilis. Anno Domini, Milleſimo, Sexingenteſimo tertio. Regnorum noſtrorum, Romani vigeſimo octavo, Hungariæ & aliorum triceſimo primo, Bohemiæ vero, anno ſimiliter vigeſimo octavo.

FINIS.

confecta, ratos gratos & accepta habentes, eisdem nostrum Regium Consensum, benevolumque pariter & assensum praebuimus, ac illos & quaevis in eis contenta authoritate nostra Regia acceptavimus, approbavimus, roboravimus, & confirmavimus. Offerentes Nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus praedictis, clausulis & articulis, tam nos ipsi observabimus quam per alios omnes fideles subditos nostros, cujuscunque status & conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus & confirmamus, harum nostrarum vigore & testimonio literarum. Datum in Arce nostra Regia Pragensi, decima quinta die Mensis Aprilis Anno Domini, Millesimo, Sexingentesimo tertio. Regnorum nostrorum, Romani vigesimo octavo, Hungariae & aliorum tricesimo primo, Bohemiae vero anno similiter vigesimo octavo.

FINIS.

Summa Privilegii.

Illustrium & Praepotentium D. D. Ordinum foederatarum Belgiae provinciarum decreto cautum est Bonaventurae & Abrahamo Elseviriis, *Academiae Leydensis typographis, Ne quis praeter illorum aut haeredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excusum inferat vendatve librum hunc, cui titulus,* Respublica & Status REGNI HUNGARIAE. *Quod si quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc sive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impressum alibi in has oras inferre & vendere praesumpserit: confiscatione exemplarium, mulctaque insuper sexcentorum florenorum damnas esto: uti latius patet in ipso privilegio, dato Hagae in conventu D.D. Ordinum Generalium,* XV *Maji,* MDCXXVI.

G. V. HERTEVELT V^r.

Ad mandatum Praepotentium D. D. Ordinum General. ss.

I. van GOCH.

